

ספר אהבת חיים ❧

חנוכה



ספר אהבת חיים

חנוכה



כולל

פרפראות ❖ סיפורים ❖ דרשות ומאמרים
❖ שאלות ותשובות ❖ חידות ופתרונם
❖ מגילת אנטיוכוס ❖ מדרשי חנוכה

ערכתי וחברתי בסייעתא דשמיא
הצב"י אפרים כחלון ס"ט
פה עיר הקודש ירושלים תובב"א

כסלו שנת "פקודי יהוה ישרים" (תשפ"ו) לפ"ק

הקדמה ומבוא

"אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו" (תהילים קט, ל), שזיכני לישיב באהלה של תורה ולחבר חיבורים רבים, ולזכות בהם את הרבים. "מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי" (תהילים קטז, יב).

ואילו פיננו מלא שירה כים ולשוננו רינה כהמון גליו וכו', אין אנחנו מספיקין להודות על אחת מאלף אלפי אלפים ורוב ריבי רבבות, פעמים הטובות ניסים ונפלאות שעשית עמנו ועם אבותינו'.



ימי החנוכה הבאים עלינו לטובה קרובה ובאים.
וכאז כן עתה אויבי ישראל מבית ומחוץ נשאו
ראש. ואנו תחינתנו לראות בישועת ה' כהרף עין.



ואני אברך ולי נאה לברך להורי היקרים אבי מורי
הרה"ג רבי חיים כחלון שליט"א ואמי מורתי
הרבנית שולמית שתחיה, על כל הטוב והסיוע בכל
מילי דמיטב למען אוכל לשקוע בעולמה של תורה.
יהי רצון שחפץ ה' בידם יצלח, שכל משאלות ליבם
יתקיימו לטובה ולברכה אמן.



ובכלל ההודאה אודה למו"ח הר"ר חיים שמואל
שליט"א ומרת חמותי הרבנית ענת מב"ת שטורחים
ומסייעים בכל ליבם, יתן ה' להם כלבכם וכל עצתם
ימלא. אמן.



עוד אשיחה בנפלאותיו שזיכני 'אבינו אב הרחמן'
לחבר חיבורים שונים בכל חלקי התורה, והם
מופצים בכל העולם, ורבים אשר נאותו לאורם.
ועשו מן שמיא את שאינו זוכה כזוכה שזיכוני

להיסמך בכתר ההוראה והדיינות ממורי ורבי עמוד
ההלכה הרב הגדול מעוז ומגדול רבי גדעון בן
משה שליט"א אב"ד ירושלים וראש מוסדות 'ורו
משפטיך', אשר נהג בי עין יפה, בלימוד ובשימוש
בהוראה ובהנהגה זוכרה ה' לו לטובה.



וזיכני עילת העילות וסיבת הסיבות בהשגחה
מופלאה, להכיר את ידידי ואהובי בן דודתי הרב
המופלא פה מפיק מרגליות רבי ירון ראובן
שליט"א מגדולי מזכה הרבים בעולם ויושב ראש
ארגון בעזרת השם שיותר מעשר שנים אשר לא זזה
ידו מתוך ידי. וזכינו להקים את הארגון הנפלא
'בעזרת השם', ואת בד"ץ 'בעזרת השם' יחד עם
ידידי הרבנים הגאונים הדיינים המצוינים הרב
הגאון רבי שלמה שרביט שליט"א, והרב הגאון
רבי צבי ידי שליט"א, וגדולי ישראל מכל החוגים
והעדות יהללו וישבחו את מעלת הארגון הגדול
והקדוש הזה. והיא זכות נפלאה מאין כמותה אשר
זכינו בה מאוצר מתנות חינם.

ויהי רצון שנזכה הלאה להרבות חילים בתורה
ובזיכוי הרבים ברוב נחת ושמחה, קדושה וטהרה,
בזה ובבא מעתה ועד עולם אמן כן יהי רצון.



ואחרונה חביבה אודה ואברך לאשתי הרבנית שרה
מב"ת אשר טורחת ויגעה בכל מאודה כדי שאהיה
שקוע בעולמה של תורה והלכה, וזכינו גם לבנות
ובנים ממקור החסדים "חסדי ה' כי לא תמנו כי לא
כלו רחמיו".



בגליון במסילה (גליון 1 ירושלים חנוכה תשל"ב
עמוד 5) כתב הסופר רבי שמואל אבישי שטוקהמר
שיחיה, לפני למעלה מיובל שנים מילים כדורבנות
בחרוזים נפלאים.

והגם שעבר הזמן לא אבד סברם ונשארו המילים
מתאימים ביותר גם לימינו אלו.
ומן הראוי להביאם בקומתם ובצביונם :

לפרסומי ניסא
פורצת אורה ממעונות
וימי גצים זורמים שטים -
מעל אדני חלונות,
מימיני פתחי בתים.



לפרסומי ניסא בימים ההם -
מוגרו מתיוונים ויוונים.
נצח מתתיהו הכהן,
נצח האב ונצחו בנים.



ולפרסומי ניסא בזמן הזה,
בדור עני זה הדור -
מחדש רק זאת נעשה
נעלה להב, נגבירה אור.



כל יהודי נאמן - נר,
שומר מצוות - פקעת אורה.

**כל תלמיד ישיבה - לפיד בוער
ואבוקות - עוסקי תורה.**



**ולפרסום הנס
עוד ועוד, בעוז ושאת -
ירב האור וינצנץ,
יקרא לכל תועה - הבט!**



**עדי יגרה כל איש.
איש, אחיו וגרו.
וימהר ויחיש
להעלות אור בנרו.**



**החותם בהודאה על העבר ובבקשה על העתיד
הצב"י אפרים כחלון ס"ט.**





פרפראות

**מצאנו כמה ליקוטים בדברי רבותינו שימי
החנוכה הם ימים המסוגלים לפרנסה ואלקטה
באמרי'ם:**

כתב בשער יששכר (מאמר חדש כסלו ימי אורה
אות מב), חנוכה הוא עת המשכת פרנסה, בעת
שיורדת המלכות לתת טרף לביתה.
ועם כל זה, אין זה מהדרך להזכיר זה בפירוש בפיו
צרכי מעות ופרנסה, כי הרי זה בבחינת נהנה מאור
נר חנוכה.

וזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בגמרא בשבת
(דף כב ע"א) אסור להרצות מעות לפני נר חנוכה –
דהיינו לבטא בשפתיו בפירוש בשעת הדלקת נר
חנוכה כדי שימשיך מעות ופרנסה. ולהרצות מעות

הוא כמו לרצות על המים (עיינן בתענית דף ב ע"ב)
לדבר ולהתפלל על זה.

אכן, ממילא נמשך כל הישועות במזוני רויחי וצרכי
גשמיות בשעה שיורדת לתת "טרף לביתה וחוק
לנערוותיה". וכן כתב בספר עטרת ישועה (יום ה'
דחנוכה אותיות ו, ח).

(תור הזהב גליון 65)



כתב בספר ערוגות הבושם שנרות חנוכה מסוגלים
לפרנסה טובה, על דרך מה שנאמר "כי באור פניך
נתת לנו תורה וחיים אהבה וחסד". ורמז על זה
שראשי תיבות של ע'מך י'שראל צ'ריכין פ'רנסה
בגימטריא נ"ר.

וכן הוא מרומז בפסוק "כי למחיה שלחני אליכם"
(בראשית מה, ה) "שלחני" ר"ת ל'הדליק נ'ר
ח'נוכה ש'מונה י'מים.

ובספר אביעה סגולות (עמוד 217) הביא רמז
מהפסוק "לחם לפי הטף" (בראשית מז, יב) ט"ף
גימטריא חנוכה.

(תור הזהב גליון 65)



יש לעיין הטעם במה שמהדרין כל כך בחנוכה שהרי מעיקר הדין מספיק בנר אחד בכל לילה (עיין בשבת דף כא ע"ב, ובפני יהושע שם, ובמג"א סימן תרעב סק"ג), וכל שאר הנרות הוא מדין הידור מצוה, ובהידור מצוה קיימא לן בב"ק (דף ט ע"ב) דהידור מצוה לא הוי רק עד שליש. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סימן תרנו סעיף א), ואיך קבעו כאן להלכה הידור גדול כזה הרבה יותר משליש. שמצד הדין די בשמונה נרות לכל חנוכה, וכאן מדליקין ל"ו נרות.

ונראה לבאר על פי מה שמבואר בספרים דנר חנוכה מרמז על אור תורה. וגבי תורה אמרו בביצה (דף טז ע"א) 'מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד ראש השנה חוץ מהוצאות שבתות ויו"ט והוצאות בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחדתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו', על כן לרמז על זה תיקנו הידור גדול כזה, להורות על זה שכאן אין להידור שיעור, שאם מוסיף מוסיפין לו.

ועוד אמרו בגמרא בבא קמא (דף ט ע"ב) במערבא אמרו [לענין הידור מצוה דקיי"ל עד שליש] עד כאן משלו, מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא.

והראשונים פירשו 'מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא', דהלא אמרו חז"ל בקידושין (דף לט ע"ב) 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא', אבל יותר משליש משלם הקדוש ברוך הוא גם בעולם הזה.

ובזה אמרתי מה דמבואר בספרים דמצות נר חנוכה מסוגל להשפיע פרנסה. ולפי האמור מבואר היטב, כיון דמצוה זו אנו מקיימין בהידור יותר משליש, על כן שפיר מגיע לנו שכר גדול אף בעולם הזה. ואתי שפיר.

(משנה שכיר מועדים - טייכטל במאמר נס חנוכה הידור בנר חנוכה יותר משליש)



בספר חידושי הרי"ם והובא בספר אבן הבוחן (חנוכה עמוד לג) כתב שחנוכה הוא סגולה לעשירות. שהרי נרות חנוכה מדליקים בשמאל. וכתוב "בשמאלה עושר וכבוד" (משלי ג, טז). וזהו גם הרמז של דמי חנוכה.

(תור הזהב גליון 65)



"וילן שם בלילה ההוא ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו" (בראשית לב, יד) נודע אשר על ידי

חנוכה נמשך פרנסה כי הוא בחינת רגלים נצח והוד
שמשם נמשך פרנסה.
וזה רמז "וילן שם בלילה ההוא" - "שם בלילה"
עולה בגימטריא זי"ת, רומז על הדלקת נרות חנוכה
בשמן זית.

"ההוא" - עולה טו"ב רומז על השמן הטוב.
"ויקה מן הבא בידו" - רומז על הפרנסה על דרך
הכתוב "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון"
(תהילים קמה, טז) וזה שפירש"י "מן הבא בידו" -
ברשותו. כי רשו"ת עולה יד"ך ומשבי"ע לכ"ל ח"י
רצו"ן.

"לעשו אחיו" - עולה בגימטריא שם דיקרנוס"א
המסוגל להמשיך פרנסה.

(אהל תורה לויפר פרשת וישלח עמוד קיט)



מצאנו בקריאת התורה של צ"ט פסוקים למנהגינו
(שמתחילים מברכת כהנים במדבר פרק ו פסוק כב,
שם קוראים ששה פסוקים, והקריאה נמשכת בכל
פרק ז שם שיש בו שמונים ותשעה פסוקים,
וממשיכים הקריאה בפרק ח לעוד ארבעה פסוקים
עד "כן עשה את המנורה").

ואם נוסיף מ"ד כמנין הנרות והשמשנים שמדליקים
למהדרין מן המהדרין בכל ימי החנוכה נקבל קמ"ג
גימטריא כ"ה בכסלו, והוא רמז ליום שבו מתחיל
חנוכה וקוראים קריאות אלו בתורה.

(האשל גליון 76)



ולפי האמור נראה לרמוז כן בפסוק: "מה טבו דדיך
מיין וריח שמניך מכל בשמים" (שיר השירים ד, י)
שר"ת "מ'ה ט'ובו ד'דיך מ'יין ו'ריח" עולים
בגימטריא צ"ט, וס"ת עולה לתיבת 'חנוכה'.

וממשיך ואומר הכתוב "שמניך" - רמז להדלקת נר
חנוכה בשמן. וזה חביב לקב"ה מכל בשמים.

עוד ירמוז שעדיף להדליק נר חנוכה בשמן זית
אע"פ שאין ריחו יפה, מלהדליק בנר מפיון ריח
בשמים (ועיין למו"ר עמוד ההלכה הגאון הגדול
רבי גדעון בן משה שליט"א בשו"ת יורו משפטיך
ח"א סימן יט).



הפוסקים מנו חמישה עשר מיני כלים הראויים
להדלקת נרות חנוכה וכל הקודם בהם משובח
משום זה אלי ואנוהו:

- א. זהב.
 - ב. כסף.
 - ג. נחושת קלל (דומה לזהב).
 - ד. נחושת אדומה.
 - ה. ברזל.
 - ו. בדיל.
 - ז. עופרת.
 - ח. זכוכית.
 - ט. חרס חדש.
 - י. עצם.
 - יא. חרס המצופה בעופרת.
 - יב. חרס בלתי מצופה.
 - יג. קליפת רימון.
 - יד. קליפת אגוז.
 - טו. קליפת אילן.
- (עיין בחסד לאברהם מעין ב, נהר נח. ובשו"ת שדה הארץ ח"ג סימן מא, ובשד"ח כרך ט מערכת חנוכה אות ז, הו"ד בספר אהלי שם מלכא - חנוכה תש"פ עמוד 63 אות א).
- והנה יש אנשים שהם נדיבים לצורכי עצמם ומבזבזים הרבה לצורכי הנאותיהם.

גם כשמגיע חנוכה, מסתפקים במועט ונזקקים לסולם הערכים הנזכר שיש בו ט"ו מעלות. ומוצאים את החנוכיות הפשוטות ומסתפקים בזה. ונראה לרמוז כן במאמר הכתוב "שפך בוז על נדיבים" (תהלים קז, מ), שתיבת 'בוז' עולה גימטריא ט"ו, שאם אותם הנדיבים לעצמם נזקקים בחנוכה לסולם המעלות הנזכר ומחפשים חנוכיה פשוטה שאפשר לצאת בה ידי חובה, כך גם ינהגו איתם משמים. שאין הנהגה זו ראויה, שכבר אמר הכתוב "כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו" (שמואל א, ב, ל).

ועני המשתדל להדר במצות, מתקיים בו המשך הכתוב (שם פסוק מא) "וישגב אביון מעוני". שכל המקיים את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר (אבות פרק ד משנה ט) וזה כנגד זה עשה אלוקים.



בענין המחלוקת בין בית הלל לבית שמאי המובאת בגמרא בשבת (דף כא ע"ב) אם מוסיף והולך בנרות חנוכה או הולך ופוחת.

וראיתי רמז יפה בספר אקים את יצחק להגאון רבי יצחק בן אברהם שלמה מבגדד (מהדורת אהבת

שלום דרוש ט עמוד קנה) כתב וז"ל, הראשונים פירשו (עיי' בספר ירך יעקב ריש פרשת ויגש, ובספר קמח סלת לרבי יהודה עלי דף קעג ע"ב טור ד) לרמוז בפסוק בעניין ויכוח יוסף עם אחיו "היש לכם אב או אח" (בראשית מד, יט) לענין הדלקת נר חנוכה. האם נוהגים כבית הלל הסוברים שנרות חנוכה מוסיף והולך בהם כסדר א' ב', "או א"ח" - כבית שמאי שס"ל שבליל א' ח' נרות ופוחת והולך. "ונאמר לאדני יש לנו א"ב זקן" (שם פסוק כ) - כלומר ההלכה נפסקה כהלל הזקן.

וזה אצלי כוונת הכתוב "וירחיבו עלי פיהם אמרו הא"ח הא"ח ראתה עינינו" (תהילים לה, כא), דהיינו שאומר דוד המלך ע"ה ברוח הקודש על נס חנוכה, שיש מערערין לומר הדלקת נר חנוכה ליל ראשון שמונה נרות כבית שמאי. וזהו "וירחיבו עלי פיהם" לומר שצריך להיות "הא"ח". והטעם, לפי שלמדו מפרי החג. וזהו "ראתה עינינו" - מפרי החג שפוחת והולך, אבל האמת כבית הלל הסוברים שמעלין בקודש. וזהו "יורנו וישמחו וכו', ויאמרו תמיד יגדל ה'" (שם פסוק כז) שמעלין בקודש.

ולכן צריך להדליק ליל ראשון אחד ומוסיף והולך.
עכ"ד.

וכבר כתבו המפרשים (עיי' בספר בני יששכר
חודש סיון מאמר ו אות א בשם הרב קול ברמה
בשם האר"י ובספר אש קודש עמ' צז בשם האר"י
ז"ל הו"ד בספר פרשת רא"ה אוחנא בקונטרס ראה
משה עמוד 10) שלעתיד לבא שיהיו הגבורות
למעלה מן החסדים תהיה הלכה כבית שמאי.

ויש לרמוז כן בפסוק "אז ימלא שחוק פינו ולשוננו
רינה אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה"
(תהילים קכו, ב). ודרשו חז"ל בגמרא בברכות (דף
לא עמוד א) 'אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן
יוחאי אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה
שנאמר "אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה", אימתי
בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה'.
והיינו לעתיד לבא.

והרמז הרומז על האר"ש שתיבות "אז ימלא"
בגימטריא חנוכה (89). ו'א"ז' גימטריא ח', כלומר
שכאשר ימלא שחוק פינו לעתיד לבא ותהיה
ההלכה כבית שמאי שמיד נדליק ביום הראשון ח'

נרות, והחנוכיה על היום הראשון תהיה מלאה בח' נרות (א"ז ימלא). ודו"ק.



כתב בספר קב הישר (פרק צו והו"ד בספר פרדס יוסף החדש – חנוכה עמוד שיז אות תרלג) וז"ל, והנה מספר הנרות של חנוכה הן ל"ו, ושמונה שמשים, ומנהגן של ישראל תורה הוא, ליתן את השמש המדליק למעלה מהנרות של חנוכה ורמז לדבר "שרפים עומדים ממעל לו" (ישעיה ו, ב). ואם כן לפי זה יש קדושה גדולה גם כן בנרות של השמשים, אשר הן יותר קצת גדולים מנרות החנוכה, שגר השמש הוא דוגמת הכהן הגדול שהיה מדליק נרות בבית המקדש, ודוגמת שרפי מעלה. עכ"ד.

ובימי חרפי שמעתי מבארים שזו הסיבה שמנשאים את השמש מעל כל הנרות, כיון שנהגו להשתמש בו להדלקת כל הנרות, ומי שנותן מעצמו לאחרים ראוי לרוממו ולגדלו.

ובדרך זו יבואר גם כן מה שכתב בקב הישר הנזכר, שקדושת השמש גדולה יותר משאר הנרות, כיון שבשאר הנרות 'אין לנו רשות להשתמש בהם',

משא"כ בנר השמש שבו מדליקים את כולם ומשתמשים בו והמהנה את הבריות ממה שחננו ה', גדולה מעלתו וקדושתו ממי שהוא קדוש ולא נותן לאחרים להנות ממנו.

ובאמת שכלפי העולם נראה השמש כנר חול בעלמא שכולם משתמשים, אך דן גרמ'א שהשמש הוא היחיד הגבוה מעל כולם, וקדושתו למעלה מקדושתם. ו"מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעיננו" (תהילים קיח, כג).



במשנה בבבא קמא (פרק ו' משנה ו') מובא, 'גמל' שהיה טעון פשתן. ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות, ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה, בעל הגמל חייב. הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור'. ובספר אור הגנוז - חנוכה (עמוד קמ) הביא בשם ספר קול שמחה (פרשת וישב), רמז לזה במאמר הכתוב "ויאמר יהודה הוציאוהו ותשרף" (בראשית לח, כד). ושריפה זו נאמרה על תמר שעולה שמה בגימטריא שמן נר. כלומר שנר חנוכה לדעת רבי

יהודה מותר להוציאו לרשות הרבים, וגם אם תגרם שריפה פטור. עכ"ד.

והוסיפו שם בשם ספר ליקוטי יהודה (פרשת וישב) שזה מה שרמז שם הכתוב "ויהי כמשלש חדשים" (שם פסוק כד) כלומר חודש כסלו שהוא החודש השלישי מתחילת השנה.

והנה לדינא, לא נפסקה ההלכה כרבי יהודה כמבואר ברמב"ם (הלכות נזקי ממון פרק יד הלכה יג), ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן תיח סעיף יב).

ובזה יש לרמוז המשך מאמר הכתוב "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה" (שם פסוק כה).

"אל חמיה" נוטריקון "אל מ'דליק ה'נרות ח' ימים".

"לאמר" - לפרסם את הדין לכלל ישראל.

"לאיש אשר אלה לו" - החיוב בזה הוא לאיש אשר שייכים אלה ל"ו רמז לנרות חנוכה שסך מנינם עולה ל"ו נרות (ללא השמש).

"אנכי הרה" - עולה בגימטריא 'הוא מחויב בכל הנזק' (292) וחסרון אחד בגימטריא לא הוה חסרון).



בספר אור תורה להגאון מאוסטרובצ'ה (פרשת מקץ והו"ד בספר פרדס יוסף החדש – חנוכה בפתיחה אות יח) העיר, שכיון שנס חנוכה נעשה בשנת ג' אלפים תרכ"ב. ובאותה שנה היה מולד תשרי בשבת. ויום ראשון של חנוכה הוא גם כן ביום של ראש השנה, באופן שסדר השנה בחודש מלא וחודש חסר.

ולפי זה יש להקשות על התירוץ שתירצו, שחילקו את השמן לשמונה ימים ושמו קצת ביום הראשון, הלא בכהאי גוונא לא קיימו מצות הדלקה. ונמצא שחיללו שבת שלא לצורך (שבעוד יום היו טמאים והיו טבולי יום)?

ויש לומר, דכיון שמצאו פך שמן שמספיק ליום, היתה מחשבתם שאם יהיה נס וידלק יותר אם כן מתברר שהדליקו כהוגן. ואם יראו שאין נס יוסיפו עוד שמן ונמצא שהדליקו כתיקנה. עכ"ד. ויש עוד

להתפלפל בזה. ועיין בספר פרדס יוסף הנזכר (אות צט והלאה).



בספר ליקוטי מוהר"ן (תנינא תורה ז אות יא) כתב 'כי כל אחד ואחד כפי מה שזוכה לפעול בקשתו ביום הכיפורים, דהיינו בקשת "סלח נא", כן יש לו חנוכה. עכ"ד.

ומצאתי בס"ד שנרמז כן בפסוק "סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך" (במדבר יד, יט), "סלח נא לעון העם הזה" – רומז על יום הכיפורים שהוא יום סליחה ומחילה. "כגדל חסדך" – בגימטריא ימי חנוכה' (149).



כתב בספר בני יששכר (מאמרי חודש כסלו - טבת מאמר ב - אור תורה אות כא והו"ד בספר פרדס יוסף החדש – חנוכה בפתיחה אות יח) וז"ל, 'הנה העדתי לך שלשה עדים נאמנים אשר הארת אור חנוכה הוא מבחינת אור הגנוז, הלא המה הרב עיר וקדיש בעל הרוקח ז"ל, אשר דבריו מקובלים מאליהו ז"ל. וכן מדברי הרב הגאון מהר"ל מפראג שדבריו נאמרו ברוח הקודש והיה משתמש בספר

יצירה. והרב הקדוש אשר היה סמוך לדורותינו
מפורסם ברוח קדשו הרב מורנו הרב רבי פנחס
מקוריץ זצוק"ל וכו'.

וקראו לימים האלה חנוכה שהוא חינוך לגאולה
העתידה שיתגלה האור הגנוז, וכל ימי עניינו
ומרודינו משנפסקה הנבואה האיר השם יתברך לנו
הארת אור הגנוז בתורה על ידי מצות נר חנוכה.
וכבר ידעת שהאור הגנוז מביטין בו מסוף העולם
ועד סופו (חגיגה דף יב ע"א), והארת נר חנוכה היא
הארה מן האור ההוא במעט קט, ועל ידה אנחנו
יכולין להביט בתורה אשר האור גנוז בה'. עכ"ד.
ונראה להביא רמז לזה, ממאמר הכתוב "ותרא אתו
כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים" (שמות ב, ב),
שירמוז על האור הגנוז שנאמר בו "כי טוב"
(בראשית א, ד). ואמרו חז"ל בראש השנה (דף ח
ע"א) שבתשרי נברא העולם. וזהו שאמר "ותצפנהו
שלשה ירחים" – לחודש כסלו הוא החודש
השלישי, שבו מתגלה מעט מן האור הגנוז.



כשהיה הגאון ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל ילד היה
פיקח במיוחד והפליא כל רואיו.

בימי החנוכה שאל המלמד מי יודע כמה נרות מדליקים בחנוכה. כשהתמהמה התשובה הכריז על פרס שאם יענו יצאו כולם ליום חופש. כששמע זאת הילד יהונתן חיש מהר ענה 44 נרות. וגם הביא לזה ראיה מהפסוק "הפח נשבר" - אם נשבור את המילה פח - 88, יצא 44, הם מניין הנרות של חנוכה. "ואנחנו נמלטנו" הביתה. (זכור לאברהם ונונו - חנוכה עמוד רכג)



הגרצ"פ פרנק זצ"ל בספרו מקראי קודש (סימן א אות ב עמוד ג) לתרץ קושית הבית יוסף למה לא תיקנו להדליק רק שבעה ימים שהרי ביום הראשון היה להם שמן?

ותירץ ע"פ מ"ש בגמרא בראש השנה (דף כד ע"א) לא יעשה אדם תבנית מנורה, אבל שמונה קנים עושה. וא"כ אם היו מתקנים שבעת ימים לחנוכה, בודאי היה יוצא מכשול לעשות מנורה בשבעה קנים וזה אסור, לכן כדי להרים מכשול תקנו שמונה. עכ"ד.

והנה לולי שהיו קובעים שמונת ימים היו קוראים
פרשת "זאת חנוכת המזבח" ביום השביעי שהוא
היה היום האחרון.

ולפי זה יש לרמוז במאמר הכתוב "ולא תהיה זאת
לך לפוקה ולמכשול" (שמואל א, כה, לא), כלומר
שלא יהיה לך היום האחרון של חנוכה שקוראים בו
"זאת חנוכת המזבח" יום שביעי, שא"כ יצא פוקה
ומכשול שכולם יעשו חנוכיות עם שבעה קנים.
והדבר אסור. ור"ת ל'פוקה ו'למכשול עולה ל"ו
לרמוז על זה שתיקנו שמונה ימים שאז מדליקים
בסך הכל ל"ו נרות, ואילו היו מדליקים רק שבעה
ימים היו מדליקים כ"ח נרות.

וגם לזה ירמוז הכתוב "וקוי ה' יחליפו כח יעלו
אבר כנשרים" (ישעיהו מ, לא) שקווי ה' יחליפו
כ"ח ולא ידליקו כמספר הזה אלא "יעלו אבר" ר"ת
י'דליקו ע'ד ל"ו א'ורים ב'ציווי ר'בנן. "כנשרים"
ר"ת כ"י ר'בנן י'למדו: נ'אסרה מ'נורת ש'בעה.



הגרצ"פ פרנק זצ"ל בספרו מקראי קודש (סימן ז
אות ב) הביא, שחכם אחד העיר איך שמן של
מעשה ניסים הותר למנורה הרי אסור להנות

ממעשה ניסים כדאיתא בתענית (דף כד ע"ב) וכיון שאסור להנות ממנו שוב לא הוי 'מן המותר לישראל'. והוכיח מזה שאסור להנות ממעשה ניסים רק כשנעשה נס לצורך האדם, אבל לא בנס שנעשה לצורך גבוה.

ויש לבאר עוד על פי מה שכתב החיד"א בנחל קדומים (פרשת בשלח) שהקשה, איך נהנו עם ישראל מהמן הלא אין נהנים ממעשה ניסים? ותירץ, שדוקא יחיד אסור לו להנות ממעשה ניסים לפי שמנכים לו מזכויותיו אבל בציבור שאין מנכים להם מזכויותיהם מותר להנות ממעשה ניסים. ועיין בשו"ת בית שערים (או"ח סימן רלח). עכ"ד הרב מקראי קודש.

ובזה רמזתי בס"ד במקרא שכתוב "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא" (תהילים קטז, יג), שהטעם שהיה אפשר להדליק השמן בכל 'כוס' במנורה של בית המקדש [עיין ברמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ג הלכה ט] שכתב, הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריאה שפיהן רחב ושוליהן קצר] אף על פי שהיה שמן של נס, כיון שהיה זה 'ישועות' לשון רבים, כלומר שהנס היה לצורך הרבים. וברבים אין

לחוש להנות ממעשה ניסים. ולכן "אשא" - אפשר לקחת את השמן הזה ולהשתמש בו. מה גם שלא היה הנס לצורך האדם אלא לצורך גבוה. וזהו שאמר "ובשם ה' אקרא", שהנס היה לשם ה'.



נראה טעם נוסף במה שתיקנו שמונת ימי חנוכה לרמוז לדברי המדרש בסדר עולם רבה (ליינר, פרק ל) שהיו שמונה מלכי יון ואלו הן, אלכסנדרוס מקדון, פירטון, שלימון, סליקס, סנטרוק, אנטיוך, אנטיוכס, גסקלגס. ע"כ. ובזה מודים אנו לה' יתברך על כללות חסדיו הגדולים שלא עזבנו בימי יוונים. וכמו שאמרו בגמרא במגילה (דף יא עמוד א) "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם" (ויקרא כו, מד) "לא מאסתים" - בימי יוונים.



בספר תפארת שלמה מרדומסק מועדים (כרך ג עמוד קמה, וע"ע בעמוד קנט) כתב, שהפסוק "הוד והדר פעלו" (תהילים קיא, ג) רומז על חנוכה. שחנוכה היא בחינת הוד, והדר זה המהדרין מן המהדרין. עכ"ד.

ומצאתי בס"ד שהגימטריא של שמונת מלכי יון
אלכסנדרוס מקדון, פירטון, שלימון, סליקס,
סנטרוק, אנטיוך, אנטיוכס, גסקלגס. עולים 2615,
בדיוק כמאמר הפסוק "ברכי נפשי את יהוה, יהוה
אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת" (תהלים קד, א),
הרומז על ההודאה והניסים והנפלאות שגדלו מאד
בימי החנוכה שהם בחינת הוד והדר.



על שאלת הבית יוסף (או"ח סימן תרע) המפורסמת
למה תיקנו חנוכה שמונה ימים הלא ביום הראשון
היה להם שיעור השמן הצריך להדלקה? ורבו
התירוצים.

ומצאתי שבברייתא דמגילת תענית (ליכטנשטיין,
הסכוליון – והוא כעין ברייתא המפרשת את מגילת
תענית) גם כן עמד על זה וז"ל, ומה ראו לעשות
חנכה שמנה ימים. והלא חנכה שעשה משה במדבר
לא עשה אלא שבעת ימים, שנאמר "ומפתח אהל
מועד לא תצאו שבעת ימים" (ויקרא ח, לג).

ואומר "ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו וגו'"
(במדבר ז, יב) ובשביעי הקריב אפרים (במדבר ז,

מח).¹ וכן מצינו בחנכה שעשה שלמה, שלא עשאה אלא שבעת ימים שנאמר "כי חנכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים" (דברי הימים ב, ז, ט). מה ראו לעשות חנכה זו שמונה ימים? אלא בימי מלכות יוון נכנסו בני חשמונאי להיכל ובנו את המזבח וסדוהו בסיד. וכל שבעת הימים היו מתקנים בכלי שרת. חנכת בית חשמונאי לדורות. ולמה היא נוהגת לדורות אלא שעשאוה בצאתם מצרה לרוחה ואמרו בה הלל והודאה והדליקו בה נרות בטהרה. עכ"ד הבריתא.

ויש לבאר הבריתא בכמה אופנים:

א. שכיון שהחשמונאים טרחו שבעה ימים לסייד את המזבח, נמצא שבא על מכונו רק ביום השמיני לכן תיקנו שמונה ימים, שהם כל שבעת ימי התיקון וההכנה והיום השמיני שבו שמחו בסיומו.

ב. מהמשך דברי הבריתא 'שעשאוה בצאתם מצרה לרוחה'. ירמוז קצת לתירוץ הפרי חדש שהיום הראשון תוקן עבור נצחון המלחמה.

¹ נראה לבאר שאף על פי שהקריבו גם שאר הנשיאים מכל מקום לדעת הבריתא דמגילת תענית עיקר חנוכת המזבח היתה בשבעת הימים הראשונים. תדע, שהקטן שבכולם הוא שבט אפרים הקריב ביום השביעי להורות על סיום עיקר חנוכת המשכן.

ג. עוד אפשר לבאר שביום הראשון תיקנו את המזבח. 'וכל שבעת הימים תיקנו בכלי שרת' היינו שהיו צריכים עוד שבעה ימים לשאר הכלים. ולכן תיקנו חנוכה שמונה ימים. (ועיין בגליון האוצר (גליון קט עמוד נג) שהביאו בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שאמר דטהרת הכלים בהזאת שלישי ושביעי היה הכל לפני כ"ה בכסליו, ונגמר בכ"ה, שאז טהרו המקדש והדליקו הנרות. ולא שהתחילו בכ"ה ונגמר במשך חנוכה. עכ"ד. וצ"ע).



נס חנוכה היה רי"ח שנים לאחר נס פורים (עיין בהקדמת הרס"ג למגילת אנטיוכוס ובמה שהעירו על דבריו בהוצאת זכרון אהרן אוסף מדרשים כרך ב עמוד 212 הערה 9, והובא בחידות ופתרונם לקמן). ולפי זה יש לרמוז כן בכתוב: "שיר השירים אשר לשלמה. ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דדיך מיין. לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך" (שיר השירים א, א – ג). "שיר השירים אשר לשלמה" – למלך שהשלום שלו (עיין שבועות דף לה ע"ב).

"ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דדיך מייך" – רמז לתורה שבעל פה שקיבלוה בימי אחשורוש (עיין שבת דף פח ע"א ובאלשיך שמות פרק יט ד"ה "ויהי ביום"). ונרמז גם עניין היין בחובת היום. "לריח שמניך טובים" – אחרי שעברו רי"ח שנים. הגיע חג החנוכה הרומז לעניני השמן. שאפילו שכל השמנים היו טובים שטומאה הותרה בציבור. "שמן תורק שמך" בחרו החשמונאים בשמן טהור שנקרא שמו עליו (עיין רש"י בפסוק זה). "על כן עלמות אהבוך" – והטעם שעשו את זה ולא סמכו על היתרים, כיון שאהבו את ה' ורצו לעשות הכל לכתחילה שבלכתחלה.



במגילת תענית מובא שמתתיהו התפלל להשם שיצליח לגבור על ניקנור שר הצבא של יון כדי שלא ילך להשתבח בבית דגון אלהיו. ודגון היה אלהי פלשתים כמבואר בספר שופטים (טז, כג ועוד).

ונראה שהיוונים המשיכו את תרבות הפלשתים. שגם הפלשתים כתבו 'אין לנו חלק באלקי ישראל'

וכמבואר במגילת תענית (ליכטנשטיין הסכוליון –
והיא ברייתא דמגילת תענית).



יש לעיין מפני מה מתו יהודה ואלעזר במלחמה עם
היוונים, ולא היה ניצחונם שלם?
וראיתי בביאור מאי חנוכה על מגילת אנטיוכוס
(הוצאת זכרון אהרן אוסף מדרשים כרך ב עמוד
רכו אות ו) מובא, שישנה מחלוקת אם מת אלעזר.
ועל יהודה אפשר היה לכאורה לומר שכדי שלא
יתלו הניצחון בגבורתו, אלא ידוע לכל כי יד ה'
עשתה זאת.

אמנם, בפירוש כתב יד מצאתי (ונראה שהוא של
מהר"ר יצחק ונה צוק"ל) על מה שאמר בגריס
המשנה של אנטיוכוס שאפילו יבא עליהם כל
הגויים וכו' אינם יכולים על בני מתתיה, אשר הם
מן האריות חזקים, ובזה הכניס בהם עין הרע,
לפיכך נהרגו שניים מהם במלחמה. עכ"ד.



יוחנן כהן גדול ששימש בכהונה גדולה ולבסוף
נעשה צדוקי כמבואר בברכות (דף כט ע"א), פירש
מהר"י ונה בביאורו על מגילת אנטיוכוס (אוסף

מדרשים הוצאת זכרון אהרן כרך ב עמוד ריז אות יז), שהיה הוא אותו יוחנן בן מתתיה שנכנס להרוג את ניקנור שר צבא יון. וכיון שאמר לניקנור שמוכן לעשות רצונות כדי להטעותו, פיו הכשילו ולבסוף יצא לתרבות רעה.

ואמנם בביאורים למהר"י ונה שם (הערה 6) כתב, שכבר העירו על פירוש זה שיש כאן ערבוב הדורות, כי יוחנן כהן גדול שלבסוף נעשה צדוקי היה בן שמעון בן מתתיהו, כלומר נכד מתתיהו. ויוחנן האמור כאן הוא בן מתתיהו.



במגילת אנטיוכוס (הוצאת זכרון אהרן עמוד ריז) מובא, שיוחנן בן מתתיהו הגיע אל ניקנור שר צבא יון עם חרב מכוסה להורגו.

כשנכנס אליו ויאמר ניקנור ליוחנן, אם כרצוני אתה עושה קח חזיר ושחטהו על הבמה והלבש בגדי מלכות.

ובביאור אוצר החיים (שם) הקשה, שכיון שהיוונים באו לבטל שבת ראש חודש ומילה דוקא, מה לו בזה שישחט את החזיר?
ועוד מה שייכות יש לבגדי מלכות עם החזיר?

ואפשר ששמו תשובה זו בפי ניקנור לרמוז שניקנור ישחט. לפי שניקנור היה לו סימן חזיר בדגל שלו, כי היוונים היה להם חזיר במטבעות ובדגלים. וכיון שישחטו לניקנור תיכף היה ממילא מכניע מלכות יון כמו שאירע לו אחר כך שהפיל לאנטיוכוס. וכן מצינו רמז לחזיר שהיה צורה במגן יוני בענין החרב זרת רחבה שהרג בה יוחנן לניקנור כי חזי"ר נוטריקון י'וחנן ח'רבו ז'רת ר'חבה.



דע כי היוונים היו מטמאים את ההיכל, שכך כח יון לטמאות את ההיכל יותר מכל האומות. וסימן לדבר היכל עולה במספרו ס"ה ויון מספרו ס"ו, להורות כי יש לו כח גובר על ההיכל ומטמא את ההיכל' (מהר"ל בחידושי אגדות בשבת דף כא ע"ב).

ועל דרך זה יש להוסיף, שהנה המספר שש כבר התבאר בספרי חדרי בטן (עמוד 59 במאמר 'בסוד המספר שש'). ועיין שם שביארנו בס"ד עד כפלות העשר במספר שש (כנגד עשר ספירות דקדושה) כיצד שייכותו לכוחות הטומאה.

והנה כאן תרבות יון שכחה היה גדול בטומאה,
פרצה גם את זה הענין.
וסימן לדבר שתיבת 'יון' עולה בגימטריא ס"ו
שהיא כפלות המספר שש בי"א.
ובזה ירמוז שכביכול גברו בכחם על עשר ספירות
דקדושה. ולולי ה' שהיה לנו... אזי חיים בלעונו"
(תהילים קכד, ג).



הגאון הצדיק רבי אלחנן וסרמן הי"ד זצוק"ל
בקובץ מאמרים (עמוד צג), מבאר את החילוק בין
חנוכה לפורים. וכותב, 'כי בפורים האמצעי להנצל
היה על ידי תפילה ותחנונים לבורא. ולא עלה על
דעתם להלחם בזרוע בהמן הרשע, אף על פי שהיו
ביניהם נביאים והיו יכולים ומוכנים למסור את
נפשם ולהלחם בהמן.

אבל בגזירת היוונים חרפו נפשם למות במלחמה.
והטעם לכך הוא, שבשעה שמדת הדין מתגברת
בעולם, יש רשות לשטן ללחום כנגד כבודו יתברך.
ונמצא שישנם שני מיני הנהגות. האחד - מעשי ה'.
והשני - מעשה שטן. ובכל גזירה צריך להבחין
מאיזה אופן היא.

וסימני הבחינה בזה, שאם הגזירה על הגופות כבימי המן, זוהי מעשה ה' ותכליתה להחזירנו למוטב. ובאופן זה אין מקום למלחמה והיא לא תצלח. אבל אם הגזירה על הנפשות ותכליתה להעביר את עם ישראל על דתם ולא להחזירן למוטב, אין זה מעשה ה' כי אם מעשה שטן. וכדי להחליש כח השטן, דרוש שישראל ימסרו את עצמן להריגה במלחמה ממש'. עכ"ד.

ונמצא שהוא דבר והיפוכו, שכאשר הגזירה על הרוח צריכים לפעול במעשה במסירת הגוף למען ה' ותורתו. וכאשר הגזירה היא על הגוף צריכים לפעול לא במעשה, אלא יותר במחשבה ובדיבור כחזרה בתשובה.

ובזה יש לרמוז כן בס"ד במאמר הכתוב "כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" (תהלים מד, כג), דהיינו "כי עליך" – מתי שהגזירות "עליך" נגד ציווי ה', "הורגנו כל היום" – חובתינו לבא ולהלחם במסירות נפש גם להריגה. "נחשבנו" – ומתי עושים פעולות רק במחשבה ולא במעשה, "כצאן טבחה" – כאשר גוזרים להרוג את הגופים ונפלא.



פסק בשו"ע (או"ח סימן תרעב סעיף ב) אם לא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק. ומיהו הני מילי לכתחילה אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה. והמג"א (שם סק"ו) כתב על זה, שבב"י כתב דהוי ספיקא דדינא. וא"כ משמע שאין לברך. אבל מדסתם בשו"ע משמע שדעתו שיברך.

והעיר הגרצ"פ פרנק זצ"ל בספרו מקראי קודש (סימן כד) דכיצד יברך על הספק. ומאי שנא חנוכה משאר מצות של דבריהם שאין מברכים כשיש ספק בחיוב המצוה דברכות אין מעכבות.

והביא שהרב מור וקציעה (סימן תרעב) כתב ליישב והעלה בזה דבר חדש, שאף על פי שאין הברכות מעכבות מכל מקום ברכת נר חנוכה שאני וברכתה מעכבת, משום שכל עיקרה לפרסומי ניסא. וכשמדליק בלא ברכה לא נראה שמדליק לשם מצוה, שהרואה אומר לצורכו הוא מדליק. עכ"ד.

ועלה במחשבה לרמוז כן בפסוק "נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי" (תהילים קיט, קה), "נר לרגלי" – סתם 'נר' שמדליק הוא 'לרגלי' בשבילי לצורכי.

"דברייך ואור" – אך אם קדם 'דברייך' שהיא הברכה
ל'אור'. "לנתיבתי" – מוכח שהוא לשם מצוה
הנקראת 'נתיב' (עיין תהילים קיט, לה).



מקשים בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל (הובא
בספר פרדס יוסף – חנוכה לידידנו רבי גמליאל
רבינוביץ שליט"א בפתיחה אות קיז עמוד צא)
כיצד הדליקו החשמונאים בשמן הלא זה שמן של
נס ואינו שמן?

והוסיפו טעם לשבח בקושייא זו על פי מה שכתב
המלבי"ם (פרשת וירא פרק יח פסוקים ז – ח)
אודות בן הבקר שהגיש אברהם אבינו לפני
המלאכים שנאמר בו "וימהר לעשות אתו" (שם) -
שעשה אותו על ידי ספר יצירה. 'נראה שרצו לתרץ
בזה איך האכיל למלאכים בשר בחלב. ואמרו
שהיה בשר שנברא על ידי ספר יצירה שאין לו דין
בשר. וזהו שאמר שלקח חמאה וחלב ובן הבקר
אשר עשה, רצונו לומר יען שעשאו על ידי ספר
יצירה היו יכולים לאכלו עם חלב'. עכ"ד.

הרי שדבר שנעשה על ידי נס אין לו שם אותו הדבר. ואם כן גם השמן שנעשה על ידי נס אינו שמן?

ושמעתי מהילד היניק וחכים עדיו לגדולות בעזרת השם עובדיה ראובן נ"י, בנו של ידידנו היקר רבי ירון ראובן שליט"א מגדולי מזכה הרבים, שרצה לתרץ שבבן הבקר כיון שכולו נעשה מספר יצירה ולא היה לו שייכות כלל מהעולם הזה לכך אין לו שם בשר כלל. לא כן שהשמן שנעשה בו נס שורשו ומקורו בשמן אמיתי ובשמן כזה אפשר להדליק שאין כולו נס. ודברי פי חכם חן.

ושוב ראיתי שזכה לכוון לדברי הרב כלי חמדה פלוצקי (פרשת ויקהל עמוד שה מהדורת מכון אבני שוהם).

וכעין זה תירץ הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (הובאו דבריו בספר פרדס יוסף החדש חנוכה בפתיחה עמוד צא אות קיח), דודאי לאחר שנתנו השמן לנרות המנורה, נשארה לחלוחית של שמן זית בדופני הפך. ואפשר שהנס היה שמאותה לחלוחית נתרבה השמן ונתמלא הפך. ולכן יש

לומר ששמן נס שבא משמן זית כשר להדלקה.
עכ"ד.



סיפורים

רבי יהושע ליב דיסקין עוד בעודנו ילד נודע כגאון. וכך היה המעשה. שמש בית הכנסת רבי אליהו מאיר וולדן, עשה הגרלה על חנוכיה. וזכה בו אחד מתושבי הורדנא.

הילדים שיחקו עם יתר הפתקאות שלא עלו בגורל. לפתע נודע לילדים ששם אחד נכתב פעמיים. הכריז הילד יהושע לייב שהגורל פסול. והתחיל ויכוח בין הילדים עד שגם תושבי המקום שבאו לבית הכנסת נכנסו בויכוח.

כשנכנס אביו של רבי יהושע לייב הגאון רבי בנימין רבה של לומז'ה ושמע את הויכוח שכולם אומרים שהגורל כשר. ובנו הילד טוען שהוא פסול. כששאלו לסיבת הדבר, אמר הילד שהחשבון פשוט, שהרי אילו זכה זה ששמו נכתב פעמיים,

הרי בודאי היה פסול שהרי חלקו בגורל היה פעמיים, נמצא שבשעת הגורל אפילו לפני שזכה כבר לא היה איש זה 'בגורל'. אם כן הרי זה דומה כאילו שלא הוכנס כלל אחד בגורל שאז הגורל פסול. ולכן גם עכשיו הגורל פסול. תשובתו הדהימה את אביו ונתפרסם בכל העיירה גאונותו של הילד.

(גדולי הדורות - שטרן ח"ב עמוד 831)



בעל הדברי חיים מצאנז זצ"ל נודע במידת הצדקה המופלאה כשהוא ממשכן כל כספו וזהבו עבור גיוס כספים לצרכי צדקה.

באחת השנים, לא הצליחו עדיין לפדות את החנוכיה וימי החנוכה קרבים והולכים.

כשהבחין ה"דברי חיים בדאגת בניו הגיב: "וכי חושבים אתם שאינני יכול להדליק על מנורה פשוטה מפח כמו של שלום אליעזר?" (הוא בנו הרה"ק מראצפרט זיע"א שהיה אז נער צדיק והדליק על חנוכיה פשוטה מפח). ואכן באותה שנה לא פדה את המנורה והדליק על חנוכיה פשוטה זו כשהוא מקיים ואנוהו במצוות צדקה.

(שבועון שערים תש"ן פרשת וישב עמוד 6)



רב אורתודוקסי (חרדי) נפגש פעם עם 'רבאיי' רפורמי, 'הרבאיי' שהיה בור ועם הארץ רצה להראות לו כמה הוא מקפיד 'במצוות' פתח את פיו ואמר: "אתם מקפידים לספור בספירת העומר, ואני מחמיר לעשות ככה גם בחנוכה".

"מה עניין ספירת העומר לחנוכה?" – תמה הרב. 'הרבאיי' צהל ושמח על החומרה שהרב האורתודוקסי לא מכיר, "כמו שבספירת העומר כל יום מוסיפים עוד יום לספירה, כך אני נוהג בכל יום בחנוכה לאכול סופגניות, ביום הראשון סופגניה אחת, ביום השני שתיים וכן על זה הדרך". "ומה קורה" – שאל הרב, "אם שכחת יום אחד לאכול מהסופגניות?".

"אה, זה פשוט" ענה 'הרבאיי', "אני ממשיך לאכול בלי ברכה".



מסופר על האדמו"ר מסלונים בעל הבית אברהם זצ"ל, ששנה אחת בערב שבת חנוכה בעת שעמד מוכן ומזומן להדליק את הנרות עבר שם בנו הקטן

רבי שלמה דוד יהושע (שהיה האדמו"ר אחר פטירת אביו ונהרג בשואה) והפיל את המנורה. ולא היה שהות להכין את הפתילות שוב ולהדליק את הנרות.

כל אותו זמן ישב הבית אברהם בצד בניחותא וכשחיוך נסוך על פניו אמר: "אותו בורא עולם שציוונו להדליק נרות ציוונו גם שלא לכעוס".
(המשנה המחכימה עמוד תלט, ואוצר פנינים ועובדות - גרשוני חלק א עמוד תתמח).



הגאון רבי צבי הירש מזיליש זצ"ל מחבר שו"ת מקדשי השם [שבו דן על שאלות נוראות שנשאל במשך השואה האיומה] מסר נפשו להדליק נרות חנוכה גם בעת המלחמה בשואה האיומה הדליק ברבים נרות חנוכה בהתאספות כמה תלמיד חכמים, עם כל הסכנות שהיה כרוך בזה. ואף התלמידי חכמים שהיו שם לעגו על מעשהו אבל הוא השליך נפשו מנגד ושום דבר לא עמד בפניו בגשתו אל העבודה. ובעת ההדלקה נשא דברו בעניני בטחון והתחזקות באמונה והפיח בזה רוח חיים בנפשות ישראל הרצוצות.

גם בעת חוליו האחרון כחודש ימים לפני פטירתו, כאשר שכב על ערש דוי בבית החולים ושם לא היו מניחין להדליק כנודע. והצטער מאוד מזה. וכאשר ראו הרופאים שהדבר נוגע בנפשו אמרו שאם יסכים הדוקטור יניחו לו להדליק. וכאשר בא הדוקטור התחיל לבכות אליו בדמעות שלישי ואמר לו בהתרגשות: "באושויץ הנעול הדלקתי חנוכיה כדי שלא אוכל להדליק אותו באמריקה החופשית". ואמר, שמוכן שיטלו ממנו את כל המכונות הרפואיות לשעה אחת אף שכרוך בסכנה כדי שיוכל להדליק נרות חנוכה ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ונתן לו הדוקטור רשות לילך לחדר אחד ולהדליק שם הנרות וכן עשה.

(בנין צבי - מיזליש הקדמה עמוד ט)



הגאון רבי צבי הירש מייזליש זצ"ל העיר, על מה שאנו רואין שיש כמה מאות תירוצים על קושיית הבית יוסף למה עושים חנוכה ח' ימים, והלא לא הי' הנס רק ז' ימים.

וקשה, שגם לאחר כל התירוצים סוף סוף למה באמת לא תיקנו שיהא חנוכה ז' ימים, שהרי מצאנו שמספר שבעה הוא חביב בכל התורה כשבת ונדה ושמיטה וכדומה. ולמה באמת תיקנו שמונה ימים, ויהיו נדחקים לתרץ הרבה תירוצים? ותירץ לפי מה שכתב בספר קדושת לוי, שסגולתו של חנוכה הוא לעורר נסים לישראל כימים ההם בזמן הזה, לכן כדי להרויח אפילו עוד יום אחד של חנוכה ולעורר על ידי זה ישועות ורפואות לכלל ישראל, כדאי לסמוך בשעת הדחק על כל אותם התירוצים כדי לעורר שפע טוב לכל ישראל.
(בנין צבי - מיזליש הקדמה עמוד ט)



היו אלה הימים האפלים ימי מלחמת העולם השנייה, עננים שחורים כיסו את שמי אירופה. מלחמה עקובה מדם וארוכת ימים ושנים שיסעה את מדינות היבשת, דם יהודי נשפך כמים, מכונות ההשמדה האכזריות של הנאצים ימח שמם פעלו בשיא תפוקתן ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחברו.

ברכבות המוות נדחסו יהודים רבים בדרכם האחרונה לקדש שם שמים באמונה שלימה והקריבו עצמם על מזבח קידוש ה' נכונים ומוכנים למסור נפשם למוות על הזכות להיות יהודים מאמינים.

במחנות ההשמדה בבלוקים צרים וארוכים ועל דרגשים מלאי פשפשים, הצטופפו הנותרים ממתינים לתורם שבוודאי עוד יבוא. בחצרות המחנות שכבו חללי ירי לצד חללי רעב. ובתוככי המחנות פעלו בהקפדה ובסדר מופתי תאי הגזים הידועים לשמצה.

מכונת ההשמדה הגרמנית לא ידעה שובעה, בדיוקנות ובקפדנות עברה עיר אחרי עיר וכפר אחרי כפר אוספת את היהודים אל הרכבות ומובילה אותם אל התחנה הסופית והאחרונה, בה הפכו לגבעת אפר אילמת ועצובה אחד המחנות הידועים היה מחנה ברגן בלזן המפורסם, לשם הובל ביום מן הימים אדם תלמיד חכם גדול ונשוא פנים, הוא הגאון רבי שרגא שמואל שניצלר זצ"ל שכיחן כאב"ד העיירה טשאבא שבהונגריה.

גם לעיירתו הגיעה ידם המגואלת בדם של הנאצים. והוא נמנה עם מאות אלפי יהודי הונגריה שהועלו על רכבות המשא למסע ארוך אל מחנה 'ברגן בלזן'. שם קיבלו הנאצים את ההחלטות מה לעשות עם כל יהודי.

במחנה שררה משמעת ברזל, לפנות בוקר התעוררו היהודים לכל צרחות הקלגסים לעמל יום נוסף של עבודת פרך בשירות הנאצים. כדי למנוע תקלות ותירוצים לא היו במחנה כל חילופי דברים, מי שלא עמד בדרישות ובהוראות, נורה מיד.

כך מדי יום שימשו כמה גופות חדשות כתמרור אזהרה: 'ככה ייעשה למי שימרה את פי המפקדים'. העבודה התנהלה בדיוקנות בלי חריקות ובלי שינויים בחורף כבקיץ, בקור מקפיא ובשרב מחניק התייצבו היהודים לעבודה באותם בגדים לאחר אותה מנת מזון זעומה ובאותה שעה דווקא. באחד הימים אחד הנאצים קרא לרב שניצלר מתוך שורות העבודה.

אחיו היהודים הביטו בו עושה את דרכו לעבר החייל בחרדה מהולה בסקרנות: 'מי יודע מה רוצים ממנו, מי יודע מה עשה ובמה חטא. ובעיקר

מי יודע אם יזכה עוד לשוב לשורות העבודה או יצטרף לרשימה המתארכת של הנספים על קידוש ה'.

"יהודון נבזה" פתח הנאצי בהתנשאות "אני יכול להרוג אותך עכשיו אבל חבל לי לבזבז כדור על יצור כמוך, אז תייתר לי את הצורך לירות בך ותאמר בפניי כמה דברי כפירה באמונתך שישמחו את לבי, בכך שאתם היהודונים כבר נגמלתם מאמונתכם ולמדתם כי רק מלכות הרייך היא השולטת".

לנאצי לא היה שמץ ספק כי לנוכח האיום המפורש בוודאי יאמר הרב את אשר התבקש.

אלא שהרב לא התבלבל אף לא לרגע, פניו הרצינו עיניו התמקדו והוא השיב בשקט ובנחישות: "לא יקום ולא יהיה יש בורא לעולם ואין עוד מלבדו".

נראה היה שהנאצי יהרוג אותו מיד, אלא שדווקא לנאצי היתה סבלנות, כנראה היתה חשיבות גדולה יותר בעיניו לשמוע דברי כפירה מפי יהודי מאשר לרצוח אותו בדם קר.

"חבל עליך" ניסה לשדל את הרב שניצלר, "עדיין אינך מבוגר ותוכל להמשיך בחייך מבלי שיאונה

לך כל רע, הרבה יותר פשוט והגיוני שתצהיר
שדברִיך הקודמים הם דברי הבל. ותשמח אותי
בנאום הכופר בכל אמונתך הדתית, אני נותן לך
הזדמנות שניה להציל את חייך..."

הרב שניצלר לא התבלבל אף לרגע ופתח את פיו
ואמר: "הנשתבשה עליי דעתי" שאל את הנאצי
בהתרסה. "וכי בגלל שאני כאן במחנה בתנאים
כאלה ובגלל איום מטופש כזה, נראה לך שאוציא
דברי כפירה מפי, הרי כולנו רואים את השמים ואת
הארץ אותם ברא בורא עולם מאז ועד היום, הוא
מנהיג את העולם ברחמיו ובחסדיו, זה דבר פשוט
וברור שכל יהודי מאמין בו גם במחיר חייו".

הנאצי התמלא זעם, עיניו התרוצצו בחוריהן הוא
רעד מכעס, היהודון החצוף הצליח להוציאו לגמרי
משלוות נפשו. "זו אזהרה אחרונה" – צרח במלא
גרונו ודרך את נשקו, "או שתאמר דברי כפירה או
שאני יורה בך בזה הרגע".

הרב שניצלר עטה על פניו ארשת רגועה ומלאכית
ואמר בשלווה את המילים אותן כבר שמע הנאצי
אינספור פעמים: "שמע ישראל השם אלוֹקינו השם
אחד".

הנאצי זעם עד להשחית, הפטיר קללות בגרמנית וכיוון את הרובה, שריקה עזה נשמעה הכדור פילח את הדרך אל הרב שניצלר שבתוך שניה נפל ארצה. הבהלה ניכרה היטב על פני היהודים, בודדים אף העזו להזיל דמעה על דמות מופת שהיתה במחנה ומסרה נפשה על קידוש השם.

הנאצים העומדים מסביב פתחו מיד בצרחות שמחה על עוד ז'יד שהתעקש ושילם בראשו, הם עברו על ידו, דרכו על הגופה המוטלת על הארץ וגם ירקו עליה בבוז.

רק המפקד המקומי התעצבן על עיכוב סדר היום וגער בנאצי: "עכשיו הגופה של היהודון תסריח פה ומי יטפל בה? תפוס את הגופה הזו וזרוק אותה החוצה, לפני שכל האזור יתמלא בדם יהודי מעלה צחנה".

הנאצי עשה לפי ההוראות, הוא תפס את גופת הרב שניצלר בזרועותיו וגרר אותה החוצה, מניח אותה בשביל החיצוני.

מספר דקות אחרי שהנאצי עזב את המקום והנה 'הגופה' מתחילה לנוע, הרב שניצלר התאפק עד עתה שלא לנשום, גם לא לחייך על נס הצלתו.

מתברר שהכדור פספס אותו בסנטימטר בודד, הוא נפל ארצה מבהלה והבין כי כדאי יותר להעמיד פני מת, תוך שהוא מודה לבורא עולם על נס הצלתו המופלא.

רק כחלוף דקות ארוכות קם התנער מהאבק שדבק בו ועשה דרכו לשנת לילה על הדרגש לא לפני שקרא שוב קריאת שמע בכוונה עצומה.

בין היהודים כבר נפוצה השמועה הסודית, כי הרב שניצלר נותר חי.

עצם הישארותו בחיים למרות העמידה על העקרונות מסירות הנפש על האמונה גם לנוכח הנשק והיריה, היה בהם חיזוק עצום לכל יושבי המחנה.

העובדה כי הרב שניצלר לא נפגע היתה כמין הארה שמימית בתוככי אפילת המחנה, כי בורא עולם חי וקיים ומשגיח גם כאן.

ביום המחרת כאשר אותו נאצי מרושע חלף ליד הרב שניצלר הוא נבהל ואחזתו חלחלה, הוא היהודון הזה כבר איננו בין החיים... והנה עתה הוא חי וקיים לפניו.

הנאצי החוויר והסמיק חליפות מבע עיניו הפך מבוהל וכל עצמותיו רעדו מאימה: "איש קדוש הוא זה" מלמל בפחד, "איך יתכן שהוא שרד את הכדור? הרי אני ולא אחר גררתי את גופתו החוצה, כיצד הוא עדיין מסתובב כאן".

בפנים מפוייסות ניגש הנאצי אל הרב: "אני רואה שאינך בן אנוש רגיל" לחש בשקט, "אני מבין שיש לך כוחות על אנושיים הרי אמש היית מוטל מת ועתה אתה חי וקיים, לכן אמנה אותך מהיום לרב המחנה".

לא היה יום טוב לרב שניצלר במחנה כמו היום הזה, עול העבודה הקשה הומר בעבודה קלה יחסית, הוא זכה לפרוטקציה בגישה למזון כשר, לחופשות ביום השבת ולאספקת שירותי דת סדירים. מאותו היום התעטר בתואר 'רב מחנה ברגן בלזן'. בתפקידו סייע רבות לאחיו הנאנקים.

עם בוא החורף נערכה התארגנות מחדש במחנה יהודים רבים כבר נשלחו למשרפות בודדים בלבד זכו להשתחרר, המפקדים הנאצים מיהרו לאכלס את הדרגשים המפונים ואחד המועברים אליהם היה לא אחר מאשר הרב שניצלר.

היה זה ליל כ"ד בכסלו ערב חנוכה כל מעייני הרב שניצלר היו נתונים בשאלה, 'איך ניתן להשיג כאן בעומק תהום המחנה שמן ופתילות להדלקת נרות החנוכה?'

באותו יום בדיוק הועבר הרב לדרגש בבלוק אחר. כשניער את כרית התבן המוכנה על הדרגש נפלה שקית קטנה מתוך הכרית ובתוך השקית אוצר שלא יסולא בפז, כמה פיסות בד מוכנות כפתילות ולצידן צלוחית ארוזה יפה ובה שמן זית.

לימים התברר כי מי שהטמין את האוצר בכרית היה הרב הקדוש רבי יואל מסאטמר זי"ע שביום כ"א בכסלו שוחרר מהמחנה ועשה דרכו לשווייץ הנייטרלית, הרבי מסאטמר התארגן מבעוד מועד עם כל צרכי החנוכה וכשהוברח מהמחנה באישון ליל הותיר בכרית את האוצר היקר שהתגלגל לידיים טובות.

מאות יהודים מכל רחבי המחנה התקבצו באותו לילה לבלוק של הרב שניצלר.

בפנים קורנות ומאושרות עמד הרב ובירך בקול: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". גם את ברכת

”שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה” אמר בשמחה.

היהודים שמסביב מחו דמעות התרגשות והרב שניצלר עמד באמצע שמח ומאושר, עוד נר הוצת עוד להבה נדלקה נצח ישראל לא ישקר האמונה הנצחית תמשיך לפעום ולהוביל את עם ישראל לנצח נצחים. המלחמה הסתיימה הנאצים הובסו ולא נותר זכר לגאונם ואילו הרב שניצלר זכה לעלות לארץ ישראל להקים דור ישרים מבורך ולהתפרסם כאיש מופת.

(פניני פרשת השבוע קובלסקי חלק א עמוד
תרעא).

לימים נפגש עם הרבי מסאטמר הם דיברו על השואה. והרבי מסאטמר אמר לו: דבר אחד כואב לי בשואה, אני הכנתי לעצמי שמן ופתילות וכלים בשביל להדליק נר חנוכה בברגן בלזן, ובדיוק בכ”א בכסלו השתחררתי מהמחנה. מי יודע מה נהיה עם הפתילות האלו והשמן.

הרב שניצלר הרגיעו ואמר לו: ”רבי אל דאגה הרבה מאד יהודים נהנו מזה...”.

(הר ציון חלק ד תשע”ט עמוד 22)



כשחיים בניסי ניסים לא מוותרים על פרסומי ניסא
ועל הדלקת נרות חנוכה.

בצל השואה הנאצית מספר יהודי מוינה אוסטריה
חנוכה תש"ה: הימים הסמוכים לחנוכה הפכו
לזמנים של גילויי מסירות נפש כאשר הכל אגרו
סוגי שמן מכל מקור אפשרי, כדי לקיים את מצות
הדלקת נרות החנוכה גם בתנאי המחסור החריפים
ביותר של המלחמה. בהתקרב ימי החנוכה,
הופצצה גרמניה על ידי מטוסי בנות הברית, לכן
הועסקו בפינוי הריסות בתים.

באחת הפעמים נצטוונו לפנות עליית גג בה הייתה
פינת עבודתו של צייר, הוטל עלינו להוריד את
התמונות הבדים והצבעים.

תוך כדי עבודה גילינו פך שמן, כמו השמן של נס
חנוכה.

הטמנו את השמן בזהירות כדי לקיים בו את מצות
הדלקת הנרות.

באותם ימים הייתה בנו דחיפה פנימית חזקה
לעשות הכל כדי לקיים מצוות, לכן לא דנו
בשאלות הלכתיות כמו האם ההלכה מחייבת

להסתכן כדי להשיג שמן? מה דינו של שמן זה?
 רבים מאיתנו חסכו מפיהם את מנת המרגרינה
 השבועית הקטנה. והיה כל איש מנסה להשיג מעט
 שמן ומסתיר אותו עד לחג. אף אחד לא היה מוכן
 לוותר על מצות פרסומי ניסא.
 חשנו כי אצלנו כל רגע של חיים, הוא בניסי ניסים
 וחייבים אנו להודות על כך.
 כך הדלקנו את נרות החנוכה בשיר ובהלל.
 לא ניתן לתאר היאך שרנו אז את הפזמון "מעוז צור
 ישועתי".

(ימי החנוכה בהלכה ובהגדה עמוד 41)



גם בזמן השואה הרב הקדוש מבלאזוב זי"ע שמר
 על כל המצות שיכל. ובהגיע ימי החנוכה השיג
 מעט שמן והכין לו פמוטים מחתיכות תפוחי אדמה
 ובהם הדליק את נרות החנוכה.
 כשנודע שם במחנה שהרב הקדוש מבלאזוב זי"ע
 עומד להדליק נרות חנוכה, בשקט ובדממה הגיעו
 מאות יהודים לשמוע את ברכות ההדלקה שלו.
 בתוך הקהל הרב עמד גם אחד שהיה רחוק מתורה
 ומצוות, לאחר ההדלקה ניגש אותו אדם אל הצדיק

ואמר לו: "רבי, ברצוני לשאול אותך שאלה, שמעתי אותך מברך ברכת 'שהחיינו וקיימנו' והגיענו לזמן הזה' בהתלהבות רבה, ואולם הינך יודע היטב את המצב הנורא בו אנו נמצאים, כשמציקים לנו כל כך ומעבירים אותנו יסורים איומים, כיצד יכול אתה לברך 'שהחיינו וקיימנו' והגיענו לזמן הזה'?"

נענה הצדיק ואמר לו: "ראה נא, אנו נמצאים באמת במצב איום, ואף על פי כן ראוי ביותר לברך ברכת שהחיינו בחנוכה הזו, שבמצב כזה נורא מגיעים מאות יהודים להשתתף בהדלקת נרות חנוכה ולענות אמן על הברכות, מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

כששמע האיש את התשובה עבר בו מין זרם כזרם החשמל וסופו ששב בתשובה ונעשה יהודי ירא שמים. ואמר, שלא יוכל לשכוח את המילים הללו ששמע מפי הצדיק לכל ימי חייו.

(החיל והחוסן מהאדמו"ר מפוריסוב עמוד קלז)



כך מספרים החסידים אודות ההדלקה של הרבי הקדוש מצאנז וחסידיו במחנה העבודה 'מיהרלדארף' בחנוכה תש"ה:

היהודים השבורים והרצוצים שם במחנה לא ידעו באיזה יום בשבוע יחול בדיוק יום ראשון של חנוכה, לוח שנה עברי לא היה בידם והם היו מנותקים מכל וכל.

הלכו אל הרבי מצאנז זי"ע, שהתיישב מיד בצריפו עם גזיר פחם בידו האחת ששימש לו במקום עיפרון ועם קרעי נייר של שק מלט בידו השניה והתחיל לרשום מספרים ולחשב חשבונות על פי הזיכרון, עד שחישב בבירור באיזה יום בשבוע יחול כ"ה בכסלו.

בהתקרב ימי החנוכה הזדמן לרבי לעבוד במחסן העצים של המחנה, הוא ניצל הזדמנות פז זו שהתגלגלה לידיו משמיים. ובסיועם של עוד כמה יהודים התקין בסתר מנורה של עץ.

אולם כיצד ישיגו שמן להדלקה?

גם לזאת מצאו פתרון.

מדי פעם היו מקבלים היהודים מרגרינה בקצבה, כל פירור של מרגרינה הוא סם חיים, תוספת נחוצה

של אנרגיה לגוף התשוש, אך בימי החנוכה כל פירור של מרגרינה הוא סם חיים לנשמה, תוספת אדירה של אנרגיה לנפש היהודית, שכן ממנו אפשר להתיך מעט שמן להדלקת נר חנוכה. ואכן, יהודים רבים מן המחנה הפרישו במסירות נפש פירורי מרגרינה ושמרו אותם עבור הדלקת הנרות.

ופתילות מאין?

חיש קל נשלפו חוטים מבגדי המחנה הבלואים שעטפו את גופם, עבור התקנת הפתילות לשם מצוות הדלקת נרות חנוכה. כשהגיע ליל ראשון של חנוכה, זכו היהודים במחנה להדליק את נרות החנוכה כמצוותם. הרבי זי"ע העלה את השלהבת ברטט של קדושה שמחה עצומה הציפה את הלבבות.

לימים סיפר הרבי מצאנז זצ"ל: "באחד הלילות הבאים אחזה אש הנרות בצריף כולו והתלקחה שריפה גדולה, מיד באו הרשעים לחקור ולדרוש מה היה שורש המאורע, על מעשה כזה להדליק אש במחנה היו ממיתים תיכף ומיד את האיש ההוא

שהעז לעשותו, ואף על פי כן לא עזבונו חסדיו
יתברך שמו וניצלנו מידיהם".

והוסיף הרבי בהתרגשות גדולה: "אפילו אודה לה'
כל ימי חיי בימים וגם בלילות, לא אצא ידי חובתי
להודות לאלוקים על שזכיתי אז תחת שלטון
הרשעים לקיים את המצווה כראוי ולהדליק נר
חנוכה כהלכתו. ולא זו בלבד אלא שיצאתי משם
חי וקיים חרף הסכנה שריחפה אז על ראשי".

(ברכת דוד - אוחיון בראשית עמוד תקסא)



דרשות ומאמרים

שמונת ימי חנוכה

קושיית הבית יוסף המפורסמת

רבינו הבית יוסף (או"ח סימן תרע) שואל שאלה מעניינת שכתבו עליה למעלה מאלף תשובות על השאלה הזאת. על פי הפשט, על פי הדרש על פי הרמז על פי הסוד. ועוד היד נטויה.

וזו השאלה:

צריך לדקדק למה קבעו שמונה ימי חנוכה הלא השמן שבפח היה בו כדי להדליק לילה אחד, נמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות?

הבית יוסף מביא שלושה תירוצים שמכל אחד ואחד יש לנו ללמוד דרך בעבודת השם:



התירוצ הראשון

התירוצ הראשון, שהחשמונאים חילקו את השמן שבפח לשמונה חלקים וכל יום השתמשו בשמינית מהכמות. כך שגם ליום הראשון הכמות ששמו במנורה לא היה מספיק כדי שתדלק המנורה כתקנה. וכשהגיעו בבוקר ראו שהנרות דולקים. נמצא שהנס היה גם בלילה הראשון.

ויש לנו ללמוד מזה, שהחשמונאים בחרו שעדיף לתת קצת קדושה בכל יום, שלא יעבור היום ללא הדלקת המנורה, ללא המצוה המיוחדת הזו. יש אנשים שטרודים כל היום, וכשמגיעים סוף סוף ללמוד היצר הרע אומר להם: "מה כבר תספיק בחמש דקות..." אז הם מעדיפים לשחק בפלאפון (ופתאום הם מוצאים שכבר עברה חצי שעה). להתבטל, לנמנם, לפטפט.

וכאן נמצאת הטעות הגדולה. תתחיל בקצת רוחניות בכל יום ומשמים יסייעו בעדך. בזה נהיה כמו שהחשמונאים חילקו את כמות השמן שיהיה קצת בכל יום שלא יבטלו את המצוה

באף יום. ומשמים סייעו בעדם שיקיימו את המצוה
כתקנה.



חמש דקות

'בישיבת קלם היו סדרי למוד שארכו חמש דקות
כל סדר. בזמנים אלו במוצאי שבת של זמן קיץ
אחרי ההבדלה, למדו גמרא רש"י תוספות חמש
דקות. בכל שבתות השנה לפני תפלת מוסף למדו
מוסר במשך חמש דקות' (ספר בנין עולם -
אברהמי פרק א אות ד).

היתה בזה עבודה גדולה להרגיל את האדם לדיוק
לסדר ושלא לזלזל אפילו בזמן מועט, שחמש דקות
יכולות להיות סדר גמרא או מוסר שלם! בדרך זו
יוכל האדם להיות 'מוסיף והולך' עוד דקה של
תורה ועוד דקה של תורה.

שאלו פעם את רבי ישראל מסלנט זצ"ל מה ילמד
אדם שיש לו רק חמש דקות ללמוד ביום?
והוא ענה: "לימוד מוסר, כי המוסר ישפיע עליו
להשקיע עוד ועוד בתורה ורוחניות".



נחלשתי בלימוד

הגאון רבי שמואל אוירבך זצ"ל בסוף ימיו היה חלש והפסיק ללכת לסנדקאות.

פעם אחת שאל אותו תלמידו הרב אברהם יחיאל: "למה הרב הפסיק ללכת לסנדקאות?"

והרב ענה לו: "היום אני כבר לא לומד תורה הרבה כמו פעם, אם תיקח אברך שיושב בכולל הוא יועיל לתינוק יותר ממני..."

העובדה ששנים רבות הוא הפיץ תורה ויש לו אלפי תלמידים לא שינתה לו בכלל.

היום אני לא לומד, אז אני כבר לא ראוי לסנדקות.



הרב שטיינמן ואנחנו

הגאון רבי אריה לייב שטיינמן זצ"ל, כשהיה בגיל תשעים יצא למסע חיזוק בצרפת, אחרי כמה שעות שהוא טס ממקום למקום ובקושי אכל, הגיע לאיזה אכסניה וביקשו להגיש לו תפריט לארוחת ערב. אמר להם הרב: "אני לא רוצה לאכול".

המלווים התפלאו: "מה קרה? הרב לא אכל כמעט כלום כל היום".

הרב ענה להם: שכיון שלא הספיק ללמוד היום כמו שצריך, לא מגיע לו לאכול.

ניסו להתווכח לומר לרב שהוא מסר שיעורים, עשה זיכוי הרבים. אבל הרב בשלו. "אם אין תורה

אין קמח (אבות פרק ג משנה יז) אני לא אוכל!" מי שהכיר את הארוחות הפשוטות של הרב היה מבין שהאוכל שלו לא היה יותר מקמח או יותר נכון פרורי לחם מבושלים במים חמים ללא שום תוספות.

פעם אחת העוזר של הרב הוסיף לו כפית דבש ב'דייסה' הזו כשטעם הרב קפץ כנשוך נחש ואמר: "מה עשית לי, אתה רוצה שאני יסבול מחיבוט הקבר?" (קונטרס אדם גדול הוא ושמח במצות עמוד רמו).

אנחנו לא בדרגות הללו, אנחנו יותר בכיוון כמה תוספות לשים על הסופגניה. ואם ויתרנו על השוקלד נוגט, או על הפצפוצי האגוזים, אנחנו כבר מרגישים 'מסוגפים'.

אבל בכל אופן, למה לדאוג לתוספות רק בסופגניה, למה לא גם בתורה יראת שמים? והתשובה הנשמעת תמיד, קשה לי! נו, מה לעשות, יש משהו שלא קשה לו? כל חיי העולם הזה קשים. אבל האדם צריך להבין שעל דבר התורה נאמר "כי הם חיינו ואורך ימינו", 'מרבה תורה מרבה חיים' (אבות פרק ב משנה ז), מי שקשה לו לנשום לא ילחם על כל נשימה? 'והבא ליטהר מסייעין בידו' (שבת דף קד ע"א), משמים יסייעו בעדך להוסיף עוד שעות של תורה וקדושה ולזכות ל"קרבת אלוקים לי טוב" (תהילים עג, כח).

ולמרות כל הקשיים וכל העבודה לא להתייאש רק ככה עולים ומתעלים בעבודת השם יתברך.



שחמט או דמקה

שמעתי רעיון יפה, למה המלך של משחק הדמקה יכול ללכת לכל מקום. והמלך בשחמט לא יכול ללכת לכל מקום?

כי במשחק השחמט המלך לא עשה כלום כדי להיות מלך, מההתחלה הוא תקוע בתור מלך, אבל בדמקה הוא התאמץ הרבה עד שהוא הגיע לאן שהגיע, לכן הוא יכול לזוז לאן שהוא רוצה. ככה גם בעבודת ה' תעמול ועל ידי זה תזכה להיות מלך. מאן מלכי? רבנן! תלמידי חכמים נקראים מלכים (גיטין דף סב ע"א).



התירוץ השני

עוד מתרץ הבית יוסף, שלאחר שנתנו שמן במנורה כשיעור, נשאר הפח מלא כבתחילה. ולכן ניכר הנס אף בלילה הראשון. כלומר שהם מלכתחילה שפכו את כל כמות השמן לתוך המנורה, ולא 'שמרו', ומיד כשסיימו את הכד התמלא להם מחדש. גם מזה יש לנו ללמוד רעיון מוסרי מיוחד. הגמרא בסוטה (דף מח ע"א) אומרת, שאדם שיש לו מה לאכול היום ושואל מה אני יאכל למחר הרי זה מקטני אמנה.

היום איך שמתחילים לעבוד כבר מדברים איתך על הפנסיה בעוד ארבעים חמישים שנה. קצת אמונה, העיקר היא האמונה "וצדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב, ד).



התירוץ השלישי

התירוץ השלישי שמתרץ הבית יוסף שבלילה ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה. ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן. וכן בכל לילה ולילה. ולכן גם בלילה הראשון היה נס, כי בבוקר נשאר השמן מלא.

וגם מזה יש לנו ללמוד, שיש הבדל בין התירוץ השני לשלישי, יש שתי דרכים בישועות ה', לפעמים הקב"ה עושה 'יש מאין' ולפעמים הקב"ה עושה 'יש מיש'.

'יש מאין' - זה גם כשגמרת את כל כד השמן והנחת אותו הקב"ה ממלא לך אותו.

ולפעמים זה 'יש מיש' - השמן הקיים במנורה פשוט לא נגמר וממשיך לדלוך.

אצל הקב"ה ישתבח שמו לעד, אין הבדל בין 'יש מאין' ל'יש מיש', אין משהו שגדול עליו או בלתי אפשרי.

הרעיון הזה של ההנהגה הזאת אצל הקב"ה היא לפעמים מגיעה בצורה כזאת ולפעמים בצורה אחרת. לפעמים הקב"ה מראה את הניסים בתוך הטבע ולפעמים הניסים מעל הטבע.

הגמרא בברכות (דף ה ע"ב) מספרת, שרב הונא החמיצו לו ארבע מאות חביות.

הלך לחברים שלו והם הוכיחו אותו ואמרו לו שיש איזה דקות ובחינה שהוא צריך לחזור בה בתשובה. רב הונא מיד חזר בתשובה על זה לפי רוב דרגתו. ואומרת הגמרא שהיה נס.

יש אומרים שהחביות שהחמיצו לו נהפכו בחזרה לייין.

ויש אומרים שהמחיר של החומץ בשוק התייקר והוא לא הפסיד ממה שנהפך החומץ לייין.

אלו שתי הבחינות האם היה שם נס של 'יש מאין' שהחומץ יהפוך לייין, שזו בחינת 'יש מאין'. או לייקר את מחיר החומץ שבשוק שזו בחינת 'יש מיש'.

ויהי רצון שכמו שהיו ניסים גלויים בימים ההם
נזכה גם בזמן הזה לגאולת ישראל ברחמים.
וכמו שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם כן נזכה
גם לניסים ונפלאות בזמן הזה. אמן.



אתה נס מהלך

שאלת הבית יוסף

ישנה שאלה מפורסמת של מרן הבית יוסף רבי יוסף קארו הקדוש אורח חיים סימן תרע), ששואל, כיוון שהיה להם פח שמן להדליק ביום הראשון אם כן לא נעשה הנס רק שבעה ימים, ולמה תיקנו שמונה ימי החג?

השאלה הזאת של הבית יוסף היא השאלה ששברה את השיאים של כל השאלות בעולם, יש עליה יותר מאלף תירוצים, וכל שנה שומעים עוד ועוד תירוצים.

זו שאלה של ממש רוח הקודש. אין בהיסטוריה עוד שאלה כזאת, כל חנוכה זו השאלה המרכזית.

בכל שנה שומעים בזה דברים חדשים בבחינת 'מוסיף והולך' וזוכים להגדלת תורה ברוך ה'.



תירוצי האדמו"ר מבאבוב

שמעתי תירוצי יפה מאוד בשם האדמו"ר מבאבוב שביאר: תרבות היוונים הייתה בצורה כזאת

שהעולם הזה זה טבע, אם אתה לא תדאג לעצמך
אף אחד לא ידאג לך, אין חלילה השגחה. ואם הכל
טבע אז אתה צריך לדאוג להכל, אין דבר כזה
ביטחון. אם לא תזרע ולא תאסוף, אף אחד לא
יעשה לך, אין אצלם מושג של 'צדיקים מלאכתם
נעשית בידי אחרים' (עיין ברכות דף לה ע"ב).



תרבות אמריקה

זה מזכיר קצת את תרבות אמריקה, אדם חייב
לעבוד ולמסור נפשו על הכסף כי אם לא מי ידאג
לכסף?

כשהרב ירון ראובן שיהיה בריא שאל באחד
השיעורים שלו כמה בחורי ישיבה מי רוצה לגדול
ולהיות תלמיד חכם ולמסור כל כולו לתורה כל
היום? חוץ ממנו אף אחד לא הרים את היד...

כולם חושבים על ביזנס, על כסף, חושבים על "איך
אני אדאג לכסף", "אני צריך לקנות בית", "אני
צריך לחתן ילדים", "אני צריך לדאוג לפרנסה",
אני ואני ואני... והנביא אומר בשם ה': "לי הכסף
ולי הזהב נאום ה' צבאות" (חגי ב, ח).



חושך זו גלות יון

וזה מה שהחשיכו היוונים את עיניהם של ישראל כמבואר במדרש (רבה פרשת בראשית פרשה ב סימן ד) 'וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל'.

הקרן הייתה משמשת גם כ'בבוק' לילדים הקטנים, ועשו זאת כדי להשתית את זה כבר לילד הקטן שהיה יונק מהקרן: "אתה צריך לדאוג לעצמך, אל תסמוך על השמיים, הכל על פי הטבע, אם לא תדאג לעצמך לא יהיה לך!" השם ירחם. והמחשבה הזו נכנסת בליבות בני ישראל, וזורעת הרס באמונה התמימה בכרם בית ישראל.



'הטבע' בגימטריא 'אלהים'

לעומת זה יש את העם היהודי שכל אדם חייב לדעת שאין מושג כזה של טבע, 'הטבע' בגימטריא 'אלהים' (הגאון רבי חיים פלאג'י בספרו זכירה

לחיים על מדרש רבה שיר השירים פרשה א סימן
כב הוצאת זכרון אהרן עמוד קמה). 'והוא עשה
עושה ויעשה לכל המעשים'.

זו הסיבה שתיקנו נרות חנוכה שמונה ימים,
להראות שגם היום הראשון היה נס במה שהשמן
דולק, הם רצו להראות ליוונים: 'אתם טועים!' גם
השמן הזה שמצאנו עכשיו ויכולים להדליק פה
כביכול על פי הטבע, זה לא טבע זה נס!



'בימים ההם בזמן הזה'

ועל פי זה מבאר האדמו"ר מבאבוב שזה מה שאנו
מברכים בעת הדלקת הנרות: "שעשה ניסים
לאבותינו בימים ההם בזמן הזה" מה זה "בזמן
הזה"?

הביאור בזה שגם עכשיו 'בזמן הזה' הנס ממשיך,
כל רגע זה נס, אתה מדליק נר זה נס, אתה חי זה נס,
כל המערכת של הגוף עובדת זה נס, תיקח את הנס
הזה של חנוכה ותחיה אותו.



כשחומץ דולק

הגמרא בתענית (דף כה ע"א) מספרת על רבי חנינא בן דוסא שפעם אחת ביתו הדליקה בחומץ במקום בשמן, וראה אותה עצובה.

אמר לה רבי חנינא: "ביתי, מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק".

מי החליט שהשמן הוא חומר בערה טוב?
הטבע?

מה זה הטבע?

גימטריא 'אלוהים'.

אז אם אתה מאמין באלוקים ומאמין שגם הטבע שאתה רואה זה נס אחד גדול, אז נס וטבע זה אותו דבר.

אין לך מה להצטער השמן והחומץ זה אותו דבר.
וכך היה הנר דלק עד צאת השבת.



הניסים הגלויים והנסתרים

וכבר לימדנו הרמב"ן (שמות פרק יג פסוק טז) 'ומן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד כל התורה כולה, שאין לאדם

חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו, הכל בגזרת עליון'.

יש לפעמים נס שאי אפשר להסביר אותו, ניקח לדוגמא את מלחמת ששת הימים, אי אפשר להסביר את מה שהיה שם, איך תוך שישה ימים הביסו את כל צבאות ערב, בקושי היה פה ציוד, בקושי היה פה נשק, אלו הניסים הגדולים והמפורסמים.

ודרך הניסים הגדולים והמפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה.

ואומר הרמב"ן, אם אתה חושב שאתה דתי או מאמין תבדוק אם אתה מאמין שאין בכל עניני העולם הזה טבע ומנהגו של עולם כלל. ומי שלא מאמין בזה אין לו חלק בתורה חס ושלום.

אדם מגיע לשמיים אומרים לו למדת משהו? אומר להם בטח, 'אני יודע ש"ס ורשב"א ריטב"א וקצות החושן, ונתיבות, תשובות ופלפולים, ולמדתי את כל היביע אומר'. שואלים אותו אתה האמנת שעצם

זה שפתחת את הכריכה של הספר זה נס? אתה
 האמנת שכשמגרד לך בראש ויש לך ציפורן
 חודרנית ברגל השמאלית באצבע הקטנה זה נס?
 הוא יתפלא 'רגע, הגעתי לבית דין של מעלה או
 לקופת חולים?'
 אכלת, שתית, נפלת, קמת, ישנת, יצאת, התפללת,
 הכל זה נס!
 עלית במדרגות? נס!
 ירדת? נס!
 יש לך מינוס בבנק זה נס.
 אין לך מינוס בבנק זה גם נס.
 יש לך כאבים זה נס.
 אין לך כאבים זה גם נס.
 יש לך צרות זה נס.
 אין לך צרות זה גם נס.
 הכל בהשגחת עליון.



ההבדל בין צדיק לרשע
 וזה ההבדל בין הצדיק לרשע. הרשע למה הוא לא
 שומר שבת? כי בשבת הוא מרויח טוב, יצר הרע

משלם לו במזומן. והצדיק ששומר שבת יודע
שהפרנסה משמים.

לרשע אין לו זמן ללמוד ולהתפלל "ולרשע אמר
אלוקים מה לך לספר חוקי" (תהילים נ, טז), הוא
עסוק כל הזמן ברדיפה אחר הממון.

והצדיק יודע שאין אדם נוגע במוכן לחברו אפילו
כמלא נימה' (יומא דף לח עמוד ב). ולכן יש לו זמן
להתפלל ללמוד לעשות מצות ולעבוד את ה'.

ואת הענין הזה רצו היוונים להכניס בטומאתם
לכלל ישראל. כי חוסר האמונה שהכל ניסים כמוה
ככפירה בכל התורה.



תרבות יון עדין כאן

וכשנתבונן נראה שתרבות יון עדיין כאן, לא
החרבנו אותם, אתה שואל אדם למה אתה לא בא
לשיעור תורה? "אין לי זמן, אני חייב להתפרנס",
למה אתה עובד בעסק לא כשר? "כי זה הכי
רווחי".

הם שוכחים שלא העבודה מביאה את הפרנסה אלא
אך ורק רצון השם ברוך הוא 'שעשה ניסים

לאבותינו בימים ההם בזמן הזה" – גם בזמן הזה
בכל רגע ורגע אנו חיים בנס.



הרב שטיינמן זצ"ל

אחד מגדולי הדור האחרון היה הגאון רבי אהרן
לייב שטיינמן זצ"ל הוא נפטר ממש בערב חנוכה.
ולא לחינם. כל הנהגת ימי חייו היתה בצורה הזו,
אי אפשר להבין מי היה האיש הקדוש הזה. כל
המשפחה שלו נרצחה בשואה, הוא היה בשוויץ
ושם התחתן עם אשתו שהייתה גדולה ממנו
בשלוש שנים בניסי ניסים, והקימו בית לתפארה
כולם חכמים כולם נבונים כולם יודעים את התורה
ברוך השם.

למרות שהיה חי בעניות ודחקות שאין כמותה,
תמיד היה שמח. לא היתה לו רדיפה של ממון
אפילו באחוז אחד. מי שהיה פעם בבית שלו יודע
על מה מדובר. בית ישן לא מסויד, עם מקרר שיתכן
גם יותר 'מבוגר' מהרב.

הרבה מיליונרים הציעו לו סכומי עתק שיקח
לעצמו.

תמיד הוא היה מביט בהם משועשע כאומר: 'מה יש לי לעשות עם זה'.

עיקר הארוחות שלו היו מים עם פרורי לחם. זה היה מספיק להחיות אותו במינימום הצריך.

"צדיק אוכל לשובע נפשו" (משלי יג, כה).

באחת הפעמים שהגיע רופא לבדוק אותו. והוא אמר לרב שטיינמן: "כבוד הרב אתה חי בנס, אני לא יודע איך אתה מתפקד, בלי ויטמינים ואוכל מזין".

הרב שטיינמן חייך ואמר לו: "גם אתה חי בנס...". לא בטוח שהרופא המכובד הבין את התשובה, הוא הרי מקפיד על תזונה בריאה, ספורט, משקולות, לעיסת עלים שונים ומשונים, כדי לשפר את הבריאות ותוחלת החיים.

אבל כל זה רק 'אחיזת עיניים', האמת שגם הרופא חי בנס.



נ' ג' ה' פ'

על הסביבון כתובות האותיות נ' ג' ה' פ' ראשי תיבות נ'ס ג'דול ה'יה פ'ה, ולדרכינו יבואר בכל

מקום בכל מציאות בכל רגע נס גדול היה פה, עכשיו בכל רגע ובכל שעה.

וזה מה שבאים החשמונאים ביום הראשון של חנוכה ואומרים ליוונים אנחנו כופרים בכם, אנחנו נלחמים בכם, גם שמן שבטבע הוא דולק, לנו זה נס.

וההבנה הזו כשיתבונן בה האדם היא תעלה לדרגות גדולות של קדושה בעבודת ה'.



קדושת הימים הללו

וזה מה שמבואר בספרי החסידות (עיין בספר בת עין תחילת פרשת וישב, ובספר זכרון זאת פרשת מקץ דף טז ע"א) שקדושת ימי החנוכה היא נוראה ונשגבה, שמדליקים את נר חנוכה פחות מעשרה טפחים (שבת דף כא עמוד ב, ובשו"ע או"ח ימן תרעא סעיף ו) שלמרות שהשכינה לא יורדת למטה מעשרה טפחים (סוכה דף ה עמוד א), בחנוכה היא יורדת.

והטעם לזה, כי בחנוכה מתגלה עיקר הנס וההבנה שכל הטבע הוא בעצם נס, ומרבים להתבונן בניסי השם אפילו הקטנים ביותר.

ועל ידי זה מורידים אור הקדושה גם למקומות הכי קטנים "ובכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך" (שמות כ, כא).

הבה נחדד לעצמינו היום ובכל ימי חיינו בתוך חיי החומר, חיי הכסף, הזהב, "וכוחי ועוצם ידי" (דברים ח, יז) את ההבנה האמיתית, שאין שום דבר של טבע, הכל זה נס אחד גדול !

הקב"ה יזכנו לא רק להאמין בזה, אלא גם להרגיש את זה ולחיות את זה בכל רגע ובכל שנייה, ואדם שזוכה להרגיש את זה אין לו דאגות, אין לו חששות ואין לו פחדים.

בטח באחד ואל תפחד. אמן כן יהי רצון.



ישראל מעל המזל

המספר שמונה

המספר שמונה מורה על דבר שהוא מעל הטבע, כי הנהגת הטבע הוא תחת מספר שבעה, כי השבעה ימי הטבע שבהם נברא העולם הטבעי. ולפיכך מה שאחרי הטבע הוא מספר שמונה (מהר"ל בחידושי אגדות בשבת דף כא ע"ב).

ובכל חג ישנה אותה התעוררות ושפע שהיה באותו הזמן (ספר אהלי יעקב על התורה לחתנו של הרבי מהוסיאטין (ח"א פרשת בחוקתי עמוד דש). ולכן בימי חנוכה שהנס היה מעל הטבע, גם כן אפשר לזכות להרבה ניסים וישועות מעל הטבע.



השגחת ה' על עמו

ובאמת כל השנה הנהגת עם ישראל מעל הטבע. ומסופר בירושלמי (שבת פרק ו הלכה ט), שהיו שתי תלמידים לרבי חנינא שהלכו בדרך.

היה שם חוזה בכוכבים כשראה אותם אמר עליהם
שלפי מה שהוא רואה בכוכבים, הם הולכים למות
ולא יחזרו לביתם.

בסוף היום חזרו לביתם בריאים ושלמים.
החוזה בכוכבים התפלא, איך זה יכול להיות?
הלך ושאל אותם מה עשיתם מהבוקר?
הם סיפרו לו שהלכו לחטוב עצים, והגיע עני אחד
ואמר ששלושה ימים לא אכל, הבאנו לו חתיכת
לחם מהארוחה שלנו.

החוזה בכוכבים התפעל ואמר: "האלוקים של
היהודים מתפייס בחתיכת לחם?!"
עוד מספר הירושלמי (שם) שהיה גר אחד שבא
לצאת לדרך, וכיון שהכיר את חכמת הכוכבים
מהעבר החליט לבדוק אם כדאי עכשיו לצאת.
כשהתבונן בכוכבים, ראה שלפי אותות השמים,
עכשיו סכנה לצאת.

הוא חשב לחכות ולא לצאת לדרך, עד שירגעו
הענינים.

פתאום הכתה בו המחשבה: 'רגע, בשביל מה
התגיירתי, כדי להישאר בחוכמת הכוכבים? עכשיו
אני תחת כנפי השכינה'.

חשב ועשה ויצא לדרך.
ובדרך פתאום מגיח ממולו אריה גדול, התנפל על
החמור שלו ואכל אותו והוא נשאר לפליטה.
ומבאר הירושלמי, שהסיבה לזה מכיוון שבהתחלה
הוא חשש אולי לא לצאת וסמך על הכוכבים.
והסיבה שהוא ניצל, כי בסוף הוא התגבר על זה
ויצא לדרך.



זהירות משאלות
האמונה הנדרשת מכל בן ישראל, להאמין בכל
ליבו בהשם יתברך ללא חששות וספיקות שאלות
ותהיות.
רבי אלימלך מליז'נסק בספרו נועם אלימלך
(בפרשת בהר ויקרא כה, כ) מביא חידוש בשם
אחיו המפורסם החסיד (הוא רבי זושא מאנאפולי)
ששואל, למה התורה כותבת "וכי תאמרו מה נאכל
בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את
תבואתנו וצוית את ברכתי לכם" (כה, כ). היה
לפסוק לקצר ולכתוב ישר וציויתי את ברכתי. ומה
בא לומר לנו בכתוב "וכי תאמרו מה נאכל"?

ו'נראה, שהשם יתברך ברוך הוא, כשברא את העולם השפיע מטובו צינורות מושכים שפע לצרכי בני אדם. ודרך השפע שלא להפסיק כלל.



כשהאדם נופל

וממשיך הנועם אלימלך ואומר, רק כשהאדם נופל ממדרגתו ואין לו בטחון בבורא ברוך הוא המשגיח האמיתי הזן ומפרנס בריוח בלי הפסק כלל, אז עושה האדם ההוא במחשבה ההיא פגם חלילה בעולמות עליונים ומתישין כח פמליא של מעלה רחמנא לצלן. ואז נפסק השפע חלילה. וצריך השם יתברך ברוך הוא לצוות מחדש השפע שילך כמו מתחילת הבריאה.

וזהו שאמר "וכי תאמרו מה נאכל", שכאשר חלילה יפול מן הבטחון לחשוב מה יאכל, הוא עושה פגם חלילה בשפע ואטרחו כלפי שמיא לצוות מחדש. "וכי תאמרו" - פירוש כאשר תאמרו כך ואז תטריחו אותי וצויתי כו'. ובאמת שלא תתנהגו כך

ותבטחו בה' בכל לבבכם. ואז ילך השפע בלי
הפסק כלל תמיד, לא יחסר כל בה'.
והדברים נפלאים!

שאלת? פקפקת? הרסת!

גם כאשר מתעכבת הישועה, חוזרים בתשובה
ומתפללים לקב"ה, אפשר לפנות אליו ישירות לא
צריך מתווכים 'כי אתה שומע תפילת כל פה'. לא
נענת תחזור ותתפלל וכמו שאמרו בגמרא בברכות
(דף לב עמוד ב) 'אמר רבי חמא ברבי חנינא אם
ראה אדם שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל
שנאמר "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'"
(תהילים כז, יד).



איך זוכים לניסים

ואיך באמת זוכים לניסים?

הגמרא בברכות (דף כ ע"א) כותבת שהטעם
שלראשונים היו נעשים ניסים כיון שהם מסרו
נפשם על קדושת ה'.

והיינו ששברו את הטבע, ולכן נעשו להם ניסים
מעל הטבע.

וכבר כתב הגאון רבי יהונתן איבשיץ בספר יערות
 דבש (חלק א דרוש א עמוד יא ירושלים תשד"מ),
 שיש צדיקים שיכולים לעשות ניסים ונפלאות חוץ
 לטבע כי המה נבדלים מהטבע ולמעלה מהטבע.
 וכן מבואר בדברי המלבי"ם (פרשת קדשים יט, ב)
 שכתב, 'בעולם הגדול הטבע שוררת והכל מתנהג
 לפי סדרי המערכת ומנהג הטבע, ועת יתקדש
 האדם ויתנשא מן החומר אל הנהגה בחיריית
 נפשיית, והשכל גובר והנפש האלקית שוררת. אז
 גם בעולם יתקדש ה' ויתעלה להנהיג הנהגה נסית
 פלאית'.



עיקר תפילתנו

ובדרך זה כתב לבאר הגאון רבי ירוחם אלשיך
 שליט"א מראשי ישיבת ליקווד בספרו ירח
 למועדים חנוכה (מאמר טז אות יג - טז), שכיון
 שכל הניסים שזכו אבותינו בימי החנוכה הוא
 בזכות מסירות נפשם.

אם כן כשאנו מתפללים לזכות גם בניסים, עומק
התפילה שנזכה גם אנחנו להגיע לדרגתם הגבוהה
למסור נפש לכבוד ה' ולבטל את הטבע הבהמי.
וממילא יושפע שפע של ניסים ונפלאות עלינו.



שבירת הטבע

והשאלה מתבקשת איך שוברים את הטבע כדי
לזכות לניסים?

והתשובה לזה היא פשוטה, כל אחד יודע שיש לו
תאוות גופניות ארציות, אחד יש לו תאוות אכילה
הוא רוצה לאכול כל מה שזז, ומה שלא זז הוא מזיז
ואוכל.

השני נגוע בתאוות ממון בוקר צהרים וערב יצר
מחשבות ליבו רק כסף כל היום.

וכן על זה הדרך, איש איש בתאוות ליבו.

וכאשר האדם מחליט לעצור משטף התאוות הוא
מתעלה מעל הטבע וראוי שיעשה לו נס.

גם בהנהגה הכי פשוטה כשיש חשק פתאום לדבר
דיבור אסור, או לשמוע דבר אסור, או להסתכל
היכן שאסור, או להתלבש באופן אסור, או לבעוס

וכל כיוצא בזה ומתגברים על זה, זוהי שבירת
הטבע.

וכששוברים את זה ומתגברים על זה, מושכים
עלינו ועל כל ישראל שפע של ניסים ונפלאות.
ויהי רצון שנוזכה.



מנהג הסופגניות

‘מנהג ישראל תורה’

‘מנהג ישראל תורה’ (רמב”ן פסחים דף ז ע”ב ד”ה והוי ידוע, ועיין בירושלמי פאה פרק ז הלכה ה) ונהגו לאכול סופגניות בחנוכה. המנהג הזה פשט בכלל ישראל לא רק בגלל שזה ‘טעים’, וגם לא בגלל איזו קונדיטוריה שרצתה להרוויח. המנהג הזה היה קיים כבר לפני יותר מ- 850 שנה. אסור לזלזל במנהגי ישראל.

ובספר אמרי נועם (המחובר לטהור בסוף ספר זהרי חמה על מגילת אסתר) הביא בשם הרב הצדיק מבוטשאטש: ‘מנהג ישראל תורה ה’יא ר”ת מיתה, לכן יזהר שלא לבטל שום מנהג ישראל. כמו שאירע פעם אחת, בעת שהיה בכל פעם עלילות דם על ישראל, ואירע שגוי אחד לקח סכין לשחוט ילד ערל להעליל על ישראל. ורצה להראות שהוא סכין ישראל ועשה חריצים בסכין כדי שיאמרו שהוא של ישראל, כי כך המנהג של ישראל לעשות ‘חריצי חלב’ (כלומר חריצים וסימנים בסכינים החלביות שלא יתחלפו עם סכיני הבשר עיין להרב חיד”א בספר שיורי ברכה יורה

דעה סימן פט ס"ק מג), אך לאשר לא ידע כמה חריצים עשה יותר מג' חריצים, ומזה התגלה הדבר שאין זה סכין ישראל כי בכל תפוצות ישראל אין עושין רק ג' חריצים, ועל ידי זה ניצלו כלל ישראל'.



אוכל בלי ברכה

את המנהג הזה של אכילת סופגניות אנשים אוהבים, ויש כאלה מהדרין ואפילו מהדרין מן המהדרין, יש סופגניות שצריך לקחת משכנתא בשבילם, סופגניה אחת מלאה בכל שבעת המינים, והשניה בכל סוגי השוקלדים, והשלישית בבשרי, 'מוסיף והולך' ממש כמו נרות החנוכה.

רב אורתודוקסי (חרדי) נפגש פעם עם 'רבאיי' רפורמי, 'הרבאיי' שהיה בור ועם הארץ רצה להראות לו כמה הוא מקפיד 'במצות' פתח את פיו ואמר: "אתם מקפידים לספור בספירת העומר, ואני מחמיר לעשות ככה גם בחנוכה".

"מה עניין ספירת העומר לחנוכה?" – תמה הרב. 'הרבאיי' צהל ושמח על החומרה שהרב האורתודוקסי לא מכיר: "כמו שבספירת העומר כל

יום מוסיפים עוד יום לספירה, כך אני נוהג בכל יום
בחנוכה לאכול סופגניות, ביום הראשון סופגניה
אחת, ביום השני שתיים וכן על זה הדרך".
"ומה קורה" – שאל הרב, "אם שכחת יום אחד
לאכול מהסופגניות?".
"אה, זה פשוט" ענה 'הרבאיי', "אני ממשיך לאכול
בלי ברכה".



מבט מעבר לסופגניה

בואו נתבונן קצת מעבר לסופגניות.
באמת כבר רבנו מימון אביו של הרמב"ם בחיבורו
על התפילות בלשון ערבי (הובאו דבריו בספר
מנהג ישראל תורה ח"ב עמוד רפח בשם קובץ
שריד ופליט אוסף כ"י ישנות ירושלים תש"ה,
ובספר פרדס יוסף החדש חנוכה עמוד קנה) כתב,
'אין להקל בשום מנהג, ואפילו מנהג קל, ויתחייב
כל נכון לו עשות משתה ושמחה ומאכל לפרסם
הנס שעשה ה' יתברך עמנו באותם הימים, ופשט
המנהג לעשות סופגנין, בערבי אלספינג, והם
הצפיחית בדבש, ובתרגום האיסקריטין (עייין

בפסחים דף לז ע"א), משום שהם קלויים בשמן
זכר לברכתו'.

ויש להתבונן בזה, אם הסיבה לזה רק זכר לשמן,
אפשר גם לשים שמן בסלט. או לשתות כפית שמן,
למה צריך דוקא סופגניות?

אחד אמר על דרך ההלצה שהסופגניה מזכירה את
נס פח השמן, אתה אוכל סופגניה אחת והיא
תקועה בבטן שמונה ימים. אבל יש בזה יותר עומק.



על מזבחך

ובספר הליכות שלמה על המועדים (עמוד שיח
ארחות הלכה עמוד 20, הביאו בפרדס יוסף -
חנוכה עמוד קנו אות עדר) כתב טעם נפלא בשם
הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל: 'כי בחנוכת
בית חשמונאי טהרו את כל המקדש, ואילו את אבני
המזבח ששיקצום היוונים לא ידעו לטהרם ולגנזם
(עיין בע"ז דף נב ע"ב) והצטערו על כך. ולכן נהגו
במאכלים שמברכים עליהם ברכת מעין שלש,
שבה מזכירין "ועל מזבחך" מה שאין כן בברכת
המזון שאין מוזכר בה המזבח'.



בקדושה ובטהרה

שמעתי רעיון נוסף מהדרשן המפורסם הרב הגאון רבי ליאור גלזר שליט"א שהוסיף לבאר בזה, שבעל המחיה אנחנו מזכירים 'ונברך עליה בקדושה ובטהרה', שזה כל היסוד של חנוכה, שהיוונים 'טמאו כל השמנים' והחשמונאים הוסיפו קדושה וטהרה ורצו להדליק רק בשמן טהור.

ויש להוסיף עוד בזה, אדם אחד יצא מאיזה מסעדה רואים אותו שהוא בקושי הולך לא יכול לזוז מרוב אוכל, לא מרגיש טוב בקושי נושם. הציע לו חבר שלו: "תכניס שתי אצבעות לגרון ותקיא ואז תרגיש יותר טוב".

עונה לו האיש המסכן: "אם היה לי מקום לשתי אצבעות הייתי מכניס שתי נקניקיות..."
זו תרבות יוון "אכל ושתו כי מחר נמות" (ישעיה כב, יג).

ובתרבות הזו אנחנו צריכים להכניס קדושה וטהרה.

ולזה רומזות הסופגניות המטוגנות, שלא משנה כמה האדם יאכל מהם לעולם לא יברך על זה ברכת 'על המחיה' (עייין בספר חזון עובדיה ברכות עמוד סו סעיף ח), והרמז לזה שגם אם האדם מרבה באכילה שתמיד יהיה לנגד עיניו שהכל יהיה 'בקדושה ובטהרה'.



זה כנגד זה

וזה כנגד זה עשה אלוקים, שכנגד תרבות יון הגשמית והבהמית, ניצב פך שמן טהור, כמה הפך שמן הזה שווה בדולרים?

מה אתה יכול לעשות איתו? כמה צ'יפסים אתה יכול לטגן איתו?

אבל דוקא אותו פך השמן הטהור הזה זכרו נשאר כבר אלפיים שנה, ותרבות יון למרות כל ההשקעות הגדולות שהשקיעו בה אבדה מן העולם. ללמדנו שלמרות שהכח הרוחני קטן, בכוחו לדחות טומאה גדולה ועצומה.



קדושה כנגד הוללות

מצאתי סיפור נפלא שסיפר הגאון רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל, ראש ישיבת חברון שראה בבחרותו באחד מבני חצר שטרויס, את רבי צבי הירש וייספיש זצ"ל שהיה מנקיי הדעת של ירושלים. הוא היה איש קדוש שהיה ידוע בתעניותיו בתפילותיו ובעסק לימוד התורה שלו לילות כימים. ועבד את בוראו בקדושה ובטהרה והכל מתוך הצנע לכת.

באחת הלילות סיפר הגרש"ז זצ"ל, עשיתי את דרכי מהישיבה לביתי אשר בחצר שטרויס והנה אני מבחין מרחוק בדמותו של רבי הירש וייספיש, כשהוא עומד על יד לוח המודעות שברחוב ומתבונן במבט מיוחד על מודעה מסוימת.

הדבר היה בעיני לפלא שכן הדבר לא הלם את דמותו של רבי הירש זצ"ל שלא היה מבזבז את זמנו בהבטה במודעות.

סקרנותי גברה שבעתיים כשהתקרבותי למקום ונוכחתי לדעת איזה מודעה צדה את עיניו וגרמה לו להתבוננות ממושכת, היתה זו מודעה אשר תוכנה היה רחוק כרחוק מזרח ממערב מעולם

מושגיו של אותו צדיק, מילות המודעה סיפרו על
'ערב הוללות במועדון קליא על שפת ים המלח'
רחמנא לצלן, קפאתי על עומדי כהלום רעם היתכן
שעיניו הקדושות יגלו התענינות בטומאה הנודפת
מידיעה מן הסוג הזה?

הדבר לא נתן לי מנוח כל הלילה.
בבוקר שלמחרת מיד לאחר תפילת הותיקין ניגש
אבי זצ"ל שאף הוא היה עד למחזה המוזר של ליל
אמש, מתוך דרך ארץ וכבוד אל רבי צבי הירש
בהחלטה נחושה לשמוע מפיו הסבר על פשר
המעשה.

כששמע רבי צבי הירש את התמיהה, ענה ואמר:
"חשבתי שנוכל להסתיר זאת מעיני כל חי, אך
כנראה משמים לא רצו. ולכן אספר לך.

כמה חברים וצדיקים מבני התורה בירושלים לא
נתן להם מנוח כל עיני חילול הקודש שמתפרסמים
חדשים לבקרים בירושלים וגלילותיה, ולכן קיבלנו
על עצמינו שבכל פעם שתפרסם איזו מודעה של
ערב הוללות אחד מאיתנו ישב באותו הזמן ויעסוק
בתורה בהתמדה ללא אכילה ושתייה, או שיחה
בטלה, אלא אך ורק לימוד רצוף עד שיסיימו את

מעשה העבירה, וזה יגרום שלא יצא הקצף מלפני ה'.

בדיוק בליל אמש הגיע תורי והיה עלי לבדוק מה הן שעות הפעילות שהשטן מרקד בינינו. ועל כן הוצרכתי להתבונן במודעה הזו. ואכן ראיתי שהדבר אמור להמשך כל הלילה. ולכן הלילה שהוא ליל המסיבה שלהם לא אוכל לתת תנומה לעפעפי. ועלי ללמוד עד אור הבוקר".

סיים רבי הירש את דבריו ואמר: "אם הם יכולים להתהולל כל הלילה יכול אני ללמוד כל הלילה" (ספר הלל ושמחה גולד עמוד צח – צט).



השגחה פרטית

עוד יש לרמוז, בברכה הראשונה על הסופגניה מברכים 'בורא מיני מזונות', זו הברכה היחידה שמזכירים בה את התיבה 'מיני'.

וזה רומז על זה שהקדוש ברוך הוא ברא אין סוף מינים וזנים "מפיקים מזן אל זן" (תהילים קמד, יג) וכל מין הוא לעצמו 'כל עשב ועשב יש לו מלאך

שמכה בו ואומר לו גדל' (מדרש רבה פרשת בראשית פרשה י סימן ו).

ואם ישנה השגחה פרטית על כל עשב ועשב ועל כל 'מיני המזונות' כל מין ומין לגופו בודאי שיש על המין האנושי. ואת זה האדם צריך לזכור בשעת הברכה.

ובאמת הדרך של הטיגון של הסופגניה בשמן לצוף למעלה, גם השמן צף למעלה מעל כל המשקים. ולכן עם ישראל נמשלו לשמן שכמו השמן לא מתערב עם שאר משקים, גם ישראל לא מתערבים עם העמים (מדרש רבה שיר השירים פרשה א סימן ב), וככה האדם צריך להיות גם בדרכי חייו, לא להתערב עם הבעיות שיש לו והצרות שמגיעות, אלא תמיד להתעלות מעליהם. וזה רק אם האדם יבין שהשם יתברך הוא משגיח עליו בכל פרט ופרט.



שאלות לשיעורי בית

ולסיום נשאל כמה שאלות למחשבה שכל אחד יקח את זה איתו כ'שיעורי בית' ויענה עליהם לבד.

אם היוונים היו בימינו:
לאיזה מפלגה הם היו מצביעים?
לאיזה בית כנסת הם היו הולכים?
איפה הם היו מרגישים הכי בנוח?
האם אצלך בבית הם היו מרגישים בנוח?
מי שחושב שאצלו הם היו מרגישים בנוח, שישאל
את עצמו למה הוא מדליק נר חנוכה...



שנאת עולם לעם עולם

שנאת היוונים

במגילת תענית מסופר על האומה היונית ששלטה בכיפה, ולמרות הכל הפריע לה שקומץ יהודים עוד שומרים משמרת הקודש.

בשנאתם שלחו כוחות אדירים עם תקציבי עתק, להכניע את קומץ היהודים הם מתתיהו וחמשת הבנים. "ולולי ה' שהיה לנו אזי חיים בלעונו בחורות אפם בנו" (תהילים קכד, ג).

מה הפריע להם ומה אכפת להם שקומץ יהודים הולך במסורת אבותם?



מאורעות השואה

היטלר יימח שמו וזכרו בצוואתו לפני שהתאבד בעוד גרמניה הנאצית שקועה בחובות עתק בגלל המלחמה ואנשים רעבים ללחם הוא כותב: 'מעל הכל אני מחייב את הנהגת האומה וההולכים אחריה בשמירה מדוקדקת על חוקי הגזע' ובהתנגדות חסרת רחמים למרעילי כל העמים – היהדות הבינלאומית'.

מה אכפת לו לפגר המת הזה שגם אחרי מיתתו
ימשיכו לרדוף את היהודים?



שייקספיר האנטישמי

ויליאם שייקספיר היה משורר ומחזאי אנגלי לפני
כארבע מאות שנה, הוא כתב מחזה הצגה על
'שיילוק היהודי'.

במחזה הוא מספר על שיילוק היהודי שהלווה
בריבית לנוצרי וחתם איתו חוזה שאם הלווה
הנוצרי לא יפרע לו את החוב, הוא יצטרך לשלם לו
בליטרא בשר מהבטן שלו, חתיכה מהבשר.
ולבסוף כשהנוצרי 'המסכן' לא מצליח לפרוע את
החוב שיילוק היהודי האכזר מתעקש על חתיכת
בשר נוצרי, למרות שיש כאלה מידידי הנוצרי
שמוכנים לשלם לו פי שלש מהחוב.

המחזה האנטישמי הזה נכתב על ידי שייקספיר
שמעולם לא הכיר וראה יהודים, שלש מאות שנה
לפני שהוא כתב את המחזה הזה גורשו היהודים
מאנגליה ולא הורשו לשוב. זה לא הפריע לו לשנוא
את היהודים למרות שמעולם הוא לא הכיר אותם.

הגויים לא מחפשים סיבה לשנוא, עצם זה שנולדת
יהודי אתה כבר זוכה לשנאה של מליארדי אנשים
בעולם.



או"ם שמום

תנסו למצוא את מדינת ישראל במפה, בקושי
תמצאו נקודה קטנה, אין מקום אפילו לכתוב בה
'ישראל' ובכל זאת כל העולם לא מפסיק לשנוא
אותנו.

כל היהודים בעולם הם פחות מעיר אחת בהודו
שיש שם עשרות מליונים מה כל כך מפריע לכם,
אם היינו רוסיה, ארצות הברית, מדינות ערב, יש
עושר יש שטחים גדולים יש סיבה לשנוא, אבל
אותנו איזו סיבה יש לשנאה?

האו"ם ארגון 'האומות המאוחדות' מראשיתו לא
מפסיק לגנות את ישראל רק בעשרים שנים
האחרונות מועצת זכויות האדם של האו"ם גינתה
במאה וארבע גינויים נגד ישראל, לעומת ארבעים
ושלשה נגד סוריה. בסוריה טובחים ושוחטים

אנשים לדעת כל יום, ולאוו"ם אין זמן להתעסק כי הוא מתעסק רק עם ישראל.
בעצרת הכללית הוסיפו עוד מאה ארבעים ואחת גינויים נגד ישראל בעשר שנים אחרונות.
למרות שישנה ביקורת על כך שהאו"ם מתמקד באופן בלתי פורציונלי בישראל והדבר גורם שיהיה נזק למיליוני קורבנות אחרים ברחבי העולם, כי ההתמקדות בישראל גורמת לאוו"ם להזניח את מצוקתם של מיליוני קורבנות זכויות אדם אחרים ברחבי העולם. אותם זה לא מעניין.
שנאת ישראל המפעפעת בהם חזקה יותר מכל.
ונשאלת השאלה שוב, למה שונאים אותנו? מה עשינו רע?



אגרוף לפנים

לא מזמן התפרסם שאיזה ערבי שבא לקבוצת חסידים בארצות הברית בערב שבת ונותן לאחד מהם אגרוף ומפיל אותו על הרצפה, למה? מה מפריע לך?

הם לא כובשים שטחים, הם לא מתנחלים, יכול להיות אפילו שהם חסידי סאטמר שבכלל לדעתם אסור לעלות לארץ ישראל, למה אתה מרביץ להם? אין לזה שום סיבה הגיונית.

כשהיהודים היו עשירים, אמרו שהם מחפשים להשתלט על העולם. וכשהיו עניים, אמרו הם טפילים והורסים את העולם.

כשלא התבוללו קראו להם גזענים. וכשהתבוללו אמרו להם אתם הורסים אותנו.

לא משנה מה היהודים יעשו תמיד ישנאו אותם. למה?



מקור השנאה

התשובה לכך אומרת הגמרא במסכת שבת (דף פט ע"א) 'למה נקרא שמו סיני שירדה שנאה לעולם'. כלומר ברגע שקיבלנו תורה קיבלנו איתה שנאה של כל שאר אומות העולם, נפש הגוי מקנאה ביהודים, בלי שהוא ידע למה – הוא שונא אותך. כי הוא לא קיבל את התורה שזכינו לקבל אותה לפני יותר מ- 3300 שנה. וזה מרתיח אותם, למה

הם לא יכולים להיות קרובים אל ה', הוא לא צריך להכיר את התורה בשביל לשנוא אותך, הנפש שלו שהיא ממקור הרבה יותר נמוך מרגישה את השפלות לפני הנשמה היהודית, ותמיד יש בו את ההרגשה הפנימית במודע או בתת מודע, 'למה אני פחות מהיהודי?' ולכן תמיד הוא ינסה להשפיל לרדוף להרוג ש"לא יזכר שם ישראל עוד" (תהילים פג, ה).

זה מה שהיטלר ניסה וזה מה שהיום הערבים מנסים וזה מה שלאורך כל השנים ניסו לעשות.



להוריד נשמות ישראל

ישנה דרך נוספת להוריד את היהודים, להחטיא אותם, את הדרך הזו כבר גילה בלעם כשיעץ לבלק שישלח את בנות מדין להחטיא את ישראל, 'אלוקיהם של אלה שונא זימה' (סנהדרין דף קו ע"א).

בדרך הזו הלכו גם היוונים, שאמרו: אנחנו לא נהרוג אתכם, תעשו מה שאתם רוצים, רק אל תשמרו תורה ומצוות, אנחנו ניתן לכם את

האצטדיונים הכי גדולים תהיו באולימפיאדות,
תהיו מה שתרצו, רק לא קרובים אל התורה.
ועל הרצון הזה להוריד את ישראל מרום דרגתם היו
מוכנים היוונים למסור נפש ולהוציא את כל כוחם
עד שנאבדו בחסדי השם מן העולם.



שנאה זו על שום מה?

כל יהודי צריך להבין את זה ולהתבונן בזה למה
הוא שנאוי כל כך בעולם. ואם יש כאלה שלא
מתבוננים הם 'ישנים בעמידה' חובתנו מדין ערבות
לעורר אותם. אם תראה משהו נרדם על ההגה
באמצע כביש מהיר בטוח שתצפור לו, כל שכן אם
יש לו ילדים ברכב שתעשה כל מה שאפשר
שיתעורר. ככה גם בענינים רוחניים, צריך לעשות
הכל לעורר את הישנים.



סוף ישראל לעשות תשובה

’וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה
בסוף גלותן ומיד הן נגאלין’ (רמב”ם הלכות

תשובה פרק ז הלכה ה) אין לעם ישראל הרבה ברירות, או שישמרו מרצון או שיעמיד להם מלך קשה כהמן ועושים תשובה (סנהדרין דף צז ע"ב). והקב"ה אומר את זה בנבואה, אם אתם לא תקדשו את עצמכם אני יבדיל אתכם מן העמים, "אשר אתם אומרים נהיה כגויים וכמשפחות האדמה וגו' חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם" (יחזקאל כ, לג).

היטלר בספרו 'מיינ קאמפף' (בסוף פרק שני), שהוא חיבר הוא כותב, 'אני מאמין שאני שליח של אלוהים כדי להתגונן מפני היהודים, הבעיה היא שהיהודים מתערבבים עם גזע הארי, עם אלו שיש להם דם כחול דם מיוחד וזה לא מתאים, אסור שהגזע שלהם יתערב'.

באמת בגרמניה היו שבעים אחוז התבוללות, ובא היטלר ואומר אני יפריד את זה.

ולכן בימים אלו של חנוכה שעושים ענין מהשמן, נזכור את דברי המדרש רבה (שיר השירים רבה פרשה א סימן ב), 'מה השמן הזה אין משתבח אלא על ידי כתישה, כך ישראל אין עושין תשובה אלא על ידי יסורין, מה השמן הזה אין מתערב בשאר

משקין, כך ישראל אין מתערבים באומות העולם'.
ונראה שהדברים תלויים זה בזה, שאם חלילה
יתערבו ישראל עם אומות העולם וינהגו מנהגיהם,
יצטרכו חלילה לעבור כתישה.
ויהי רצון שיזכו כל ישראל לשוב בתשובה שלימה
"בשובה ונחת תושעון" (ישעיה ל, טו). אמן כן יהי
רצון.



בין ישראל לעמים

בית שני

נס חנוכה היה בימי בית שני (הרמב"ם בהלכות חנוכה פרק ג הלכה א). ובבית שני אמרו בגמרא ביומא (דף כא ע"ב) 'חמישה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ארון, וכפורת, וכרובים, אש, ושכינה, ורוח הקודש, ואורים ותומים'. כל הדברים הללו חסרו בבית המקדש השני.

גם האש שהיתה על המזבח בבית המקדש הראשון היתה נראית כארי ובבית שני היתה נראת ככלב (יומא דף כא ע"ב). ובזוהר הקדוש (פרשת בהר דף קי ע"א ובמתוק מדבש שם עמוד תרפט) מבואר, שהיה זה סימן שהסטרא אחרא מקבלת את הקורבנות, השם ירחם. וחסרון הקדושה הזה קרה בגלל עונותינו ולכן ניתנה שליטה מוחלטת ליון.

יון הם משורש עשיו, 'איטליה של יון שניתנה לעשיו' (רש"י בפרשת תולדות פרק כז פסוק לט), והם קיבלו ברכה מאבא יצחק "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך" (בראשית כז, מ) שכאשר יהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות כשיעקב

לא הולך בדרך ה' (רש"י שם), "ופרקת עולו".
עשיו יעלה וישלוט.



דברי הרמב"ם

וכתב הרמב"ם (בהלכות חנוכה פרק ג הלכה א) את
התיאור של כל מה שהיה וזה לשונו: 'בבית שני
כשמלכות יון, גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם,
ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו
ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו
פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד
מפניהם, ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם
אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני
חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו
ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה
מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן
השני'.

הרי לנו שלמרות שהיו החשמונאים בבית שני
שכבר הסתלק חלק מגילוי אור ה' בעולם, והתחיל
קצת ההסתר פנים, 'ריחם עליהם אלהי אבותינו

והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי
הכהנים'.

ולאחר שניצחו 'העמידו מלך מן הכהנים וחזרה
מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן
השני' – היינו מצפים שלפחות במאתיים השנים
הבאות כל עם ישראל יתאחד "איש את רעהו
יעזורו ולאחיו יאמר חזק" (ישעיה מא, ו), כדי שלא
יוכלו שוב פעם להרע להם אויבי ישראל.



שנאת חינום

אך לא כך היו פני הדברים, שחז"ל בגמרא ביומא
(דף ט ע"ב) מגלים לנו שבית שני נחרב על עוון
שנאת חינום. לצערנו עד היום העוון הזה קיים, 'תנו
עיניכם בבירה' (יומא דף ט ע"ב) שהרי בית
המקדש עדיין לא נבנה.

כל אדם צריך לשאול את עצמו, אם היום היה בית
המקדש קיים האם הוא היה נחרב בגללי או לא?
ובאמת אם החשמונאים היו יודעים איך לשמור על
הפיקדון הזה של בית המקדש לא היה נחרב בית
המקדש.

וכאשר עם ישראל לא חיים באחדות הם מגבירים את כוחם של אומות העולם שמנסים להעבירנו על דתינו. שכשיש אהבת חינוס היא אהבה קדושה שמגינה מפני 'אהבה טמאה' ופסולה של אומות העולם שרוצים שיהיו 'ככל הגוים בית ישראל'.

ליוונים היה רצון מיוחד לטמאות את עם ישראל בכל הנאות החיים. ולכן הם 'נכנסו להיכל ופרצו בו פרצות' (עיי' במשנה מידות פרק ב משנה ג, וברמב"ם ריש הלכות חנוכה).

מה כל כך מפריע להם שהם פורצים פרצות בהיכל?

הביאור בזה, שהם פרצו שלוש עשרה פרצות בדיוק בחומה שמבדילה עד איפה גויים יכולים ללכת במקדש (תוספות יום טוב על המשנה במידות שם). הם לא רצו שיהיה שום הבדל בין יהודי לגוי 'כולנו בני אדם'.

ואפשר שמטעם זה פרצו מלכי יון י"ג פרצות בסורג כנגד שבטי ישראל שהיו מבדילים עצמם מהם' (הרמ"ע מפאנו בתשובה סימן צח), 'ובאו היוונים לבטל מעלתם האלקית של כלל ישראל, במה שיש להם תורה ומצוות אלקיים והמכוון

בפרצות שפרצו מלכי יון בסורג, שאין מחיצה
והבדל בין ישראל לעכו"ם חס ושלום ואין לישראל
מעלה נבדלת וקדושה וכולם כאחד שוין' (המהר"ל
בדרוש נר מצוה).

ולכן אחר כך תיקנו י"ג השתחוואות כנגד אותו
מקום כמבואר במשנה במידות (שם), על כל פרצה
שנגדרה השתחוויה לה' (תוספות יום טוב שם).
ולכן הם פשטו ידיהם גם בבנות ישראל לטמאות
אותם באהבה נפולה שהיא תאוות הניאוף (עיינן
בספר בעל שם טוב על התורה פרשת קדושים אות
כז). כי שורש תאוות הניאוף היא שאין שום גדרים
וקדושה כולנו בני אדם שווים, ואין שום שוני בין
אשה מותרת לאשה אסורה. 'כולם מותרים לכם
מותרים לכם מותרים לכם'.



גדר של קדושה

וזו הסיבה שאפילו שיכלו החשמונאים להדליק
בשמן שנטמא שהרי טומאה דחוויה או אפילו
הותרה בציבור (עיינן בשדי חמד כרך ט מערכת
חנוכה אות א דף צג ע"ב), הם בחרו לגדור גדר

ולהדליק רק בשמן זית זך שלא נגעו בו היוונים
בכלל, כדי לסלק כל קשר בין ישראל לעמים.
יהי רצון שנזכה להתקדש בקדושת ישראל
האמיתית. ולזכור תמיד 'ברוך הוא אלוקינו
שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים וחיי עולם
נטע בתוכנו'.



'וזדים ביד עוסקי תורתך'

הזדים והיפוכם

בבית יוסף (אורח חיים סימן תרפב) מקשה בשם האורחות חיים (הלכות חנוכה אות ב) בנוסח של על הניסים. שמזכירים שם את ניצחון החשמונאים על היוונים בדרך דבר והיפוכו. 'גיבורים ביד חלשים, רבים ביד מעטים, רשעים ביד צדיקים, טמאים ביד טהורים', ומיד מזכירים גם כן 'זדים ביד עוסקי תורתך', ולכאורה מה הדבר והיפוכו בזה והלא זדים הם אנשים שעושים עבירות במזיד, ולמה היפך שלהם הוא 'עוסקי תורתך'? ומבאר הבית יוסף: כי דרך הפסוק לך, "זדים הליצוני עד מאוד מתורתך לא נטיתי" (תהילים קיט, נא), הרי שאומר דוד המלך שלמרות שהזדים התלוצצו עליו לא נטה מהתורה. ועדיין הדברים צריכים ביאור!



הזדים השוגים

מצאנו פעם נוספת שהוזכרו הזדים בפסוק "גערת זדים ארורים השוגים ממצוותיך" (תהילים קיט,

כא), והקושי ניכר בפסוק עצמו הלא "זדים" – הם חוטאים במזיד, ומהו זה שאמר "השוגים ממצותך" – לשון שגגה?

על השאלה הזו עומד הרד"ק - רבי דוד קמחי מגדולי מפרשי המקרא לפני כשמונה מאות שנה, שמבאר שהטעם שקורא הכתוב לזדים האלה שוגגים, 'כי הם מזידים בביטול הלימוד ולכן הם שוגגים במצוות'. הם לא פותחים ספרים לא מבררים ולא מתעניינים, רק מה שהם שמעו בבית אבא זה מה שהם שומרים, ובגלל זה הם שוגגים ממצוותיך.

וכבר אמרו חז"ל: 'הווי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון' (אבות פרק ד משנה יג). הרי לנו שעיקר מעשה "הזדים" הוא בלימוד התורה, וכשהוא לא לומד במזיד, ממילא חוטאים ונופלים בתקלות רבות והם "השוגים ממצותיך". וזה עיקר ימי החנוכה שלא להיות חלילה זדים אלא עוסקי תורתך. ורמז מצאו לזה במאמר הגמרא בשבת (דף כא ע"ב) מאי חנוכה? דתנו רבנן!



הצרה הכי גדולה

הרב מפונוביץ אמר שכל הצרות שעברו על עמינו כמו הסטליניזם (סטלין) הלנניזם (לנין) ההיטלריזם (היטלר), כולם לא נחשבים כלום לעומת הצרה הקשה שבדור שלנו היא 'צרת הבורות', הבורות היא הצרה הקשה ביותר.

הנה לפני כמה שנים במסיבת חנוכה הזמינו אחד מחברי הכנסת של מפלגת העבודה, להדליק חנוכייה, הוא הכין את החנוכייה והביא את העיתונאים שיראו איך הוא מדליק, ועל היום הראשון הוא הדליק שמונה נרות, לא כי הוא סובר כמו בית שמאי (עיינן בשבת דף כא ע"ב), הוא אפילו לא ידוע מי הם בית שמאי, אלא שהוא גם כן נגוע במחלת הבורות.

סיפר לי אברך אחד על השכן הקיבוצניק שעבר לגור לידו, אותו שכן נקרא בפי ישראלים רבים 'מלח הארץ', הוא היה בסיירת מטכ"ל, נלחם כמה פעמים כמעט מסר נפש, כשהוא ראה אותו מדליק נרות חנוכה הוא בא ושאל אותו מה זה הדבר הזה? התחיל להתעניין, הוא מסכן לא יודע אפילו מה זה

חנוכה. מה זה הדלקת נרות. יהי רצון שיזכה לחזור בתשובה.

למה לא להכיר את חוקי התורה?
יש אנשים שאומרים שהחילונים 'תינוקות שנשבו'.
ועל זה אמר ידידי היקר מגדולי מזכה הרבים הרב
ירון ראובן שליט"א: "למה להשאיר אותם בשבי?
תציל אותם!"

אבל היצר הרע גורם לאדם שלא ילמד תורה וישאר
בור. כי רק בכח התורה לעדן את האדם ולתת לו
כח להתגבר על התאוות שלו (עייין בסוכה דף נב
ע"ב).



פיתוח וטיפוח

והנה בתרבות יוון כל מה שעניין אותם פיתוח הגוף
וכל הנאות העולם הזה. ואפילו שהיו שם גדולי
הפילוסופים התגלו בקלונם שנפלו בתאוותם, 'כמו
שתראה אריסטו היווני שהיה החכם הגדול
שבאומות, וסיפרו מדותיו שגינה כל חמודות תבל,
ועשה הכל במדה ומשקל להכרח הקיום, ואחר כך
סיפרו עליו שנלכד בתואר אשה יפה וזו היתה סיבת

מותו' (בני יששכר מאמרי חודש סיון מאמר ה - מעלת התורה).

וכבר עמד על זה הגאון רבי אלחנן וסרמן בקובץ מאמרים (במאמר הראשון 'מאמר על אמונה' עמוד ה) ששואל, 'איך נואלו פילוסופים גדולים לומר שהעולם נעשה במקרה, ללא בורא או יוצר'? ומבאר, 'שהפילוסופים כפרו בחידוש העולם כי כפי גודל שכלם עוד גדלו יותר ויותר תאוותיהם להנאות העולם הזה'.

כלומר ישנן הוכחות פשוטות למציאות השם, ובריאת העולם בהשגחה ובתכנון על ידי המתכנן. אבל מי שמשוחד בתאוות לא יעזרו שום תירוצים. אחד פעם אמר שיש לו טעם גדול למה הוא לא צם בתשעה באב. כשניסו לנחש את הטעם והסיבה הוא דחה את הכל.

אגלה לכם את הטעם שאני לא צם: "הטעם המיוחד שאני לא צם, הוא הטעם של הגלידה שאני אוכל כל יום".

הוא לפחות לא היה שקרן, הוא הודה שתאוות העולם הזה משבשת לו את הדעת.

אבל יש אנשים שלא מודים בזה ולכן הם ממציאים קושיות על התורה, על מציאות ה' ולא מוכנים לשמוע שום תשובה. הם רוצים להשאר בבורתם כי ככה נח להם.



בת יענה או חמור

ישנה אגדה על הבת יענה שטומנת את הראש בחול בשעת סכנה.

אגדה נוספת מספרת שהחמור עוצם עיניים בשעת סכנה, כי הוא חושב 'אם אני לא רואה את האריה גם האריה לא רואה אותי', חמור! זה חמור.

ככה גם יש כופרים שאומרים: אם אני יעצום את העיניים מאלוקים ומהתורה כנראה גם אלוקים לא יראה אותי, אם אני לא יספור את אלוקים כנראה גם אלוקים לא יספור אותי, אם אני לא יאמין בגיהנום אז הוא יעלם ולא יהיה...'

אל תהיו בת יענה או חמור!

'שגגת תלמוד עולה זדון' (אבות פרק ד משנה יג) מה שאתה לא לומד ונכשל אתה אשם.



"זדים ארורים"

דוד המלך לא יכל לסבול את אלו שמשחקים את המשחק הזה והוא אומר: "גערת זדים ארורים השוגים ממצותיך" (תהילים קיט, כא), ארורים זה מקוללים, כאלה שהקללה רודפת אותם. מי שלא לומד במזיד ובגלל זה אתה שוגה במצות הוא 'זד ארור', לא פחות!

עוד אומר עוד דוד המלך: "זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נטיתי" (שם פסוק נא) אותם זדים שדיברתי עליהם שהם "זדים ארורים" שלא לומדים, הם עוד צוחקים על עמלי התורה הדבקים והולכים בדרך השם. "אתם מהקיצונים", "אתם מהמחמירים". והם מנסים להרחיק את האדם מדרך התורה, ואפילו על דוד המלך הם ניסו, "ומתורתך לא נטיתי — לא ספרתי אותם.

כשאותם זדים לא מצליחים להסיט את לומדי התורה מדרך ה' הם בוחרים באסטרטגיה חדשה, "טפלו עלי שקר זדים" (שם פסוק סט), הם משקרים, ממציאים, משנים מהאמת, מסלפים, ועל

זה דוד המלך מתפלל בהמשך המזמור "יבושו זדים כי שקר עיוותוני אני אשיח בפיקודיך" (שם פסוק עח), אין לי מה לדבר איתם, לא ויכוחים ולא ראיונות, הם מחפשים שקר, אני בזמן הזה "אשיח בפיקודיך", אלך ללמוד למסור שיעורי תורה.



תפילת דוד

ואם תחשבו שאותם זדים נכנעים? לא ולא! דוד המלך ממשיך ומספר בהמשך המזמור "כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך" (שם פסוק פה) שיחות זה בורות (הרד"ק שם) אותם הזדים חפרו לי בורות, מחכים לי בפינה. איך היו אומרים על מרן הרב עובדיה זצ"ל, מי שהיה מקשיב לשיעורים שלו בדביקות ובדקדוק של כל מילה אלה העיתונאים והתקשורת, שאם בדיוק ברגע הזה הוא יגיד מילה לא טובה שיהיה להם מה לפרסם בכתבה ביום ראשון.

מרן הרב עובדיה זצ"ל היה שמח בזה, כפי שסיפר בנו הראשון לציון הרב דוד יוסף שליט"א שאמר לו אביו: "תראה איזה זכות שכל העיתונאים

מקשיבים לשיעור תורה. ואפילו שעושים את זה לחפש בדברי כל מיני דברים העיקר שומעים תורה....".

ודוד המלך מתפלל עוד לקדוש ברוך הוא ואומר "אל יעשקוני זדים" (שם פסוק קכב).



נבואת מלאכי

באחת הטענות שהקדוש ברוך שולח את הנביא מלאכי להוכיח את עם ישראל היא על מה שעם ישראל אמרו: "אנחנו מאשרים זדים" אותם זדים המוזכרים 'זדים ביד עוסקי תורתך', לפעמים נראה שהם מצליחים עד שעם ישראל מתבלבל הנה אחד לא עובד את ה' נשאר בור ועם הארץ ויש לו הכל. ויש כאלה בורים וכסילים זדים שלא עוסקים בתורה שמביאים מזה ראייה לדרכם דרך החטאים. ועל זה אומר הנביא מלאכי בשם ה' "אז נדברו יראי ה'" (שם פסוק טז).

ומפרש הרד"ק (שם) 'כי המאמר ההוא הוא מאמר אנשים שלא יבינו דרכי ה' ומשפטיו. וכשישמעו יראי ה' הדברים מהאנשים האלה הכופרים

בהשגחת האל בתחתונים נדברו הם איש אל רעהו
ומרבים בדברים האלה ונושאים ונותנים בהם עד
שימצאו בשכלם כי כל דרכיו משפט אל אמונה
ואין עול. "ויקשב ה'" - האל יתברך הקשיב
דבריהם ויתן להם שכרם בזה'.



החרדי התורן

ולצערנו בדורנו, אנחנו מוקפים בזדים כאלה, שכל
מה שמעניין אותם זה רק תאוות. ואם המצפון
מתעורר לרגע הם קופצים על החרדי התורן
ומציפים אותו במבול של שאלות:

"איפה היה אלוקים בשואה?

"איפה בכלל אלוקים?"

"תוכיח לי שהתורה אמת!"

"למה בחורי ישיבות לא מתגייסים?"

"למה יש הפרדה מגדרית?"

וכשהחרדי לא מספיק לענות להם, הם שמחים
וצוהלים וממשיכים בכסלותם.

לא לחינם למדונו רבותינו בגמרא בסנהדרין (דף
לח ע"ב) ודע מה שתשיב לאפיקורוס, והיינו דוקא
גוי, אבל אפיקורוס יהודי כל שכן שיתפקר יותר.
אותם הזדים לא באמת רוצים תשובות, אם הם היו
רוצים תשובות הם לא היו שומרים את השאלה
בבטן כל כך הרבה זמן עד שמצאו את 'החרדי
התורן' באיזו נסיעת אוטובוס עירונית. הם היו
הולכים לסמינר, או בודקים עם תלמידי חכמים
אמיתיים.

יהי רצון שנזכה להעשיר את המוח שלנו בידע,
בתורה, ביראת שמיים, בקדושה ובטהרה, אמן כן
יהי רצון.



אורה ותורה

עסק התורה כנגד עקירת התורה
כשנתבונן בנס הגדול של חנוכה נראה שהיוונים רצו לעקור את עניני התורה ולימוד התורה. ולכן, ישנו חיבור נפלא בין ימי החנוכה לריבוי התורה ורמז לזה "כי נר מצוה ותורה אור" מתי שאתה מדליק נר מצוה נר חנוכה "ותורה אור" – תרבה לימוד תורה (עיינן במחזור ויטרי סימן רסא).
וזה מה שמזכירים ב'על הניסים': 'מסרת זדים ביד עוסקי תורתך' - 'על דרך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה, שנצטוינו לפלפל בה. ומסר אותם בעוסקי התורה הששים בפלפולם, כמאמר החכם: כי מי שלא טעם טעם שמחת התרת הספיקות, לא טעם טעם שמחה מעולם. ומפני זה אנו מחויבים בימי חנוכה ללמוד תורה' (פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם בהקדמה לסימן תרע).



כבוד תלמידי חכמים
מדברי רבותינו אנחנו לומדים לא רק את תכלית ימי החנוכה, אלא גם מי אלו עוסקי תורתך שאנחנו

צריכים לכבד אותם, ומצווים לאהוב אותם (כתובות דף קיא ע"ב) כנפשנו, אהבה עזה וחיבה יתירה, יותר מזו שהוא מצווה לאהוב כל איש מישראל משום "ואהבת לרעך כמוך" (עיינ בשו"ת מהרי"ל סימן א) ולירא מהם (עיינ פסחים דף כב עמוד ב), הם אותם אנשים הששים בפלפולם, זה שיגם וזה שיחם, לא אכפת להם אם יש להם כסף או אין להם כסף, אם הם מפורסמים או לא מפורסמים, העיקר לשבת וללמוד ולשמוח בפלפול התורה, ולהיות מאושרים בכל פשיטת ספק תורני.



האברך המסכן?

פעם אחת הגיעה משלחת של גבאי צדקה להגאון הרב אליישיב זצ"ל, כדי שיפרסם 'קול קורא' לתמוך באברך תלמיד חכם שנקלע לקשיים כספיים. גבאי הצדקה רצה לעורר את רחמי הרב אליישיב על אותו אברך ואמר לו: "האברך הזה מסכן גדול, הוא לא מוכר ולא מפורסם, ואין מי שיעזור לו".

הרב אלישיב שהיה ממעט בדיבור כידוע לא היה יכול להתאפק: "הוא מסכן? הוא הרי המאושר באדם שלא מכירים ושלא מפריעים לו ללמוד..."



התוכים שממליכים רבנים

לצערנו היום דנים את גדלות הרב או התלמיד חכם לפי איך שמכנים אותו בתקשורת, כמה הוא מפורסם אצל לבלרים פוחזים, שהם מחליטים את מי לרומם ואת מי להשפיל הכל לפי אינטרסנטים צרים של קטני המח.

הדעה הרווחת בציבור, 'אם עוד לא עשו עליך כתבה אז אתה עוד לא "שווה"'. מסכנים הם לא יודעים מה זה תלמיד חכם אמיתי שיושב ולומד כאן ומאיר בתורתו את כל העולם.

ונספר:

יהודי אחד רצה לקנות תוכי מדבר לילדים שלו, הוא נכנס לחנות חיות וביקש לברר מחירים. המוכר מצביע לו על כלוב אחד ואומר לו: "זה תוכי מדבר באופן בסיסי עולה אלפיים דולר".

הוא רואה שלידו יש עוד כלוב של תוכי הוא מתעניין: "כמה עולה התוכי הזה?" המוכר עונה לו: "זה תוכי מאד יקר הוא עולה עשרת אלפים דולר".

"למה הוא כזה יקר?" מתעניין הקונה. "התוכי הזה" מספר לו המוכר, "יש לו קליטה מיוחדת הוא יודע חמישה חומשי תורה בעל פה". הוא רואה שמעליו יש תוכי בכלוב יותר מכובד הוא מתעניין במחירו, והמוכר נוקב בסכום אדיר: "התוכי הזה עולה חמישים אלף דולר".

"מה הוא יודע שהוא כל כך יקר?"
"הוא יודע את כל הש"ס".

הוא מסתובב בחנות ולפתע הוא רואה כלוב מזהב שנמצא גבוה מכולם ובתוכו תוכי דלוח כזה בלי צורה בלי כלום, בקושי מדבר, הוא ממש סקרן לדעת והוא שואל את המחיר של התוכי הזה, המוכר אומר לו: "זה התוכי הכי יקר בחנות, הוא עולה מאה אלף דולר".

"מה הוא כבר יודע שהוא הכי יקר?"

"תראה" אומר לו המוכר, "אני לא יודע מה הוא יודע, אבל שתי התוכים האלה קוראים לו 'כבוד הרב'..."

לפעמים תוכים חסרי דעת ממנים רבנים... אנשים מחפשים בשוק מה התוכים אומרים, מה אנשי התקשורת אומרים, "לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו" (תהילים פב, ה).

"ולו חכמו ישכילו יבינו לאחריתם" (דברים לב, כט) מה זה תלמיד חכם אמיתי, מהי כוחה של תורה בעמלה.



כח נשי

והנס של חנוכה נעשה על ידי אשה שיהודית הרגה בחכמתה את אליפורנוס והצילה את כל בנות ישראל מהגזירה הנוראה שכל כלה צריכה להתחתן עם ההגמון תחילה (אוצר המדרשים אייזנשטיין חנוכה עמוד 192).

זה מראה לנו את הכח האדיר של הנשים הצדקניות שהם אחראיות לגאולת ישראל (עיין מדרש רות זוטא פרשה ד).

ולכן כל הנשים ישלחו את הבעלים והילדים שלהם ללמוד תורה. הגמרא בברכות (דף יז ע"א) אומרת נשים במאי זכיין? מה הזכות הגדולה של הנשים? ומבאר הגמרא בזה שמסייעים לבעליהם ולבניהם ללמוד תורה.

והגמרא במסכת יומא (דף עז ע"א) כותבת שאותם הנשים שמנדדות שינה מעיניהן ומחכות לבעלים שלהם שיחזרו משיעור תורה ומיום לימוד נקראות ידידות של הקב"ה. במה שהיא נשאר ערה היא מראה לבעלה כמה זה חשוב לה. ועל ידי זה הוא מתעודד ללכת לעוד שיעור ועוד שיעור.

אחד פעם אמר לי שאשתו מוכנה לשלוח אותו ללמוד עשרים וארבע שנה כמו רבי עקיבא. התפעלתי לרגע שיש נשים בדורנו כמו רחל אשתו של רבי עקיבא (כתובות דף סג ע"א).

כשבררתי את העניין התברר שאין השכינה שורה במעונם (כתובות שם), ומצידה לא לראות את בעלה בכלל...

אשה כזו, אין לה שכר כמו אשתו של רבי עקיבא. כי מה נתן כח לרבי עקיבא להתמיד עשרים וארבע שנה בלימוד התורה ברציפות? מה שהוא ידע

שאשתו תומכת בו ומחכה לו. ולכן כשהוא חזר
אמר לכולם: "שלי ושלכם שלה הוא".



הנשים רק מרוויחות

הבן איש חי בבן יהוידע בברכות (דף נה ע"ב ד"ה
אנא פלוני) מבאר, שהטעם שמזכירים כשמברכים
את החולה אומרים את שמו ושם אמו ולא שם
אביו, כי אביו בטוח נכשל בביטול תורה. ולא
רוצים להרבות קטרוגים. מה שאין כן אמו שלא
חייבת בלימוד תורה אפשר להזכירה.
יוצא אם כן שהנשים רק 'מרוויחות' מעסק התורה
יש להם רק רווחים ללא הפסדים.
ואשרי הזוכות.



שיעור תורה או 'מונדיאל'

ולכן כל אדם כשיעמוד לפני נסיון שיזמינו אותו
לשיעור תורה, אבל בדיוק באותו הזמן יש גם
תרבות יון, היום קוראים לזה 'מונדיאל', כדורסל,

כמה אנשים שרוצים אחרי חתיכת עור מקפצים ורוקדים "וירקידם כמו עגל" (תהילים כט, ו). תזכור באיזה צד של ההיסטוריה אתה רוצה להיות. יש כאלה שבשבילם זה נסיון קשה להתגבר על משחק כדרוגל, כי יצר הרע מתחדש עליהם בכל יום (קידושין דף ל ע"ב) היום זה ברזיל נגד בריטניה ומחר זה אמריקה נגד גהינום, מה אכפת לך כמה נצחו במשחקי הגויים האלו. תראה לכולם שאתה שייך לחשמונאים ולא ליוונים. זו תרבות יון, "לא כאלה חלק יעקב" (ירמיה י, טז). לא סתם ברכת הבוקר "שלא עשני גוי", "שלא עשני עבד".

וגם כשסוף סוף החליט להתגבר וללכת לשיעור תורה, היצר הרע לא עוזב אותו איך שהוא מתיישב ללמוד פתאום כולם נזכרים בו, מס הכנסה, טיפת חלב, אשתו, כל הבעלי חובות, הלו, נכנסת לשיעור? אל תשים את הפלאפון על רטט, תכבה אותו לגמרי. אפילו לא על שקט כדי שלא תצטרך כל רגע להציץ לראות 'מי נזכר בי'.



פעם והיום

כשמרן הרב שך נכנס לישיבת פוניביז' בפעם הראשונה הוא ראה כאלה מנורות, כאלה אורות, התלהב ואמר לבחורים: "אתם יודעים כמה טרחה היה צריך ללמוד תורה כשהייתי בחור, לא היה חשמל ובקושי היו נרות, וכיום יש כל כך שפע כמה זה מחייב אותנו".

ובאמת הרב שך זצ"ל עצמו בצעירותו, כשפרצה מלחמה, ולא היה יכול לחזור לביתו, נשאר לבד במשך חצי שנה בעליית גג, ללא שום תמיכה מינימלית, נשים צדקניות שהיו מרחמות עליו היו מביאות לו אוכל ושאריות שנשאר להם. אפילו להתרחץ לא היה לו איפה, ובודאי שלא להסתפר, עד שכך השיער שלו נהפך לגוש אחד.

לאחר המלחמה הוא בא להיכנס אל הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, וכיון שכל המכנסיים שלו מקדימה היו קרועות ולא היה לו כסף לתקן וכל שכן לקנות חדש, החליט ללבוש אותם הפוך וכך הלך להיפגש עם רבי איסר זלמן מלצר. ועם כל זה הוא עמל בתורה באופן מופלא.

לא פעם היה אומר לתלמידיו: "שהוא מתגעגע לימים האלה".

איזו עניות היתה פעם עד שהיו אומרים על הבחורי ישיבות: 'כולם חכמים כולם נבונים', ועל הנעליים שלהם "כולם פותחים את פיהם". לא היה מושג של נעליים שלימות ולא קרועות. והיום ברוך השם אין את הנסיונות האלו. הנסיון העיקרי הוא לשבת וללמוד.



תכלית ימי החנוכה

המהר"ם שפירא מלובלין (בספר ניצוצי אור המאיר בעמוד ריד והובא בגליון אביעה גליון ג) פירש בדרך צחות את דברי הגמרא בשבת (דף כא ע"ב) ששואלת מאי חנוכה? דתנו רבנן וכו', שעיקר ימי החנוכה זה תנו רבנן – שנו חכמים לשבת וללמוד. יש לאדם מקום לשבת ללמוד. ברוך השם היום יש הכל רק תשב תלמד. יש כיסאות, סטנדרים, תקרה.

לפני מאה שנה היו מקומות בלי תקרה, אפילו פחות ממאה שנה.

מרן הרב עובדיה בצעירותו היה יושב בבית מדרש והתקרה הייתה דולפת גשם, הוא היה שם מעליו מזרון ולומד ככה, כשהמזרון נרטב כבר ויש בו 'טופח על מנת להטפוח' (עיין ברכות דף כה ע"ב) היה מוריד אותו ולוקח מזרון אחר. היום אין דברים כאלה, היום יש את כל התנאים. ועדיין היצר הרע מפריע שלא יבואו ללמוד תורה.



עיקר העיקרים

לפעמים האדם מחמיר בעניינים של חנוכה, קונה את החנוכייה הכי יקרה, שמן הכי יקר, פתילות הכי משובחות, עבות כמו האצבעות שלו, הוא רוצה להרגיש אדמו"ר לובש לבוש של כסף, "הוד והדר לפניו עוז וחדווה במקומו" (דברי הימים א, טז, כז) הוא שמח ועולז. תשאל אותו: "כל השנה אתה דומה ליוונים או לחשמונאים?".

הוא יאמר לך: "עזוב אותי אל תסבך אותי בשאלות מספיק שאני חוגג את חנוכה"

אבל למה אתה חוגג את חנוכה? זכר למה? זכר לזה שדבקו במסורת התורה בטהרה ולא ויתרו על

פך שמן טהור, זכר לנצחון המלחמה על כוחות
הטומאה שרצו לשכחם תורתך (עיין פרי חדש
או"ח ריש סימן תרע). אז למה אתה 'שוכח' שיש
לך שיעור תורה כל יום בבית הכנסת?
ויהי רצון שכולם יקבלו על עצמם איך להתחזק
ולהיות כמה שיותר שייכים לבית חשמונאי, וכמה
שפחות שייכים אל טומאת יון.



הלקח מהגזירות הנוראות

גזירות היוונים

במגילת בית חשמונאי, (היום מקובל לקרוא לה מגילת אנטיוכוס), מובא שהיו שלושה גזירות שגזרו היוונים על ישראל והם, שבת חודש ומילה. והרמב"ם (הלכות חנוכה פרק ג הלכה א) קצת מפרט יותר וכותב: 'בבית שני כשמלכות יון גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות. ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם. ופרצו להיכל וטימאו הטהרות. וצר להם לישראל מאוד מפניהם. ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלוהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום. והושיע ישראל מידם. והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה, עד החורבן השני'.

ומתוך דברי הרמב"ם מתבאר כשבע גזירות:

- א. ביטלו דתם
- ב. לא הניחום לעסוק בתורה.
- ג. לא הניחום לשמור מצות.
- ד. פשטו ידיהם בממונם.

ה. פשטו ידיהם בבנותיהם.

ו. פרצו להיכל.

ז. טמאו הטהרות.



עשרים ושתיים גזירות

ובאמת היו הרבה יותר גזירות. ומי שליקט את זה באופן נפלא הוא הרב הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א בספרו נפלאות מתורתך (פרשת האזינו על הפסוק דור עיקש ופתלתול), שם הוא מביא את כל העשרים ושתיים גזירות שגזרו היוונים על עם ישראל.

וכשנתבונן בכל הגזירות נראה שהיוונים הכירו היטב את היהדות ואת היהודים. ולכן גזרו עשרים ושתיים גזירות שהם הדברים העיקריים בחיים של כל יהוד ויהודי. והם המפרידים בין ישראל לעמים. והיוונים רצו עם ישראל לא יהיה "עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב" (במדבר כג, ט) אלא מעורב עם אומות העולם בטומאתם.

ואלו העשרים ושתיים גזירות שגזרו היוונים על ישראל:

- שבת.
- חודש.
- מילה.
- לחקוק על קרני השוורים אין לנו חלק באלוקי ישראל, ואת זה היה צריך לחקוק גם על הבתים (הרמב"ם מזכיר את זה באגרותיו).
- שלא להזכיר שם שמיים על פיהם. לא ברוך השם לא בעזרת השם, שום דבר. (מהרי"ץ מביא את זה בעץ חיים בחלק א' דף ע"ו ע"א בשם מהרי"ו). וזאת הסיבה שאחר כך באו ותיקנו "אין כאלוקינו אין כאדונינו אין כמלכנו אין כמושיענו, ברוך אלוקינו ברוך אדונינו ברוך מלכנו ברוך מושיענו, נודה לאלוקינו נודה לאדונינו נודה למלכנו נודה למושיענו" ואם נשים לב זה ר"ת אמן, אין כמלכנו, מ"י כמלכנו, נודה לאלוקינו, ואמן מלשון אמונה. ולכן אנו מוסיפים את החיזוק ואת האמונה בדברים אלו.

- שכל בתולה הנישאת תיבעל להגמון תחילה, לטמא את בנות ישראל.
- פריה ורביה, מי שאשתו הולכת לטבילה, ידקר בחרב!
- מי שיכתוב כתובה לאשתו יקרעו אצבעותיו. הכתובה הוא שטר התחייבות ממונית שמחוייב הבעל לשלם לאשה אם הוא מגרש אותה. וחז"ל תיקנו את הכתובה לשמור על כבודן של בנות ישראל שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה (יבמות דף פט ע"א). והיוונים רצו להפקיר ולהרוס את כבודן של בנות ישראל, שיהיה כמה שיותר קל להוציאם ולקחת אחרות למימוש התאוות הבהמיות, ללא כל רסן והתחייבות.
- ביטול קרבן התמיד.
- ביטול הדלקת הנר בבית המקדש.
- ביטול חג הסוכות ושמיני עצרת. שכידוע שהסוכה נקראת 'צילא דמהימנותא' (זוהר הקדוש פרשת תצוה דף קפו ע"ב), צל האמונה, יושבים תחת כנפי השכינה. והם

לא רצו את הקדושה הזו בעם ישראל. גם שמחת תורה שכולם שמחים בתורה גזרו היוונים לנתק את השמחה הזו מעם ישראל.

- שלא יעסקו בתורה.
- שיאכלו חזיר וכל דברי פיגול.
- שלא לעשות בריח או מסגור לפתחי הבתים. כלומר שכל הבתים יהיו פתוחים, לא יהיו חיי צניעות כולם יכולו לראות אצל כל אחד מה הולך לו בבית. בלעם אמר "מה טובו אוהליך יעקב" (במדבר כד, ה) אומר רש"י שראה שפתחיהם לא מכוונים זה כנגד זה. והיוונים לא סבלו את הצניעות הזו.
- שיעבדו עבודה זרה.
- כל מי שקורא את שמו יהודי ייענש. אתה לא יכול להגיד שאתה יהודי.
- שיחגגו יום הולדת כמנהג הגויים. (הדבר מובא בתורתם של הראשונים על הירושלמי במסכת ראש השנה) לבוא ולחגוג חגיגה כתרבות הגויים, לחגוג את תכלית הגוף והנאות החיים.

- שידונו כדיני הגויים. ירושת הבת, שגם הבת יורשת (מובא במגילת תענית).
 - שלא יעלו ביכורים לירושלים.
 - שלא יביאו עצים למערכה.
 - שלא יגמלו חסדים (הפרי מגדים מביא את זה אורח חיים תחילת סימן תרע). היוונים לא יכלו לסבול את הרעיון שאתה חושב על השני, כל תרבות יון זה שתחשוב על הגוף, על ההנאות שלך, לא על השני.
 - שלא יתפללו לקדוש ברוך הוא.
- הרי לנו עשרים ושתיים גזירות כל אחת קשה מחברתה.
- ובימי חנוכה שאנחנו שמחים על הניסים הגדולים שקרו 'בימים ההם בזמן הזה', אנחנו צריכים להתחזק במיוחד בדברים האלו.
- לצערנו אנחנו רואים שתרבות יון הזו לא השתנתה. גם היום אנחנו רואים שנלחמים בכל דבר, נלחמים בפריה ורביה, לא רוצים שהחרדים יביאו הרבה ילדים, נלחמים בטהרת המשפחה, מבזים את המועדות, את התורה, את החגים, נלחמים בחוק

שיש בארץ נגד חזיר, נלחמים בכל דבר שבא לשמור על קדושת ישראל.

הרבה אנשים הזמן היחיד שהם רואים את המשפחה שלהם וחוגגים זה ביום הולדת שלהם, לא בשבתות ולא בחגים שאז הם עסוקים בעבודתם ואין להם זמן לשמור שבת וחג.

כולם יודעים כמה תקציב הולך על כל מיני אגודות ספורט למיניהם שמקורם ביוון העתיקה. שהאדירו והאלילו את הגוף, כאילו הוא הכי חשוב.



סקירת התרבות היוונית

נסקור בסקירה קצרה את עיקרי התרבות היוונית: התרבות היוונית התחילה מגיל קטן. ולכן מגיל 7 המוסד העיקרי היה מוסד 'האיפלסטר' - בית ספר להיאבקות, זה היה בניין יווני טיפוסי, עם חצר פתוחה במרכז ובכנפיו חדרי סיכה, עיסוי, רחצה, ומלתחה.

חוק הלימודים במקום הזה היה עד גיל 16. בגיל שש עשרה ממשיכים לגימנסיון עד גיל 18, זה מוסד שהעמיד במרכזו את תרבות הגוף.

כדי להבין עד כמה האלילו היוונים את פיתוח הגוף נראה שהמילה 'גימנסיון' לקוחה מהמילה 'גימנוס' שביוונית פירושה עירום.

הסופר היווני בשנות המאה עשרים לספירה 'לוקיאנוס' הסביר את המדע שעומד מאחורי התופעה הזו וכתב: 'אנו אמונה שכאשר הספורטאים נוכחים לדעת עד כמה הננו מכבדים את המנצחים. ובאיזה חגיגות אנו מכריזים ומפרסמים את שמותם בקרב היוונים כולם, תגדל תשוקתם לתרגילים גימנסיים, וכדי שיאצילו על עצמם את הכבוד הזה עליהם להיראות ערומים. ואז תרבה דאגתם לגוף ולשמירה על מצבו התקין. כל החותר בשקידה לניצחון יהיה ראוי לו להופיע בלי בושע בגופו המעורטל'.

ולצערנו, יש היום יהודים שגם בוחרים ללכת באותה תרבות יוונית ומשקיעים את מיטב שנותיהם בה. בתרבות הזו אין שום קשר לחיים רוחניים וחיי הנפש, רק הגוף שלך שווה, רק מה שאנחנו רואים בעיניים זה מה ששווה. המשחקים של תרבות הספורט היו נקראים אצלם 'משחקי הקודש'.

הסגידה העיוורת שלהם לתרבות הגוף והנאותיו עברה אחר כך לתרבות הרומאית שהמשיכו את המסורת של תרבות פיתוח הגוף ועידוניו (הרש"ר הירש בראשית פרק ט פסוק כז). ועליהם התבטא רבי שמעון בר יוחאי ואמר: "כל מה שתיקנו לא תיקנו אלא לצורך עצמם, תיקנו שווקים להושיב בהם זונות, מרחצאות לעדן בהם עצמם, גשרים ליטול מהם מכס" (שבת לג עמוד ב). זו תרבות שמושלת על אהבת העצמיות ופולחן האישיות!



מחליפים אלים כמו גרביים

זאת גם הסיבה שהאמונה היוונית היתה 'אמונה פוליתאיסטית' - כלומר אמונה במספר אלים. הם לא היו מוכנים לקבל את העיקרון של אמונה באל אחד. כי כשאתה צריך לרצות אל אחד, אתה צריך להקשיב לכל מה שהוא אומר ולהיות כפוף אליו. לכן עושים הרבה אלים, 'אלוה היופי', 'אלוה החוזק', 'אלוה הגבורה', 'אלוה נוח', מתי שהוא נוח הוא אלוה מתי שהוא לא נוח לא נורא, נחליף אלוה. אם האלוה הראשון כועס נעבור לאלוה

השני, העיקר נמשיך בהנאות שלנו ובתאוות ללא
עצירה של שום גורם רוחני שיכול להפריע לנו.
להשקיע כמה שיותר בעולם הזה, ולשכוח עד
הסוף את חיי העולם הבא.



למה המומרים המירו את דתם
לא פעם במהלך ההיסטוריה היהודית, היו יהודים
קלי דעת שנפתו ליפול לאותה תרבות יון זו שהציע
חיים דשנים מלאי תענוגות מול חיי הצער שחי
היהודי בתקופות האפלות של עמינו.
לפני כל המרת דת היתה תקופה של מרמור ואכזבה
מחיי העולם הזה שהיו מנת חלקו של אותו יהודי
קל דעת וריבוי המחשבות בעניין הולידו את
הבריחה אל חיק הדת הנכרית הנראית מלאה
בעושר וכבוד וריקה מכל תוכן אמיתי.
לצערנו אנחנו רואים שהרבה אנשים לא מפסיקים
לעבוד עם תרבות יון, כל המושג הזה של הכדורגל
וכל המושג הזה של הערצה לגוף, והערצה להנאות
העולם הזה הביאה את האנשים היהודים אפילו
במשך הזמן לפריקת עול ואפילו להמרת דת.



היינריך היינה

דוגמא לכך מצאנו אצל המשורר והסופר 'היינריך היינה' (מת בפריז ב - 1856 למנינם) שנתיים לפני שהתנצר כתב מכתב לידידו היהודי 'עמנואל והלביל', שם הוא מתמרמר על גורלו כיהודי שנועד לסבול: 'גם לי אין כוח לגדל זקן ושיקראו לי מוישלה היהודון ולצום, אין לי אפילו כוח לאכול מצות באופן סדיר. אני גר עתה אצל יהודי עם טחב ואווזים ממול ומקבל מצות במקום לחם ושובר את שיני, אך אני מנחם את עצמי כשאני חושב בכל זאת אנחנו בגלות'.

והגלות הזו וקשיי החיים הובילו אותו להתנצר רק כדי לטעום מחיי העולם הזה ותו לא. וכפי שהיינריך העיד על עצמו במכתב לידידו משה מזר (ב 9 לינואר 1826 למנינם) וכותב: 'לו נתנוני חוקי הארץ לגנוב כפיות כסף, לא המירותי את דתי, ביום השבת ביקרתי את ההיכל, (כוונתו לטמפל הרפורמי) ושמעתי את ד"ר סלמון בשננות לשונו על היהודים המומרים ולעג להם, ואמר כי ילכדו

בפח רק מפני תקוותם להסתפח על אחת מכהונות
הממשלה ועל כן יבגדו באמונתם, על אמונתי, כי
דברי מוסרו טובים ונכוחים מאוד אנחם כי
המירותי את דתי וזה כסל והוללות' (ספר מקור
ברוך לרבי ברוך אפשטיין חלק ג פרק מג דף תתקכז
ע"א).

הסיבה שהוא התאכזב מהמרת דתו, כיון שהוא
חשב שיקבל את כל מנעמי החיים ונחל בסוף
מפלה והפסיד את חיי העולם הזה וחיי העולם
הבא.

רבותינו למדו אותנו 'שהעולם הזה דומה לפרוזדור
בפני העולם הבא התקן עצמך בפרוזדור כדי
שתכנס לטרקלין' (אבות פרק ד משנה טז) ומי שלא
מבין את העניין הזה נגוע בנגע תרבות יון. ויש
חשש גדול שבמוקדם או במאוחר יעזוב את חיי
הדת.



"נמשל כבהמות נדמו"

בספר מקור ברוך (חלק ג פרק מג דף תתקכו ע"ב)
כותב הגאון הנודע רבי ברוך אפשטיין זצ"ל: 'דודי

הנצי"ב מוולוז'ין היה מאוד מאופק והיה נותן הרבה כבוד לכל אדם באשר הוא. ועם כל זה, לא היה יכול לסבול ולהבליג על צער ועגמת הנפש שהייתה לו, כששמע שאחד המשכילים המיר את דתו.

וכך היה אומר הנצי"ב: "לא מפני ביקורת דתית או בחירה בדת אחרת נעשה הצעד הזה של המרת הדת, כי אם אך ורק לתכלית השגה מטרות בחיים, חיים שיש בהם חיים טובים גופניים. וזה מורה כי האיש הזה בשר ודם מגושם עם תאבון כביר וצימאון גדול ותאוות החיים הגשמיים כאש לוחטת בקרבו. וכי אין יתרון לו על כל בהמה וחיה אשר אך למלא חלל חומרתם כל מגמתם".

זו הנקודה היחידה של כל המומרים או האתאיסטים היום שבוחרים בחיי העולם הזה על פני חיי העולם הבא.

ההגדרה המדויקת על כל אחד שכזה לדברי הנצי"ב, 'שאין יתרון לו על כל בהמה וחיה אשר אך למלא חלל חומרתם כל מגמתם'.

בהמה מחפשת מה שנוח לה מה שמתאים לה, לא מעניין אותה עקרונות, ולא מעניין אותה חיים

רוחניים. "היום נאכל ומחר נמות" (עיין ישעיהו
כב, יג).
זו תרבות יון !



שבט לוי כנגד יון
ומי יכול לעצור את התופעה הנוראה הזו של
תרבות יון ?
ומבואר במדרש תנחומא (פרשת ויחי סימן יג) 'לוי
השבט השלישי, כנגד מלכות יון השלישית. לוי
שלוש אותיות יון שלוש אותיות. זה מקריב פרים.
וזה כותב על קרן השור אין להם חלק באלוקי
ישראל. אלו מרובים ואלו מועטים. ראה אותם
משה וברכם שנאמר "ברך ה' חילם" (עיין דברים
לג, יא).
הרי לנו שהכוח הלוחם מול תרבות יון זהו שבט
לוי.

מי זה שבט לוי ?
כותב הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פרק יג הלכה
יג) 'לא רק שבט לוי בלבד בכלל זה, אלא כל איש
ואיש מבאי העולם אשר נדבה רוחו להבדל לעמוד

לפני ה' לעובדו, לדעת דרכיו הישרים והצדיקים וללמדם לאחרים, פורק מעל צוארו עול חשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם'.

שבט לוי זו לא קבוצה משפחתית של אנ"ש (אנשי שלומנו), אלא כל מי שבחר לשבת ולעבוד רק את הקדוש ברוך הוא. ומבטל מעל צווארו עול חשבונות רבים. 'הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' נחלתו לעולמי עולמים, ויזכה בעולם הזה בדבר המספיק לו כמו שזכה שבט לוי' (המשך דברי הרמב"ם שם).

עבודת השם המוחלטת הזו היא ורק היא, יש בכוחה להילחם ולנצח את תרבות יון.



האור שמאיר את החושך

ובימים הללו כשאנו נכנסים אל ימי החנוכה הקדושים, עלינו להתעורר ולהתחזק באותה הנקודה ולהאיר את חשכת תרבות יון (בראשית רבה פרשת בראשית פרשה ב סימן ד) באורה זו תורה (מגילה דף טז ע"ב). ובאים ומדליקים נר חנוכה למטה מעשרה טפחים (שבת דף כא ע"ב)

למרות שלעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה
(סוכה דך ה ע"א), כי הימים האלו באים להאיר
דוקא במקומות החשוכים שאין שם השראת
השכינה בכל השנה. ודווקא שם צריך לבוא
ולהדליק את האור.

אותם השלהבות הללו שירצדו בימי החנוכה הם
אלו שיכוונו אותנו ויגרמו לנו להתבונן, בשביל מה
אנחנו כאן.

בשביל מה אנחנו מדליקים את נרות החנוכה.
מהי תכלית החיים, ולמה באנו לעולם.

מי שלא מתבונן בזה בקלות יכול להפוך להיות
'מתיוון מודרני', כי הנאות החיים יובילו אותו
לפעמים לוותר על אלוקים ועל כל דבר שהוא.

אשרי מי שזוכה לממש את החג הגדול חג החנוכה.
ויהי רצון שנזכה באמת, לעלות מעלה מעלה
ולהאיר מקדושת ימי החנוכה לכל השנה אמן כן
יהי רצון.



האור שדוחה את החושך

”והבור ריק אין בו מים”

פרשת וישב נמצאת תמיד סמוכה לחנוכה. ויש בזה כמה רמזים.

אחד הרמזים הוא מה שכתוב בפסוק ”והבור ריק אין בו מים” (בראשית לז, כד) ודרשו חז”ל בגמרא בשבת (דף כב ע”א) ’אמר רבי נתן בר מניומי בשם רבי תנחום ממשמע שנאמר ”הבור ריק” איני יודע שאין בו מים? אלא מה תלמוד לומר אין בו מים? מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו’!
המימרא הזו מוזכרת בגמרא בתוך דיני הדלקת נרות חנוכה המוזכרים שם.

וביארו בשם הגר”א (ליקוטי הגר”א מועדים עמוד סו) דבר מופלא שהנה מה שהלשיכו אותו לבור היה זה בהצעת ראובן להצלת יוסף. וכמו שאמר הכתוב ”ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו” (בראשית לז, כב).

והשאלה מתבקשת וכי כדי להציל את יוסף מאחיו הוא משליך אותו לבור עם נחשים ועקרבים? (עיין באור החיים הקדוש בראשית פרק לז פסוק כא). ומבאר הגר"א שבגמרא בשבת (דף כב ע"א) לפני המימרא שמדברת על השלכת יוסף לבור, אמרו 'נר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה פסולה'. והטעם בזה, כי העין לא רואה ולא שולטת במרחק כזה (רש"י שם ד"ה פסולה). ולפי זה מבואר העניין שגם הבור שהשליכו את יוסף היה עמוק עשרים אמה. ולכן לא ראו שם את הנחשים והעקרבים. וזו הסיבה שנסמכו שתי המימרות הללו זו לזו.



הקיטרוג והיפוכו

שמעתי בשם האדמו"ר מצאנז רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם זצ"ל מבאר עוד רמז נפלא שבפרשת וישב לימי החנוכה.

שהנה לפני שלושה חודשים בחודש תשרי כולם ישבו ובכו לקדוש ברוך הוא והתפללו: 'תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה'.

‘חטאנו לפניך רחם עלינו’.
‘שתהיה לנו שנה טובה ומתוקה’.
‘נתנה תוקף’.
‘כל נדרי’.
‘תמחול’.
‘תסלח’.
‘עננו’.

ביום הכיפורים אנחנו נדמים למלאכי השרת (פרקי
דר"א פרק מה), לא אוכלים לא שותים לובשים
לבן.

עוברים שלושה חודשים וכל אחד בחגיגות שלו.
מה לעשות שוב פעם נכשלים בעבירות, שוכחים
גם את הקבלות שקיבלנו. שוקעים בחיי החומר.
פחות מלאכים יותר בני אדם מגושמים.
ובקיצור 'נפילה'.

וכאן מתעורר הקיטרוג על עם ישראל.
וזה מה שאומר הכתוב בפרשת וישב "ויהי
כמשלוש חודשים ויוגד ליהודה לאמר זנתה תמר
כלתך" (בראשית לח, כד).

‘יהודה’ זה כנגד הקדוש ברוך הוא כביכול. יש בו
שם הוי"ה ברוך הוא. והאות ד' מראה על ארבע

האותיות שיש בשם הוי"ה. תמר ירמוז על עם ישראל שנמשלו לתמר "צדיק כתמר יפרח" (תהילים צב, יג), ואמרו רבותינו 'מה תמר אין לו לב אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לקדוש ברוך הוא' (סוכה דף מה ע"ב).
ורומז הכתוב "ויהי כמשלש חדשים" – תשרי חשון כסלו.

"ויוגד ליהודה" – לקדוש ברוך הוא.
"זנתה תמר כלתך" – עם ישראל נמשלו לכלה של הקב"ה, כל שיר השירים זה על הקשר של עם ישראל והקדוש ברוך הוא כחתן וכלה.
"וגם הנה הרה לזנונים" – ירדו מאוד בדרגה.
"ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף" – הקדוש ברוך הוא רוצה להעניש את עם ישראל.
אך כאן לא מסתיים העניין...
"היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה. ותאמר הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה" (בראשית לח, כה) – החותמת – זו החותמת של הכהן הגדול שהיה חתום על פך השמן שנמצא.
והפתילים – זה הפתילות של חנוכה.

והמטה - גם הוא קשור לחנוכה שהיה דגל גדול ליהודה המכבי ועליו הוא חתם "מי כמוך באלים ה" (פירושי סידור התפילה לרוקח ח"א עמוד ריט), זה המטה שאנחנו מאמינים בו.

ובשלשה אלו אנחנו באים ואומרים לקדוש ברוך הוא "הכר נא החותמת והפתילים והמטה" - תראה הנה נשארנו יהודים, אנחנו לא חלילה עוזבים אותך, יש קשיים יש ניסיונות יש תאוות יש יצר הרע ולמרות הכל גם אחרי אלפיים שנות של גלות וצרות אנחנו שומרים תורה ומצוות. האם יש עוד אומה ולשון בכל העולם שחוגגים אחרי אלפיים שנה נס שבורא עולם עשה להם?

"ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני" - הקדוש ברוך הוא כביכול חוזר בו ואומר עם ישראל צודקים. והקטרוג מתבטל.



מוסיפים והולכים

זו הסיבה שבחג החנוכה ישנה מעלה וקדושה עליונה כל כך שבכוחו לסתום פיות המקטרגים והמשטינים.

ואם נשים לב בחנוכה זה החג היחיד שיש בו הידור על הידור 'מהדרין' 'ומהדרין מן המהדרין' (שבת דף כא ע"ב). כדי להראות את מעלת החג הגדול והקדוש הזה.

וזה גם הסיבה שמשמיים גלגלו שאת חג חנוכה חוגגים אפילו אנשים שרחוקים מתורה ומצוות, זה נחמד, חלק מדליקים בשעווה, אבל הכל בשביל להראות שבחג הזה כולם בסדר שלא יהיה פתח למידת הדין. הם מדליקים נרות צבעוניים צריך רק לבדוק שיש בהם שיעור של חצי שעה, שלא תהיה ברכה לבטלה.



"הוכח תוכיח"

הרבה אנשים טועים ומתבלבלים בין מצות "הוכח תוכיח את עמיתך" (ויקרא יט, יז), להנהגה הקדושה שהיו נוהגים ונזהרים גדולי ישראל שלא לקטרג על עם ישראל (עיין יבמות דף מט ע"ב ובפסיקתא רבתי איש שלום פיסקא לג), ולא קרב זה אל זה.

כשמדברים עם הציבור החובה עלינו לעורר אותם לתשובה, במיוחד אם הן חוטאים באותו הזמן. מה שאין כן כשמתפללים להשם יתברך, בזה יש לנו לומר כל נקודת זכות על עם ישראל. החילוק הנוסף שהכל תלוי בזמן שנמצאים בו עם ישראל.

ונספר:

הראב"ד של העדה החרדית היה הרב הגאון רבי דוד יונגרייז זצ"ל [הוא כתב למרן הרב עובדיה זצ"ל הערות על ספרו שו"ת יביע אומר והודפסו בחלק ב או"ח סימן ג. ובח"ב יו"ד סימן י ועוד] הוא היה גאון עצום ותלמיד חכם מופלג. וקנאי להשם ולתורתו בצורה מופלאה. ותמיד היה זועק מרה כנגד חטאי ראשי המדינה וכנגד אלו שנאמר עליהם "מהרסיין ומחרביין ממך יצאו" (ישעיה מט, יז).

כשפרצה אחת המלחמות ועם ישראל היה נמצא בצרה ובצוקה, כל יום הוא היה בא ודורש בשבח עם ישראל. היה שם איזה חסיד שחשב שהוא יותר חכם מהרב שהעיר לו: "מה אתה כל כך דורש

בשבח עם ישראל, הערבים עכשיו הורגים את הציונים הרשעים..."

הרב לא נתן לו אפילו לגמור את השטויות שלו וצעק עליו: "תשתוק, עכשיו אנחנו רק משבחים את עם ישראל שלא יהיה קטרוג של שניה אחת על עם ישראל, המצב מסוכן, השטן מקטרג בשעת סכנה (ירושלמי שבת פ"ב ה"ו) אנחנו לא!".

ובאמת איך שנגמרה המלחמה הוא עשה שוב כנס גדול והתחיל לדבר כנגד הרשעים מחטיאי הרבים.



יוסף ה' עליכם

דרך אגב יש סיפור מדהים על הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל רבה של ירושלים, שהיה מגדולי הלוחמים כנגד הרשעים.

יום אחד הוא בא לעבור דרך איזה רחוב והשמש שלו אמר לו: "הרב לא כדאי לעבור פה, בדיוק יוצאים הילדים החילוניים מבתי הספר שלהם, אני לא רוצה שהרב יראה את הילדים".

הרב אמר: "אני רוצה דווקא לעבור שם".

הרב נכנס לרחוב והוא מתהלך לאיטו ומסביבו הרבה ילדים רחוקים מאד משמירת מצות. השמש שהלך לידו שומע את הרב ממלמל משהו. הוא חשב שרב מקלל אותם, או מתפלל עליהם שיחזרו בתשובה.

הוא התקרב והתאמץ לשמוע והוא שומע שהרב מברך אותם בברכת משה רבינו שכירך את עם ישראל: "יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים" (דברים א, יא).

השמש התפלא: "הרב מברך אותם? למה? הם חילוניים!"
הסביר לו הרב: "אני מברך שיהיו עוד הרבה ילדים יהודיים! בעזרת השם הם עוד יחזרו בתשובה".



היד השחורה?

אחד מראשי הלוחמים בציבור שומרי התורה והמצוות באחד הנאומים זעק כנגד הרב זוננפלד: "אנחנו עוד נקטע את היד השחורה של הרב זוננפלד שעוצרת אותנו מלהפיץ את האור...".

אחד מראשי המשתתפים שהיה גם הוא שותף
למלחמה בשומרי התורה והמצות נעמד וצעק
עליו: "תשתוק אל תעיז לדבר נגד הרב זוננפלד".
כולם התפלאו: "מה לך ולרב זוננפלד החרידי
הקיצוני?"

והוא ענה: "אספר לכם מי זה הרב זוננפלד..."
"הבית חולים היחיד בירושלים היה בית החולים
שערי צדק. מי שהקים אותו היה אחד מתלמידי
הרב זוננפלד דוקטור משה וולך. שהיה משפיע על
החולים תוך כדי טיפול לחזור בתשובה.
כשראה את זה אחד החופשיים הוא יצר קשר עם
המסיון הנוצרי לפתוח בית חולים נוצרי בירושלים,
כדי שלא יצטרכו את הטובות של החרדים.
לימים אותו אדם בעצמו חלה מאד ובבית החולים
המסיונרי לא הצליחו לטפל בו, הם הפנו אותו אל
דוקטור וולך. כשהגיע לשערי בית החולים
באמבולנס הדוקטור סירב לקבל אותו.
"באבוד רשעים רינה" (משלי יא, י) אמר הדוקטור.
אני שליוויתי את אותו חולה, התחלתי לברר מי
יכול להשפיע על הדוקטור?
אמרו לי רק הרב זוננפלד.

עם כל האי נעימות רצתי מהר לרב זוננפלד
וסיפרתי לו את הסיפור.

איך שהוא שמע את זה, הרב שהיה בן שבעים
התחיל לרוץ במהירות גדולה.

אני שהייתי בן עשרים רצתי אחריו ולא הצלחתי
להשיג אותו.

מזג האויר היה סוער, קור גדול וגשם שוטף והרב
רב במהירות אל בית החולים.

כשהגיע לבית החולים פרץ כרוח סערה אל משרדו
של דוקטור וולך והתחיל לצעוק עליו:

"ממתי נהיית פוסק הלכה? אתה רופא! מי אתה
שתחליט לפסוק את מי לקבל לבית חולים ואת מי
לא.

אני מצווה עליך להכניס אותו מיד!"

דוקטור וולך ציית מיד לרב והכניס את החולה.

אתם יודעים מי היה אותו חולה? אתה, כן אתה זה
שצועק לגדוע את היד השחורה של הרב זוננפלד,
שבלעדיו לא היית חי היום!"

בימים אלו נשתדל כולנו להאיר כמה שיותר נשמות
ישראל באור התורה והמצות.

זכות קדושת ימים אלו תשפיע על כלל ישראל לכל
השנה.



שאלות ותשובות

הידור בחנוכה עם 'ייחוס' או בחנוכה מפוארת

חנוכה תשפ"ב

ובתוספת נופך בשעת ההדפסה מרחשון תשפ"ו

שאלה

להגה"צ רבי אפרים כחלון שליט"א.
הסתפקתי באדם שיש לו אפשרות להדליק נרות
חנוכה במנורה שקיבל מירושה מאדם גדול וצדיק,
אולם המנורה כמובן ישנה מאד, ומאידך יש לו
מנורה יפה וחדשה מאד, במה עדיף להדליק?

בברכת כהנים באהבה כעתירת
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס "גם אני אודך"
ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

תשובה

השלום והברכה לכת"ר הרה"ג רבי גמליאל
רבינוביץ שליט"א ולכל הסובבים הודו.
אחדשה"ט.

עתה באתי על דברי תורה אודות שאלתו, הנה יש
כאן לחקור אי איכא "זה אלי ואנוהו" בדבר שאינו
ניכר לרואים.

וממה שמצאנו במילה שיש בה דין "זה אלי
ואנוהו" וכדאיתא בשבת (דף קלג ע"ב) מוכח דאין
דין "זה אלי ואנוהו" משום הרואים.

ומנגד לגבי ספר תורה אמרו בגמרא ביומא (דף ע
ע"א) דכל אחד מביאו להראות חזותו לרבים.
ופרש"י (ד"ה להראות) להראות נוי של ספר תורה,
ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה, שנאמר
"זה אלי ואנוהו" - התנאה לפניו במצות. עכ"ד.
ואפשר דשאני ס"ת משאר מצות וי"ל.

שו"ר להרב פתח הדביר (סימן לב ס"ק ג) שכתב לחקור בזה והביא שהרב אדני פז כתב שאין דין "זה אלי ואנוהו כשלא רואים אחרים. והרב פתח הדביר דחה דבריו ואחת מראיותיו ממהיא דמילה. וששתי שכונתי לדב"ק.

ושם הביא עוד הפתה"ד דברי הרב מנחת אהרן ז"ל (כלל ג סימן ב), דכתב בדרשת התנאה לפניו במצות וז"ל, דקדקו רבותינו התנאה לפניו, דעיקר הנוי במצוה תלוי במה שהוא נוי לפניו יתברך, לא להתנאות בעיני הבריות. עכ"ד.

וביני ביני ראיתי שהרב השואל כבר שלח שאלה זו לכמה חכמים שהקיפו היריעה כל צרכה, עיין במ"ש הגר"י אביטבול נר"ו בקובץ באר התורה (קובץ קמח עמוד 5). ולהגאון רבי משה דיין שליט"א בקונטרס חמדת משה (סימן יד), שהאריך הרחיב בעניין זה והעלה דיקח את החנוכיה הניכרת ביופיה שהיא עדיפה על מעלת חנוכיית הצדיק.

אלא שבסוף דבריו כתב, שהוראת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל היתה שיעשה כרצונו. וכן היה נלע"ד דנראה שהכל לפי מה שהוא אדם אם הוא מעריך את החנוכייה שבידו. וכמו שאמרו בירושלמי (נדרים

פ"ט ה"א) מקלו של רבי מאיר היתה בידי והיא מלמדת אותי דעה. ואם הוא לא מעריך את מה שבידו והולך אחרי מראה עיניו ומעריך את החיצוניות, ידליק בחנוכיה החדשה.

[ומ"ש בקונטרס חמדת משה הנזכר לדחות הראיה ממילה, דסו"ס רואים את המצוה בשעתה כל הסובבים הודה, אחר המחי"ר מי רואה זה העניין וזה הדבר, שהכל מלא בדם וידי המוהל מכסות, וכ"ש למנהג המוהלים הזריזים שעושים כל מעשיהם בזריזות]. והנלע"ד כתבתי.

בברכת התורה הצב"י אפרים כחלון ס"ט.



הדלקת נרות חנוכה באציטון ללא פתילה

נר חמישי של חנוכה תשפ"ד
והוסף עליו נופך בשעת ההדפסה מרחשון תשפ"ו

שאלה

נשאלתי מגיסי ר' יוסי יחזקאל נר"ו אם חנוכיה
שדולקת מאציטון ללא פתילה, כשר לברכה? והיה
הקצ'ר אמיץ.

תשובה

(א) הנה בודאי דסדר ההדלקה הראוי, הוא עם
פתילה ושמן כמבואר בגמרא בשבת (דף כא ע"ב)
וברמב"ם (הלכות חנוכה פ"ד ה"ו) ובשולחן ערוך
(אורח חיים סימן תרעג סעיף א).

אלא שיש לדון אם זה הדבר לעיכובא או לא.
ובאמת כבר קדמוך רבנן בספק זה, שהגאון פתחי
שערים בשבת (דף כא עמוד א, והו"ד בשו"ת יביע
אומר חלק ג אורח חיים סימן לה אות ב) עלה
ונסתפ'ק אם יוצאים ידי חובת הדלקת נר חנוכה
באור הגז. והשיב, דלפמ"ש הרשב"א בחידושיו,

דה"ט דאסור להשתמש לאורה, משום דנ"ח הוי דומיא דמנורת בהמ"ק, ה"נ בעינן פתילה דומיא דמנורה. ע"כ.

נמצא דלדידיה תלה הדבר אם בעינן הדלקה דומיא דמקדש או לא.

ונידון זה כבר נפתח בגדולים עיין בשו"ת הרמ"ץ (סימן נ) ובשדי חמד (כרך ט מערכת חנוכה אות ג דף צו ע"א טור א ד"ה אך את זה). גם בספר מקראי קודש להגר"צ פרנק זצ"ל (סימן ב אות ב) כתב הבדלים בין הדלקת נרות חנוכה למנורה.

(ב) ולך נא ראה בשו"ת לבושי מרדכי תליתאי (או"ח סימן נט) שכתב להוכיח דבעינן פתילה, דהא בגמרא בשבת (דף כ ע"ב) פירשו דמ"ש במשנה אין מדליקין בלכש, היינו בשוכא דארזא. ופריך, שוכא דארזא עץ בעלמא הוא. ופרש"י (ד"ה עץ בעלמא הוא) ופשיטא דלא חזי לפתילה אלא למדורה. הרי דבעינן פתילה להדלקת נרות שבת וה"ה לחנוכה. עכת"ד.

ואמנם מו"ר מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ג - אורח חיים סימן לה אות ב) ובחזון עובדיה חנוכה (עמוד צד) כתב,

דאין ראיית הלבושי מרדכי מכרעת כל כך, שיש לומר דהתם עיקר הקושיא משום שאינו ראוי להדליק בו. עכ"ד.

וכן מצאתי שפירש רבינו יהונתן על הרי"ף בשבת (דף ח עמוד ב מדפי הרי"ף) וז"ל, לא בלכש לכש שוכא דארזא, קליפת עץ הארז. עץ בעלמא הוא, שהיה סבור שמן העליונה היה אומר. ולכך מקשי 'היאך יוכל לעשות פתילה מהם'. ע"כ.

ומבואר, דעיקר הקושיא מצד המציאות שאינו ראוי להדליק בו ולא מצד הדין שצריך פתילה. אלא שמצאתי בחפיש'ה בפסקי רי"ד בשבת (שם) שפירש שוכא דארזא, משמע חתיכת עץ הארז. ופשיטא 'ודאי שהן פסולין' לתת אותן בתוך הנר משום פתילה, שעץ בעלמא הוא ואין נמשך השמן אחריהן. ע"כ.

הרי שלדבריו מבואר שיש דין פסול בשוכא דארזא, ולא רק שאינו ראוי להדליק בו. ועיין בראבי"ה (חלק א מסכת שבת סימן קצט, ובתשובות וביאורי סוגיות סימן תתקעא). וי"ל. וע"ע במרכבת המשנה (חעלמא, הלכות שבת פרק ה ה"ה, ד"ה וסיב של דקל) שהשיא דברי הגמרא לפירוש אחר. ובספר

מנחת יהודה אפשטיין ע"ד רש"י (שם). הרי שמצאנו ראינו תנא דמסייע ליה להרב לבושי מרדכי.

ג) ולא אכחד, שבשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן לא) כתב, אודות כלי שהשמן דולק בו בלא פתילה רק מונח טס קטנה וזכוכית קנה חלל דק בתוכו, שאפשר לצאת בנרות כאלו למצות נר חנוכה, דלא בעי דומיא דמנורה ממש, דהרי כל השמנים כשרים. לכן גם בלא פתילה יוצאין אם דולק יפה, אך כיון דאמרינן דשמן זית מצוה מן המובחר, הוא הדין דמצוה מן המובחר בשמן ופתילה. וכן לענין נר שבת. עכ"ד.

ונראה שסמכו ע"ד רבנן קדישי ומהם השדי חמד (כרך ט מערכת החנוכה אות טו"ב דף קט ע"ב טור ד) שהעתיק דבריו בשתיקה. ובשו"ת ישכיל עבדי (חלק ג אורח חיים סימן יז אות ו) ג"כ הביא דברי הרב בית יצחק. וכתב, שנודה דיש מקום להתיר בדיעבד בלי פתילה. עכ"ד.

ולא זכר ש"ר והזהיר שלא יברך על הדלקה כזו. ומשמע מדבריו דיכול ג"כ לברך. וכ"נ דעת הגרש"ז אורבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (תנינא

סימן נח עמוד קעה אות ז ד"ה ונלענ"ד להקדים).
ע"ש.

גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק א סימן כ פרק יב אות
(ב) צדיק עת'ק דברי הרב בית יצחק בשתיקה.
ומדשתיק הני רבנן ש"מ ניחא להו בהוראה זו.
וכ"כ הגר"א שלזינגר שליט"א בשו"ת שואלין
ודורשין (חלק ח סימן מא עמוד רנא). ובתשובה
שבקובץ נהורא דשמעתתא – חנוכה (עמוד כא).
ע"ש.

(ד) ואמנם כבר התבאר לעיל, הבט ימין וראה,
דכמה מרבוותא לא שמיע ליה כלומר לא סבירא
ליה הכי. וכן נראה משמעות דברי מרן הראש"ל
הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ג אורח
חיים סימן לה אות ב - ג) דנרות חנוכה בעינן בהו
דומיא דמקדש. וע"כ גם המקילים בהדלקת נר
שבת בגז, אפשר שלא יקלו בנר חנוכה. ע"ש. וכ"נ
ממ"ש בחזון עובדיה חנוכה (עמוד צג) שאין
יוצאים יד"ח הדלקת נרות חנוכה באור החשמל,
שצריך להקפיד בשמן ופתילות בדומה להדלקת
המנורה בבית המקדש ששם נעשה הנס [וע"ש עוד

בהערה עמודים צד – צה, ובשו"ת יחוה דעת חלק
ה סימן כד].

גם בפסקי תשובות (כרך ו סימן תרעג אות א) כתב
דלא יוצאים יד"ח בפתילה ללא שמן או בשמן ללא
פתילה, ולכן נרות גז פסולים.

שו"ר להגאון רבי שמואל רבינוביץ' שליט"א רב
הכותל המערבי בשו"ת שערי ציון (ח"ג סימן לט)
שנכנס לבית הספ'ק על החנוכיות שהיו מדליקים
בכותל המערבי בגז. והביא שבשו"ת יד הלוי
(או"ח סימן קטז) כתב, שאין יוצאים בזה יד"ח כיון
שאין בו שמן ופתילה. ומדברי הרב באר משה (ח"ו
קונטרס אלקטירא סימן נח ונט) משמע, שהדלקה
בגז כשרה כיון שיש כאן ממשות דבר הבוער.

ובסוף דבריו העלה הגר"ש רבינוביץ' (שם עמוד
שמה), שלכתחילה אין להדליק אלא בנרות עם
שמן ופתילה.

אולם מי שאינו יכול להדליק אלא בגז, כיון
שמדובר ברחובה של עיר שבהדלקה עם שמן
ופתילות יכבו הנרות, מותר להדליק נר חנוכה בגז
וכו' ועדיף לא לברך על הדלקה זו. והביא תשובת

הראש"ל הגרי"צ יוסף שליט"א שג"כ פסק שידליק בלא ברכה.

ומנגד, הביא שהוראת הראש"ל הגרש"מ עמר שליט"א שמותר להדליק עם ברכה. עכת"ד. ולא יצא הדבר מידי ספק.

ועל כן ארויי מורינן, שכל הדלקה שאין בה שמן ופתילה, לא ידליק בהם לכתחילה. ואם אין לו אלא זה, ידליק בלא ברכה.

ואם יזדמן לו אח"כ שמן ופתילה יחזור להדליק, ולא יברך ג"כ משום סב"ל. [ומ"מ ברכת על הניסים יכול לברך כמבואר בשו"ע או"ח סימן תרעו סעיף ג]. ועיין בספר פרי אליעזר פולק - חנוכה (עמוד קטו) ולא זכר מכל דברי הפוסקים הנ"ל. והנלע"ד כתבתי.



הדלקת חנוכיה מנר לנר כשעוקר הנרות

כד כסליו תשפ"ד

שאלה

עמדתי ואתבונן היכא כשבא להדליק את החנוכיה ואין לו דבר המדליק [גפרורים וכיוצ"ב]. ולידו מונחת חנוכיית חברו הדלוקה, ורצה לקבל דין מן דין, מהי הדרך הישרה שיבור לו האדם לכתחילה בהדלקה שכזו?

תשובה

(א) כתב מרן השו"ע (או"ח סימן תרעד סעיף א), מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה. ודוקא להדליק מזה לזה בלא אמצעי, אבל להדליק מזה לזה על ידי נר של חול, אסור. ע"כ.

וכבר העירו המפרשים דהלא קיי"ל לקמן (סימן תרעה סעיף א) שהדלקה עושה מצוה וא"כ איך עוקר את הנר כדי להדליקו? עיין פרי חדש (ריש סימן תרעד). ולהרב מאמר מרדכי כרמי (שם ס"ק א). וכ"ה במשנ"ב (שם ס"ק א).

וכתב הרב משנה ברורה (שם) ליישב, דכבר כתב
 הט"ז לקמן (סימן תרעה ס"ק ג) דעל זמן מועט אין
 להקפיד על זה. ולדעת שארי אחרונים [הלא המה
 הרב אליה רבה (שם ס"ק ד) והרב מאמר מרדכי
 (שם ס"ק ו), שמפקפקים על דברי הט"ז. וכן כתב
 הפרי מגדים (במשב"ז ס"ק ג) שמדברי הרשב"א
 בשבת (דף כב ע"ב ד"ה חזינן, והמשב"ז ס"ק ב
 הב"ד ע"ש. ומ"ש שם הרשב"א בשבע שיטות, הוא
 כינוי קדום לחיבור הרשב"א המצוי בידינו שהיה
 בתחילתו מחובר לטהור על שבעה מסכתות שבת,
 ר"ה, נדרים, מגילה, יבמות, סוכה, ב"ק) משמע
 דלא כוותיה. והו"ד בשער הציון (הכא ס"ק ב).
 ע"ש] דסוברין דעל זמן מועט ג"כ יש להקפיד,
 הכא מיירי שהיו שניהן קבועין במקומן, אכן היה
 להן פתילות ארוכות, והפתילה מגיע לנר שלפניה.
 וא"צ להסירה ממקומה. עכ"ד.

ולאור האמור, באתי לבית הספק, היכא שמוכרח
 להדליק מנר לנר ואין לו פתילות ארוכות. וכגון,
 שאין לו דרך להדליק אלא מחנוכיית חברו. ובאופן
 שעוקר את הנרות שלו ומדליק ומניח בחנוכייה
 שלו, אם יכול לברך על הדלקה שכזו.

ונראה דלדעת הט"ז הנזכר שלזמן מועט אין לחוש
ה"ה שיכול ג"כ לברך, אולם לשאר האחרונים
שחלקו ע"ד יש להסתפק.

(ב) והנה בשער הציון (סימן תרעד סק"ד) כתב,
דהרב אליה רבה (שם) תירץ באופן אחר, דמיירי
שמטלטל נר הדלוק ומגיעה לנר המונח ומדליקה.
אכן הפרי מגדים (במשב"ז שם ס"ק ב) מפקפק,
דהא הביא האליה רבא (סימן תרעב אות ב) בשם
ליקוטי מהר"י ווייל (בליקוטים דינין והלכות סימן
לו) דאין לטלטל נר חנוכה ממקומה בתוך שיעורה.
ולעניות דעתי נראה דסובר האליה רבה דהלא כל
הטעם שלא יאמרו לצרכו הוא. והכא הלא רואין
שמביאה לצורך נר חנוכה אחרת. עכ"ד הרב שער
הציון.

ומדברי האליה רבא איכא סמא בידן שיכול לקחת
את הנר הדלוק כבר ולהדליק ממנו את שאר הנרות.
והמעייין ישר יחזו פנימו, דלפי מ"ש המשנ"ב
בשער הציון לבאר סברת האליה רבה דכל היכא
שהרואה יראה שלא עושה כן לצרכו שרי, ה"ה אם
מדליק את הנר שלו מנר חברו הדלוק ומניחו

במקומו נמי שרי, דג"כ הרואה רואה שלא לצרכו הוא מדליק.

ונראה עוד דגם באופן זה יוכל לברך על ההדלקה, דאע"ג שהפמ"ג פקפק ע"ד האליה רבא, מ"מ מדברי השו"ע נמי משמע דעיקר הסברא דבעינן הדלקה במקום הנחתה הוא משום שלא יאמרו שמא עושה כן לצורכו. וממילא כל שלא עושה כן לצורכו שרי. ואפרש שיחתי.

(ג) הנה זה לשון מרן השו"ע (סימן תרעה סעיף א), צריך שידליקנה במקום הנחתה, שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא, 'שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה'. ע"כ.

והקשה הב"ח (שם אות א), דבגמרא אמרינן הטעם דהדלקה במקומה בעינן, כיון שהדלקה עושה מצוה. וא"כ מה צריך לטעם זה.

ותירץ, דבא לומר דאפילו לדידן שמדליקין בפנים וא"כ קיים את מצות ההדלקה, אם הוציאה לחוץ לא יצא, מטעם שהרואה אומר לצרכו הדליקה. עכ"ד. וכ"כ לבאר במג"א (שם סק"ג).

ובהמשך דברי הב"ח חוזר וניעור וכתב, דלא הונח לו בתירוץ זה, דאם כן עכ"פ הוה ליה לכתוב גם

הטעם דהדלקה במקומה בעינן. ונפקא מינה לענין
נר שבת, דהרואה אומר לצורכו אדלקה, ליתא בנר
שבת דבאמת הודלק לצורכו משום שלום בית, אבל
לטעם דהדלקה במקומה בעינן, גם בנר שבת בעינן
שידליקנה במקומה.

ולכן מסיק, דהפוסקים שלא העתיקו רק הטעם
משום 'שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה' סבירא
להו דלמאי דמסיק הטעם משום 'הרואה', אם כן,
אפילו אי אמרינן הדלקה עושה מצוה, מכל מקום
אין הטעם דהדלקה במקומה בעינן, אלא משום
שהרואה אומר שלצורכה הדליק. והביא מחלוקת
הראשונים בזה.

וכתב, דלדינא נראה עיקר כדעת הרמב"ם (הלכות
חנוכה פ"ד ה"ט) שכתב וז"ל, הדליקו בפנים
והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום
עד שידליקנו במקומו. עכ"ל. ולא תלה הטעם במה
שהרואה אומר לצורכו, דגם בלא האי טעמא לא
עשה כלום, כיון שהדלקה במקומה בעינן.

וממילא יש לומר דגם בנרות שבת הדלקה במקומה
בעינן דהכי משמע פשט הסוגיא. וכן פסקו להדיא
המרדכי בשבת (פרק ב סימן רעג) והאגודה שם

(סימן לו). ודלא כהשו"ע שכתב כלשון רבינו הטור ולא כתב הך טעמא דהדלקה במקומה בעינן. עכ"ד. ועיין במחצה"ש (שם ד"ה דאפילו לדידן) דהמג"א לא שמיע ליה כלומר לא סבירא ליה כדברי הב"ח האחרונים.

(ד) ולך נא ראה בשו"ע (או"ח סימן רסג סעיף י) שכתב הרמ"א בהגה, שגם בנר שבת בעינן הדלקה במקומה. ע"ש. ומרן השו"ע לא זכר ש"ר מזה. ושמעין מהא מילתא כמ"ש הב"ח דלדעת מרן השו"ע עיקר הטעם בנר חנוכה שצריך שידליקנה במקום הנחתה, הוא משום שהרואה אומר שלצורכו הדליק. ובנר שבת דלא שייך טעם זה דבאמת מדליק אותו לצרכו, אין לחוש לזה.

והגם שהרב כף החיים סופר (או"ח סימן רסג אות ע) הביא דברי השכנה"ג בהגה"ט (שם ס"ק ב) שהעתיק דברי הב"ח שלדעת הרמב"ם גם בנר שבת הדלקה במקומה בעינן, לא כתב כן בדעת מרן השו"ע, אלא שרק לרווחא דמילתא יעשה כן.

ומעתה בנ"ד גבי נר חנוכה כשאינן לו אפשרות להדליק אלא כשידליק מנר לנר, שפיר יכול לעשות כהאי גוונא דכל היכא שניכר שלא לצרכו עושה כן

לא בעינן הדלקה במקומה, משום שהרואה רואה שלא לצורכו הדליקה אלא לקיום המצוה. ולזו הסברא מצאנו לה סימוכין מדברי מרן השו"ע.

(ה) כל קבל דנא חזי הוית להרב פרי חדש (אורח חיים ריש סימן תרעד) שכתב, שההדלקה בנר חנוכה המותרת מנר לנר, היינו דוקא על ידי פתילות ארוכות, הא לאו הכי לא מצי לאדלוקי, משום דהדלקה במקומה בעינן כדלקמן ריש סימן תרעה. ע"כ. ומשמע דס"ל דהוא לעיכובא.

ונראה דבזה אזיל הרב פרי חדש לשיטתו לקמן (סימן תרעה סעיף א) שתמ'ה תמ'ה על הרי"ף בשבת (דף י ע"א מדפי הרי"ף) והרא"ש (שם פ"ב סימן ז ד"ה קבעי) שכתבו, שהטעם דהדלקה במקומה בעינן הוא משום דהרואה אומר שלצורכו הדליק.

והזכיר הפר"ח מדברי הב"ח (בד"ה הלכתא) הנזכרים שכתב, דסבירא להו להרי"ף והרא"ש דלא קאמר הש"ס דהדלקה במקומה בעינן אלא מקמי דידע שינוי'א דהרואה אומר לצורכו הוא דאדלקה, אבל השתא דידעינן ליה, קושטא הכי הוא דאסיר

משום דהרואה אומר וכו'. ולא כדקא סלקא דעתין מעיקרא.

והפר"ח דחה דבריו, דאין זה מחוור כלל, דהא ודאי סברא היא דכיון דעיקר מצות נר חנוכה היא בפתח ביתו וההדלקה היא המצוה, פשיטא דצריך להדליקה במקום חיובה. ומאין הרגלים לדחות סברת הש"ס קמייता. וכל שכן דהכי מסתברא.

וכתב ליישב, דמה שלא כתבו הרי"ף והרא"ש הטעם דהדלקה בנ"ח במקומה בעינן, משום דאין בזה נפק"מ להלכה, דגם לדין שכתב המרדכי בשבת (פרק שני רמז רעג) אהא דאמרינן הדלקה במקומה בעינן והוא הדין לנר שבת, יש לומר דס"ל דכיון דבנר שבת הוי טעמא משום שלום ביתו, מה בכך אם ידליקנה במקום אחד ויניחנה במקום אחר. ולעולם בנר חנוכה נקטינן דהדלקה במקומה בעינן ולא משום הרואים. עכ"ד.

ואחר המחילה ונשיקת עפרות רגליו, גם אם הונח לנו בדברי קדשו דברי רבותינו הרי"ף והרא"ש, אין לומר כן בדעת השלחן ערוך, דכוליה האי היה לו לפרש. וביחוד שהרמ"א (בסימן רסג) אצל הלכות שבת הזכיר האי דינא דהדלקה במקומה בעינן,

וכאן בהלכות חנוכה (סימן תרעה) לא העיר כלום על משמעות דברי מרן השו"ע דלא בעינן הדלקה במקומה אלא רק משום הרואים. ובזה נראה דאזיל כל בתר איפכא. וי"ל.

מה גם שבודאי איכא נפקא מינה בין הטעמים וכנידון דידן, אם יכול להדליק מנר לנר כשעוקר את הנר ומדליקו אם מהני הדלקה כזו וכל שכן אם יכול לברך עליה.

(ו) והנה יש עוד נפק"מ רבתא לאורייתא בנ"ד, היכא שיש חולה המרותק למיטתו, אם אפשר להביא לו את החנוכיה שידליק ואח"כ להניחה בחלון, שאם הדלקה במקומה בעינן לא מועילה הדלקה זו, אך אם החשש הוא שהרואה יאמר שלצורכו הוא מדליק, כל שמוציא עצמו מחשש זה, שניכר שמדליק לשם מצות חנוכה, אין לחוש.

וראיתי למו"ר מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל בחזון עובדיה חנוכה (עמוד קטז סעיף ו) שדן בזה, וכתב שלכתחילה ימנה שליח להדליק בשבילו. ומ"מ בהערה (בעמוד קיח ד"ה ובעיקר) האריך הרחיב בניד"ז, והביא דהוה מחלוקת הראשונים אם הדלקה במקומה בעינן, או שעיקר הטעם משום

שהרואה אומר לצורכו מדליק, וע"ש שצדיק עת'ק אחרונים רבים דס"ל דהטעם כעיקר בזה, הוא משום שהרואה יאמר שלצורכו הוא מדליק. ולהאמור כל שניכר הדבר הן מחמת החנוכיה שחזותה מעידה עליה שלצורך נר חנוכה מדליקה. והן על ידי אמירת הנרות הללו לאחר הדלקה שמדליק לשם מצות נר חנוכה, אין לחוש. והמדקדק בלשונו הזהב של הרב חזון עובדיה שם (עמוד קכ) יראה, שרק לכתחילה כתב 'שהנכון' שבעל הבית חולה ימנה שליח, ובאופן שאינו יכול למנות שליח להדליק, וכגון מה שמצוי היום שיש זקנים רבים המרותקים למיטותיהם, ומי שמטפל בהם הוא נכרי, ולא תמיד יש שליח שיכול למנות שידליק לו נרות חנוכה, נראה שיהיה מותר להביא לאותו זקן או חולה המרותק למיטתו את החנוכיה שידליקנה. וגם לרבות דהמברך אין מזניחין אותו. דהגם שהוא פלוגתא דרבוותא קדמאי בזה, מ"מ בדעת מרן השו"ע נראה דנקט כהרי"ף והרא"ש דלא בעינן הדלקה במקומה. וכבר פשטה ההוראה בדברי הפוסקים כדברי השו"ע ע"ש בחזו"ע.

וכיו"ב כתב בילקוט יוסף (הלכות קריאת התורה ובית הכנסת הערות סימן קלז – הערה י), ששאל את אביו מרן זצ"ל בנידון דידיה, ואמר לו שמה שאמרו סב"ל נגד מרן, אין זה מעיקר הדין אלא חומרא בעלמא, כמבואר באחרונים. ובלא"ה כבר כתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב (סימן טו) שהעושה כדעת מרן בברכות אין מזניחין אותו. ע"כ. [ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ה או"ח סימן מב סוף אות ג] וכל שכן דיש לומר בנידון דידן שכאשר עושה כן לזמן קצר דאין לחוש בזה וכמ"ש הט"ז לעיל.

ויש להוסיף לסניף דעת הרדב"ז (בח"א סימן רכט) דס"ל, שכל שהספק הוא במצוה ולא בברכה, לא אמרינן ספק ברכות להקל [ועיין בזה בשו"ת יביע אומר חלק ה סימן מב אות ה, ובחלק ט או"ח סימן מז במילואים, ובחלק י אורח חיים סו"ס נב ואכמ"ל].

ומי שליבו נוקפו, יכול להטות את הנר היכא דאפשר ולהדליקו מנר אחר וכעצת הפרי חדש. שכל שאינו מסיר הנר לגמרי ממקומו, לכו"ע יכול לכתחילה לברך.

ז) עוד רגע אדבר, היכא שרוצה ליקח מנרות חברו הדלוקים אי שרי, דאע"ג דאמרינן דניחא ליה לחבר דליעביד מצוה בממוניה כל היכא דליכא חסרון כיס עיין בב"מ (דף כט ע"ב), ובמ"ש מו"ר מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ב חו"מ סימן ז) ע"ש. ועיין במשנה ברורה (סימן תרעא סק"ו) שאם יש לו שמן בצמצום על כל השמנה ימים ולחבירו אין לו כלום מוטב שידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו דהא מדינא א"צ אלא אחד. ע"כ. מ"מ שאני הכא הרי מזיז את נרות חברו, ואפשר דבכה"ג קא קפיד חברו דהא הרב אליה רבא (סימן תרעב אות ב) בשם ליקוטי מהר"י ווייל (בליקוטים דינין והלכות סימן לו) כתב, דאין לטלטל נר חנוכה ממקומה בתוך שיעורה.

והגם שבשער הציון (סימן תרעד סק"ד) ביאר היטב דעת הא"ר שמותר לטלטל הנר הדלוק לצורך הדלקה אחרת, מ"מ מדברי הפמ"ג נראה דלא שמיע ליה כלומר לא סבירא ליה האי חילוקא וכמ"ש לעיל הבט ימין וראה (אות ב).

וביחוד דלפי האמור לעיל (אות ב) אפשר לו להביא את נרו וידליקנו מנר חברו, ולמה יטלטל נרות חברו.

ומכל מקום נראה, דהיכא דאינו יכול כל כך לטלטל את נרו, אלא רק את נר חברו [וכגון, שהוא מדליק בכוסיות עם שמן זית נוזלי וחברו הדליק בנר שעה] כל כה"ג יש לומר דניחא ליה לחברו שיזכה לקיים על ידו מצוה, דגדולה מזו אמרו בגמרא בעירובין (דף לב ע"א) דניחא ליה לחבר דליעביד איסורא זוטא להציל את חברו מאיסורא רבא [ובתשובה אחרת ארוכה מיני אר"ש, עמדתי בס"ד על פרטי הדינים בזה ומשם בארה. יזכנו ה' להו"ל עולם יחד עם כל שאר כתבי הקודש. אמן]. ויש עוד להאריך ולקצר אני צריך.
והנלע"ד כתבתי. וציי"מ וימ"ן אמן.



טעה והדליק את נר השמש תוך כדי הדלקת נרות ההידור

א"ך טבת תשפ"ה
והוסף עליו נופך כג מרחשון תשפ"ו

שאלה

שבוע טוב רבי אפרים הע"י.
ידעתי שכת"ר אינו מופנה כלל, ואעפ"כ אם יוכל
בקצירת האומ"ר, ושכמ"ה.
עובדא אתי קמן, וכה היה מעשה:
היתה החנוכיה מוכנה להדלקה באופן שהשמש
עומד באמצע, ד' מימינו וד' משמאלו, והוא גבוה
מעט מזעיר. ועמד המדליק ביום החמישי, והדליק
הראשון וכו' עד הרביעי, ואז בטעות הדליק גם את
השמש על הסדר, ושוב שם לב לטעותו והדליק גם
את הנר החמישי האמיתי.
והנה זה ברור דמכל מקום יצא ידי חובה, רק
מספקא לי על מי חל עתה דין נר חנוכה, ומי הוא
השמש, ונפק"מ ברוצה ליהנות ממנו אי שרי.

ויש לעיין עוד, אם יש לדמות נידון דידן לתשמישי קדושה דאמרינן בברכות (דף כג ע"ב) צר ביה ולא אزمניה, דלא חלה עליו קדושה, או דלמא יש לחלק דכאן עשה בו מעשה מצוה.

על הכל יבא דברו הטוב ושכמ"ה.
שלמה בר כוכבא.

תשובה

השלום והברכה מאלוקי המערכה להאי גברא רבא ויקירא רבנו שלמה בר כוכבא "ותרב חכמת שלמה".

אודות שאלתו שאלת חכם חצי תשובה ומאן דתני כולה לא משתבש. וגם לרבות הערת כת"ר מסוגיית צר ביה ולא אزمניה את קסת"י נתתי לכבודו ולכבוד תורתו.

(א) ועלה במחשבה לפני לומר דנידון זה שייך לדין ברירה ואפרש שיחתי. דהנה לאחר שסיים להדליק את כל החנוכיה, שוב התברר למפרע שהשמש הודלק כשמש. וקיימא לן דיש ברירה בדרבנן עיין בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תיג סעיף א)

ובמשנ"ב (שם סק"ח). ולכן אם ירצה להשתמש
יוכל להשתמש בנר השמש הרגיל כשאר הימים.
ולך נא ראה למ"ש רבינו הטור (אורח חיים סימן
תרעג) וז"ל, שאלו לאחי ה"ר יחיאל, נרות חנוכה
שמדליקין אחד יותר בסתם לשמש ולא פירש איזה
מהם, יכול אח"כ לברור איזה שירצה להיות שמש
אפילו הראשון או האמצעיות או דווקא האחרון
והכי מסתברא.

תשובה נרות חנוכה אין להפסיק בהן, הלכך
האחרון יהיה שלא לשם נר חנוכה, שאם ישתמש
לאורן ישתמש לאור אותו הנר וכו'. ע"כ.
וממ"ש דנרות חנוכה אין להפסיק בהן משמע,
דלולי האי חששא, מהני ליה ברירה לומר שאיזו
שירצה להיות השמש יהיה. וגם כאן בנידון דידן
בודאי דיהני ברירה לברר דעתו בסוף.

(ב) ובמ"ש כת"ר להעיר מסוגית צר ביה ולא
אזמניה. יש לעיין כהאי גוונא היכא שעשה מעשה
גמור בטעות, אם חל אע"ג דלא אזמניה. ועיין
להגאון רבי נתן נטע לנדא בשו"ת כנף רננה (יו"ד
סימן לו דף יט ע"א טור א) שכתב אודות מצבה
שנחקקה בשם פלוני והונחה בטעות על קבר של

אלמוני, דכיון דהאיסור על ידי מעשה, אפשר
דבטעות ובלא שום כונה נאסר. וד"ז צריך בירור
ואין הדבר מסכים. עכ"ד.

ומ"מ נראה דנד"ד קיל טפי, דכאן מתחילה היתה
דעתו להדליק את כל הנרות כתיקנן ואת השמש
כתיקנו, אלא שטעה בהדלקתו כיון שהשמש לא
היה ניכר כ"כ. ושוב המשיך להדליק את הנר הבא
אחריו כמחשבתו הראשונית שרצה להדליק את
נרות החנוכה כתיקנן ואת נר השמש כתיקנו. וכל
כהאי גוונא נראה לומר, דמעשה מוציא מיד מעשה
ומיד מחשבה.

והגם שדין זה נאמר לגבי דיני טומאה וטהרה עיין
בסוכה (דף יד ע"א ועוד), מ"מ למדו מזה לעוד
דברים ומקבלין דין מן דין, עיין בקידושין (דף נט
ע"א) ובמ"ש הרב אשל אברהם בוטשאטש (סימן
ח סוס"ק ב). ובכהאי גוונא שממשיך להדליק את
כל נרות החיוב, יש לומר שהוכיח סופו על תחילתו
שלא התכוון להדליק את נר השמש אלא מחמת
טעותו.

ג) והן אמת, דגם אם תמצי לומר דבמה שהדליק
את השמש בטעות כנר החנוכה הוקצה כבר

למצותו, כיון דהוה בטעות לא חל. דאפילו הקדש דאמרינן ביה בעלמא דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט (עיין נדרים דף כט ע"ב ועוד), כל שהוא בטעות אינו הקדש וכמ"ש הרמב"ם בידו החזקה (הלכות ערכין וחרמין פרק ו הלכה לד) וע"ש ברדב"ז על הרמב"ם.

ועיין להגר"י איבשיץ באורים ותומים על תקפו כהן (סימן עז – עח) דמסיק, דאף דאמירה לגבוה כמסירתו להדיוט, מכל מקום כבר כתבנו הואיל וטוען ברי לא כן היה דעתי, לא שייך אמירה לגבוה. עכ"ד.

ד) אתה הראת לדעת מכל הני מילי, דהדעת נוטה שנר השמש הוא היה והוא יהיה לנר השמש, אע"פ שטעו בו בסדר ההדלקה. וכ"נ דפשיטא ליה לרבתינו האחרונים שכתבו, דהיכא דטעה והדליק את הנר השמש ראשון, דלא צריך לחזור ולברך, כיון דגם נר השמש יש לו שייכות לעצם ההדלקה. וכ"כ בשו"ת שדה הארץ להג"ר אברהם מיוחס זצ"ל (בח"ג או"ח סימן לח), והגאון רבי יוסף ידיד הלוי בשו"ת ברכת יוסף (ח"ג אות ח סימן כח עמוד קצ). ע"ש.

ומדבריהם משמע, שאע"פ שהדליק את נר השמש ראשון לא אמרינן שהוא נהיה נר החנוכה, אלא כבודו במקומו מונח להיות שמש, דאל"כ הא פשיטא שאינו צריך לחזור ולברך כיון שעשה את נר השמש לנר החנוכה. והיינו טעמא כמ"ש דהגם שהדליקו ראשון, כיון דהוה הדלקה בטעות לא יחשב כנרות החובה.

והגם דחילק ידענא, דבנ"ד כיון שלא היה ניכר נר השמש בפני עצמו היתה דעתו להדליקו כאחד מהנרות החיוב, משא"כ בנידונם. ובאמת בתשובה בשו"ת שדה הארץ נכתב בלשון השאלה שהשמש היה ניכר בפני עצמו. אך בשו"ת ברכת יוסף הנזכר לא חילק בזה וסתם אמריו. ע"ש. ומשמע דבכל גוונא גם כשנר השמש לא ניכר בפני עצמו וטעה להדליקו ראשון, כל כה"ג לא אמרינן שהוא נר החיוב. וי"ל.

ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.
בברכת התורה הצב"י אפרים כחלון ס"ט.



הערות הרב השואל בענין הנ"ל:

וזה אשר השיב לי ידידי הרה"ג רבי שלמה בר כוכבא נר"ו על זה:

עתה באתי בשניות מדברי סופרים. על דברים ערבים וחביבים. מדבש מתוקים. אמנם לענ"ד יש לשקו"ט בה'ן אומר ה'ן דברים.

(א) במה שכתב כת"ר דאיכא בהא דין ברירה והוכיח מדברי הטור לענ"ד לא דמי, דהתם מיירי דמדליק בסתם כדדייק לישניה 'שמדליקין אחד יותר בסתם לשמש ולא פירש איזה מהם', אבל האידנא דכו"ע ידעי ואף זה המדליק בכללם דהנר של השמש מדליקו לבסוף, נמצא שהנר שהדליק זה באמצע ודאי לשם נר חנוכה, וסתמו כפירוש, ואיך תהני לו ברירה להפכו לנר חולין.

(ב) ומה שטען כת"ר מהקדש בטעות, הנה עמי היתה, וכן טען לי מוה"ר גדעון בן משה שליט"א. אך שוב הדרנא בי, דשאני התם ולא עשה ביד מעשה רק הקדיש בפיו, אך כאן דעביד ביה מצותו מאן לימא לן דאף בזה כיון דהוי בטעות לא חלה קדושתו, אטו אם כתב אחד תפילין לשם קדושתן

בטעות שרצה לכתוב כאן מזוזה, לא יהיה לו
קדושת תפילין.
ישר כח רב ומרובה על התשובה.
יגדיל תורה ויאדיר.



וזו תשובתי על הערותיו:

ראיתי הערות הרב עליון למעלה "אז אמרתי הנה
באתי במגילת ספר כתוב עלי" (תהילים מ, ח)
לקיים מצות "הש'ב תשיב'ם לאחיק" והיה הקצ'ר
אמיץ:
לכבוד ידידנו הרה"ג רבי שלמה בר כוכבא
שליט"א

(א) הנה במה שהעיר דאין כל כך ראייה מדברי הטור
וכו', הנה בודאי שהחילוק ברור ככת"ר, אלא
שעיקר ראייתי היתה דמהני בהאי מילתא דין
ברירה.

ואודיעך קושט דברי אמת דנראה בס"ד להביא
ראיה דמהני ברירה בדרבנן גם היכא שעשה מעשה
ההיפך בתחילתו.

ודין זה הולך קדמת אשו"ר ממה שפסק הרמב"ם (הלכות מעשר פרק י הלכה ח) וז"ל, עם הארץ שנתן מעה לחבר ואמר לו קח לי אגודת ירק אחת או גלוסקא אחת, לוקח לו סתם ופטור מלעשר. ע"כ.

וכתב בכסף משנה וז"ל, משנה בספ"ו דדמאי (משנה יב) ומייתי לה בפרק בכל מערבין (דף לו - לז). ומשמע התם דמיירי בשזה החבר 'קנה אגודה אחרת לעצמו'. וקמ"ל שאין אומרים זו שהוא נותן לעם הארץ, היא אשר קנה לעצמו ונמצא שהחבר מוכר דמאי לעם הארץ, אלא אמרינן יש ברירה. והא קי"ל בדרבנן יש ברירה. עכ"ד.

חזינן, דאע"פ שבתחילה עשה מעשה וקנה ג"כ לעצמו, מ"מ אמרינן דסוף דבר כיון שהתברר בהיפך, אמרינן דגם למפרע לא היה כאן קניין לעצמו. ומבואר, דמהני דין ברירה בדרבנן גם היכא שעשה מעשה ההיפך בתחילתו.

(ב) ובמ"ש כת"ר שעימו היתה הראיה מהקדש בטעות ושילחה מביתו, וטעמו ונימוקו עימו, דשאני התם דלא עשה ביד מעשה רק הקדיש בפיו,

אך כאן דעביד ביה מצותו, מאן לימא לן דאף בזה כיון דהוי בטעות לא חלה קדושתו. עכ"ד.
הנה בודאי שלא נעלם מעיני כת"ר דברי התלמוד בנדרים (דף כט ע"ב) ובקידושין (דף כח ע"ב) דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.
והלא ידעת אם לא שמעת מ"ש המרדכי בבבא קמא (פרק שור שנגח ד' וה' רמז מד) בשם רבינו מאיר, דאין הפירוש אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט במסירה גרידה, אלא הכי פירושו, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, כמסירה המועלת להדיוט באיזה ענין שתמצא שתועיל מסירה להקנותו להדיוט, מהני נמי אמירה לגבוה, כלומר ואסמכתא מועלת בהקדש. ע"כ.

עוד כתב המרדכי (שם רמז מו) ומצאתי בשם רבינו נתנאל דאסמכתא קניא לגבי הקדש וצדקה והביא ראיה לדבריו. ע"ש. ובב"י (חושן משפט סימן רז אות יט) צדיק עת'ק לכל דברי המרדכי בזה בשתיקה. ע"ש. ומשמע דהכי סבירא ליה. וכ"נ ממ"ש בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רנח סעיף י) שאם נדר לצדקה באסמכתא, כגון אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה ועשאו, חייב ליתן. ע"כ.

וכתב הט"ז (ס"ק ו) חייב ליתן: דבצדקה אסמכתא קניא כהכרעות מהר"ר איסרלן שהביא הבית יוסף. ע"כ. הרי דלאו משום שנדר מחוייב, בזה אלא משום דלית לן אסמכתא בצדקה. וכ"פ בשו"ת הרדב"ז (חלק ב סימן תתב). [ובתשובה אחרת עמדתי על דעת מרן השו"ע בזה ממ"ש מאו"ח סו"ס תקסב ואכמ"ל].

ומאחר דבהקדש אמירתו חשיבא כעושה מעשה בידים ואעפ"כ אם הקדיש בטעות מתבטל ה"ה הכא.

ג) עוד אמרתי להביא ממרחק לחמי מדיני מוקצה [ונתעוררתי לזה ממ"ש בספר גלי הים מאיה (מוקצה סימן כב עמוד 51) ע"ש] דכל היכא שעשה מעשה ממש, אם התברר הדבר שנעשה בטעות, מתבטל אותו המעשה הראשוני.

דהנה בבית יוסף (אורח חיים סימן שי אות ד – ה) הביא מ"ש בגמרא בביצה (דף כו ע"ב), מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו מותר. כלומר, גרוגרות וצמוקים שהיו מוקצים מחמת שלא נתייבשו, כל שיבשו כל בין השמשות, אף על פי שלא ידע באותה שעה שיבשו אלא שנודע לו לאחר

מכאן מותר. ולא אמרינן כיון שהיה סבור בין השמשות שלא יבשו עדיין, הרי הוקצו לו באותה שעה ואתקצו לכולי יומא, דליתא. וכתב הר"ן ז"ל כל זה (שם דף יד ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה וגרסי'). ואף על גב דבירושלמי ריש ביצה (ה"א) קאמר בפשיטות דמוקצה שיבש ואין בעלים מכירין בו אסור, נקטינן כתלמודא דידן. ע"כ.

ובטעם ההיתר של הבבלי כתב בלבושי שרד (סימן שי ס"ק ח), דהוי מדין מוקצה בטעות. ע"ש. והנה על גרונגרות וצימוקים שהעלן ליבשם קרי להו בגמרא (עיין שבת דף מה עמוד א ועוד) דדחייה בידים. ע"ש. ואעפ"כ היכא דהוה בטעות, אמרינן דאין בו דין מוקצה.

הרי שכאן נמצא וכאן היה דגם היכא דעשה פעולה דדחייה בידים, כיון שהוא בטעות מתבטלת אותה הדחייה.

ודון מיניה דה"ה גם בנידון דידן דאין להתייחס למעשה שעשה בטעות.

ד) ובאתי בזה בשיג ושיח עם ידידי הדיין המצויין הגר"צ ידידי שליט"א. ועמד לפלפל על זה בפלפול'ת כל שהוא וזת"ד:

הנה פסק מרן השו"ע (או"ח סימן תרעו סעיף ה) וז"ל, יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני. ובליל ב' כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאלי, כדי להפנות לימין. וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחר סמוך לשני נרות הראשונות, יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה, ואח"כ יפנה לצד ימין. וכן בכל לילה. נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס. עכ"ל.

וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק ט), דאין חילוק בין שמניח מימין הפתח ובין שמניח משמאל הפתח, תמיד יתחיל הברכה בנר הנוסף [ב"י]. וי"א דאם מונח בימין הפתח, אזי צריך להתחיל תמיד בנר הימיני שהוא סמוך לפתח והולך מימין לשמאל. ואם מניח הנרות בשמאל הפתח צריך להדליק ג"כ תמיד תחילה הנר הסמוך להפתח והולך ומדליק משמאל לימין. ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. ע"כ.

ובשער הציון (ס"ק יד) כתב, דהי"א היא דעת רש"ל. וכן דעת הגר"א, שהוא חולק על מה שכתב בשולחן ערוך שיברך על הנוסף, משום דהלא הנר

הנוסף אינו אלא למהדר ביותר, וכיצד יניח עיקר המצוה ויברך על הרשות. עכ"ד.

ובספר ערוך השלחן (שם סעיף יא) הביא הפלוגתא הנזכרת. וכתב להעיר על רבינו הגר"א וז"ל, ולא אבין דברים אלו, דזה היה שייך אלו מדליק נר אחד ולא בירך ומדליק השניה ומברך, שפיר היתה שאלה איך מברך על הנוסף ולא על העיקר, אבל לרבינו הב"י הא תמיד מברך על הראשונה והיא העיקרית. והשאר הם נוספים. ומאי דקרי לה נוסף, זהו בסדר העמדת הנרות לענין יום הקודם, דבכל יום מברך אנר חדש אבל הרי היא הראשונה. והיא המצוה העיקרית. ומה עניין זה לזה. עכ"ל.

הא קמן חזינן שרבינו הבית יוסף לא מתייחס לפעולת ההדלקה כמעשה מוכיח אלא בתר כונתו. ולכן אע"פ שמדליק את הנר הנוסף, לא אמרינן שבירך על נר ההידור, דכיון שדעתו להדליק בתחילה את נר החיוב אמרינן שהנר הנוסף הוא נר החיוב. ולא אכפת לן ממיקומו.

ומעתה גם בנידון דידן יש לומר, דלא אזלינן בתר פעולת ההדלקה במה שהקדים והדליק את השמש שאין להתייחס לפעולת ההדלקה, אלא רק לכוונתו

הראשונית. וכוונתו הראשונית היתה בודאי להדליק החנוכיה כתקנה. עכת"ד הגר"צ דידי.
 (ה) ויש להוסיף ע"ד דאל תשיבני ריקם, דשאני התם שלא טועה ומכוון להדליק את נר ההידור, אלא נר כל שהוא. ולכן לדעת הב"י אמרינן דעל דעת נר החובה מדליק, משא"כ כאן שטעה וכיוון במחשבתו שהשמש יהיה כאחד מהנרות. דיד הדוחה נטויה לומר, דהא התם כשמברך על הנר הנוסף נמי לאו כו"ע גמירי לכוון להדליק את נר החיוב ולא את נר ההידור. ומפשטות דברי הב"י משמע דלא אכפת לן בסברת המדליק, שגם אם יחשוב ויכוון שברכתו על נר ההידור לא מעלה ולא מוריד ובכל גוונא אמרינן דמה שמדליק ראשון הוא נר החיוב שבודאי כונתו לתקן ולא לקלקל. וא"כ י"ל דה"ה בנ"ד.

(ו) ונראה, דאפילו לדעת הגר"א ודעימיה דמתייחס לפעולת ההדלקה שלו ולא בתר מחשבתו, מקום יש בראש לומר דשאני התם שהתחיל בנרות ההידור שהם ג"כ עיקר וחלק ממצות הדלקת נרות חנוכה. ולכן אם יתחיל להדליק את הנר הנוסף יראה שמברך על נר ההידור, משא"כ כשמדליק את

נר השמש שאינו עיקר וחלק במצוה, כל כה"ג יש
לומר שאין פעולתו חזקה מספיק לעקור מחשבתו
הראשונית שרצה להדליק כהוגן.
ויש עוד לפלפל בזה ומה שהלב חושק הפנאי
עושק. והנלע"ד כתבתי.
ויהי רצון שנכה לניסים ונפלאות כמו שהיה בימים
ההם, בזמן הזה. אמן כן יהי רצון.

בברכת התורה

ידידו עוז הצב"י אפרים כחלון ס"ט.



בדין עני המוכר כסותו לנר חנוכה והדלקת נרות חנוכה בעטרן ובנפט

שלהי מר חשון תשפ"ג

והוסף עליו נופך בשלהי מרחשון תשפ"ו

בימי חורפי שמעתי מהגאון רבי ברוך בר שליט"א מראשי כולל מיר יע"א, שאלה יפה בשם הגרא"מ שך זצ"ל על הדין שנפסק בשו"ע (או"ח סימן תרעא א) שצריך למכור כסותו לנר חנוכה.

וזת"ד, מה יעשה אדם עני שאין לו נר שבת ואין לו נר חנוכה, שאם נאמר לו למכור את כסותו לנר חנוכה סופו שיצטרך להדליק נר זה לצורך שבת, מהטעם שנפסק להלכה (בשו"ע או"ח סימן תרעח סעיף א) שנר חנוכה ונר שבת, נר שבת עדיף. והלא על נר שבת לא אמרינן שימכור כסותו ואנחנו לא נדע מה נעשה [ועיין בספר מנחת רפאל סויד סימן יא אות ז שביאר הצדדים בזה]. עכת"ד.

א) ואמרתי אדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש. הנה גבי קטן דאשתפוך חמימיה קודם המילה (עירובין דף סז ע"ב) הביא בבית יוסף (יורה דעה סימן רסו אות ג) דכתב הר"ן בשבת (דף נג ע"א

מדפי הרי"ף ד"ה (והיכא) דהיכא דאיכא חמימי לרחוץ קודם מילה ואשתפוך הנך דלאחר מילה, איכא למידק אי אמרינן תדחה מילה, כיון שאם נמול נצטרך אחר כן לחלל שבת במכשירין, או דילמא השתא מיהת בדין מהלינן, ובתר הכי פקוח נפש הוא שדוחה את השבת.

והרמב"ן ז"ל (שבת דף קלד ע"ב) כתב, דשרי לממהליה שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אחר כן לדחות את השבת, דבתר הכי פקוח נפש הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה. ואין כן דעת הרז"ה (בבעל המאור שם) שהוא ז"ל אמר דכל היכא דאשתפוך חמימי דבתר מילה מקמי מילה, תדחה המילה. וכן דעת הרשב"א (שם דף קלד ע"ב ד"ה הלכה). וכן נראה דעת הרי"ף (שם דף נה ע"ב מדפי הרי"ף) והרמב"ם (הלכות מילה פ"ב ה"ח). ע"כ. וע"ש בשו"ע (סעיף ד).

ומעתה קמה וגם ניצבה סברת בעל המאור דלא אמרינן שהכל לפי שעתו, אלא החכם עיניו בראשו, וכיון שידוע בודאי שלאחר שימול יצטרך לחלל שבת, מהשתא יש לנו למנוע ולא למולו.

ולפי זה יש לומר גם בנידון דידן, דלדעת הרז"ה שנפסקה להלכה, לא יצטרך למכור כסותו, כיון שסוף סוף יש לנו לדעת אחרית דבר מראשיתו, וכיון שלבסוף לא יוכל להדליק בזה נר חנוכה מה תועלת למכור כסותו כשלא יתקיים תכלית הדבר שנמכר עבורו. וכל השאלה תהיה לדעת הרמב"ן שסובר שאין לנו אלא מה שהוא לשעתו. ונמצא א"כ דהשתא מחוייב למכור כסותו בשביל נר חנוכה, ולא אכפת לן במה שלאחר שמכר כסותו יצטרך לקנות נר שבת.

ואולם יש מקום לפקפק בחילוקו לנ"ד, לפי מ"ש בשואל ומשיב תנינא (ח"א סימן נב) שאף הרמב"ן שהתיר למול, היינו טעמא, משום דשמא לא יצטרכו להחם לו חמין בשבת, שאין סכנה ברורה לכולם בזה. ע"כ. וא"כ הכא דבודאי יצטרך להדליק סוף סוף נר שבת, דקיי"ל דנר שבת ונר חנוכה עדיף, ובשביל נר שבת לא צריך הרי למכור כסותו, אפשר דגם לדעת הרמב"ן לא יצטרך למכור כסותו.

(ב) וראיתי למרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן זצ"ל בספר אסף המזכיר (מערכת הנו"ן ערך נר ביתו ונר

חנוכה עמוד שכ) שהביא מקשים, כיצד אמרו חז"ל בשבת (דף כג ע"ב) דנר חנוכה ונר שבת נר שבת עדיף הא רק בשביל נר חנוכה מצאנו שצריך למכור כסותו? וכתב, דאפשר דגם בנר שבת מוכר כסותו עיין להרמב"ם (הלכות שבת פ"ה ה"א, והלכות חנוכה פ"ד ה"ב) וכן ראיתי להרב כף החיים (סימן רסג סק"ט) בשם המחצית השקל. ע"ש. עכ"ד.

ולפי דבריו נמצא שיצטרך למכור פעמיים כסותו (היכא דאפשר), הראשונה בשביל נר שבת והשנייה בשביל נר חנוכה. ויל"ע. ומ"מ מי שאין ידו משגת לקנות בערב שבת נר חנוכה ונר של שבת יקנה נר של שבת משום שלום ביתו עיין בחזון עובדיה חנוכה (עמוד קסח).

ג) והצעת הגרא"מ שך זצ"ל היתה, שיקנה בזה עטרן - נפט שפסול להדלקת נר שבת (עיין בשו"ע או"ח סימן רסד סעיף ג) וכשר לנר חנוכה (עיין בשו"ע או"ח סימם תרעג סעיף א) והקניין יהיה בקניין חליפין, ונמצא שמעולם לא חל על זה חיוב של נר שבת וידליק נר חנוכה. ואין לומר שיש לו חיוב למכור את הנפט כדי שיהיה לו להדליק נר שבת, דזה לא מצאנו. עכת"ד.

ועל תירוץ זה יש להעיר, דלך נא ראה במהרי"ץ חיות בשבת (דף כה ע"ב) שעלה ונסתפק, אם מ"ש בגמרא דשמנים הפסולים לשבת כשרים לחנוכה, אי עטרן בכלל זה. ע"ש. ובשו"ת אלף לך שלמה (סימן שעו) כתב, דעטרן אסור להדליק בו בנר חנוכה משום "הקריבהו נא לפחתך" (מלאכי א, ח). וכ"כ בספר תורת חיים סופר בנו של הרב מחנה חיים (סו"ס רס"ד סקי"ג, ציינו הרב הכותב הרה"ג שלום מנדל נר"ו בקובץ השירה הזאת תשע"ד עמוד שעא). וכ"כ רבינו הפרי מגדים בספרו ראש יוסף עמ"ס שבת (ח"א דף כא ע"א עמוד קכז ירושלים תשס"ח).

אמנם בחיבורו פרי מגדים על השו"ע (או"ח במשב"ז סימן תרעג ס"ק ב) כתב, דמותר להדליק נר חנוכה בעטרן. ובהערות על ספר ראש יוסף (שם הערה לה) כתבו ליישב הסתירה שבדבריו. ע"ש.

ד) ואיברא דמ"ש הני רבוותא דאין להדליק בעטרן משום "הקריבהו נא לפחתך" צ"ע, דממה שמבואר בשו"ע (או"ח סימן רסד סעיף ג) שאין להדליק בעטרן בנר שבת שלא יעזוב שולחנו ויצא, משמע דזה עיקר הטעם ואין לחוש בזה משום "הקריבהו

נא לפחתך". וכ"כ הרב משנה ברורה (סימן רצח ס"ק ה) דבעיטרן שבודאי ריחו רע, אפילו הכי היו מדליקין בו אי לאו משום שמא יניח ויצא באמצע הסעודה. עכ"ד. ומשמע דלא חששו להאי מילתא. וסמך לזה מצאתי ממ"ש המשנ"ב (שם) שהמג"א (שם ס"ק ג) הביא דברי ספר חסידים (סימן תתנד), דלא יקח עצים עם ריח רע לנר אבוקה דהבדלה. ובשער הציון (שם ס"ק ד) הביא דמה שכתב בפרי מגדים (בא"א ס"ק ג) דטעם הספר חסידים הוא משום "הקריבהו נא לפחתך", לא נהירא כלל, דמאי שנא משבת. עכ"ד. הא קמן דאפילו בנר שבת אין לחוש בכה"ג ל"הקריבהו נא לפחתך".

שו"ר בפתח הדביר (סימן רסד ס"ק ח הו"ד בהלכה ברורה שם בבירור הלכה אות כב) שהביא בשם ספר חיי עולם (סימן קנד ס"ק יט) שהעיר, מפני מה לא אמרו שאין מדליקים נרות שבת בעטרן משום "הקריבהו נא לפחתך", והפתח הדביר כתב מתחילה ליישב, דטעמא דעדיפא מיניה קאמר בעטרן, דריחו רע ויצא. ושוב כתב לבאר דאין שייך "הקריבהו נא לפחתך" אלא בדבר שהיה ראוי

ונפסל ונתקלקל, משא"כ כשריחו רע מטבעו. ע"ש.
ויש לפלפל בזה.

ה) והלום ראיתי אחרי רואי להרב ערוך השולחן
(אורח חיים סימן תרעג סעיף ג), שג"כ כתב מסברא
דנפשיה, דאע"ג דסתמא אמרו בגמ' דשמנים
ופתילות שאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם
בחנוכה מ"מ לאו כללא הוא, שהרי בע"כ יש
דברים שאין מדליקין בהם בשבת ואין מדליקין
בהם גם בחנוכה אף בחול. והיינו דאין מדליקין
בשבת בדבר שריחו רע, דחיישינן שמא יניחנו
ויצא, ופשיטא שגם בחנוכה אין מדליקין מהאי
טעמא. ועיקר פרסומי ניסא הוא הראייה בנרות.
עכ"ד. ועיין בגליון אליבא דהלכתא (גליון צט,
כסלו תש"פ עמוד צח הערה 653, והודפס בספר
לבוש יוסף משדי דני חנוכה עמוד קטז הערה פו)
מ"ש לפלפל בזה.

שו"ר בספר מאורות נתן קופרשטוק על חנוכה
(סימן לז) שעמד בהאי ענינא אם מותר להדליק נ"ח
בעטרן. והביא פלוגתא דרבוותא בזה. ע"ש. וע"ע
בספר משחת קודש כברה (עמוד 87) שהאריך בזה.

(ו) ונראה לדינא דכיון דמידי פלוגתא לא נפקא, המדליק נר חנוכה בעטרן לא יוכל לברך על הדלקתו. וכל שכן אי אמרינן הכא לסברת "הקריבהו נא לפחתך" שיש אומרים שהיא מן התורה. וכמ"ש בשו"ת מהר"ם שיק (חלק אורח חיים סימן סז) ע"ש. וע"ע בשו"ת יביע אומר (חלק ט אורח חיים סימן צא אות ד). וע"ע בכתב סופר (או"ח סימן פח, והו"ד בשדי חמד כרך ט מערכת חנוכה דף צח ע"א טור א) שכתב להוכיח בדבר שיש בו משום "הקריבהו נא לפחתך" אפילו בדיעבד לא יצא ידי חובת המצוה.

ונמצא לפי זה, שיצא שכרו בהפסדו שמפסיד את הברכה [ויש צד שאפילו את המצוה עצמה]. וכבר כתב הרב תבואות שור (יו"ד סימן יט ס"ק יז וכז) שמוטב להכנס בספק ברכה שאינה צריכה מלהכנס בספק שימנע מלברך על המצוה. והובא להלכה בשו"ת רב פעלים (ח"ב חאו"ח סימן ז, וח"ד חיו"ד סימן לו). ע"ש. ובספר העמק שאלה (סימן כו אות ב) ג"כ כתב, שאסור לעשות מצוה בלי ברכה. והו"ד בשו"ת יביע אומר (חלק ו יורה דעה סימן יב

אות ו). ע"ש. ונמצא שהפתרון שהזכיר הגרא"מ
שך זצ"ל צ"ע לדינא.
ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שעמך ישראל לא
יצטרכו לעם אחר, ולא יגיעו לשאלות כאלה רק
בבחינת 'דרוש וקבל שכר'. אמן כן יהי רצון.



הדלקת נרות חנוכה במסיבה כשכל המשתתפים כבר הדליקו בביתם

נר שביעי של חנוכה תשפ"ה

שאלה

כתב מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בחזון עובדיה חנוכה
(עמוד מא סעיף י), מברכים ומדליקים נרות חנוכה
בבית הכנסת לפרסומי ניסא, והוא מנהג ותיקין.
ע"כ.

ועוד כתב בחזון עובדיה (שם עמוד מז סעיף יב),
שנוהגים במסיבות הנערכות באולמות בלילי
חנוכה, שמשמיעים בהם דברי תורה לקרב את
ישראל לצור מחצבתם, להדליק נרות חנוכה עם
הברכות בשם ומלכות, משום פרסומי ניסא, ויש
להם על מה שיסמוכו. עכ"ד. ועיין בהערה (אות כ).
והנה לגבי הדלקת נרות בבית הכנסת כתב בחזון
עובדיה (שם עמוד נו סעיף יז) שביום שישי, כאשר
כל הציבור כבר הדליקו נרות בביתם, בהדלקה
בבית הכנסת יברכו רק להדליק נר חנוכה, ולא

יברכו שעשה ניסים, ושהחיינו (אם חל ביום הראשון). עכ"ד.

ומכאן יש להסתפק כשבאין להדליק נרות במסיבה ויודעים שכל הקהל כבר הדליקו נרות חנוכה בביתם, האם גם אז יברכו רק "להדליק נר חנוכה" בדומה להדלקה ביום שישי בבית הכנסת, או שיש איזה חילוק בין הדלקת נרות חנוכה במסיבה לבין הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת?

תשובה

א) תחילה וראש תחזינה עיננו, שכאשר דן מרן זצ"ל בחזון עובדיה על הדלקת נרות במסיבה (בעמוד מז) פתח ואמר וז"ל, הנה ראיתי מלכים מדיינים מרבני דורנו הי"ו אודות מסיבות הנערכות באולם שמחות וכיו"ב בלילי חנוכה וכו', האם רשאים להדליק שם נרות חנוכה בברכות, משום פרסומי ניסא, וכמו שפשט המנהג בבית הכנסת, או שמא נאמר הבו דלא להוסיף עלה, ודי לנו לברך על הדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת שהוא מקדש מעט, ויש בו דמיון לנס חנוכה שאירע בבית המקדש. עכ"ד.

הרי שהולך קדמת אשור לומר שההדלקה בבית הכנסת עדיפה מסתם הדלקת נרות במסיבה. והנושא בא אם יש לדמות הדלקה במסיבה להדלקה בבית הכנסת.

ומעתה י"ל דממקום שבאת נלמד, דאם בהדלקת נרות בבית הכנסת מצאנו ראינו שכאשר כולם הדליקו נרות חנוכה, לא יברך המדליק בבית הכנסת אלא ברכת 'להדליק נר חנוכה', ה"ה נמי בהדלקת נרות במסיבה כשכולם הדליקו, שלא יברך המדליק אלא ברכת 'להדליק נר חנוכה'.

(ב) והמעייין בחזון עובדיה (עמוד מז הערה כ) כשדן בענין ההדלקה במסיבות, יראה שהרבה אחרונים הורו שלא להדליק בברכה כלל במסיבות אלו. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן סה) ובספר אז נדברו (ח"ו סימן עה) בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל. ובשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סימן ל) ועוד.

ומ"מ מרן זצ"ל בחזון עובדיה דרך קסת'ו קסת' גיבורים להורות, שידליקו במסיבות עם ברכה. וכפי שהורה בספר משנת יעקב להגר"י רוזינטל (הלכות חנוכה עמוד רס), שיש לברך על הדלקת נרות חנוכה שעושים במסיבות, כי פעמים רבות

הפרסום במסיבות אלה גדול ביותר, אפילו מן הפרסום של בית הכנסת, מהקהל הרב הנוהר לשם. ע"ש. [א.ה.א"ך ס"ט עיין בשו"ת יביע אומר (ח"ז או"ח סימן נז אות ו) שהביא דברי הרב משנת יעקב לבדו, ועל פיו פסק שיכולים לברך גם על הדלקת נרות חנוכה במסיבות. ע"ש] וכן העלה בשו"ת בית מרדכי (סימן מא) והוסיף, ובפרט כשיש שם אנשים שלא הדליקו נרות חנוכה בבתיהם, שאז מצוה להדליק נרות חנוכה בברכה להוציאם ידי חובה. עכ"ד. וממוצא הדברים אתה למד שעיקר הטעם בזה הוא דמכיון שיש במסיבות אלו פרסומי ניסא, אפשר לדמותם להדלקה בבית הכנסת. ועולה ומתעלה, דהיכא דבודאי הדליקו כולם בביתם ובאו למסיבת חנוכה בכהאי גוונא חזר הדין כדין הדלקה בבית הכנסת שפסק בחזון עובדיה, שאם מדליקים בבית הכנסת לאחר שהדליקו בביתם, לא יברכו רק להדליק נר חנוכה. (ג) ומכל מקום נראה, דהיכא שמשתתפים במסיבות אלו אנשים שאינם שומרי תורה ומצות אין לחוש שאולי הם מהמדליקים.

דהן אמת שעל פי מה שמפרסמים דוברי סקרי'ם, רוב הציבור הישראלי גם שאינו שומר תורה ומצות מדליק נרות חנוכה. ולכאורה אם כן יש לנו לילך בזה על פי רוב.

ואליבא דאמת זה אינו, דלכי תידוק תשכח ותחזי שגם לפי דוברי הסקרי'ם אין מדליקים אחינו הטועים הרחוקים, אלא ביום או יומיים הראשונים אך אינם מקפידים להדליק בכל שמונת הימים. ואדרבא כפי הבדיקה מסתמן דהרוב לא מדליקים באופן קבוע כל שמונת הימים. ובכה"ג בשאר הימים פשיטא שיש לנו ללכת על פי הרוב.

צא ולמד ממ"ש בשו"ת יביע אומר (חלק ג אורח חיים סימן טז אות ה) דהרב דברי יחזקיהו (חאו"ח סימן ז, דף לה ע"א) כתב, דלא אמרינן ספק ברכות להקל במקום רבים.

וכתב ע"ז ביביע אומר שנראה בהשקפה ראשונה להביא ראיה לזה מההיא דאמר ר"נ ביבמות (דף קכא ע"ב) האלקים אכלו כוורי לחסא. והגרע"א בגליון הש"ס שם הביא דברי התשובות מיימוניות (ספר נשים סימן יב) שכתב, ואין לתמוה על ר"נ דאשתבע דאכלי כוורי לחסא, היכי אשתבע הכי,

דכיון דאמר אשתו אסורה אלמא מספק"ל אי מייתי
אי לא. וי"ל דרובם אין נצולים. ור"נ שפיר אשתבע
כיון דאף בדיני נפשות אזלינן בתר רובא, אלא
דבעריות מחמירין דלכתחלה לא תנשא, אף על גב
דרובם מייתי. עכ"ל. הא קמן דלא חיישינן לאיסור
"לא תשא" במקום רובא. אכן אחרי שובי ניהמתי
שיש לחלק בין רוב במציאות, ובין רוב פוסקים
שסוברים איזה סברא, דלא נפקא מפלוגתא
דרבוותא, כיון שלא נחלקו פנים אל פנים, ולא
בטלה דעת המיעוט. וכמ"ש הגט פשוט בכלליו
(כלל א). עכ"ד.

ומשמע דרוב דמציאות, שפיר י"ל דמברך ואין
לחוש בכה"ג לאיסור לא תשא.

וכן מתבאר ממ"ש מרן הראש"ל גופיה בשו"ת
יביע אומר (חלק ו יורה דעה סימן יב אות ו) שעלה
ונסתפ'ק, אודות כלים הבאין מחו"ל אם יטבילם
בברכה, והעלה, דהואיל ורוב בתי החרושת של
כלים אלו בחו"ל שייכים לגוים, כל דפריש מרובא
פריש, וצריך להטביל כלים אלו בברכה. דאף בדיני
ברכות אזלינן בתר רובא, כשהרוב הוא במציאות,
ולא חיישינן למיעוטא לומר ספק ברכות להקל.

ויש להביא עוד סמך לזה ממ"ש בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן טו) ע"ש. ומכ"ש לפמ"ש התבואות שור (יו"ד סימן יט ס"ק יז וכז) שמוטב להכנס בספק ברכה שאינה צריכה מלהכנס בספק שימנע מלברך על המצוה. והובא להלכה בשו"ת רב פעלים (ח"ב חאו"ח סימן ז, וח"ד חיו"ד סימן לו). ע"ש. ובספר העמק שאלה (סימן כו אות ב) כתב שאסור לעשות מצוה בלי ברכה. ע"ש. עכ"ד הרב יביע אומר.

(ד) ומעתה דון מיניה ואוקי באתרין בנידון דידן, דהגם שאיכא ספיקא שמא הדליקו אותם האנשים שלא שומרים תורה ומצוות, מ"מ בכה"ג אזלינן בתר רובא כשהרוב הוא במציאות ואין לחוש בזה לספק ברכות.

תדע שהרי גם כשהורה מרן הראש"ל להדליק נרות חנוכה בברכה במסיבות, לא חש לספק ברכות שמא כולם הדליקו, אלא תלה דבודאי שיש שם כאלה שלא הדליקו. וגם לא הוצרך לברר האי ענינא. ונראה שטעם הדבר דאע"ג דאם מברך ברכה לבטלה עובר על איסור דרבנן, לא יהיה כאן אלא הדבר כספק וספיקא דרבנן לקולא.

והגם דספק דרבנן שאפשר לברר דעת המשנה למלך (הלכות בכורות פ"ד ה"א) בשם הראשונים, דבכה"ג לא הוה ספיקא. ועיין בשער המלך (הלכות מקואות פרק עשירי כלל ג), ובשו"ת יהודה יעלה אסאד (חאו"ח סימן צב אות ה), מ"מ כבר כתב בחידושי חת"ס על השו"ע (יו"ד סימן רמח סעיף ד, הו"ד באוצר המפרשים על השו"ע הוצאת פרידמן שם אות יא), דאפילו היכא דמתבייש לשאול חשיב כאין אפשרות לברר. ע"כ. וי"ל דה"ה הכא בנידון דידן דלא חשיב כאפשר לברר כשמתבייש לשאול.

ומעתה כשיש במסיבה כאלה שאינם שומרי תורה ומצות אזלינן בתר רובא, שגם אם מדליקים נרות חנוכה, ברוב הימים לא מדליקים. ובלאו הכי נראה דאין דין רוב למאמר הסקרים, ודובר סקרים לא יכון לנגד עיני. ומטעם זה גם בימים הראשונים של חנוכה שפיר יכול לברך על הדלקה זו שבמסיבה כשמשתתפים שם אותם הרחוקים מתורה ומצוות. ובמסיבה שידוע שכולם הדליקו, אם מדליקים שם נר חנוכה לא יברכו אלא להדליק נר חנוכה. ויש

עוד להאריך ולקצר אני צריך. והנלע"ד כתבתי.
וציי"מ וימ"ן. אמן.



בחור ישיבה ספרדי שחוזר לביתו באמצע חנוכה אם מברך שהחיינו בהדלקה

מוצש"ק פרשת מקץ חנוכה תשפ"ה

ראיתי לידידי הרב הגדול מעוז ומגדול חבר בית
הדין רבי שלמה שרביט שליט"א שכתב לחדש
(בגליון חנוכה תשפ"ה), שבחור ישיבה ספרדי
שנפטר בהדלקת אביו או ראש הישיבה, כשהגיע
לראשונה מהישיבה לביתו ביום הרביעי או
החמישי של חנוכה, צריך לברך שהחיינו בשעת
ההדלקה בביתו, אם לא שמע ברכת שהחיינו ביום
הראשון בהדלקה שהיתה בבית המדרש.

ובהערות כתב שנראה כן מדברי הפר"ח (או"ח
סימן תרעו סעיף א) שכתב, שמי שהיה בספינה
והדליקה עליו אשתו בתוך ביתו, או שעשה שליח
להדליק לבני ביתו, לכוליה עלמא צריך לברך
שהחיינו כשידליק נר חנוכה.

וכעין זה נראה מהג"א (שם סק"ב) בשם הב"ח.
וכ"פ האליה רבא (שם סק"ה). והאשל אברהם
בוטשאטש (סימן תרעו). והבגדי ישע (שם).

והשואל ונשאל (ח"א סימן יג). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן סח). ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סימן תי) בשם הגרי"ש אלישיב. והביא כ"ז בחזון עובדיה חנוכה (עמוד קלח), וכתב, שכן עיקר לברך דלא כהמג"א, שכן דעת רוב האחרונים וכ"ש שיש אומרים שבברכת שהחיינו לא אמרינן ספק ברכות להקל. עכ"ד.

ואחר המח"ר לא כן אנכי עימדי ואפרש שיחתי, ואת והב בסופה.

א) לפום ריהטא נראה שהצדק עם ידידי הרב הנזכר שיחיה, דהדברים הם בכל שכן דאם היכא שאשתו כגופו הדליקה עבורו ביום הראשון פסק מרן הראש"ל זצ"ל, שביום השני כשדליק יברך ברכת שהחיינו, היכא שאביו הדליק עבורו כל שכן שיחזור ויברך [ואם כי ידידנו הרב הנזכר הגר"ש שרביט לא חילק ידע בין היכא דהוא מדליק לבין היכא שמשותף בהדלקה עצמה. וע"ז בחזון עובדיה לא דיבר].

אלא שיד הדוחה נטויה לומר, שכבר הוכיחו שכלפי נרות חנוכה הדין שוה בין אם אשתו מדלקת עליו, לבין אם שאר בני הבית. ודלא כמי שאמר

שדוקא כשאשתו מדלקת עליו בבית פטור מלהדליק נ"ח, משום שאשתו כגופו, דלא נראה כן מדברי הראשונים. וכמ"ש בחזון עובדיה הנזכר (עמוד קמט ועמוד קנה), ע"ש. וע"ע להרה"ג מעוז ומגדול רבי אליהו בוחבוט שליט"א בקובץ בתורתו – חנוכה (עמוד עב) שהאריך הרחיב לדחות האי סברא בד"ז. נמצא שאין מעלת דאשתו כגופו כלפי נרות חנוכה.

ב) ומקום יש בראש לחלק ולומר, דדוקא היכא דהוא בעל הבית שעליו עיקר החיוב, כיון שלא היה בהדלקה ביום הראשון, כשמדליק ביום השני שפיר יכול לברך ברכת שהחיינו, משא"כ כשהוא אחד מבני הבית ונפטר מצד זה שהוא טפל לבית ונפטר גם בברכת שהחיינו. ואפרש שיחתי.

דהנה כאשר אשתו מדליקה עליו ביום הראשון, מדין שליחות אתינן עלה וכמו שנראה מדברי הפר"ח (או"ח סימן תרעו אות א) שכתב וזת"ד, מי שהיה בספינה והדליקה עליו אשתו בתוך ביתו, או שעשה שליח להדליק לבני ביתו, לכוליה עלמא צריך לברך שהחיינו כשידליק נר חנוכה. עכ"ד.

ומשמע דאשתו ושליח דין אחד להם. וכ"נ ממ"ש בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן סח) דהטעם שיכול לחזור ולברך כשהדליקה אשתו עליו ביום הראשון, כיון שברכת שהחיינו היא חובת הגוף ממש ולא מהני בה שליחות. ע"כ.

ומעתה כיון שמדין שליחות קאתינן עלה ולא מהני שליחות בהאי מילתא דברכת שהחיינו, שפיר ביום השני כשמדליק הוא יכול לברך ברכת שהחיינו. לא כן היכא שפטור מהדלקת הנרות מדין שהוא טפל לבית, שהוא אחד מבני הבית, דבכה"ג י"ל דשפיר נפטר גם בברכת שהחיינו אע"פ שלא שמע אותה. (ג) ולא אכחד דהגאון מבוטשאטש (סימן תרעו) ג"כ כתב בהאי דינא שכשאשתו הדליקה עליו ביום הראשון, ביום השני כשידליק יברך שהחיינו, דנהי דנפטר מהמצוה וברכתה ע"י הדלקת אנשי ביתו, מ"מ מברכת שהחיינו על הזמן לא נפטר, דהוי ככל ברכות הנהנין דבעינן שמיעה וכוונה. עכ"ד.

ולטעמיה נמצא דאין חילוק בין אשה המדלקת לבעלה, לבין אב שמדליק לבני ביתו, דכל שלא שמע ברכת שהחיינו יכול לחזור ולברך. ומ"מ כיון שמדברי שאר האחרונים מצאנו טעם אחר לחיוב

הבעל בברכת שהחיינו כשאשתו הדליקה עליו ביום הראשון. וטעם זה לא יכון בנ"ד בבחור ישיבה שחוזר לביתו, נמצא א"כ שלא יצא הדבר מידי מחלוקת ולא יוכל הבחור ישיבה לברך שהחיינו כשחוזר לביתו באחד מימי החנוכה.

(ד) והנה מו"ר בחזון עובדיה שם (עמוד קלח) בדין זה כתב הדין רק לגבי אדם שהדליקה לו אשתו ביום הראשון, שאם חוזר ומדליק ביום השני יכול לברך שהחיינו. ובהערות הביא מכל דברי הפוסקים הנזכרים.² ועוד יצא לדון בארוכה שם

² וכבר נדברו שרי"ם בהאי פסקא דמו"ר אמאי אין לא חש לסב"ל עיין בשו"ת לדוד ולזרעו כהן (סימן לח) ובשו"ת ברכת שמואל חיות (ח"א סימן עח).

גם מה שזכר ש"ר מו"ר בחזון עובדיה שם (עמוד קלט), דבברכת שהחיינו לא אמרינן סב"ל, הנה לעיל מיניה (בעמוד נז) נדחה קרא לה להאי סברא. ע"ש.

עוד יש לעיין במ"ש מרן הראש"ל זצ"ל בסו"ד שם דבשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סימן תי) הביא פסקי הגרי"ש אלישיב ושם (אות ה) כתב בזה הלשון, מי שהדליקו עליו בביתו בלילות הראשונים של חנוכה ובא בלילה האחרון לביתו, להדליק נרות חנוכה, מדליק נר חנוכה ומברך שהחיינו. עכ"ד.

ויש להעיר על זה, ממה שהביא בספר אשרי האיש פסקי הגרי"ש אלישיב (פרק לח סעיף ה עמוד רנז) וז"ל, מי שלא מדליק וגם לא מדליקים עליו בביתו, כשרואה נר חנוכה יברך שעשה ניסים ובלילה הראשון מברך גם שהחיינו. וכאשר בא להדליק בלילה

(עמוד קמד והלאה) בענין בחורי ישיבה שנפטרים בהדלקת אביהם או מרבני הישיבה. ולא זכר ש'ר דבכה"ג שחוזרים לביתם יברכו שהחיינו. והלא דבר הוא. והגם שידעתי גם ידעתי מ"ש בחזון עובדיה גופיה שם (עמוד קמו) דלא אמרינן אילו הוה ס"ל לפוסק פלוני כן, לא הוה שתיק מיניה

אחר אינו חוזר לברך שהחיינו דהא ברך כבר אתמול כשראה. ויש פוסקים שסוברים שאף אם יודע שמדליקים עליו בביתו, מאחר ואינו מדליק בעצמו וגם לא משתתף עם אחרים בהדלקה, צריך לברך על הראיה שעשה ניסים וגם שהחיינו. ומכל מקום אין כדאי לנהוג כן למעשה, דספק ברכות להקל.

אכן אם אתמול לא ברך כלל משום דסמך על אשתו שמדלקת בביתו, וכפי מה דמוכח מדברי המחבר דאם אשתו מדלקת עליו בתוך ביתו חשוב כמו שהדליק בעצמו, על כן אם בא בליל שני לביתו ומדליק, אינו צריך לברך ברכת שהחיינו. ובאם בימים הראשונים לחנוכה לא הדליק משום אונס וכגון שהיה מאושפז בבית החולים וכדומה ואשתו הדליקה עליו, ראוי להעיר כי אחר כך כשידליק בעצמו יש ענין לברך בשעת הדלקת הנרות שהוא מדליק לראשונה שהחיינו על פרי חדש. ואם אין לו פרי חדש יברך שהחיינו על עצם ההדלקה וזה אפילו ביום האחרון. עכ"ד. ונראה דדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל לחלק בין היכא שהדליקה עליו אשתו וראה כבר נרות חנוכה שלא יוכל לברך שוב ברכת שהחיינו. לבין היכא שלא ראה כלל הדלקת הנרות וכגון שהוא מאושפז בבית החולים, שאז יוכל לברך שהחיינו כשישוב לביתו באחד הימים של חנוכה.

בדבר שחידשו האחרונים. ע"ש דבריו. וא"כ גם כאן לכאורה אין לומר כן בדעת מו"ר בחזון עובדיה, שלא זכר ש"ר להאי דינא. מ"מ שאני נידון דידן, שמו"ר מרן הראש"ל זצ"ל דן בשני הנידונים זה אחר זה, וכל כה"ג מסתברא מילתא דאילו הוה השמיע ליה הכי, היה לו לכתוב ד"ז.

ולכן נראה דכיון שיש לנו לחלק ולומר דרק בכה"ג שאשתו הדליקה עליו ביום הראשון דאיכא סברא דעשאה שליח דלא מהני בברכת שהחיינו, אין לך בו אלא חידושו, ואין ללמוד מזה גם לבחור ישיבה שבא לביתו באמצע ימי חנוכה שיצטרך לברך שהחיינו.

ה) ואמרתי אבא אעיר'ה דלמטוניה דמר ידידי הגר"ש שרביט נר"ו יש לעיין, למה לא יברך הבחור ישיבה ברכת שהחיינו בשאר הימים כשרואה את נ"ח, הא לדעתו לא יצא יד"ח ברכת שהחיינו כיון שלא שמע.

ובאמת ד"ז נפתח בגדולים והוא פלוגתא דרבוותא קדמאי, אי היכא שמדליקים עליו בביתו אם יברך ברכות הרואה שעשה ניסים ושהחיינו. דהרב המגיד (הלכות חנוכה פ"ג ה"ד) כתב בדעת

הרמב"ם, שאע"פ שיצא מן המצוה וכגון שהדליקו עליו בביתו, מברך, וכן דעת קצת גאונים ז"ל. עכ"ד.

אולם רבינו הרשב"א בחידושיו בשבת (דף כג ע"א ד"ה הרואה מברך) כתב וז"ל, ויש מרבוותא דפירשו אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך לברך על הראיה, ואין להם על מה שיסמוכו. עכ"ל. וכדברי הרשב"א כן פסק מרן השו"ע (או"ח סימן תרעו סעיף ג). ע"ש.

ובהאי פלוגתא איכא רבים וטובים לכל אחת מהשיטות. וקיבצם כעמיר גורנה הגאון המופלא מהר"ם לוי זצ"ל בשו"ת תפילה למשה (ח"ד סימן נה אות ב - ג), ע"ש דבריו כי נעמו.

(ו) וכתב הגר"מ לוי זצ"ל (שם) לפרש שיטת הרשב"א ודעימיה דס"ל, שברכת שעשה ניסים ושהחיינו שלא תקנו אלו הברכות אלא לבעל הבית שמדליק נר חנוכה או לשלוחו, אבל שאר בני הבית שיוצאים ידי חובה בהדלקת בעל הבית או שלוחו, אינם חייבים כלל בברכת שעשה ניסים ושהחיינו, לפי שיוצאים בהם ידי חובה אפילו לא שמעום. עכ"ד.

ובהערות שם ציינו (הערה 4) שכן מבואר בדברי הגרע"א בתשובה (תנינא סימן יג). ע"ש. וע"ע בהגהות מהר"ם לוי במשנ"ב הוצאת איש מצליח (ח"ו דף קמד ע"ב הגהה 2).

ובמה שציינו לדברי הגרע"א בתשובה כן מבואר גם בהגהותיו על השו"ע (או"ח סימן תרעו סעיף א), שכתב, דאם אשתו מדלקת עליו בביתו א"צ לברך על ראייתו, היינו כיון דיוצא בהדלקתה והיא ברכה כדינא, הוי כאילו הדליק ובירך הוא בעצמו. עכ"ד. ועיין בספר ליקוטי רע"א מועדים (עמוד שמח הערה ע). וע"ע להגרצ"פ פרנק זצ"ל במקראי קודש (סימן כג) מה שמסתפק בברכת נ"ח אי כששולח שליח אם פשטה השליחות גם על הברכה. והביא בזה מחלוקת חכמי דורו. ע"ש.

גם הלום ראיתי אחרי רואי בקובץ בית אהרן וישראל (גליון קמו עמוד סה) להרב הכותב הגרי"מ ויס נר"ו שתמה עד מאד ע"ד הגרע"א דהיאך יצא יד"ח בברכת שהחיינו גם שלא שמע. ובהמשך דבריו שם (עמוד עב) כתב, דיש להביא ראיה לדבריו מדברי המג"א (סימן תרעו סק"ב) שכתב דלהפוסקים שכשאשתו מדלקת עליו א"צ

לברך על הראיה, א"כ היכא שהדליקה אשתו עליו ביום הראשון ה"ה דא"צ לברך שהחיינו כשמדליק ביום השני. עכ"ד. ונמצא מבואר, דהטעם דנפטר מברכת הרואה ע"י הדלקת אשתו, הוא משום דחשיב כאילו בירך הוא בעצמו הברכות. עכת"ד. (ז) ומעתה לפי האמור נמצאנו למדים דכמה מרבוותא הלך ילכו בסברא זו, דכל אחד מבני הבית יוצא ידי חובת ברכת שהחיינו אפילו לא שמע. וכיון שיש צד שכבר יצאו ידי חובה בברכת שהחיינו במה שבירכו עליהם ביום הראשון, הדרינן לכלל הגדול בדיני ברכות דספק ברכות להקל.

והגם שנראה מדברי מו"ר מרן הראש"ל בחזון עובדיה הנזכר שלא חש להאי מילתא דפסק דהיכא שהדליקה אשתו ביום הראשון, כשידליק ביום השני יברך שהחיינו. מ"מ י"ל דאין לנו בו אלא חידושו, דרק באשה שפוטרת את בעלה מדין שליח יכול לחזור ולברך, לא כן בבן ואביו שנפטר ממש מדין אחד מבני הבית, דיש לומר שפוטרו לגמרי, דלא מצאנו שדעת מרן הראש"ל זצ"ל שאכן יברך על זה.

שוב הבאתי הדברים בפני מי שגדול, מו"ר עמוד
ההלכה הרה"ג רבי גדעון בן משה שליט"א וכתב
לי על חידוש הגר"ש שרביט הנזכר וז"ל, לא נראה
כלל שהוא בטל לאביו ויוצא ממנו בכל, גם כשלא
נמצא שם. עכ"ד. וששתי שכוונתי לדעת מו"ר
הגדולה.



**אי מהני תנאי להשתמש בשמן בתוך חצי
שעה אם יכבו הנרות.**

ובענין הדלקה בשמן של שביעית

(א) הנה בשו"ת אך טוב לישראל (ח"א סימן ד) ביני שיטי (עמוד מד ד"ה ומסביר הר"ן), הבאתי דברי הר"ן בשבת (דף כא ע"ב ד"ה אי נמי לשעורא) שכתב לבאר החילוק, בין נויי סוכה שמותרים מיד אחר החג, למותר השמנים והפתילות שצריך לשורפם, דבנויי סוכה לא מקצי להו אלא לימי החג, לפי שעשויין להישאר אחר החג, ולא מקצי למצותן לגמרי, אבל שמן ופתילות שעשויין להתבער לגמרי, כי יהיב להו כבר לגמרי מקצה למצותה, דאין אדם מצפה אימתי יכבה נרו. עד כאן.

ופרוש דברי הר"ן, דהכל תלוי באמדנא של האדם, דגבי השמן והפתילות דעתו שיתכלו לגמרי, מה שאין כן בשאר עניני מותרים המצות.

ומהשתא י"ל דאם התנה שמותר השמנים והפתילות לא יאסרו, פשיטא דשרי להשתמש בהן, דכיון שגילה דעתו שאינו בכלל האי אומדנא, מותר. וכן כתב המשנה ברורה (סימן תרעז ס"ק

יח). ועין עוד בספר טהרת המים בשיורי טהרה (מערכת ח אות ט), ובספר חזון עובדיה חנכה למרן הראש"ל הגר"ע יוסף (שליט"א) זצ"ל (עמוד קסד). עכ"ד שם.

ב) ועל זה העיר הרב הגדול מעוז ומגדול רבי דוד עידן שליט"א ראב"ד כסא רחמים (בהסכמה שבתחילת הספר והו"ד במילואים שבסוף הספר עמוד שפב) וז"ל, ולחיבת הקודש במ"ש הרב המחבר שליט"א בהלכות חנוכה, שאם התנה על מותר השמן הצריך לשיעור ההדלקה שלא יאסר פשיטא דמותר להשתמש. וציין להמשנ"ב סימן תרעז ס"ק יח. יש להעיר ששם המשנ"ב איירי לדעת הפוסקים שסוברים שאם נתן שמן יותר מהשיעור ומהני התנאי לאסור כשיעור. ואין ראייה משם לנ"ד להתיר ע"י תנאי השמן הצריך לשיעור ההדלקה. ועיין בספר כף החיים (סימן תרלח אות יג) מ"ש בשם מהרש"ל, דאם בנה בחול המועד סוכה, דמהני בה תנאי שיהא רשאי להשתמש בעצים שהם יותר מהכשר סוכה לכשתיפול. ע"ש. משמע דלגבי העצים שהם הכשר סוכה, לא מהני תנאי וה"ה לנ"ד. עכ"ד.

ג) ואמרתי אשיבה ידי, הן אמת שצדק הרה"ג המעיר בהערותו, שדברי המשנ"ב איירי לדעת הפוסקים שסוברים שאם נתן השמן בסתם כולו אסור. ואם התנה על מותר השמן שישאר משיעור ההדלקה (כלומר אחרי חצי שעה) מותר. מ"מ נראה דמזה יש ללמוד שגם אם התנה על מותר השמן שבנר בתוך זמן השיעור (כלומר בתוך זמן חצי שעה) ג"כ יהיה מותר לו להשתמש בשמן זה. ואפרש שיחתי.

דהנה כתב המשנה ברורה וז"ל, ודע, דיש פוסקים שסוברים דאם נתן השמן בסתם הוקצה כל השמן, אם לא דהתנה לכתחלה שלא יאסור אלא כשיעור. ועיין לעיל בסימן תרע"ב במשנ"ב סק"ז. עכ"ל. ובסימן תרע"ב סעיף ה פסק מרן השו"ע שאם נתן בה שמן יותר מכשיעור, יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן. וכתב המשנ"ב (ס"ק ז) וז"ל, יכול לכבותה וכו' - שאינו מקצה השמן, רק מה שצריך לשיעור חצי שעה למצותו. ועל כן מותר לכבותה ולהנות ממנו. ומ"מ הסכימו כמה אחרונים, דלכתחילה טוב להתנות שאינו מקצה השמן אלא

לשיעור הדלקה, משום דיש מן הפוסקים שסוברים
דאם נתן בסתם, הקצה למצותה הכל. עכ"ד.
ובדברי קדשו השמיענו שני ענינים, האחד,
שהטעם שמותר לכבות את הנרות אחרי חצי שעה
הוא מכיון שאינו מקצה את השמן אלא רק מה
שצריך לשיעור חצי שעה. ומיניה משמע שדוקא
בגלל שמקצה את השמן לכן אסור, הא לאו הכי,
אם התנה שרי.

ועוד מבואר בדבריו, דיש פוסקים הסוברים שאם
נתן בסתם הקצה למצותה הכל. ומשמע דלאותם
הפוסקים, אין חילוק בין שיעור השמן שבתוך הזמן
הראוי לדלוק (כלומר בתוך חצי שעה) למותר
השמן שנשאר לאחר מכן (כלומר לאחר חצי שעה),
שכזה כן זה ודין אחד להם דתרווייהו איסרי משום
הוקצה למצותו.

ומעתה יש לומר, דכמו דמהני להתנות על מותר
השמן שבנר שלאחר חצי שעה שלא יוקצה למצותו
אפילו למ"ד שכשנתן בסתם הוקצה הכל למצותו
גם יותר משיעור השמן, ה"ה דיהני תנאי גם לשמן
שבתוך חצי שעה. וכן מבואר בדברי הגר"ח פלאגי'
בשו"ת לב חיים (ח"ב סימן קכו, והו"ד בספר חזון

עובדיה חנוכה עמוד קסד) שכתב, שהנותן כלי תחת הנרות של חנוכה לקבל בתוכו שמן הנוטף מן הנרות הדלוקות, אף שיש לצדד להתיר, כי על מה שמנטף לתוך הכלי למטה מן הנרות, בודאי לא עלה על ליבו להקצותו, מ"מ טוב הדבר שיתנה קודם הדלקת נרות חנוכה ויאמר שכל השמן הנוטף בכלי אינו מוקצה למצוה כלל. ובאופן זה אין ספק שיצא ידי חובת כל הדעות והשמן מותר. וכן מבואר בפוסקים דמהני תנאי. עכ"ד.

אתה הראת לדעת דאפילו השמן שמנטף תוך זמן ההדלקה מהני ביה תנאי, לפי שהכל תלוי בגילוי דעת האדם. וכל שגילה דעתו בפירוש והתנה שמותר השמן שישאר בנר גם בתוך חצי שעה אם יתכבה לא יהיה מוקצה למצותו, מהני תנאי. [ואל תשיבני ריקם דנידון הגר"ח פלאג' דשרי הוא כיון שמטפטף השמן לתוך הכלי למטה מן הנרות, שבזה בודאי לא עלה על ליבו להקצותו ולכן מהני תנאי, משא"כ בשמן שבכוסיות שכוונתו להקצות את כל שיעור השמן, דזה אינו, דמ"מ לאחר שגילה דעתו להדיא שלא הוקצה השמן למצותו אין חילוק בין זה לזה].

ד) ובמה שרצה הרה"ג המעיר שליט"א לדמות האי ענינא למ"ש הכף החיים (סימן תרלח אות יג) בשם רש"ל, דאם בנה סוכה בחול המועד דמהני בה תנאי להנות ממה שהוא יותר מהכשר סוכה, ומשמע דמה שהוא מהכשר סוכה לא מהני ביה תנאי. עכת"ד. וכבר הובא כן במג"א (ריש סימן תרלח). ע"ש.

אחר המחי"ר אנא חילק ידענא, דלגבי סוכה כל שבעת הימים חשיבא הוקצתה למצותה וכמ"ש בגמרא בסוכה (דף ט ע"א), מנין לעצי סכה שאסורים כל שבעה וכו'. ולהכי מה שהוא מהכשר סוכה, לא יכול תנאו להפקיעו ממצותו דאכתי האי מצוה עליה רמיא. לא כן בנר חנוכה דקיי"ל כבתה אין זקוק לה (עיין בשבת דף כא ע"ב) ואפילו כבתה תוך זמן שיעור ההדלקה לא צריך לחזור ולהדליק (עיין ברמב"ם הלכות חנוכה פרק ד ה"ה, ובשולחן ערוך אורח חיים סימן תרעג סעיף ב) כיון שכבר קיים מצותו בעצם ההדלקה. ולהכי כל כה"ג שפיר מהני תנאי לאחר שכלתה מצותו.

ה) עוד רגע אדבר, דבמאי דפשיטא ליה להרב המעיר דלא מהני תנאי להשתמש בהכשר סוכה

כשבנאה בחוה"מ, כל קבל דנא חזיתי ראיתי להגאון רבינו זלמן בשו"ע שלו (או"ח סימן תרלח סעיף יד) שכתב וז"ל, אם עשה סוכה בחול המועד והתנה על עצי הדפנות בתנאי המועיל להסתפק מהן בכל עת שירצה, הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה, אפילו בשעה שהסוכה קיימת ויושב בה לשם מצוה. ואין בזה משום ביזוי מצוה כיון שהדפנות לא הוקצו כלל למצוה, שהרי התנה עליהם מתחלה שיהא רשאי להסתפק מהן, ונמצא שלא חלה עליהם קדושת הסוכה מעולם. עכ"ד.

רק בעינך תביט דלא חילק בין העצים והדפנות שהם בכלל הכשר סוכה, לבין אלו שאינם מהכשר סוכה [ובמקורות שבצידי הגליון שם (אות כג) ציינו כן הדין בשם רש"ל והמ"א, ולכאורה א"ז דברי הרש"ל ורב המרחק ביניהם. וצ"ע]. ועיין בספר משנה אחרונה על המשנ"ב (חלק ו' כרך ב סימן תרלח דף קא: - 7) שכתבו, דרבנו זלמן לשיטתו בשו"ע שלו (שם סעיף ב) דהדפנות לא נאסרות רק מדרבנן ע"כ. והיינו דיש לחלק בין הדפנות לסכך שהסכך אסור בהנאה מן התורה וחמיר טפי. וכמ"ש הגר"ז גופיה בשו"ע שלו (שם

סעיף יב). ע"ש. [ועיין בחידושי הגר"ח על הרמב"ם (הלכות סוכה פ"ו הט"ו) דנראה שמבאר דברי הרמב"ם, דגם דפנות הסוכה אסורים מדאורייתא. וי"ל] וע"ע בספר 'פסקי בן איש חי' שבת (סימן שיב סעיף ה הוצאת אהבת שלום עמוד ר).

ומעתה, דון מיניה ואוקי באתרין בדין שמן של חנוכה שגם הוא לא נאסר אלא מדרבנן כמבואר בחזון עובדיה חנוכה (עמוד קס). ולהכי יהני תנאי גם בשמן שנותר בתוך חצי שעה מההדלקה. ונמצא שממקום שבא הרב המעיר שליט"א יש להשיב על דבריו. ודו"ק.

ו) ובמה שצינתי בסוף דברי לדברי הרב טהרת המים והרב חזון עובדיה, כוונתי למ"ש בספר חזון עובדיה חנוכה (עמוד קסד) וז"ל, כתב בספר טהרת המים בשירי טהרה (מערכת ח אות ט), אם התנה בפירוש בשעה שנתן השמן והפתילות בנרות החנוכה, שאם יכבו הנרות אפילו באמצע שיעור הדלקת הנרות (כלומר, בתוך חצי שעה), יוכל ליהנות מהן, שפיר דמי. וא"צ לשרוף הנותר ביום השמיני, דאיעקרא לדידן שאנו מדליקים בפנים,

אם צריך שיתן שמן שיהיה דולק כל החצי שעה, שנוי במחלוקת, וכתב בהגהות מיימוני והסמ"ג בשם ר"י, דהאי מילתא תליא בהני תרי שינויי בשבת (דף כא ע"ב), דאי לא אדליק מדליק, אי נמי לשיעורא, ונהגו העם כלישנא קמא, דלא בעינן שום שיעור. א"כ כשמתנה בפירוש שאינו מקצה את כל השמן למצות חנוכה שפיר דמי. ע"כ. ויש לסמוך ע"ז להתיר בהצטרף סברת הפוסקים הנ"ל דמותר השמן של נרות חנוכה מותר בהנאה. עכ"ד בחזון עובדיה שם. והדברים ברורים מצד עצמם.

ז) ולא אכחד, דראיתי להגרש"ז אורבך במנחת שלמה קמא (סימן מב הערה 3) שכתב, דהן אמנם דנפשי רבוותא דסבירא ליה דמותר השמן שבנר גם בתוך שיעורו אם כבה שרי ללא תנאי, וכל שכן אם עשה תנאי דיהיה שרי, אולם מפשטות הדברים של מפרשי השו"ע (עיין משנ"ב סי' תרעב סק"ז)³ נראה, דהתנאי מועיל רק על מה שהוא יותר משיעור המצוה שלא נתחייב כלל בהקצאתן להדלקה ומותר גם לכבות אם ירצה, אבל לא על

³ עיין לעיל (אות ג) שכתבנו לדייק ההיפך מדברי המשנה ברורה. וי"ל.

השמן של שיעור המצוה, דכיון שההדלקה היא ע"מ שיהא דולק ואם היה יודע שיכבה בתוך הזמן היה צריך להשתדל ולהדליק באופן אחר, נמצא דאיהו ודאי מקצה את השמן לבער אותו מן העולם ע"י מצוה, כי אם יתברר שלא הקצה אותן, הוה ליה כאילו הדליק במיעוט שמן שהוא פחות מכשיעור. ולכן נשאר השמן בכה"ג תמיד באיסורו ולא מהני תנאי. עכ"ד.

ולא זכיתי להבין דברי קדשו, דאמאי לא יהני תנאי גם למותר השמן שבנר שנשאר בתוך זמן שיעור ההדלקה, דהגם דצריך להשתדל לחזור ולהדליק, הלא אין זה מעיקר הדין אלא לרווחא דמילתא ותבא עליו הברכה [עיין בחזון עובדיה חנוכה עמוד קו], ואם לא ירצה לא מחוייב לחזור ולהדליק. וא"כ שפיר יש לומר דמהני תנאי כשאומר שלא מקצה את השמן שבנר להדלקתו גם אם יתכבה בתוך חצי שעה, ואם יתכבה בתוך חצי שעה שפיר יהיה מותר להשתמש בו.

גם מ"ש הרב מנחת שלמה, 'כי אם יתברר שלא הקצה אותן, הוה ליה כאילו הדליק במיעוט שמן שהוא פחות מכשיעור'.

אחר המחי"ר לא ידעתי להולמו, דאתו בכונה תליא מילתא במעשה תליא מילתא, דאילו אם יאמר בפירוש שלא מקצה שום שמן למצוה וישים שמן כשיעור, וכי לא יצא ידי חובת הדלקת נר חנוכה כיון שלא הקצה השמן למצותו. אתמהה. וצ"ע. וכבר הבאנו דברי הרב טהרת המים ודעימיה, דמהני תנאי גם במה שנותר מהשמן בתוך חצי שעה.

ח) וממוצא הדברים אתה למד, שמה שכתב ללמוד מזה הגרש"ז אורבך שנראה שמותר להדליק בשמן של שביעית נרות חנוכה. והיינו דוקא בימים הראשונים, שבמותר השמן יכול לחזור ולהדליק ביום שלאחריו, אך ביום האחרון של חנוכה שלא יהיה לו מה לעשות במותר השמן וחייב לשורפו, נמצא שמפסיד פירות שביעית, אפשר דאסור משום דלא מהני תנאי לשמן דשיעור דמצוה. עכ"ד. ושנה דבריו עוד במנחת שלמה שביעית (פ"ח מ"ב עמוד קצג). יש לומר דהיינו דוקא לשיטתו דלא מהני תנאי על מותר השמן שבנר שבתוך זמן ההדלקה, אך לדעת הפוסקים הנזכרים דגם בזה מהני ביה תנאי, שפיר יכול להדליק נר

חנוכה בשמן של שביעית. ויתנה מראש שכל השמן שבנר שישאר, גם אם הוא בתוך חצי שעה יהיה מותר ולא מקצהו למצותו. ועיין בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ב סימן ד) ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן קפד אות א), ובשו"ת יביע אומר (חלק ג יורה דעה סימן יט אות ה). ובקובץ מאור החיים (קובץ ח עמוד רעז).

והעיקר לדינא דיש להתיר להדליק נרות חנוכה בשמן של שביעית בכל הימים ויתנה שיוכל להשתמש בכל השמן שישאר. וכ"פ הגאון הראש"ל הרב יצחק יוסף שליט"א בילקוט יוסף חנוכה (סימן תרעג סעיף יב עמוד שח). ע"ש.



אם מותר לאשה לעשות החלקה (פן) בתוך חצי שעה להדלקת נרות

שאלה

נשאלתי אם אשה יכולה לעשות לעצמה החלקה
(פן) בתוך חצי שעה להדלקת נרות החנוכה?

תשובה

לפום ריהטא נראה דגם דבר זה חשיב שפיר
מלאכה, שהרי יש שעובדות בדברים הללו.
ולך נא ראה בספר נטעי גבריא (עמוד ריח) הובאו
דבריו בחזון עובדיה חנוכה (עמוד יג הערה ד)
שכתב, שאם ליל טבילתה חל בימי חנוכה רשאית
לחפוף ולהתרחץ ולהתכונן לטבילתה. עכ"ד.
ובהערה (אות ו) כתב, דכן נראה שבמקום מצוה לא
קיבלה עליה איסור מלאכה, ובודאי היכא דאפשר
לה לעשות מקודם או אחר כן מה טוב ונכון. עכ"ד.
ומשמע דסתם לייפות השיער, הוא בכלל מלאכה.
ויש להראות פנים למקילים בזה ע"פ מ"ש הגר"מ
טנדלר שליט"א בשם סבו הגר"מ פינשטיין זצ"ל

(בגליון האוצר גליון קט עמוד נא) שאין איסור מלאכה לנשים בשעה שהנרות של חנוכה דולקים יותר חמור מחול המועד, ובטח לבשל מותר. רק מלאכות שאסורות בחוה"מ נוהגות אז לאסור. עכ"ד.

והנה בחול המועד היקלו חכמי זמנינו לעשות 'פן' ושאר סידורי השיער (עיין בשו"ע או"ח סימן תקלא סעיף ח ברמ"א בהגה. ובסימן תקמו סעיף ה. ובחיי אדם כלל קט אות ט. ובספר הליכות לבית ישראל – פוקס עמוד רנ סעיף ד, ובספר נשים בהלכה מונויצר עמוד רכב אות ג. ושם ציין שכ"כ בשמירת שבת כהלכה פרק סו סעיף לב). ולפי דבר הגר"מ פינשטיין שזה תלוי בזה, נמצא שהמקילה לעצמה יש לה על מי לסמוך.

ומיהו, כשהזמן דחוק יש להקל לכו"ע. עיין בספר מועד לכל חי להגר"ח פלאג'י (סימן כז סעיף סה). ובחזו"ע חנוכה (עמוד יב והלאה).

ומכל מקום, אין לאשה לספר את בנה ובעלה אביה ואחיה בזמן החיוב שהנרות דולקות דהיינו חצי שעה משעת הדלקתם, משום שנהגו איסור בעשיית מלאכה אבל הגברים יכולים לספר זה את זה. וכן

הספר יכול להתחיל לעבוד מיד אחר הדלקת הנרות
(ספר וגילח הכהן פרק יג סעיף ב).



שימוש במותר השמן של נרות חנוכה לסיכת גופו

שאלה

נשאלתי אם מותר להשתמש במותר השמן של נרות החנוכה שנהגו בו כסגולה למרוח על הגוף אף במקומות המכוסים [וכגון לחולי הטחורים] והיה הקצ'ר אמיץ.

תשובה

א) טרם כל שי'ח יש לבאר, דמותר השמן הנשאר מהדלקת נרות חנוכה עושה לו מדורה ושרפו בפני עצמו מפני שהוקצה למצותו. וכמ"ש בשו"ע (או"ח סימם תרעז סעיף ד), ובחזון עובדיה חנוכה (עמוד קס, ובהערה בעמוד קסז ד"ה כן יש להעיר). אלא שאם התנה שיוכל להנות גם ממותר השמן שבנר שבתוך חצי שעה אם יכבה הנר אז, כבר מילתנו אמורה לעיל דמהני תנאי גם בכהאי גוונא. ולכל הדברות, מהני תנאי למותר השמן שבנר שנשאר לאחר זמן הדלקת הנרות (כלומר לאחר חצי שעה), ועל זה אנו דנים אם מותר להשתמש

במותר השמן הזה לצרכי גופו, או שיש לחוש לביזוי מצוה.

ועלה במחשבה לפני להביא ראיה להיתר ממה שמבואר בירושלמי שביעית (פ"ח ה"ב דף כב ע"ב), אין סכין שמן של שביעית במרחץ, אבל סך הוא מבחוץ ונכנס מפני בזיון קדשים. ופירש הפני משה (ד"ה אתא) היינו שסך עצמו מבחוץ ונכנס אבל במרחץ אין סכין בו משום בזיון קודש. ע"כ. וכ"פ הרמב"ם בידו החזקה (בהלכות שמיטה פ"ה ה"ו). ומבואר שעצם פירות שביעית יש בהם קדושה. ואעפ"כ מותר לסוך גופו בשמן.

וכן מבואר בדברי המהרי"ט בתשובה (ח"א סימן מג) דפירות שביעית יש בהם משום קדושה. וע"ע בספר מקדש דוד רפפורט (שביעית סימן מב) ובספר שבת הארץ להגראי"ה קוק (קונטרס אחרון סעיף כה) ובשו"ת שבט הלוי וואזנר (חלק ה סימן קנב).

וכבר נשאו ונתנו בדעת הרמב"ן בהשגות לספר המצוות של הרמב"ם (שכחת העשין עשה ג) שלדבריו נראה שיש מצוה באכילת פירות שביעית

עי"ש בדברי המגילת אסתר. ובחזו"א שביעית
(סימן יד אות י עמ' 258).

ולמ"ד דהוה מצוה א"כ דמי ממש לנר חנוכה
שנעשה המצוה בגוף הדבר ממש. ועיין במ"ש בזה
בשו"ת אך טוב לישראל (ח"א סימן ד עמ' מה ד"ה
ולענ"ד, ובמילואים שם עמ' שפב אות ב) ודו"ק.
ואעפ"כ ראינו שלא מצאה הקפידא מקום לנוח
אלא היכא שעושה כן בבית המרחץ או בפני רבים
(עיין בפני משה שם ד"ה לא בבתי כנסיות) שנראה
כבזיון קדשים אך על עצם הסיכה לא חשיב ליה
כביזוי לפי שכך דרכו.

ב) ומעתה יש לומר, דכמו שהותרו פירות שביעית
אע"ג שיש בהם קדושה ובאכילתם מצוה, התירו לו
לסוך גופו ולא חילקו בין מקומות הגוף שהסיכה
בכל הגוף ואפילו במקומות המכוסים. וכדאיתא
בשבת (דף קמז ע"א) סכין וממשמשין בבני מעיים
וכו' ע"ש. ה"ה בשמן של נרות חנוכה שהודלק
לשם מצוה, שאין לחוש לביזוי קדשים. ודון מיניה
שג"כ לא ראוי שיפרסם הדבר וי"ל.

ג) ולא אכחד, שיד הדוחה נטויה לומר, דדוקא גבי
שביעית דהתורה התירה להשתמש בפירותיה

לצורכו והקפידה על הפסדם וכל שא"ז הפסד שרי
ואפשר דהתורה הפקיעה קדושתם כשמשתמש
בהם לסיכה, משא"כ במותר השמן של נרות חנוכה
אפשר שאין היתר להשתמש בשמן לצורך מבזה
שכזה. מ"מ נראה דאליבא דאמת זה אינו, שהרי גם
לאחר שסך, ראינו שמקפיד הירושלמי על בזיון
קדשים. ועל כרחך דלא פקע שם קדושת שביעית
מיניה ושפיר יש לדון מיניה לנ"ד.

ד) עוד אמרתי לצרף, מ"ש הפוסקים שמותר לקיים
מצוה במקום הטינופת. וגאון עוזנו מרן הראש"ל
הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ו חיו"ד
סימן כט) האריך בזה והעלה, דכשהוא שעת הדחק
ואונס שרי. ע"ש.

והשתא י"ל, דאם את המצוה גופא שרי לקיים
במקום המטונף, כ"ש דשיירי מצוה אפשר
להשתמש בהם לצורכו.

ה) והגם שיש לדחות ולומר, דדוקא מצוה שהוא
מחוייב לקיים את המצוה יש להתיר במקום
הטינופת, משא"כ בשיירי מצוה שאין מצוה
להשתמש בהם לצורך גופו. מ"מ י"ל דכשמטפל
בגופו שפיר מקיים קצת מצוה וכמבואר במדרש

רבה (פרשת בהר פרשה לד סימן ג) על הפסוק "גומל נפשו איש חסד" (משלי יא, יז) זה הלל הזקן שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך עמם אמרו לו תלמידיו רבי להיכן אתה הולך? אמר להם לעשות מצוה. אמרו לו: וכי מה מצוה זו. אמר להם: לרחוץ בבית המרחץ וכו'. ע"ש. וביחוד שחולי זה (טחורים) מבטל הרבה מדברי תורה ותפילה ושאר מצות.

(ו) והן אמת שיש לעיין קצת מדברי הט"ז (או"ח סימן תס"ו ס"ק ד) שכתב דשק של קמח שישבו עליו התרנגולים אע"פ דאינו מחמיץ ירקד הקמח, דכיון שעושה בו מצות אכילת מצה וסעודת יום טוב אין ראוי לנהוג בזיון, דאיכא משום "הקריבהו נא לפחתך". עכ"ד. ועיין בשדי חמד (כרך ט מערכת חנוכה דף צח ע"א טור א). אפשר דשאני התם דכיון שעושה מקמח זה מצה ואוכל ויש בו קצת מאיסות, לכן נחשב כבזיון. לא כן הכא שלא משתמש בזה לאכילה אלא לריפוי גופו. ויל"ע.

ומ"מ במקום צערא דגופא נראה שיש להקל להתיר שישתמש במותר השמן של נרות חנוכה (והיינו מה

שנותר מסך החצי שעה) לסוך על גופו גם
במקומות המכוסים. והנלע"ד כתבתי.



ביאור הנוסח שאומרים בתפילה 'והדליקו נרות בחצרות קדשך'

כח בכסליו תשפ"ד
והוסף עליו נופך כב מרחשון תשפ"ו

שאלה

שאלני ידידי הר"ר אסף בן משה שליט"א מח"ס
'משכיל לאסף' ועוד, מהו זה שאומרים בעל
הניסים 'והדליקו נרות בחצרות קדשך' בלשון
רבים?

תשובה

הנה בחצרות בית ה' הוא כינוי לבית המקדש.
וכמבואר בכתוב "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות
ה'" (עיי' בתהילים פד, ג ובפירוש הרד"ק שם,
ועוד בדברי הימים א, כח, יב) ואפשר על שם שני
בתי המקדש נקרא חצרות בלשון רבים.

וכתב הרד"ק על התהלים (שם) "לחצרות ה'" - כי
שם היה מעמד ישראל בבית המקדש, בחצרות ולא
בהיכל. עכ"ד. ולפי זה כאן לא היה לומר לשון

בחצרות, שהרי הדליקו את המנורה בהיכל ולא
בחצרות החיצונות.

ויגעתי ומצאתי לכמה מרבתינו שביארו העניין
באופנים שונים:

א. בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יז סימן ס) כתב לבאר
דהמכוון של 'בחצרות קדש' הוא על כללות בית
המקדש לרבות גם פנימיותו, שגם הבית פנימה
נקרא חצר. ולכן נקט לשון רבים. עכת"ד. ויש לעיין
ע"ד מדברי הרד"ק הנזכרים.

ב. בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א א סימן שצד) כתב,
דמה שאומרים "והדליקו נרות בחצרות קדש",
נראה, שהדליקו אז נרות בחצרות מרוב שמחה. ונר
חנוכה שמדליקים מבחוץ הוא לזכר השמחה הזו.
עכ"ד. וכבר קדמו הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין
בפרי צדיק (סוף הדרוש לחנוכה המחובר לטהור
בפרשת וישב). ע"ש.

ג. הרב שם משמואל (דרוש לחנוכה שנת תר"פ, ושנה
דבריו בדרוש לשנת תרפ"א) כתב לבאר, שנרות
המקדש האירו בחצרות מבחוץ. ע"ש. ואם זה
הטעם היה לומר והאירו נרות בחצרות קדש. וי"ל.

ד. בספר הוצק חן (עמוד 42) כתב בשם הרב ברכת שמים, שכמו שכשנפקדה שרה נפקדו הרבה עימה, כך היה גם כאן, שבעת שהדליקו את המנורה בבית המקדש הדליקו כולם נרות, ונראתה הברכה לכולם בנס לכל אחד ואחד דומיא דנס המקדש. ולכן אנו אומרים לשון רבים 'בחצרות קדש'.

ה. ובספר שערי המועדים (חנוכה עמוד קמב) כתב, שהדליקו נרות גם בעזרת הנשים וסביבות המקדש שהיה הרבה שמן טמא, וכל זה לאות שמחה.

ו. עוד ראיתי בספר סבר נפתלי (עמוד תעג) שתירץ, שכאשר הדליקו את המנורה בחצר המקדש בעולם הזה, הודלקה גם בחצרות הקודש שבמקדש השמימי, וזה כנגד זה. ולכן אומרים לשון רבים. והרי זה כמבואר.

בברכת התורה באהבה רבה
הצב"י אפרים כחלון ס"ט.



הזכרת על הניסים בברכת המזון למי שאכל ביום השמיני של חנוכה לאחר השקיעה

שאלה

הסתפק מו"ר עמוד ההלכה הרה"ג רבי גדעון בן משה שליט"א אב"ד ירושלים וראש מוסדות 'יורו משפטיך', במי שאכל ביום שמיני של חנוכה בבין השמשות סעודת פת, אם יצטרך להזכיר על הניסים בברכת המזון.

וביאור הספק הוא דמצד אחד אפשר לומר דבין השמשות הוא ספק יום, דשמא כר' יוסי דבין השמשות הוא כהורף עין (עיין בשבת דף לד ע"ב) ושמא כר"ת.

[ומרן הרב עובדיה זצ"ל עושה ספק ספיקא כזה עיין בשו"ת יביע אומר (חלק ז יורה דעה סימן כד אות ו) ועוד].

וא"כ אנן דקיי"ל כמרן השו"ע (או"ח סימן תרצה סעיף ג, ועיין בחזון עובדיה חנוכה עמוד רז) דאזלינן בתר תחילת הסעודה יצטרך להזכיר, או דלמא איכא ספק ספיקא שלא יצטרך לומר דשמא בין השמשות הוא לילה, ושמא כמ"ד דאזלינן בתר

סיום סעודתו, וכבר יצאו ימי חנוכה. עכ"ד. ואמרתי
אשיחה בעדותיו. והיה הקצ'ר אמיץ.

תשובה

בהרמנותיה דמו"ר שיחיה, עלה במחשבה לומר,
דכאן אזלינן לבעלי הכללים שלימדונו דבכה"ג
דאיכא ס"ס להקל וס"ס להחמיר, לא עבדינן ס"ס
כלל. וכ"כ הרב טהרת המים (מערכת הס' אות כז
ערך ס"ס). וא"כ בנ"ד אין ס"ס לשום צד, והוי רק
ספק דרבנן אם צריך להזכיר. וקיי"ל דספק דרבנן
לקולא ולא יצטרך להזכיר.

עוד ראיתי בספר טהרת המים בשו"ר טהרה
(מערכת הס' אות לה ערך ס"ס), שהביא כמה
פוסקים הסוברים דבדרבנן גם ס"ס לחומרא, אינו
אלא ספק בדרבנן ולקולא. עיין במשנה למלך (פ"ח
מהלכות אבות הטומאה דין ה, ופ"ד דבכורות)
וע"ע בחזו"ע ארבע תעניות (עמוד קעח). ולפי זה
יש בידנו עוד סיבה שלא יזכיר על הניסים בנ"ד,
דכל דין האזכרה בימים אלו הוא מדרבנן.
והנלענ"ד כתבתי.

שוב אמרתי הדברים לפני מו"ר הרה"ג ר' גדעון בן
משה שליט"א והסכים על ידי להלכה ולמעשה.
וששתי שכונתי בחסדי ה' לדבר ה' זו הלכה.



בענין השם הקדוש 'דיקרנוס' א'

כבר מילתינו אמורה בחלק הפרפראות שימי החנוכה הם ימים במסוגלים לשפע פרנסה. ע"ש. ועל כן אמרתי להביא כאן תשובה בענין שם הקדוש 'דיקרנוס' א' המסוגל לעניני הפרנסה.

ערב ראש השנה תשפ"ו

לכבוד ה"ה מאיר חקק נ"י חבר נאמן של אבי מורי הרה"ג רבי חיים כחלון שליט"א השלום והברכה. קיבלתי הערתך אודות הפקפוק בשם 'דיקרנוס', וביקשת לחוות דעתי. והנה לולי שהתבקשתי לא הייתי מחווה דעתי בזה, מה גם שאבי מורי שיחיה הביע רצונו שאחווה דעתי בזה. ולעשות רצונו חפצתי.

(א) דע ידידי, שזמן זמנים טובא שמעתי את הטענה החלשה הזו, ששם זה לקוח מהנוצרים. ולפי טענה זו נמצא שהצליחו הנוצרים לשבש לא רק את הספרים, אלא גם את כל הגדולים והקדושים בעלי רוח הקודש שקיבלו את השם הזה בסבר פנים יפות והוסיפו עליו ביאורים ציצים ופרחים, ולדעת המליזים נכשלו כולם ב"שם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך" (שמות כג, יג).

הבט ושא עינך לדברי רבותינו ראשי בני ישראל
שהזכירו מענין שם זה וקדושתו ואפס קצתו תראה
במראה מקומות דלהלן:

- עיין למהרח"ו בפרי עץ חיים (שער העמידה פרק
יט עמוד רמג הוצאת ירושלים תשמ"ח) שהזכיר
שם זה.
- ורבינו החיד"א בספרו עבודת הקודש כף אחת
(עמוד קנח) הזכירו באומרו 'וקדושת השם הקדוש
דיקרנוס"א גימטריא חת"ך עם האותיות וכו'.
[ונדפס בשמו במחזור זוטמיר שנת תרכ"ה].
- גם בסידור האר"י מרבי שבתאי מקרארוב, שבו
ליקט מדברי האר"י ומרבינו הבעש"ט בתפילת
מוסף דר"ה (דף עז ע"ב), הזכיר שם זה.
- ועיין למקובל מהר"י צמח בספר נגיד ומצוה (דף
כז ע"ב) שהזכיר שם זה.
- וכן הביא רבי יצחק צבי מחכמי שלוניקי, בספרו
שערי בינה (ח"ב דף יד ע"ב).
- ורבינו הבן איש חי בספרו לשון חכמים (ח"ב סימן
ו).

- ובכף החיים סופר (סימן קיט אות ג) גם כן הזכיר שם זה משם סידור הרש"ש.
- וראיתי תשובת מרן ראש הישיבה רבי מאיר מאזוז זצ"ל שנשאל, איך יוצא שם זה מהפסוק? וכתב וסימן: "וְהָרִיקוּתִי לָכֶם בְּרִכָּה עַד בְּלִי דִי", "נֹסֶה עלינו אֹר פִּנִּיךְ". ע"כ. ולא העיר כלום מחוסר קדושת שם זה. ואדרבא בתהילים שלו אמת קנה (עמוד תעז), צדיק עת'ק תפילה עם כונת שם זה.
- והגר"צ מוצפי שליט"א בספרו שופר בציון (עמוד קג) הזכיר שם זה כשם קדוש. ע"ש. ולטענת המשיגים, כל אלו לקדושים אשר באר'ש ואשר עודנו חיים עימנו כולם לא ידעו ולא יבינו ובחשכה יתהלכו (חס ושלום) ולא שמו ליבם אל הדבר הזה, אתמהה !!!
- (ב) ובביאור ורמז בשם זה, ראיתי בספר סדר הכוונות הישן עם הגהות הרמ"ז (עמוד קנו) שכתב וז"ל, ודע שמצאתי כתוב בשם ספר היכלות דר"י, ששם דיקרנוס"א עולה עם נקודותיו 'ז"ן ומפרנ"ס' - תצ"ג. וכן השם הנזכר 'דיקרנוס"א' עולה בגימטריא תל"א ונקודותיו ס"ב (היינו חיריק = 10 כאות י, פתח = 6 כאות ו, שווא = 20 כשתי אותיות

י', חולם = 10 כאות י, קמץ = 16 כאות ו' ואות י'
הרי תצ"ג. ע"כ.

וביתר אריכות כתב מהרצ"א מדינוב באגרא דפרקא
(אות ריח), דיקרנוס"א הוא שם הפרנסה,
בגימטריא חת"ך עם ג' אותיותיו, והנה הוא
בגימטריא מפרנ"ס עם הכולל. וניקודו יוצא מפסוק
"והריקת"י" [והריקותי לכם ברכה עד בלי די"
(מלאכי ג, י)] פתח חירק חולם, ומפסוק "נסה"
[נסה עלינו אור פניך ד"] (תהלים ד, ז) שבא קמץ
(הניקוד בגימטריא ס"ב, ב' פעמים א"ל).

והנה זה השם עם הניקוד בגימטריא ז"ן ומפרנ"ס
(הוא הכוונה מה שאומרים בברהמ"ז ז"ן ומפרנ"ס
לכל) עיין בדברי הרמ"ז בפרשת תרומה.

והנה ידוע מזו"ן נקרא המאכל שצריך לכנוס לתוך
פנימות הגוף, ופרנס"ה נקרא דירה ומלבוש שהם
על הגוף למקיף. והניקוד הוא החיות הפנימי של
האותיות, והאותיות הם החיצוניות (בסוד "כי רוח
החיה באופנים" (יחזקאל א, כ כמבואר בתיקונים).
ע"כ הניקוד של זה השם בגימטריא הז"ן,
והאותיות בגימטריא מפרנ"ס עם הכולל כמו
שהתבאר. והבן הענין. ע"כ. ועיין בכתב עת ישורון

(יא תשס"ב עמוד תמ) בביאור הגאון האדר"ת לשם זה.

ובספר אלפי מנשה על התורה מהג"ר מנשה וורצקי (פרשת בא דף סט ע"א) כתב, וזה הוא מה שצוותה התורה לאכול את הקרבן פסח עלי אש דוקא, לרמז, שיהא נשלם בקרבן פסח כל השמות הפרנסה. והיינו פא"י, סא"ל, חת"ך, דיקרנוס"א, כי פס"ח ר"ת פ'א"י ס'א"ל ח'ת"ך. וכמ"ש בספרים. "וצל"י א"ש" גימטריא דיוקרנוס"א. ע"כ.

וע"ע בספר תפארת שלמה על התורה (פרשת וירא דף לד ע"ב). ולרבי מקאמרנא בספרו כתם אופיר על מגילת אסתר (ו, יג) ובספר אור מנחם מקאלוב (פרשת בראשית עמוד לט), ובספר ענף ע"ץ עבת עשוש (ח"א פסקא ח דף סג ע"א אות יד) שרמזו רמזים בשם זה.

ולאור האמור, גם אם המצא ימצא בכתבי הנוצרים איזה שם כזה, יש לנו לומר על שם זה מאמר הכתוב "כי גנוב גונבתי מארץ העבריים" (בראשית מ, טו), והם גנבו מאיתנו ולא אנחנו מהם.

ג) ובאמת שטענה זו, לא הומצאה עכשיו. וכבר עמד עליה אחד המתיימר להיקרא רב הוא יוסף

פאור [שלימד אצל הקונסרבטיבים. ומרן הראש"ל
 הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ז יורה
 דעה סימן יט) הורה, שלא להעסיקו ללמד
 תלמידים אצל החרדים. ע"ש], וכפי שמצאתי בס"ד
 בקובץ חצי גבורים פליטת סופרים (יא עמוד תרג)
 מ"ש בזה הרב הכותב שם וז"ל, וכתב יוסף פאור
 במאמרו שדים (הערה 92), ששם זה מקורו
 בספרדית ופירושו 'האל השמן', ופירושו בשר.
 אבל הצעה זו נאמרה רק לקנטר והיא מופרכת
 לחלוטין, שהרי לא מצאנו שם אל זה במקורות
 נוצריים או שום מקור אחר. [אכן מצאנו אלה
 רומית שנקראת Carna, שתחום שליטתה אינו
 ברור כ"כ, ויש אומרים ע"פ הבליהם שהיא היתה
 שומרת על האיברים הפנימיים של האדם, אבל
 השם היה אמור להיות 'דיקרנא' ולא 'דיקרנוסא']
 ועוד כי שם זה נמצא בהיכלות זוטרתא ובהבדלה
 דרבי עקיבא וא"כ מקור השם מבבל, ושם כמובן
 לא דיברו ספרדית, מה גם שהמילה בשר ביוונית
 היא Κάρνα (קריאס) על כן יש לשלול אפשרות
 זו. עכ"ד. וע"ש המשך ביאורו לשם זה.

(ד) ולא אכחד, שהגאון רבי יוסף משאש בשו"ת אוצר המכתבים (ח"א סימן פג) לאחר שמצא וביאר בדרכו איך יוצא שם זה מהפסוקים הידועים, כתב, ואך דע אחי, כי לדעתי המעט נראה פשוט כי עיקר השם הקדוש הזה הוא בידם קבלה מדור לדור ואך בחרו לרמוז אותו בשני פסוקים אלו של פרנסה זהו מה שעלה בידי לעשות רצונך ידידי שאתה מתעסק בתפלות בעלי השמות.

אבל אני העני קשיא לי טובא על זה, שאם זה השם הוא שם איזה מלאך איך יצדק לומר עליו 'ולמען השם הגדול והקדוש' וכי העיקר הוא השם, העיקר הוא המלאך. והוה ליה לומר ולמען המלאך הגדול והקדוש, דבשלמא לגבי המקום ב"ה שייך לומר 'עשה למען שמך' אבל לגבי המלאך לא שייך כל זה ח"ו.

ועוד קשה לי, וכי זה המלאך הוא הגדול והקדוש של המלאכים, הלא מיכאל גדול ממנו כי הוא העומד בראש מחנות ה' שבשמים וכו'.

ועוד שאין שום מלאך הממונה על הפרנסה בלתי לה' לבדו, כמ"ש במסכת תענית (דף ב ע"א) אמר רבי יוחנן ג' מפתחות שלא נמסרו בידי שליח של

גשמים וכו'. ובמערבא מוסיפים של פרנסה. ואני
איני מזכיר ואיני מכוון בשום שם מאותם השמות.
עכ"ד.

והנה הגם שחביבים עלינו דברי הגר"י משאש בכל
ספריו וחיבוריו המאירים, כאן נטתה דעתנו
מדעתו הגדולה. דעיקר קושיותיו יתורצו בנקל,
דמה שהקשה היאך אנו אומרים ולמען השם על
מלאך. הנה כבר אמר המלאך ליעקב אבינו "למה
זה תשאל לשמי" (בראשית לב, ל) ופירש"י למה
זה תשאל - אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו,
הכל לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים.
עכ"ל. ומעתה כיון שכל שם של מלאך ניתן לפי
שלוחתו ומאת ה' היתה זאת. נמצא שיש בשם
המיוחד הזה מהות השליחות והשפע. וא"כ גם כאן
שיש רמזים שונים בשם זה של עניני הפרנסה, אין
חשש כלל לכוון בשם זה ולומר 'ולמען השם
הגדול והקדוש'.

ועל קושייתו דמיכאל הוא המלאך הגדול, לק"מ,
דלא אמרינן שמיכאל גדול או קטן ממנו, אלא
מזכירים בהרהור שם זה הממונה על הפרנסה.

ועל מה שהעיר דמפתח של פרנסה הוא ביד ה',
אחר המחי"ר לא זכר ש'ר מדברי רש"י שם (ד"ה
ואמר רבי יוחנן) שפירש שלא נמסרו לשליח אחד
ביחד, וע"ש בתוספות (ד"ה שלשה), וי"ל. ואקצר.
ויש לי להאריך אך לקצר אני צריך, שתיכף נכנס
יום הדין, ומסתמא צריך כבודו לתשובה זו בהקדם,
שיש מכוונים שם זה ביום קדוש זה.

סוף דבר הכל נשמע: כח שם זה כאז כן עתה. וכל
עוד שלא יורו לנו גדולי ישראל האמיתיים שבדור
לחדול מכוונה בשם זה, יש להמשיך הלאה לילך
בעקבי הצאן רבותינו המקובלים הקדושים. ואין
לחוש למידי.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

הצב"י אפרים כחלון ס"ט.

אב"ד בד"ץ 'בעזרת השם'

פניה"ק ירושלים תובב"א.



חידות ופתרונם

❖ מתי הסתיימה המלחמה עם היוונים?

לדעת המאירי בשבת (דף כא ע"ב) היה בכ"ד בכסלו.

ולדעת הרמב"ם (הלכות חנוכה פרק ג ה"ב) והפרי חדש (סימן תרע) היה ביום כ"ה. ועיין במקראי קודש חנוכה (סימן ב אות א).

❖ כמה זמן אחרי נס פורים קרה נס חנוכה?

בהקדמת הרס"ג למגילת אנטיוכוס כתב, שהיתה פרשת בני חשמונאי אחר פרשת מרדכי ואסתר אחרי קי"ח שנה. ובספר אוסף המדרשים הוצאת זכרון אהרן (כרך ב עמוד 212 הערה 9) העירו על

דבריו, שמספר זה צריך עיון טובא, כי הלא פרשת
 מרדכי ואסתר התרחשה בשנת 3404 לבריאת
 העולם. ואם נוסיף קי"ח שנה לזה נגיע לשנת 3522
 לבריאת העולם, שאז התרחש מעשת חנוכה לפי
 מה שכתב הרס"ג כאן. וזה תמוה ביותר דהלא
 במגילת אנטיוכס שהרס"ג עצמו תירגם וכתב לה
 הקדמה זו כתוב, שמעשה חנוכה נמשכה משנת
 רי"ג עד שנת רי"ד לבנין הבית, שהוא שנת 3622
 לבריאת העולם. וזה מאה שנה בדיוק אחרי
 התאריך הנ"ל! ונראה שצריך לגרוס כאן רי"ח שנה
 במקום קי"ח שנה ואז יוצא החשבון מדויק.
 וכנראה שהר' התחלף בק'. ע"כ.

❖ היכן מצאנו עין הרע בהקשר לחנוכה?

בביאור מאי חנוכה על מגילת אנטיוכוס (הוצאת
 זכרון אהרן אוסף מדרשים כרך ב עמוד רכו אות ו)
 כתב, בפירוש כתב יד מצאתי (ונראה שהוא של
 מהר"ר יצחק ונה זצוק"ל), על מה שאמר בגרים
 המשנה של אנטיוכוס שאפילו יבא עליהם כל
 הגוים וכו' אינם יכולים על בני מתתיה, אשר הם מן

האריות חזקים, ובזה הכניס בהם עין הרע, לפיכך נהרגו שניים מהם במלחמה. עכ"ד.

❖ מה היה מצויר על דגלי היוונים?
סמל של חזיר. עיין בביאור אוצר החיים במגילת
אנטיוכוס (הוצאת זכרון אהרן עמוד ריז, ועיין
בחלק הפרפראות).

❖ היכן מצאנו שור וחמור בהקשר לחנוכה?
מגילת תענית (ליכטנשטיין הסכוליון – היא
הברייתא שמבארת את מגילת תענית) שבימי יון
היתה הגזירה שיהיו כותבין על קרניו של שור ועל
מצחי חמורים אין לבעליו חלק בעליון כשם שהיו
הפלשתים עושים.

❖ באיזה יום התבטלה גזרה זו שלא יכתבו על
השור והחמור דברי כפירה?
במגילת תענית (שם) מבואר שהיה זה ביום כ"ז
באייר. ונמצא שהגם שגברו החשמונאים על
היוונים, עדין היו הולכים לפי חוקי היוונים, ולקח

יותר מחמשה חודשים, מכ"ה בכסלו עד כ"ז אייר
למגר החוק נורא הזה.

❖ היכן מצאו את פך השמן הטהור?
בשיתין שבמזבח. כמובא במדרש חנוכה (עייין
במדרשי חנוכה). ששם היו מנסכים את היין
והמים.

❖ היכן מצאנו בדורות האחרונים, שקרה גם כן
כמו הנס של חנוכה?
כתב הרב חיד"א בברכי יוסף (או"ח סימן תרעז אות
ג) 'כבר היה כן לעולמים כאשר באוזנינו שמענו
ואבותינו ספרו לנו הן היתה כזאת שעל הנותר
המועט של השמן שבכלי שרתה ברכת ה' ומלאו
כלים רבים'.

❖ למה לא נפסל פך השמן בהיסח הדעת?
ביאר הגרצ"פ פרנק במקראי קודש חנוכה (סימן ד)
על פי מה שכתבו התוספות בחגיגה (דף כא ע"א

ד"ה האונן) שאין תרומה וקדשים נפסלים בהיסח הדעת אלא אם היה בידו לשומרם ולא שמרם, אבל כשהם אבודים ואין בידו לשומרם אין היסח הדעת פוסל בהם. ועיין בשו"ת אחיעזר (יו"ד סימן א אות ג). וע"ע במקראי קודש שהביא עוד תשובות על זה.

❖ הפך שנמצא חתום בחתומו של כהן גדול, איזה כהן גדול חתם על זה?

עיי' בספר שבת של מי על מסכת שבת (דף כא עמוד ב) שהביא בשם ספר קב הישר (פרק צו) שכתב, דפך של שמן שמצאו היה פך של שמן המשחה.

ובקונטרס שומר שבת (שם) כתב, שהיה חתום בחותם אהרן הכהן. ופקפק בזה.

ואמנם מהר"י ונה בביאורו על מגילת אנטיוכוס (הוצאת זכרון אהרן עמוד רכת) כתב שהיה חתום בחותם יהוידע הכהן הגדול בימי שמואל הנביא.

❖ מה המקור של השם 'חשמונאי'?

מהר"י ונה בביאורו על מגילת אנטיוכוס (הוצאת זכרון אהרן עמוד רכז אות ס) כתב על שהיו גדולים קורין אותן חשמונים כמו אפרתים כמו "יאתיו חשמונים מני מצרים" (תהלים סח, לב). ופירש הרד"ק אנשים גדולים ונגידים. או שם הוא למשפחה גדולה ששמה כך. כך כינו הכהנים בני מתתיה חשמונים. ואמר אליהו (היינו רבי אליהו בחור בספר התשבי ערך חשמן) שהיו היהודים הלועזים קורין הקרדנאלים חשמונים. ורבי יוסף דון יחיא ז"ל פירש שהם אנשים גדולים וחושבים.

ואמנם ברש"י על התהילים (סח, לב) הביא שמנחם פירש שהיא שם מדינה. ויש פותרים אותו לשון דורון. כי אין הדורון בא אלא מאנשים גדולים. ע"כ.

❖ מתי ארע מעשה יהודית ?

בביאור מאי חנוכה על מגילת תענית (הוצאת זכרון אהרן עמוד רכא אות ג) כתב, מעשה יהודית הידוע שחתכה את ראשו של מלך יוון אחרי שהאכילתו חלב וגבינה וכו', יש אומרים שמעשה יהודית היה

בזמן החשמונאים. אך יש אומרים שהיה הרבה קודם לכן בזמן קמבישה בן כורש מלך פרס. אלא שלפי שאותו אויב שהרגתו היה ממלכי יוון וגם הוא רצה להעבירם על דתם, לפיכך הסכימו חכמי הדור לעשות זכר לנס זה בחנוכה על ידי אכילת מאכל גבינה.

❖ היכן מצאנו שכל תקנת שמונת ימי חנוכה היא לסלק מכשול?

כתב הגרצ"פ פרנק זצ"ל בספרו מקראי קודש (סימן א אות ב עמוד ג) לתרץ קושית הבית יוסף למה לא תיקנו להדליק רק שבעה ימים שהרי ביום הראשון היה להם שמן? ותירץ על פי מה שאמרו בגמרא בראש השנה (דף כד ע"א), לא יעשה אדם תבנית מנורה אבל שמונה קנים עושה, ואם כן אם היו מתקנים שבעת ימים לחנוכה, בודאי היה יוצא מכשול לעשות מנורה בשבעה קנים וזה אסור, לכן כדי להרים מכשול תקנו שמונה.

❖ למה לא קבעו משתה ושמחה בחנוכה?

עיינ בשו"ת דברי יציב (חלק אורח חיים סימן רפג אות ד), שהביא כמה טעים בזה. ואחד מהם, שלא היתה שמחתם שלימה מחמת שעדיין היו רשעי ישראל מתיוונים שנגררו אחרי היוונים, עיינ בסוכה (דף נו ע"ב), ולא כמו במצרים שכל הנגאלים מבנ"י האמינו בה' ובמשה עבדו, וכן בפורים קימו וקבלו מה שקבלו כבר כדרשת חז"ל בשבת (דף פח ע"א). ע"כ.

❖ איך יתכן שצריך להדליק פעמיים חנוכיה באותו ערב ובשום פעם לא יברך? כשמדליק בפעם הראשונה ללא שמן או פתילה וכגון בגז וכיוצ"ב, שלא מברך שלא יצא הדבר מידי מחלוקת, ואם הביאו לו אח"כ שמן ופתילות יחזור להדליק בלא ברכה. וכמ"ש בתשובה בחלק השו"ת.

❖ כיצד רומז הפסוק "הפח נשבר ואנחנו נמלטנו" (תהילים קכד, ז) לחנוכה?

רמז למניין הנרות של חנוכה הפ"ח שעולה בגימטריא 88 נשבר לחצי ועולה 44. ועיין בחלק הפרפראות.

❖ פעמיים בשנה קוראים את ההלל השלם בברכה, באחד פוחתים ובאחד מוסיפים? בסוכות (עם שמיני עצרת) פוחתים בפרי החג. ובחנוכה מוסיפים והולכים בנרות כדעת בית הלל.

❖ ידועה המחלוקת בין בית שמאי ובית הלל אם מוסיף והולך או הולך ופוחת, היכן לכל הדעות היו פוחתים והולכים ולמה? בפרי החג שהיו מקריבים בחג הסוכות, היו פוחתים והולכים שכיון שהם כנגד אומות העולם יש לנו למעט כוחם (ועיין בספר דורש טוב דרוש לחנוכה – א).

❖ מהות יון רמוזה בשמם? איתא בספרים שקליפת יון היתה ריבוי יופי בחיצוניות, "יון" אותיות "נוי", הם הכניסו את

הפאר בחיצוניות, בנו היכלות ושאר עניני יופי (דף על הדף מידות דף לו עמוד א).

❖ מי נקרא בתנ"ך שר הצבא ולא הוזכר שמו? מובא בספר דניאל (ח, יא) "ועד שר הצבא הגדיל". ופירש המלבי"ם: רצונו לומר וכל זה ימשך עד שיגדל שר הצבא, שהוא מתתיהו הכהן ובניו המכביים, שהיה שר ישראל, מזה הצד שהם צבא ה', הגדיל עליו ונצחו.

❖ מי הם שמונת מלכי יון? בסדר עולם רבה (ליינר פרק ל) מובא: אלו הן שמונה מלכי יון, אלכסנדרוס מקדון, פירטון, שלימון, סליקס, סנטרוק, אנטיוך, אנטיוכס, גסקלגס.

❖ היכן היה מבצר מעוז היוונים באותה תקופה? בתחילת מגילת אנטיוכוס מבואר שבנה עיר אחת ושמה אנטוכיא על שמו. וגם משנהו בגריס בנה

עיר אחת וקרא לה בגריס על שמו. וכן שמותם עד היום הזה.

ובביאור מאי חנוכה (הוצאת זכרון אהרן אוסף מדרשים כרך ב עמוד ריד אות ה) כתב, עד היום הזה וגם בזמנינו נמצא בדרך מהעיר 'חלב' בסוריא לעיר 'אנטוכיא', מבצר חרב ושם הנקרא 'באגריס'.

❖ לאיזה עבודה זרה עבדו היוונים?

במגילת תענית מבואר שהתפלל מתתיהו שיצליח להרוג את ניקנור שר צבא יון שלא ילך וישתבח בבית דגון אלהיו.

❖ המכנה המשותף בין הפלישתים ליוונים?

עבדו שניהם לדגון, וגזרו אותה גזירה לכתוב על השוורים והחמורים אין לנו חלק באלהי ישראל. ועיין בחלק הפרפראות.

❖ היכן מצאנו בחנוכה שהספרדים נוהגים כמו

האשכנזים והאשכנזים נוהגים כמו הספרדים?

כתבו הטור והשו"ע (בסימן תרעא סעיף ב), כמה נרות מדליק, בלילה הראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה, עד שבליל האחרון יהיו שמונה. ואפילו אם רבים מבני הבית לא ידליקו יותר. וכתב ע"ז הרמ"א בהגה ויש אומרים שכל אחד מבני הבית מדליק. וכתב הט"ז שמקור דברי מרן השו"ע הוא בתוספות. ומקור דברי הרמ"א ברמב"ם ובכאן יש חידוש במנהג שהספרדים נוהגין כתוס' כמ"ש והאשכנזים כרמב"ם וזה לא מצינו בשאר מקומות. עכ"ד. ועיין בשדי חמד (כרך ט מערכת חנוכה דף ק ע"א טור ב אות ד) מ"ש לפלפל בחכמה בזה.



מגילת אנטיוכוס

לא אמנע טוב מבעליו, להביא דברי הימים בסיפור
כל עניני החשמונאים הגזרות והישועות שהיו
בימים ההם בזמן הזה הנכתבים בספר דברי הימים
הנקרא 'מגילת אנטיוכוס'.



כתב בה"ג (הלכות סופרים) 'זקני בית שמאי ובית
הלל כתבו מגילת בית חשמונאי. ועד עכשיו לא
עלתה לדורות ולא נקבעה בין כתבי הקודש'.



והנה כבר רבי סעדיה גאון לפני כאלף שנה ישב לבאר מגילה זו ובהקדמה לביאורו כתב: 'אמר סעדיה בן יוסף ראש הישיבה ז"ל, אחר שסיים פירוש מגלת אסתר, ראיתי לספח לפרשה הזו אשר היתה בימי הפרסים והיה המופקד על מילוט האומה ממה שאירע לה באותו הזמן מרדכי ואסתר, הפרשה אשר היתה בימי היוונים והיה המופקד על מילוט האומה ממה שאירע לה בני לוי. והסיבה אשר בגללה השתדלתי בקביעתה היא, שאני ראיתי רבים מן האומה מודים בה ואינם נותנים לב על אמיתת סיפורה היאך היה והסיבה לכך, עד שמקצתם מכחישים אותה. וכאשר עמדתי על אמיתת הדבר היאך היתה הסיבה במה שאירע כפי שקבלוהו האבות אשר אחריהם אנו נוהים, כי הם קבלוה קבלה רצופה, והוא שהנבואה לא היתה שורה באותו הזמן אלא שאני הסבותי לבי אל ספרי הנבואה וחפשתי בהם והתבוננתי בעיון, האם אמצא ליוונים זכר מלחמה שיש להם בה זכרון. והאם אמצא לבני לוי נצחון שבישר בו אחד הנביאים על האויב.

ומצאתי שני הדברים גם יחד שכבר קדמו הנביאים לדבר בשני הענינים הללו מה שקבעוהו הראשונים בספרם המקובל. וראיתי כי המטרות מקבילות והענינים תואמים לפיכך חייבני הדבר הזה לספחה כספר ואקבע אמיתתה למתענינים שלא יחדלו מלספרה והוכחה נגד הדוחים אותה ומסרבים לקבלה. ואיעזר בה' ואקדש שמו לפני כל פעולה וכו' (הובא בהקדמה למגילת אנטיוכוס הוצאת זכרון אהרן עמוד 209).

ולך נא ראה בתוספות רי"ד בסוכה (דף מד עמוד ב ד"ה חביט חביטו) שכתב וז"ל, במקום שנוהגין לקרוא מגילת אנטיוכוס בחנוכה אין ראוי לברך עליה מפני שאין שורש חובה כלל. עכ"ל. וכ"כ בספר שבולי הלקט (ענין ראש חודש סימן קעד).

והוזכרה עוד מגילה זו בתוספות רי"ד בעבודה זרה (דף ח עמוד ב ד"ה תלתין ותרתי). ע"ש. ובספר אבודרהם (חנוכה ד"ה על הניסים), ועוד.



וכתב הגאון הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל בספרו קדושת לוי (קדושות לחנוכה קדושה

שניה) וז"ל, לא נעשה מגילה ותורה מנס חשמונאי, כי היה איזה סיוע ופעולה ממעשה התחתונים, כי היה דרך מלחמה. והתורה היא כמו שהיה העולם בתחילת הבריאה קודם חטא אדם הראשון, ותחלת הבריאה שכל הטבעיים יעשו שליחות עמו בני ישראל ולא יצטרכו לפעולת התחתונים כלל. וגם לכן קורין מגילת אסתר, כי אנו מעוררין החסדים בקריאת המגילה שיהיה גם עכשיו אלו החסדים שיעשה עמנו כמו בימי מרדכי ואסתר, כמו שכתבנו. ולכן אין חיוב לקרות מגילת אנטיוכוס, כי רצוננו וחפצינו בחסדים יותר, שלא יעשו התחתונים שום סיוע פעולות הגשמיות, רק תפלה ותחנונים כמו בימי מרדכי ואסתר. עכ"ל.

נוסחים שונים מצאנו במגילה זו (וכבר האריך הרחיב בזה הרה"ג רבי נתן פריד נר"ו בכתב עת בית אהרן וישראל לח תשנ"ב עמוד קיא, ובקובץ צפונות יז תשנ"ג עמוד סה). ואנו הבאנו הנוסחא המובאת באוצר המדרשים (אייזנשטיין חנוכה מעמוד 189) ועברנו על הנוסחא עד מקום שהיד מזה'ת.



חסדי ה' אשירה שזיכני להוסיף ה'ן אומר וה'ן
דברים, ציצים ופרחים הערות על מגילה זו
והמדרשים, בספר חקוקים, ובצידי הגליון נוכחים.



מגילת אנטיוכוס

(א) ויהי בימי אנטיוכס מלך יון מלך גדול וחזק
היה ותקיף בממשלתו וכל המלכים ישמעו לו:

(ב) הוא כבש מדינות רבות ומלכים חזקים
והחריב טירותם והיכליהם שרף באש ואנשיהם
בבית האסורים אסר:

(ג) מימי אלכסנדרוס המלך⁴ לא קם מלך כמוהו
בכל עבר הנהר:

(ד) הוא בנה מדינה גדולה על חוף הים להיות לו
לבית מלכות ויקרא לה⁵ מדינת אנטיוכיא על
שמו:

⁴ המדרש בסדר עולם רבה (ליינר, פרק ל) מביא שהיו שמונה מלכי יון ואלו הן, אלכסנדרוס מקדון, פירטון, שלימון, סליקס, סנטרוק, אנטיוך, אנטיוכס, גסקלגס. ע"כ. ואנטיוכוס שהיה המלך אחד לפני אחרון, גדל כוחו וגבורתו כהמלך הראשון אלכסנדרוס. ⁵ כתב הרמב"ן בפירושו על התורה (פרשת מטות פרק לב פסוק מב) על הפסוק "ויקרא לה נבח" - לא מפיק ה"א. וראיתי ביסודו של ר' משה הדרשן, לפי שלא נתקיים לה שם זה לפיכך הוא רפה

שמשמע מדרשו כמו לא, ותמה אני מה ידרוש שתי תיבות הדומות לזו, "ויאמר לה בועז" (רות ב, יד), "לבנות לה בית" (זכריה ה, יא), לשון רש"י. והרי הרב אוצר בלום לתורה להלכות ולהגדות, ואשתמיטתיה זו שאמרו במדרש רות (רבה ה, ה) "ואנכי לא אהיה כאחת שפחותיך" (רות ב, יג), אמר לה חס ושלום אין את מן האמהות אלא מן האימהות, ודכוותיה "ונבח הלך וילכד את קנת ויקרא לה נבח בשמו", מלמד שלא עמד לה אותו השם, ודכוותיה "ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער", מלמד שאין לשקר תשועה, עד כאן באגדה. וכן בגמרא בסנהדרין (דף כד ע"א) אמרו, זו חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל, לבבל נחות ואשתרבוני אשתרבוני לעילם, דיקא נמי דכתיב לבנות לה בית שמע מינה, והוא מדרש מן חסרון המפיק הזה שלא עמד לה הבית בארץ שנער. ע"כ. ולפי זה גם כאן אם אנטוכיא עמדה יש לקרוא תיבת לה במפיק ה'. ואם לא עמדה ללא מפיק.

והנה לקמן מובא 'גם משנהו בגריס בנה עיר אחת וקרא לה בגריס על שמו. וכן שמותם עד היום הזה'.

ובביאור מאי חנוכה על מגילת אנטיוכוס (הוצאת זכרון אהרן אוסף מדרשים כרך ב עמוד ריד אות ה) כתב, עד היום הזה וגם בזמנינו נמצא בדרך מהעיר 'חלב' בסוריא לעיר 'אנטוכיא', מבצר חרב ושם הנקרא 'באגריס'. וכיום יש המזהים את אַנְטִיּוֹכְיָה שהיא עיר עתיקה בחבל האטיי שבדרום טורקיה, שוכנת על גדות נהר האורונטס בעמק אמוק ובקרבת שפכו לים התיכון. כיום שם העיר הוא אַנְטִיּוֹכְיָה ומשמשת כבירת נפת האטיי. לעיתים מכונה גם אנטקיה עצמה בשם "האטיי".

**(ה) וגם בגריס משנהו בנה מדינה אחרת כנגדה
ויקרא לה בגריס על שמו וכן שמותן עד היום הזה:**

**(ו) בשנת עשרים ושלוש שנים למלכו היא שנת
מאתים ושלוש עשרה לבנין בית אלהים שם פניו
לעלות לירושלים⁶:**

**(ז) ויען ויאמר לשריו, הלא ידעתם כי יש עם
היהודים אשר בירושלם בינינו:**

⁶ הנה זו דרכם של רשעים, שלא מסתפקים במה שיש להם
”והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל” (ישעיהו נז, כ), שאילו
היה מסתפק במה שבידו ששלט על רוב העולם, לא היתה נאבדת
מלכותו.

וכיוצא בזה אומרים על נאפוליון ושם סיפוריים יקננו שנפגש עם
הגאון הקדוש רבי נחמן מברסלב זצ”ל ושאל, מה יהיה לו בסופו.
ורבי נחמן אמר לו שאם יכנס למלחמה עם רוסיה בהתחלה
ינצחם, ואחר כך יפסיד ואחריתו עדי אובד. ולכן יעץ לו שלא
להכנס למלחמה עם רוסיה.

נפוליאון בגאוותו שחקים לא הסכים, ואמר, שמוכן להיות מולך
אפילו לזמן קצר על כל רוסיה, גם במחיר הזה שאחר כך ימות.

**(ח) לאלהינו אינם מקריבים ודתנו אינם עושים
ודתי המלך עוזבים⁷ לעשות דתם:**

**(ט) וגם הם מיחלים ליום שברון המלכים
והשלטונים אומרים מתי ימלוך עלינו מלכנו
ונשלוט בים וביבשה וכל העולם ינתן בידנו:**

**(י) אין כבוד למלכות להניח אלה על פני
האדמה⁸:**

**(יא) עתה באו ונעלה עליהם ונבטל מהם את
הברית אשר כרת להם אלהיהם שבת ראש חדש**

⁷ המדקדק יראה שלא אמר ולא עוזבים דתם לעשות דתי המלך, אלא ההיפך 'ודתי המלך עוזבים לעשות דתם', כאומר שדתי המלך קדמו לדתי היהודים והם עוזבים דת המלך לעבור לדת אחרת. ושקר ענה.

⁸ כאן נודעה שנאתם שבעוד לשאר העמים אנשיהם 'בבית האסורים אסר' כמבואר לעיל פסקא ב, כנגד עם ישראל "אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד" (תהילים פג, ה).

ומילה⁹. וייטב הדבר בעיני שריו ובעיני כל חילו¹⁰:

⁹ תכלית מעשה השטן לבטל קדושת ישראל ואז ממילא יתבטלו גם הגופים. וכבר הביא רבינו הרמח"ל בספר דרך עץ חיים (ומחובר לטהור לספר מסילת ישרים הוצאת אורות חיים עמוד רב) שהוגדר לנו שבימי המנוח החסיד המקובל הגדול הרב רבי שמשון אסטריפאליר, כשהיתה גזרה, רחמנא לצלן, בשנת ת"ח, השביע הרב הנזכר למעלה לסטרא-אחרא ושאל אותה: על מה ולמה את מקטרגת על עמנו בני ישראל יותר מכל האומות? והשיבה לו: יתבטלו מכם שלשה דברים אלו ואחזור מקטרוגי, ואלו הם: שבת ומילה ותורה!

מיד השיב לה הרב הנזכר: יאבדו הם כהנה וכהנה – ואל תתבטל אות אחת מתורתנו הקדושה חלילה. עכ"ד.

וסימן לדבר "ואלה שמות בני ישראל" (שמות א, א) שמו"ת ר"ת ש'בת מ'ילה ו'ת'ורה שהם העושים את בני ישראל לבני ישראל. ולכן הסטרא-אחרא ביקשה לבטלם. וכן מובא באוצר המדרשים (אייזנשטיין חופת אליהו עמוד 166 אות כז) 'על ג' דברים נאנחים הגוים בכל יום על השבת ועל התורה ועל המילה שניתן לישראל'. ובאמת גם על התורה גזרו היוונים וכמו שהבאתי בדרשות ומאמרים בדרשה 'הלקח מהגזירות הנוראות'. ע"ש.

¹⁰ כולם שווים לרעה, שכולם היו באותה עצה. ולפיכך כשנפרע מהם הקב"ה נפרע מכולם. וכעין זה מצאנו בכתוב "ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחים" (שמות יא, ה) ופרש"י ולמה לקן בני השפחות, שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם.

(יב) באותה שעה קם אנטיוכס וישלח את נקנור משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא לעיר יהודה לירושלם:

(יג) ויהרג בה הרג רב ויבן במה בבית המקדש במקום אשר אמר אלהי ישראל לעבדיו הנביאים שם אשכין שכינתי לעולם. במקום ההוא שחטו החזיר ויביאו את דמו לעזרת הקדש.

(יד) ובהיות זה כאשר שמע יוחנן בן מתתיה¹¹ כהן גדול כי נעשה זה המעשה, וימלא קצף וחמה וזיו פניו נשתנה ויועץ בלבו מה שיכול לעשות על זה:

(טו) אז יוחנן בן מתתיה עשה לו חרב שתי זרתות ארכה וזרת רחבה תחת בגדיו עטופה:

¹¹ זכה יוחנן בן מתתיה שהתחילה תשועת ישראל על ידו, שהיוונים באו להפר ברית אבותינו כמבואר לעיל בפיסקא יא והוא בא לקיים ולחזק הברית. ורמז לזה מ"ש הכתוב "טרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו" (תהלים קיא, ה), ויתפרש טרף כמו שנאמר על "בנימין זאב יטרף" (בראשית מט, כז) שיהיה נוצח אויביו (רש"י שם), כן נאמר על מתתיה בן יוחנן ושאר החשמונאים שבאו לקיים הברית הקדומה. "יזכר לעולם בריתו" — גימטריא 'יוחנן בן מתתיה'.

(טז) ויבא לירושלים ויעמד בשער המלך ויקרא לשוערים ויאמר להם, אני יוחנן בן מתתיהו¹² באתי לבוא לפני נקנור:

(יז) ואז באו השוערים והשומרים. ויאמרו לו הכהן הגדול מהיהודים עומד בפתח. ויען נקנור ויאמר להם בא יבא:

(יח) אז הובא יוחנן לפני נקנור. ויען נקנור ויאמר ליוחנן אתה הוא אחד מן המורדים אשר מרדו במלך ואינם רוצים בשלום מלכותו:

(יט) ויען יוחנן לפני נקנור ויאמר אדני עתה הנני באתי לפניך אשר תרצה אעשה:

(כ) ויען נקנור ויאמר ליוחנן אם כרצוני אתה עושה קח חזיר ושחטוהו על הבמה ותלבש בגדי

¹² הנה מלבד מה שאביו היה מפורסם גם אצל היוונים ולכן הזכירו. נראה דהזכיר שם אביו לעורר רחמים שהאב הוא שורש הרחמים וכמ"ש בפירוש 'אך טוב לישראל' על הפיוט 'בר יוחאי' בתחילתו. ע"ש ומשם בארה.

**מלכות ותרוב על סוס המלך וכאחד מאוהבי
המלך תהיה¹³:**

**(כא) וכאשר שמע יוחנן השיבו דבר אדני אני ירא
מבני ישראל פן ישמעו כי עשיתי כן ויסקלוני
באבנים¹⁴:**

**(כב) עתה יצא כל איש מלפניך פן יודיעום. אז
הוציא נקנור מלפניו כל איש:**

**(כג) בעת ההיא נשא יוחנן בן מתתיה עיניו לאלהי
שמים ותקן תפלתו לפני אלהיו. ויאמר, אלהי
ואלהי אבותי אברהם יצחק ויעקב אל נא תתנני**

¹³ כאן צפה ועולה שנאת הטומאה לקדושה, שכדי להיות אחד מאוהבי המלך הרשע שהיה משכן הטומאה באותה העת, כל מה שצריך זה לשחוט חזיר על הבמה. וכמה רחקו דרכי הקדושה מדרך הטומאה, שדרכי הקדושה גבוהים ומעלות מעלות רבות ונוראות לה ולא בנקל יעלה ביד האדם להיות קדוש.

¹⁴ התחכם לומר שיסקלוהו באבנים שזורקים את האבנים מרחוק, ולא תועיל שמירת היוונים עליו.

**ביד הערל הזה כי אם יהרגני ילך וישתבח בבית
דגון אלהיו¹⁵ ויאמר, אלהי נתנו בידי:**

**(כד) באותה שעה פסע עליו שלש פסיעות ויתקע
החרב בלבו וישלך אותו חלל בעזרת הקדש לפני
אלהי השמים:**

**(כה) ענה יוחנן ויאמר, אלהי, לא תשים עלי חטא
כי הרגתיו עתה בקודש, כן תתן את כל העמים
אשר באו עמו להצר ליהודה ולירושלם:**

**(כו) אז יצא יוחנן בן מתתיה ביום ההוא וילחם
בעמים ויהרג בהם הרג רב:**

**(כו) מספר ההרוגים אשר הרג ביום ההוא שבע
מאות אלף ושנים ושבעים אלף אשר היו הורגים
אלה לאלה¹⁶:**

¹⁵ ודגון היה אלהי פלשתים כמבואר בספר שופטים (טז, כג ועוד).
ונראה שהיוונים המשיכו את תרבות הפלישתים. שגם הפלשתים
כתבו 'אין לנו חלק באלקי ישראל' וכמבואר במגילת תענית
(ליכטנשטיין הסכוליון – והיא ברייתא דמגילת תענית).
¹⁶ וכענין הנבואה שנאמרה על מצרים "וסכסכתי מצרים במצרים
ונלחמו איש באחיו ואיש ברעהו" (ישעיהו יט, ב).

**(כח) בשובו בנה עמוד ויקרא על שמו ממית
החזקים¹⁷:**

**(כט) ויהי כאשר שמע אנטיוכס המלך כי נהרג
משנהו נקנור ויצר לו למאד. וישלח להביא לו את
בגריס הרשע המטעה את עמו¹⁸:**

¹⁷ הנה בודאי שלא בא להתפאר בכוחו וגבורתו, אלא בא להזכיר
הנס שמן השמים סייעו להכניע חלק מקליפת יון. והשפע נשפע
כידוע מעשר ספירות. ותיבת 'יון' עולה בגימטריא ס"ו, ותיבות
'ממית החזקים' עולים בגימטריא תר"ס, ורמז שהשפע ירד מכל
עשר ספירות להכניע קליפת יון. עוד עולים תיבות 'ממית
החזקים' "באלהים אהלל דבר ביהוה אהלל דבר" (תהלים נו יא).
¹⁸ בביאור דליות יחזקאל על מגילת אנטיוכוס (הובא באוסף
מדרשים הוצאת זכרון אהרן חלק ב עמוד ריג) העיר שלא קרא
בשם רשע גם את ניקנור, אלא רק את בגריס בלבד.
ונראה מפני שעליו כתיב 'המטעה את עמו' כלומר היועץ והיוזם
את הרע. ע"כ. ואפשר עוד שאותו בגריס רשע עה עצמו כאלוה
והאמינו בו הטפשים מחמת חוזקו וגדולתו.
ואפשר שלכן כשתפשוהו מובא לקמן (פיסקא סד) 'ובגריס הרשע
המטעה את עמו שרפו אותו בית ישראל באש', לקיים מה שנאמר
"ופסיליהם תשרפון באש" (דברים ז, ה).
אי נמי גם אם לא עשה עצמו ממש אלוה, מכל מקום על כוחו
הגדול סמכו בני יון ונמצא שהוא הטעם בכל תהלוכותיו
ואורחותיו.

**(ל) ויען אנטיוכס ויאמר לבגריס הלא ידעת אם
לא שמעת אשר עשו לי בני ישראל הרגו חילי
ויבוזו מחנותי ושרי:**

**(לא) עתה על ממונכם אתם חוסים גם בתיכם
לכם הם. באו ונעלה עליהם ונבטל מהם הברית
אשר כרת להם אלהי השמים שבת ר"ח ומילה¹⁹:**

**(לב) אז בגריס²⁰ הרשע וכל מחנותיו²¹ בא
לירושלים ויהרג בהם הרג רב ויגזור בה גזרה
גמורה על שבת ראש חדש ומילה:**

**(לג) בהיות זה כאשר היה דבר המלך נחפז מצאו
איש אשר מל בנו ויביאו האיש ואשתו ויתלו
אותם כנגד הילד:**

¹⁹ עיין לעיל פיסקא יא מה שהתבאר בזה.

²⁰ בהערות על פירושי סידור התפילה לרוקח לחנוכה (עמוד תשיז)
הביאו שיש גורסים קסלגס, או גבולקס, או גליסקס, ובמדרש
אחר לחנוכה (ביהמ"ד עמ' 137): בגרוס. ע"כ. והוא בגריס
המוזכר כאן.

²¹ ובמדרש שהובא לקמן מובא שהיו לו ששים רבוא אלף גייסות
היו וכל אחד מהם היה לו אלף איש תחתיו.

(לד) וגם אשה²² אשר ילדה בן אחרי מות בעלה ותמל אותו לשמנה ימים. ותעל על חומת ירושלים ובנה המהול בידה:

(לה) ותען ותאמר, לך אומרים בגריס הרשע²³ אתם חושבים לבטל מאתנו הברית אשר כרת עמנו. ברית אבותינו לא נבטל ממנו, ושבת ראש חדש ומילה מבני בנינו²⁴ לא יוסרו:

²² ובמדרש והובא לקמן במדרשי חנוכה מובא שהיתה אחת מבנות הלויים.

²³ לך מיועדים הדברים בגריס הרשע. וכאומרת לך אנו אומרים בגריס הרשע. אי נמי שיש לגרוס לך אמרים חסר ו', שהאמרות הללו מיועדות לך בגריס.

²⁴ וכמאמר הכתוב "ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיו זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם" (ישעיהו נט, כא). ואומר "כי לא תשכח מפי זרעו" (דברים לא, כא).

**(לו) ותפיל בנה לארץ ותפול אחריו וימותו
שניהם כאחד²⁵. ורבים מבני ישראל היו אשר
עושים כן בימים ההם ולא שנו ברית אבותם²⁶:**

²⁵ מבואר שלאחר שהיו מלין היו מאבדין עצמן לדעת. ואפשר שהורו היתר לעצמן שידעו שיתפסו ואפשר שייסרו אותם לכפור או לעבור עבירות חמורות, ולכן שלחו יד בנפשם.

וראית בזה בספר חשוקי חמד בבבא בתרא (דף קא עמוד א) שהביא מדברי רבותינו בזה ומה שפסק הגר"ח זוננפלד זצ"ל בזה (הדברים הובאו בספר הנהגות ופסקים הגר"ח זוננפלד עמ' 160), וכדלהלן: מעשה ובאו לפני ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל אנשי החברא קדישא ושאלוהו על מת שנמצא בשכונת "כרם" והדברים מוכיחים שאיבד עצמו לדעת רחמנא לצלן.

הלך רבנו בעצמו לשם והחל לחפש בכל פינות הבית, עד שמצא נייר כרוך, בו כתב המנוח את סיבת הדבר: "אמנם לא חסר לי כלום, אבל הואיל ושכבתי פעם בבית החולים האנגלי המנוהל ע"י מיסיונרים לרגל מחלה ברגלי, ועזרני השם יתברך ונקלע לביה"ח רופא צ'כי שטיפל בי במסירות ורפאני בעזרת השם, וכשהחלמתי הלכתי לבקרו ביקור נימוסים, בו הבעתי את תודתי לרופא, ואגב שיחתנו נזרקו דברי מינות בדברי הרופא שנכנסו בי כארס, אמנם הסחתי דעתי מזה, ומדי פעם היה לי גם צורך להתגבר על הארס הזה. אולם עכשיו שזיקנה קופצת עלי, ומפחד אני שמא לא אוכל להתגבר עוד, גמרתי בליבי כי טוב מותי מחיי, כי אין לפני כל ברירה אחרת, ומוטב שאמות יהודי כשר, ולא אחיה ח"ו חיי מינות וכפירה רחמנא לצלן".

(לז) בזמן ההוא אמרו בני ישראל אלה לאלה באו ונלך ונשבות במערה פן נחלל את יום השבת. וילשינו אותם לפני בגריס:

(לח) אז בגריס הרשע שלח אנשים חלוצים ויבואו וישבו על פי המערה ויאמרו אליהם, יהודים צאו אלינו אכלו מלחמנו ושתו מייננו ומעשינו תהיו עושים²⁷:

ופסק ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל לקוברו לפי כל מנהגי ירושלים, ע"כ.

עוד יתכן לומר שבנידוננו שהיה חשש של מינות או עריות, הדבר מותר, שהרי נאמר במסכת ע"ז (דף יז ע"א) כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים... למימרא, דכל הפורש ממינות מיית, ופרש"י (ד"ה לא ישובון): כל המשתמדים לעבודת כוכבים, אחר שנאבקו במינות אינם שבין, ואם שבין ממהרין למות מתוך צרה וכפיית יצרם, וזו גזירת מלך עליהם למות, עכ"ל. ואם כן יתכן שמותר לאבד עצמו, כדי שלא להגיע לידי כך. עכ"ד.

²⁶ ואמרו בגיטין (דף נז ע"ב) "כי עליך הרגנו כל היום" (תהילים מד, כג) רבי יהושע בן לוי אמר זו מילה. ופרש"י (ד"ה זו מילה) שפעמים ומת התינוק מחמת המילה. ע"כ. ולפי המבואר כאן יש לפרש עוד שנרמז על אותה תקופה שהיו מלים ומאבדים עצמם. ²⁷ כלומר תחללו את השבת. ועל זה השיבו בפסקא לט, 'עתה טוב לנו אשר נמות'.

(לט) ויענו בני ישראל ויאמרו אלה לאלה, זוכרים אנחנו אשר צונו ה' על הר סיני ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות. עתה טוב לנו אשר נמות במערה מאשר נחלל את יום השבת:

(מ) בהיות זה כאשר לא יצאו אליהם היהודים ויביאו עצים וישרפו על פי המערה וימותו כאלף איש ואשה²⁸:

(מא) אחרי כן יצאו חמשה בני מתתיה יוחנן וארבעה אחיו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב ויגרשום לאיי הים כי בטחו בה' אלהי השמים:

(מב) אז בגריס הרשע נכנס בספינה אחת וינס אל אנטיוכיא אל המלך ועמו אנשים פליטי חרב:

²⁸ תיכף אחרי המעשה הזה התבטל הקטרוג מעם ישראל, שאותם אלך איש היו קרבנות ציבור על כלל ישראל. וכבר מפורסמים הדברים חוצבי להבות אש של הקדוש רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד לפני שהוצא להורג עם תלמידיו בידי הנאצים: 'האש אשר תבער בעצמותינו היא האש אשר תקים מחדש את העם היהודי' (ספר בקרובי אקדש עמוד 79). וכן היה בנס החנוכה.

(מג) ויען בגריס ויאמר לאנטיוכס המלך, אתה המלך שמת צווי לבטל מן היהודים שבת ראש חדש ומילה, מרמה גדולה²⁹ ומרד בזה:

(מד) אשר אם ילכו כל העמים והאומות וכל הלשונות לא יוכלו לחמשת בני מתתיהו אשר מאריות הם חזקים ומנשרים הם קלים ומדובים הם ממהרים:

(מה) עתה המלך עצתי תיטב עליך ולא תלחם באנשים מעט כי אם תלחם בהם ותבוש בעיני כל המלכים:

²⁹ מהר"י ונה בביאורו על מגילת אנטיוכוס (הובא בהוצאת זכרון אהרון עמוד רכא) פירש תחבולה גדולה. כלומר שהיהודים היו מתוחבלים לבטל את הגזירה. עוד נראה לפרש שאמר בגריס לאנטיוכוס שהגזירה נראית כמרמה, שנראת כאילו קל הדבר לבצעה, אך באמת מרד בה.

(מו) לכן כתוב ושלח ספרים בכל מדינות מלכותך ויבאו שרי החילים ולא ישאר מהם אחד³⁰. וגם פילים מלובשים שריונים יהיו בהם:

(מז) וייטב הדבר בעיני אנטיוכס המלך וישלח ספרים בכל מדינות מלכותו ויבאו שרי עם ועם ומלכות ממלכות ופילים מלובשים שריונים עמהם באו:

(מח) שנית קם בגריס הרשע ויבא לירושלים בקע החומה וינתק המבוא וישבר במקדש שלש עשרה פרצות³¹ וגם מן האבנים שבר עד אשר היו כעפר.

³⁰ הנה סתר בגריס דברי עצמו בפסקא מד שאמר: 'כל העמים והאומות וכל הלשונות לא יוכלו לחמשת בני מתתיהו'. ומה העצה שנתן לקבץ את כולם?

ונראה שלמרות שהיו בני יוון הארורים מוכנים למות כדי להלחם בעם ישראל, עיקר חששם היה שיתבזו אם יכשלו בעיני שאר האומות. ולכן כאן יעץ ששלח 'בכל מדינות מלכותך ויבאו שרי החילים ולא ישאר מהם אחד', ואז אם יכשלו כולם יכשלו ולא יוכל אי מי להתפאר עליהם.

³¹ ליוונים היה רצון מיוחד לטמאות את עם ישראל בכל הנאות החיים. ולכן הם 'נכנסו להיכל ופרצו בו פרצות' (עיין במשנה מידות פרק ב משנה ג, וברמב"ם ריש הלכות חנוכה). והם פרצו שלוש עשרה פרצות בחומה שמבדילה עד איפה גויים יכולים

**ויחשב בלבו³² ויאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי כי
רב חילי ועוז ידי. ואלהי השמים לא חשב כן:
(מט) וכשמוע חמשה בני מתתיה, קמו ויבאו
למצפה גלעד אשר היה שם פליטה לבית ישראל
בימי שמואל הנביא:**

ללכת במקדש (תוספות יום טוב על המשנה במידות שם). 'ואפשר
שמטעם זה פרצו מלכי יון י"ג פרצות בסורג כנגד שבטי ישראל
שהיו מבדילים עצמם מהם' (הרמ"ע מפאנו בתשובה סימן צח),
'ובאו היוונים לבטל מעלתם האלקית של כלל ישראל, במה שיש
להם תורה ומצוות אלקיים והמכוון בפרצות שפרצו מלכי יון
בסורג, שאין מחיצה והבדל בין ישראל לעכו"ם חס ושלום ואין
לישראל מעלה נבדלת וקדושה וכולם כאחד שוין' (המהר"ל
בדרוש נר מצוה).

ולכן אחר כך תיקנו י"ג השתחוואות כנגד אותו מקום כמבואר
במשנה במידות (שם), על כל פרצה שנגדרה השתחויה לה'
(תוספות יום טוב שם).

³² הנה במגילה (דף ז עמוד א) איתא, תניא רבי אליעזר אומר
אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר "ויאמר המן בלבו" (אסתר ו,
ו). ע"כ. ויש לעיין דלמי זה מה יענה זה התנא הקדוש ביום
שידובר בו מאמר מגילת אנטיוכוס ויחשב בגריס בליבו. וצ"ע.

**(נ) צום גזרו וישבו על האפר, לבקש רחמים
מלפני אלהי השמים:**

**(נא) אז נפל בלבם עצה טובה, יהודה הבכור,
השני שמעון, השלישי יוחנן, הרביעי יונתן,
החמישי אלעזר:**

**(נב) ויברך אותם אביהם וכן אמר, יהודה בני
אודה ממך³³ כיהודה בן יעקב אשר היה נמשל
כאריה:**

**(נג) שמעון בני אודה ממך כשמעון בן יעקב אשר
הרג יושבי שכם:**

**(נד) יוחנן בני אודה ממך כאבנר בן נר שר צבא
ישראל. יונתן בני אודה ממך כיונתן בן שאול
אשר הרג עם פלשתים:**

**(נה) אלעזר בני אודה ממך כפנחס בן אלעזר אשר
קנא לאלהיו והציל את בני ישראל:**

³³ מהר"י ונה (שם) ביאר אני מודה לך ומברכך. ע"כ. והמודה
לשון הודאה ולא לשון תודה.

**(נו) על זה יצאו חמשה בני מתתיה ביום הזה
וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב ויהרג מהם
יהודה³⁴:**

**(נז) באותה שעה כאשר ראו בני מתתיה כי נהרג
יהודה שבו ויבאו אל אביהם:**

**(נח) ויאמר להם למה שבתם, ויענו ויאמרו על
אשר נהרג אחינו אשר היה חשוב ככלנו:**

³⁴ יש לעיין מפני מה מתו יהודה ואלעזר (עייין בפיסקא סב) במלחמה עם היוונים, ולא היה ניצחונם שלם? וראיתי בביאור מאי חנוכה על מגילת אנטיוכוס (הוצאת זכרון אהרן אוסף מדרשים כרך ב עמוד רכו אות ו) מובא, שישנה מחלוקת אם מת אלעזר. ועל יהודה אפשר היה לכאורה לומר שכדי שלא יתלו הניצחון בגבורתו, אלא יודע לכל כי יד ה' עשתה זאת.

אמנם, בפירוש כתב יד מצאתי (ונראה שהוא של מהר"ר יצחק ונה זצוק"ל) על מה שאמר בגריס המשנה של אנטיוכוס שאפילו יבא עליהם כל הגוים וכו' אינם יכולים על בני מתתיה, אשר הם מן האריות חזקים, ובזה הכניס בהם עין הרע, לפיכך נהרגו שניים מהם במלחמה. עכ"ד.

**(נט) ויען מתתיה אביהם ויאמר, אני אצא עמכם
ואלחם בעמים פן יאבדו בית ישראל ואתם
נבהלתם על אחיכם:**

**(ס) ויצא מתתיה ביום ההוא עם בניו וילחמו
בעמים:**

**(סא) ואלהי השמים נתן כל גבורי העמים בידם
ויהרגו בהם הרג רב כל אחזי חרב וכל משכי קשת
שרי החיל והסגנים, לא נותר בהם שריד וינוסו
שאר העמים למדינות הים:**

**(סב) ואלעזר היה מתעסק להמית את הפילים.
ויטבע בפרש הפילים וכאשר שבו בקשוהו ולא
מצאוהו, ואח"כ מצאוהו אשר טבע בפרש
הפילים³⁵:**

**(סג) וישמחו בני ישראל כי נתנו בידיהם
שונאיהם. מהם שרפו באש ומהם דקרו בחרב
ומהם תלו על העץ:**

³⁵ עיין במה שהתבאר לעיל בפיסקא נו.

**(סד) ובגריס הרשע המטעה את עמו שרפו אותו
בית ישראל באש³⁶:**

**(סה) ואז המלך אנטיוכוס כאשר שמע אשר
נהרגו בגריס הרשע וכל שרי החיל אשר עמו,
נכנס בספינה וינס למדינת הים. ויהי כל מקום
אשר היה בא שמה מורדים בו וקורין אותו
הבורח:**

**(סו) אחרי כן באו בני חשמונאי לבית המקדש,
ויבנו את השערים הנשברים ויסגרו הפרצות
ויטהרו את העזרה מן ההרוגים ומן הטומאות:**

**(סז) ויבקשו שמן זית זך להדליק המנורה ולא
מצאו כי אם צלוחית אחת אשר היתה חתומה
בטבעת כהן גדול³⁷ וידעו כי היתה טהורה. והיה
בה כשיעור הדלקת יום אחד:**

³⁶ עיין במה שהתבאר לעיל בפיסקא כט.

³⁷ עיין בספר שבת של מי על מסכת שבת (דף כא עמוד ב) שהביא בשם ספר קב הישר (פרק צו) שכתב, דפך של שמן שמצאו היה פך של שמן המשחה. ובקונטרס שומר שבת (שם) כתב שהיה חתום בחותם אהרן הכהן. ופקפק בזה.

(סח) ואלהי השמים אשר שכן שמו שם, נתן ברכה והדליקו ממנה שמונה ימים:

(סט) על כן קימו בני חשמונאי קיום וחזקו איסר ובני ישראל עמם כאחד לעשות שמונה ימים האלה ימי משתה ושמחה כימי מועדים הכתובים בתורה:

(ע) ולהדליק בהם נרות להודיע אשר עשה להם אלהי השמים נצוחים. ולכן אסור לספוד בהם ולא לגזור בהם צום ותענית זולתי אשר מקובל עליו לפני זה ויתפלל לפני אלהיו³⁸:

(עא) אך חשמונאי ובניו ואחיהם לא גזרו בהם לבטל עבודת מלאכה במקדש. ומן העת ההיא לא היה שם למלכות יון:

ואמנם מהר"י ונה בביאורו על מגילת אנטיוכוס (הוצאת זכרון אהרן עמוד רכח) כתב שהיה חתום בחותם יהודיע הכהן הגדול בימי שמואל הנביא.

³⁸ תפילה זו מה שייכותה לכאן באדם שקיבל עליו צום ותענית. [ויש נוסחאות של"ג תיבות אלו] ואפשר שכונת אומרו 'ויתפלל לפני אלהיו' – היינו שיכול גם לומד תחינות ווידויים כמו שנוהגים בשאר ימי צום ותענית. וצ"ע.

**(עב) ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני בניהם
מהעת הזאת עד חרבן בית האלהים מאתים ושש
שנים:**

**(עג) על כן בני ישראל מהיום ההוא בכל גלותם
שומרים הימים האלה. ויקראו להם ימי משתה
ושמחה מחמשה ועשרים לחדש כסלו שמנה
ימים:**

**(עד) מן העת ההיא ועד העולם³⁹, לא יסורו מהם
אשר היו עושיין בבית מקדשם הכהנים והלויים**

³⁹ ומשמע שלא יתבטלו ימי החנוכה גם בימות המשיח. ולך נא
ראה למ"ש בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סימן ע אות ז) וז"ל, בסי'
תרע"ו כותב ע"ד העטרת זקנים שמביא דרשת חז"ל שכל
המועדות יהיו בטלים חוץ מחנוכה ופורים. ושואל כבוד תורתו,
דלא ידע איה מקום דרשה זו וכו'.

ואודיעהו, שגם בספר מגיד מישרים למרן הב"י ז"ל פרשת ויקהל,
היה מקובל בידו חז"ל כזה, דכותב שם בלשון: והיינו דאמור רבנן
חנוכה ופורים אינם בטילים לעולם עיין שם. וראיתי בס' קדמות
ספר הזוהר להגרד"ל ז"ל במאמרו על הספר מגיד מישרים,
שמעיר עליו כהערת כת"ר על העטרת זקנים, דבמדרש משלי
איתא רק על ימי הפורים שאינן בטלין לעולם ע"ש. אבל כפי
הנראה היה לפנייהם חז"ל כזה, ונעלם מאתנו כשם שמצינו עוד

הרבה מאמרי חז"ל שמוזכרים בדברי הראשונים ואנו לא זכינו לאורם. עכ"ד.

ובספר משנה שכיר (מועדים נס חנוכה בענין 'כל המועדים בטלים חוץ מחנוכה ופורים') הביא דברי המגיד דרבינו 'בית יוסף' [פ' ויקהל, ד"ה שנת ש"כ], ששם נמצא בפירוש כדברי ה'עטרת זקנים'.

ועיין שם במה דביאר המגיד להב"י רזא דכל המועדות והמצות בטלות לעתיד לבוא, דקאי על זמן תחיית המתים שיהיה אחר ימות המשיח, דיהא עלמא חרב מתאוות וכיסופין דהאי עלמא, ובההוא זימנא יתבטל היצה"ר ונמצאו מצות לא תעשה בטילות וכן המצות עשה, דוגמת מה שאמר משה רבינו להמלאכים בשבת (דף פח ע"א), מה כתיב בה, לא תרצח ולא תנאף, כלום שפיכות דמים יש ביניכם. וכן המועדות לא יצטרכו אז לעשות ככל הנעשה היום, דהא איסור חמץ ואכילת מצה היא לאכפאה סטרא אחרא, וכן בשאר המועדים, ובההוא זימנא לא איצטרך לאכפאה לה דהא בטל הוא ולא יעבדון במועדייא, אלא דיימרון בהו הלל ויזמרון ושירין ותשבחין לקודשא בריך הוא, ותו לא מדי.

והיינו דאמור רבנן חנוכה ופורים אינם בטלים לעולם, כלומר דהא חנוכה ופורים לית בהו אלא סיפור נסים דקודשא בריך הוא בלחוד, וכן מאי דיעבדון במועדיא הוי דוגמת חנוכה ופורים, דהיינו סיפור נסים דקודשא בריך הוא, ומשום הכי לא יבטלו, ואתה שלום, עכ"ד הקדושים.

הרי דבפירוש אמר המגיד והיינו דאמור רבנן חנוכה ופורים אינם בטלים לעולם, ונאמן עלינו המגיד הקדוש הלז דהוא מאמר חז"ל. וכן נמצא הנוסחא 'חנוכה ופורים' בספר 'החיים', לאחי רבינו מהר"ל מפראג (ספר פרנסה וכלכלה פ"ז), עיין שם.

**וחכמיהם אשר קימו עליהם ועל בני בניהם עד
עולם. האל אשר עשה עמהם נס ופלא הוא יעשה
עמנו נסים ונפלאות ויקוים בנו מקרא שכתוב
"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"
(מיכה ז, טו), אמן.**





מדרש מעשה חנוכה

[מכתב יד מינכן, נדפס באוצר טוב ח"א ל"ט, ובית המדרש ח"ה.

ובאוצר המדרשים אייזנשטיין חנוכה עמוד 189]

כתיב "כה אמר ה' צבאות עשוקים בני יהודה ובני ישראל וגו'. וכתיב גואלם חזק ה' צבאות שמו ריב יריב את ריבם למען הרגיע את הארץ והרגיז ליושבי בבל" (ירמיה נ, לג - לד).

אמרו בימי היוונים נתחייב מקרא זה, שהערימו סוד על ישראל. אמרו בואו ונחדש עליהם גזירות עד שיבעטו באלהיהם ויאמינו בעבודה זרה שלנו⁴⁰.

⁴⁰ במגילת תענית מובא שמתתיהו התפלל להשם שיצליח לגבור על ניקנור שר הצבא של יון כדי שלא ילך להשתבח בבית דגון אלהיו. ודגון היה אלהי פלשתים כמבואר בספר שופטים (טז, כג).

עמדו וגזרו כל בן ישראל שעושה לו בריח או מסגור לפתחו ידקר בחרב⁴¹. וכל כך למה כדי שלא יהיה לישראל כבוד ולא רשות (צניעות), שכל בית שאין לו דלת אין לו כבוד⁴² ולא צניעות⁴³ וכל הרוצה ליכנס נכנס בין ביום ובין בלילה. כיון שראו ישראל כך עמדו ובטלו כל דלתות בתיהם ולא היו יכולין לא לאכול ולא לשתות ולא

ועוד). ונראה שהיוונים המשיכו את תרבות הפלישתים. שגם הפלשתים כתבו 'אין לנו חלק באלקי ישראל' וכמבואר במגילת תענית (ליכטנשטיין הסכוליון – והיא ברייתא דמגילת תענית).

⁴¹ ויש במדרש שהובא לקמן, שגזרו היוונים לכתוב על בריחי הבתים דברי כפירה, והיהודים עקרו הבריחים כדי שלא לכתוב. ⁴² וכעין זה מצאנו במשנה בתמיד (דף כו עמוד א) בית הכסא של כבוד היה בבית המקדש. וזה היה כבודו מצאו נעול יודע שיש שם אדם פתוח בידוע שאין שם אדם. ע"כ. ופרש"י: וזהו כבודו לפי שיש בו פתח ואדם שנכנס שמה ימצאהו נעול סגור היה חוזר לאחוריו לפי שמבין שיש בו אדם. ע"כ. וכן הדבר בבית כשיש בו דלת, אין כל אחד יכול להכנס לשם. וזהו כבודו.

⁴³ כבר אמרו בגמרא בנדה (דף טז עמוד ב) אמר רבי שמעון בן יוחאי ארבעה דברים הקדוש ברוך הוא שונאן ואני איני אוהבן הנכנס לביתו פתאום ואצ"ל לבית חבירו. ופרש"י שאפילו בביתו לא יכנס לביתו, שמא עושים שם דבר צניעות. ע"כ. וכל שכן כשמסירים את הדלת לגמרי שלא שייך שיעשו שום דבר צניעות.

לשמש מטותיהם, בשביל גנבין⁴⁴ ולסטין ופריצי יוונים, ולא רואין שינה בעיניהם לא יום ולא לילה, ונתקיים עליהם מקרא שכתוב "ופחדת לילה ויומם" (דברים כח, סו). אמרו לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כמה אנו יכולים לסבול? אמר להם בעון מזוזה, אלא אעפ"כ רווחה תמצא בגזירה זו. והיו ישראל שרויין בלא דלתות, ואין לך דבר מעביר רעות האשה מעל בעלה כדלת⁴⁵ שנאמר

⁴⁴ שהיו גונבים להם דברי האכילה והשתיה.

⁴⁵ הפרטיות האישית בין בני הזוג, היא אבן יסוד בחיי הנישואין. וכמו שאמרו חז"ל בעירובין (דף סג עמוד ב) אמר רב ברונא אמר רב כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויין בה עליו הכתוב אומר "נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה" (מיכה ב, ט) ואמר רב יוסף אפילו באשתו נדה. ע"כ. הרי שאין זה רק מדרכי הצניעות, שהרי גם בשעה שהיא נדה ואסורה בקרבה על בעלה אמרו שהוא בכלל זה. אלא הוא אבן יסוד בהרגשה האישית בין הבעל לאשתו. ואפשר שזהו הטעם למה שאמרו חז"ל בבבא מציעא (דף פז עמוד א) שהאשה צרה עיניה באורחים יותר מן האיש. שכן כל מציאות של ישות נוספת בבית, האשה מרגישה בו חוסר נוחות. וזה מה שרצו היוונים הרעים והרשעים לעשות, לא רק לפגום בצניעות, אלא גם לפגום באהבה ואחווה שלום ורעות שבבית היהודי.

"לך עמי בא בחדריך וגו'" ⁴⁶ (ישעיה כו, ו), ועמדו בגזרה זו שלש שנים.

כיון שראו יוונים שעמדו ישראל בגזירה ולא נכשל אחד מהם בשום דבר רע, עמדו וגזרו עליהם גזירה אחרת, והעבירו קול: כל אדם מישראל שיש לו שור או שה יחקק על קרניו שאין לו חלק באלהי ישראל, וכל כך למה כדי שלא יאכלו ישראל בשר ולא חלב ולא גבינה, ולא יהיה להם חרישה. אמרו יודעים אנו שאין יכולין לעמוד בגזירה זו.

כיון ששמעו ישראל כך נצטערו צער גדול אמרו ח"ו שנכפור באלהינו, עמדו ומכרו בהמתן בין טהורה בין טמאה ⁴⁷, והיו ישראל מהלכין ברגלים,

⁴⁶ נראה לבאר בזה דהפסוק אומר: "לך עמי בא בחדריך וסגר דלתיך דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור יעבר זעם". ומהעצה זו של הפסוק למדנו שגם כאשר יש זעם בחוץ, אם הבעל עם האשה בדלת סגורה, הרי זה כתריס בפני הפורענות מבחינה רוחנית נפשית וגשמית אצל האשה.

⁴⁷ לכאורה כיון שהיתה הגזירה כתבו לכם על קרן השור וכו', למה מכרו גם הבהמות הטמאות? ומצאתי במגילת תענית (ליכטנשטיין הסכוליון – היא הברייתא שמבארת את מגילת תענית) שבימי יון היתה הגזירה שיהיו כותבין על קרניו של שור ועל מצחי חמורים אין לבעליו חלק בעליון כשם שהיו הפלשתים עושים.

ועליהם נתקיים "ראיתי עבדים על סוסים וגו'"⁴⁸
(קהלת י, ז).

אמר להם הקדוש ברוך הוא בעון שמנעתם עצמכם מעלות בשלש רגלים לירושלם ולהקריב קרבנות וליתן מתנות כהונה, לכן נתקיים עליכם "שורך טבוח לעיניך"⁴⁹ (דברים כח, לא), אלא אעפ"כ רוחה תמצאו בגזירה זו, והיו הצביים והאיילים וכל מיני עופות טהורים באים ונכנסים לבתיהם של ישראל, לפי שהיו בלא דלתות. ובאין ישראל ותופסין אותן ושוחטין ואוכלין בשר ונותנין שבח להקב"ה ואמרו ברוך הוא שהפך עצת אויבינו לטובה, שאילו היו דלתות לבתים היאך היתה כל צידה נכנסת אצלנו⁵⁰. השיבם הקדוש ברוך הוא

⁴⁸ כונת המדרש על המשך הפסוק "ראיתי עבדים על סוסים ושרים הלכים כעבדים על הארץ", שהיהודים השרים היו הולכים על הארץ.

⁴⁹ "שורך טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו חמרך גזול מלפניך ולא ישוב לך". והנה גם מכאן מתבאר שמכרו את החמורים שגם הם היו בכלל הגזירה וכמ"ש לעיל.

⁵⁰ ובזה נתגלו רחמי ה' עליהם שלא נטשם "כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב" (תהילים צד, יד). שהרי אילו היו גוזרים קודם גזירה זו של כתבו לכם על קרן השור, ואחר כך את הגזירה שיעקרו את הדלתות לא היו יכולים באותה שעה של הגזירה

אתם חסתם על כבודי ולא כפרתם בי אף אני זמנתי לכם צידה.

וכיון שראו היוונים שעמדו ישראל בגזירה זו, עמדו וגזרו כל מי שאשתו הולכת לטבילה ידקר בחרב וכל הרואה אותה הרי היא לו לאשה ובניה לעבדים, כיון שראו ישראל כך מנעו עצמם מלשמש, וכיון ששמעו יוונים כך אמרו, הואיל ואין ישראל משמשינן מטותיהם אנו נזקקין להן, כיון שראו ישראל כך חזרו על נשיהן בלא טבילה בעל כרחן, אמרו רבוננו של עולם בעל כרחינו שלא בטובותינו, שאין האשה רוצה לישב תחת בעלה בלא עונתה⁵¹. אמר להם הקדוש ברוך הוא הואיל

הראשונה להכנס אליהם החיות. נמצא שבמה שגזרו בגזירה הראשונה לעקור את הדלתות הקדימו תרופה למכה השנייה.
⁵¹ מכאן רואים דבר גדול שמצות העונה היא המחייבת את שלמות הבית. ולא לחינם קראו חז"ל בשבת (דף קנב ע"א) להאי ענינא, משים שלום בבית. ע"ש.

והנה יש לעיין בזה, דמשמע קצת מדברי המדרש שהנשים בעצמם חטאו או שעמדו לחטוא עם היוונים, שהרי בתחילה פרשו מנשותיהם, ורק לאחר ששמעו שאמרו הואיל ואין ישראל משמשינן מטותיהם אנו נזקקין להן, חזרו ישראל על נשיהן בלא טבילה בעל כרחן. ומטעם שאין אשה יכולה בלא עונה. ואין הכונה שיבואו היוונים על נשותיהם באונס, דמשמע הכא שרק

ועשיתם בלא כוונה אני אטהר אתכם ופתח לכל אחד ואחד מהן מעיין בתוך ביתו, והיו נשיהם טובלות⁵² בתוך בתיהם⁵³ ונתקיים עליהם מקרא זה "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה" (ישעיה

לאחר ששמעו שהיהודים פורשים מגשותיהם התעוררו היוונים לבא להחטיא את בנות ישראל ומזה חששו עם ישראל. והתירו לעצמם להיות עם נשותיהם בלא טבילה. ולדינא יש לעיין, דהאי היכא שיש חשש שאשתו תזנה עם אחר וכגון שלהוטה אחרי תשמיש ולא נטהרת מדמיה, אין מי שיבא להורות לבעלה שמותר לו להיות איתה באיסור כדי להצילה מאיסור אשת איש. ואפשר שמה שהתירו כן לעצמם שלא על פי חכמים התירו. וי"ל ועוד חזון למועד נקי נדר.

⁵² גם זה היה מסדרי ההשגחה העליונה, שכבר התבטלה הגזירה הראשונה שעקרו דלתות הבתים, ולכן היו הנשים יכולות לקיים מצות טבילה כתיקנה במעיין שבבתיהם.

⁵³ ומסתמא בעליהם היו מפקחין עליהם שטובלים כהוגן. ובשעת הדחק יש לסמוך על זה לכתחילה וכמ"ש בשו"ת הנודע ביהודה (תנינא חיו"ד סימן קכב, והובא בפתחי תשובה סימן קצה ס"ק ב) שנשאל באיש ואשה הדרים בכפר שאין שם יהודי או יהודית זולתם, אם מותר לבעלה לעמוד עליה כשהיא טובלת לראות שתהא כולה תחת המים. והעלה להקל בזה. וכן מבואר בשו"ת התשב"ץ (סימן תפג). וכ"כ הגר"ש קלוגר בספרו שיירי טהרה (סימן קצח תשובה ה, דף נט סוע"ד). וע"ע בט"ז (יו"ד סימן קצח ס"ק יד).

יב, ג), ונתקיים עליהם עוד מקרא זה "אם רחץ ה' את צואת בנות ציון"⁵⁴ (ישעיה ד, ד). כיון שראו יוונים שאין ישראל מרגישין בגזירותיהם עמדו וגזרו עליהם גזירה מרה ועכורה, שלא תכנס כלה בלילה הראשון מחופתה אלא אצל⁵⁵ ההגמון שבמקום ההוא⁵⁶.

⁵⁴ היינו, שהקב"ה עשה נס ופלא לברוא להם מעיינות ולרחוץ את בנות ציון מטומאת נדתן.

⁵⁵ גם בזה היו חכמי יוון חכמים להרע לטמאות כרם בית ישראל דהנה אמרו חז"ל במדרש רבה (פרשת וישלח פרשה פ) הנבעלת לערל קשה לפרוש, וכתב הרמב"ם ז"ל במורה נבוכים (ח"ג פרק מט) דנמשכת הנאה יתירה מחמת הערלה, וציווי המילה כדי להחליש כח התאווה. עכ"ד. ואפשר דלכן רצו להטעימה האי טעמה כדי שגם בהיותה נשואה עם בעלה שאינו ערל תזכור טעם ביאת האיסור הראשונה ותתאווה לזה כל ימיה. ועיין בשו"ת אך טוב לישראל (ח"ד סימן יט אות ד).

⁵⁶ איתא בכתובות (דף ג עמוד ב) שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא אדם טורח בסעודה שלשה ימים אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת וברביעי כונסה. ומסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בשלישי ולא מיחו בידם חכמים. מאי סכנה אילימא דאמרי בתולה הנשאת ליום הרביעי תיהרג נהגו לגמרי ניעקריה אמר רבה דאמרי בתולה הנשאת ביום הרביעי תיבעל להגמון תחלה וכו'. והנה על זה הקשתה הגמרא האי סכנה אונס הוא, משום דאיכא צנועות דמסרן נפשיהו לקטלא ואתיין לידי סכנה ולידרוש להו דאונס שרי, איכא פרוצות ויקלו גם ברצון. והנה התוספות שם

כיון ששמעו ישראל כך רפו ידיהם ותשש כחם
ונמנעו מלארס, והיו בנות ישראל בוגרות ומזקינות
כשהן בתולות, ונתקיים עליהם "בתולותיה נוגות

ד"ה בתולה) כתבו דהיו מקפידים על קביעות יום הרביעי כדי
להעבירם על דתם. וכ"כ הריטב"א (שם גירסת הספרים). ע"ש.
ואמנם הרשב"א (שם ד"ה שקדו חכמים) כתב וז"ל, יש מי
שהקשה והא שעת השמד היה ופרהסיא היה דדינא הוא דתהרג
ולא תעבור, ואיכא למימר דלהנאת עצמן היה מדלא גזרו הנישאת
ברביעי תהרג ואפילו בשעת השמד שרי, והר"א אב ב"ד אומר,
דכל בשעת השמד אפילו בהנאת עצמן תהרג ואל תעבור. והכא
להנאת עצמן מתכוונין ולא לשמד. וכן נראה לי כדברי הרב שאין
עיקר גזירתם לבטל יום רביעי שקבעו חכמים לנישואין, אלא שכל
הנישאת באיזה יום שתנשא תבעל תחילה להגמון ולהנאת עצמו.
עכ"ד.

והנה אצל היוונים לכל הדעות היה זה שעת השמד, שזה היה עיקר
חפצם ורצונם. והיו צריכים למסור נפשם על זה. ולפי זה צ"ע
גדול היאך באו להשיא את ביתו של מתתיהו הלא היתה צריכה
להבעל להגמון תחילה, וכיון דהוה שעת השמד היה לה להרג ולא
לעבור. והנראה בזה דבודאי שרבות בנות היו מוכנות למסור את
הנפש ולהרג ולא לעבור, אלא שהיוונים היו אונסים אותן בע"כ
שזה עיקר טומאת היוונים וגזרותיהם לא על הגוף כי אם על
הנפש. ולכן מעיקרא סברו דכיון שאין זה בידם והאשה כקרקע
עולם, ובודאי דלא נהנית מזה דטובתן של רשעים רעה היא אצל
צדיקים כמ"ש ביבמות (דף קג סוע"א) סברו דכל כהאי גוונא אין
להם למסור את הנפש להצלת בנות ישראל.

והיא מר לה" (איכה א, ד), והיו יוונים מתעללים בבתולות ישראל⁵⁷, ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים, עד שבא מעשה של בת מתתיהו כהן גדול שנשאת לבן חשמונאי ואלעזר היה שמו, כיון שהגיע יום שמחתה הושיבוה באפריון, וכשהגיע זמן הסעודה נתקבצו כל גדולי ישראל לכבוד מתתיהו ובן חשמונאי שלא היו באותו הדור גדולים מהם, וכשישבו לסעוד עמדה חנה בת מתתיהו מעל אפריון וספקה כפיה זו על זו וקרעה פורפירון⁵⁸ שלה. ועמדה לפני כל ישראל כשהיא מגולה ולפני אביה ואמה וחותנה. כיון שראו אחיה כך נתביישו ונתנו פניהם בקרקע וקרעו בגדיהם, ועמדו עליה להרגה⁵⁹, אמרה להם: שמעוני אחיי

⁵⁷ אע"פ שאמרו שבנות ישראל היו בוגרות ומזקינות כשהן בתולות, וא"כ לא היו בכלל הגזירה כיון שלא באו להנשא. וא"כ לא התעללו בהם. מ"מ נראה דעצם גזירה זו היא התעללות מאין כמוה שלא יכולות להנשא. אי נמי שכמה מהנשים שהיו מוכנות להתחתן גם על דעת זה בהם התעללו. וכן נראה מהמשך המדרש שאפילו בת מתתיהו כהן גדול שבאה להתחתן לולי שעוררה את אחיה, היתה מושלכת אל ההגמון.

⁵⁸ בגדי הכלה המפוארים.

⁵⁹ הנה אף על פי שבמה שגילתה עצמה בפני האי קהלה קדישא, אין בה משפט מות, מ"מ נראה שרצו לדון אותה במיתה למיגדר

מילתא, וכמ"ש ביבמות (דף צ עמוד ב) אמר רבי אלעזר בן יעקב שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה ומעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך ושוב מעשה באדם אחד שהטיח באשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. וכן פסק הרמב"ם (הלכות סנהדרין פרק כד הלכה ד). וכ"פ בשו"ע (חושן משפט סימן ב סעיף א) וז"ל, כל בית דין, אפילו אינם סמוכים בא"י, אם רואים שהעם פרוצים בעבירות (ושהוא צורך שעה) (טור), היו דנין בין מיתה בין ממון, בין כל דיני עונש, ואפילו אין בדבר עדות גמורה. ואם הוא אלם, חובטים אותו על ידי עובדי כוכבים. (ויש להם כח להפקיר ממונו ולאבדו כפי מה שרואים לגדור פרצת הדור) (טור בשם הרמב"ם בפרק כ"ד מסנהדרין). וכל מעשיהם יהיו לשם שמים. ודוקא גדול הדור, או טובי העיר שהמחוס ב"ד עליהם. עכ"ל.

ובמה שסיים בשו"ע ודוקא גדולי הדור, עיין בביאור הגר"א שציין מקור מקומו טהור בב"ק (דף צו ע"ב) ונראה שכונתו למ"ש בגמרא שם אמר ליה לא אמינא לך כי יתיבנא בדינא לא תימא לי מידי דאמר הונא חברין עלאי אנא ושבור מלכא אחי בדינא האי אינש גזלנא עתיקא הוא ובעינא דאינקנסיה. ע"ש. וכאן הרי מבואר לעיל מיניה שמתתיהו ובני חשמונאי לא היו באותו הדור גדולים מהם. ולכן רצו לקיים בה גזר דין מות, לפי שהיה הדור פרוץ בטומאת יוץ.

ואם כנים אנו בזה יוצא, דכל היכא שבאים לגדור גדר ולהעניש שלא מן הדין, אין בזה כלל דיני משפט, שהרי כאן היו קרוביה ואעפ"כ רצו להענישה למיגדר מילתא. ועיין בסנהדרין (דף מה

ודודיי, ומה אם בשביל שעמדתי לפני צדיקים
ערומה בלי שום עבירה הרי אתם מתקנאים בי, ואין
אתם מתקנאים למסרני ביד ערל להתעולל בי! הלא
יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו
אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך כשכם ומסרו
נפשם על ייחוד של מקום ועזרם ה' ולא הכלימם,
ואתם חמשה אחים יהודה יוחנן יונתן שמעון
ואלעזר, ופרחי כהונה יותר ממאתים בחור, שימו
בטחונכם על המקום והוא יעזור אתכם שנאמר "כי
אין לה' מעצור להושיע וגו'" (שמואל א', יד, ו).
ופתחה פיה בבכיה ואמרה, רבונו של עולם אם לא
תחוס עלינו, חוס על קדושת שמך הגדול שנקרא
עלינו ונקום היום נקמתנו.

באותה שעה נתקנאו אחיה ואמרו, בואו ונטול עצה
מה נעשה, נטלו עצה זה מזה ואמרו בואו ונקח
אחותנו ונוליכנה אצל המלך הגדול ונאמר לו
אחותנו בת כהן גדול ואין בכל ישראל גדול

ע"ב) דאע"פ שאין תולין נשים ואין דנים שנים ביום אחד, שמעון
בן שטח תלה שמונים נשים ביום אחד למיגדר מילתא. ודון מיניה.

מאבינו, וראינו שלא תלין אחותנו עם ההגמון, אלא
עם המלך שהוא גדול כמותינו, ונכנסנו עליו
ונהרגהו ונצא, ונתחיל אח"כ בעבדיו ובשריו,
והשם יעזרנו וישגבנו, נטלו עצה וכו', ועשה להם
הקדוש ברוך הוא תשועה גדולה, ושמעו בת קול
מבית קדש הקדשים: כל ישראל נצחו טליא
באנטוכיא, כן יעשה המקום ישועה בימינו אלה.



מעשה חנוכה נוסח ב'

[בית המדרש חדר א' בשם מדרש לחנוכה]

במדרש זה מצאנו שילובים של פסוקים רבים ביני שיטי, וציינום במראה מקומות.

לא נראה שאומות העולם דיברו בלשון כזו. ויותר נראה שמסדר המדרש הרגיל בלשון התנ"ך שילב באמרי פיהם לשונות הפסוקים, כדרכם של חכמים. "ולשון חכמים מרפא" (משלי יב, ח).

בשנת כ"ג שנים למלך אנטיוכס הוא שנת רי"ג לבנין בית שני, רוח רעה נוססה בו וחרב חדה לשונו שלופה מתערה, להכות ארץ בשבט פיו. ויען ויאמר לכל שריו ועבדיו הפרתמים היושבים ראשונה במלכות, הלא תדעו הלא תשמעו כי הנה עם בני ישראל אשר בירושלם "גוי עז פנים" (דברים כח, נ) "ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים" (אסתר ג, ח), אשר גאון וגובה להם האומרים "ידינו רמה" (דברים לב, כז) ותמיד כל הימים מקוים שברון המלכים, לאמר, "כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים" (ישעיה ס, ב) "וזרח בחושך אור לישרים" (תהילים קיב, ד)

”ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם” (שמות י, כג).

ולי אני המלך אין שוה להניחם, ועתה קומו ונקומו עליהם למלחמה, ”לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד” (תהילים פג, ה), ”הבה נתחכמה לו” (שמות א, י) לבטל מהם את יום השבת ומילה וראש חודש, וייטב הדבר בעיני שריו ועבדיו לעשות כדבר המלך.

בעת ההיא שלח את ניקנור משנהו בחיל גדול ועם רב ויבא לירושלים, ויצר עליה בקול ענות וחרופים לחרף מערכות אלהים. ויהרוג בה הרג רב. אמר רבי שמעון בן יוחאי, בת היתה לו למתתיהו כהן גדול שאין כיופיה בכל העולם ומקודשת לאחד מבני חשמונאי, ובא אחד מן היוונים ותפסה בבלוריתה והציע ספר תורה תחתיה ובא אליה בפני ארוסה⁶⁰. ולהעלות חמה ולנקום נקם בנה במה בבית המקדש ושחטו דבר אחר (חזיר) ויביאו את דמו אל עזרת הקדש.

⁶⁰ במדרש לקמן מצאנו כמה שינויים, שהיתה בת יוחנן, והיתה נשואה ולא ארוסה, ושלא בא עליה היווני שהרגוהו לפני. ואפשר ששני מעשים היו.

ורוח ה' לבשה את (עיין שופטים ו, לד) יוחנן בן מתתיהו ויקנא קנאת ה' צבאות ויחמול על עם הקדש שה פזורה ישראל. וילבוש בגדי נקם לנקום נקמת בני ישראל מאת היוונים.

ויועץ בלבו ויעש לו חרב קטנה ויחגור אותה תחת מעילו.

ויצא לרחוב העיר ויבא עד לפני שער המלך. ויקרא לשוערים ויאמר אליהם, אני יוחנן בן מתתיהו הנני בא לבא לפני אדוניכם.

ויאמרו נערי המלך אל המלך, הנה יוחנן הכהן הגדול עומד בחצר. ויאמר המלך יבא (עיין אסתר ו, ד).

ויבא יוחנן לפני המלך ויאמר לו ניקנור⁶¹, מדוע אתה עובר את מצוות המלך ואינך חפץ בשלום מלכותו, הלא ידעת אם לא שמעת כי יש לאל ידי בכח גבורת חיילות לעשות עמכם רע עד בלתי השאיר לכם שריד ופליט, כי עתה גם אותך הרגתי ואותם שרפתים כקש לפני רוח, ומי בכל אלהי

⁶¹ הנה במגילת אנטיוכוס מבואר שניקנור לא היה המלך אלא שר צבאו של אנטיוכוס. ואפשר שהמליכו אנטיוכוס שיהיה מלך בארץ ישראל לאחר שיכבשנה.

הארצות אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלם מידי (עיין מלכים ב, יח, לה). ויען יוחנן למלך לאמר, עתה באתי אליך כל אשר תחפוץ אעשה, לא אסור ממצותיך ימין ושמאל (עיין דברים ה, כט).

ויאמר לו המלך "במה יודע איפה" (שמות לג, טז) כי אתה סר אל משמעתי הלא כאשר תקרב אל המזבח ותעשה את חטאתך ואת עולתך בחלב ודם החזיר הזה ותלבש בגדי מלכות אשר לבש בו המלך ותרכב על מרכבת המשנה אשר לו, ואשר ניתן כתר מלכות בראשך (עיין אסתר ו, ח). ויאמר יוחנן אנכי אעשה כדברך כאשר אדוני מצוה, רק אין דבר⁶² "כי יגורתי מפני האף והחמה" (דברים ט, יט) עם בני ישראל⁶³, הן אזבח תועבת ה' על המזבח לעיניהם ולא יסקלוני (עיין שמות ח, כב)? אך בזאת יאות לי (עיין בראשית לד, כב) לעשות בדברך בהוציאך כל איש מלפניך ואני ואתה ואין זולתך. ואז אעשה כדבר המלך (אסתר ה, ח), פן יודיעון הדבר אל עם בני ישראל.

⁶² כלומר אין דבר המונע רק זה.

⁶³ כלומר שיהיה הכעס והחימה אצל בני ישראל כשיראוהו חוטא.

ויטב הדבר בעיני המלך ויצו לאמר "הוציאו כל איש מעלי" ולא עמד איש אתו מכל הנצבים עליו (עיינן בראשית מה, א).

ויהי בלכתם ויתפלל יוחנן לפני ה' ויאמר: ה' אלהי ישראל יושב הכרובים אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ, אתה עשית את השמים ואת הארץ, הטה אזנך ושמע פקח עיניך וראה את דברי אנטיוכס אשר שלחו לחרף מערכות אלהים חיים ומלך עולם. אמנם ה' החריבו מלכי אשור⁶⁴ את הגוים ואת ארצם ונתנו את אלהיהם באש, כי לא אלהים המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן ויאבדום⁶⁵. ואתה ה' אלהינו הושיעני נא מידו, פן ילך וישתבח ויתפאר בבית דגון אלהיו לאמר, אלהי נתנם בידי. "וכחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ח, יז).

⁶⁴ יש גורסים מלכי יון. וכן נראה. שכאן מתפלל שלא תעמוד ליוונים הזכות שהחריבו את העבודה זרה של אשור. שכן גם היוונים עובדי אלילים ויתפארו שאלוהיהם חזק מכולם.

⁶⁵ נראה לפרש שזאת היתה טענת מלכי יון כנגד פסילי אלוהי אשור, שפסילהם לא אלהים המה כי אם מעשה ידי אדם עץ ואבן. ולא ראו היוונים נגעי עצמם שגם פסילי אלוהיהם מעשה ידי אדם. ומום שבך אל תאמר לחברך.

וככלות עתרתו חיזק ואמץ לבבו ויאמר, ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה (עיי' שופטים טז, כח) ואנקמה נקמת בני ישראל, ויקרב יוחנן אליו ויתקע החרב בלבו, ויהי כאשר כרע שם נפל שדוד את פני הקדש.

ויהי אך יצא יוחנן כהן גדול מאת פני הקדש וירע תרועה גדולה. ויערוך מלחמה בעמים. ויהרוג בהם הרג רב שבעה אלף ושבע מאות ושנים ושבעים מבלעדי העם אשר נהרגו איש בחרב רעהו.

ויהי כאשר שמע אנטיוכס כי נהרג משנהו ניקנור. ויצר לו מאד וישלח ויקרא לכל שריו ועבדיו וגם למשנהו הגדול⁶⁶ ויאמר אליהם, האם בגוי הזה לא תתנקם נפשי (עיי' ירמיה ה, ט) אשר השחיתו וחבלו חיילות ויבוזו מחנותי ושריי. ועתה מה אנו מחשים הבא נא נבוא אליהם למלחמה לבטל מהם את השבת וראש חודש ומילה, ומי האלהים אשר יציל אותם מידי.

וישלח את בגריס בחיל גדול ועם רב ויבא לירושלם ויצר עליה, וימרו את אלהים עליון "ויכעיסוהו

⁶⁶ הוא בגריס כמבואר במגילת אנטיוכוס.

בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו" (תהילים עח, נח)
במזבח אלהיהם⁶⁷.

"ויעבירו קול במחנה" (שמות לו, ו) מטעם המלך
לאמר כל איש ואיש אשר ישמור שבתות ה' ור"ח
ומילה יומת.

ורבים מבני ישראל בימים ההם מסרו נפשם בעבור
כבוד המקום ברוך הוא ולא בטלו ברית אבותם.
ואשה אחת מבני הלויים מלתה את בנה לשמונה
ימים בתופים ומחולות, והיא עלתה על חומת
ירושלים ובנה חתן דמים מהול בידה ותעץ ותאמר
לפני ה': "כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו
בבריתך" (תהילים מד, יח), "לא נסוג אחור לבנו,
ותט אשורנו מני ארחיך" (שם פסוק יט). והשליכה
עצמה עם בנה מעל החומה וימותו שניהם. וכמוה
עשו רבים מבני ישראל ולא הפרו את ברית אבותם
ואת קדוש ישראל יעריצו (עיין ישעיה כט, כג).

וקהל קדושים אמרו איש אל רעהו, הנה דבר המלך
בחמה שפוכה לבטל ממנו את השבת, דברי הרב
ודברי התלמיד דברי מי שומעים, וכתוב בתורתנו

⁶⁷ תיבת יקניאהו עולה למעלה ולמטה וכאומר ובפסילהם
יקניאוהו, יקניאוהו במזבח אלהיהם.

"ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות" (שמות לד, כא) הלא "טוב לחסות בה" (תהילים קיח, ח) ונשבות את שבתותינו "אם יחינו ונחיה ואם ימיתנו ומתנו" (מלכים ב, ז, ד).

ויועצו לשבות השבת במערה אחת הם נשיהם וטפם.

ויוגד למלך לאמר "הנה אנשים באו הנה" (יהושע ב, ב) במערה אחת לשבות את שבתותם.

וישלח המלך את חיילותיו חלוצים לצבא. וישבו על פי המערה ויקראו אותם אליהם בדבר המלך לאמר, מדוע מריתם את דת המלך. ועתה בואו⁶⁸ נא וסורו נא אל משמעתו של מלך והצלתם את נפשותיכם ממות.

"ויענו כל העם יחדיו לאמר כל⁶⁹ אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שמות יט, ח), אשר ציונו על הר סיני "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות" (שמות לד, כא), הלא טוב לנו מות ביד ה' פה ולא נחלל את יום השבת חס ושלו.

⁶⁸ כך צריך לומר.

⁶⁹ נראה להוסיף תיבת כל כלשון הפסוק.

וכאשר ראו כל אנשי הצבא כי לא אבו הלוך בדתי
 מלכיהם, ויביאו עצים וישרפו על פי המערה
 "וימותו לפני ה'" (ויקרא י, ב) כאלף איש ואשה.
 ויהי כשמוע יוחנן בן מתתיהו וד' אחיו את כל זאת,
 אזרו חיל בגבורתם ובעזרם ומגינם של אביהם
 שבשמים אשר בטחו בו, וילחמו בעמים ויהרגו
 הרג רב אין חקר ואין מספר, לא נשאר בהם עד
 אחד, אפס זולתי בגריס⁷⁰ אשר נס אל אנטיוכיא אל
 המלך ועמו אנשים פליטי חרב מוכים ומעונים.
 ויעץ בגריס ויאמר לאנטיוכס הן אתה שמת טעם
 לבטל את השבת ראש חודש ומילה, נבול תבול גם
 אתה וכל העם הזה אשר ברגליך (עיינן שמות יח,
 יח), כי אם ילכו כל העם וכל הלשונות האלה לא
 יוכלון לעמוד לפני חמשת בני מתתיהו כהן גדול,
 אשר מאריות גברו ומנשרים קלו.
 ועתה המלך עצתי תיטב עליך ולא תלחם במתי
 מעט "פן נהיה לבוז" (בראשית לח, כג) ולקלס
 לעיני כל העמים ומלכי ארץ וכל לאומים (תהילים
 קמח, יא), "אם על המלך טוב" (אסתר א, יט) יכתב
 ונשלוח ספרים בכל מדינות מלכותך (אסתר ג, יג)

⁷⁰ רק בגריס נשאר לבדו.

ויבואו כל שרי עם ועם ולא ישאר מהם עד אחד, ויעש המלך כדבר בגרים (אסתר א, כא). ויבואו מכל מדינות המלך "שרי עם ועם" (אסתר ג, יב) עם אלפים ורבבות חיילות חלוצי צבא, וכאשר ראה בגרים "כי כביר מצאו ידו" (איוב לא, כה) וחיילים יגבר ורב מאד מחנהו אין חקר ואין מספר, קם בגרים ויבא לירושלם ויצר עליה, ויחל לחרף מערכות אלהים חיים ומלך עולם, ויבקע החומה וינתק וישבר במקדש י"ג פרצות ויחשוב בלבו לאמר הפעם הזאת לא יוכלו לי, כי רב חילי וכי כביר מצאה ידי.

אמר רבי יצחק בר נחמני אלף ושמונים ריבוא גייסות באו עם בגרים הרשע. ואמר לישראל, שוטים אתם שתעשו מלחמה עם חיילים שאין להם שיעור, אם תאמרו אלהיכם יביא מבול, כבר נשבע שלא יביא מבול לעולם. ואם גבריאלי יעמוד בנו לשרוף אותנו כמו שעשה לסנחריב, הרי אנו סכים עצמנו בדם חזיר ובשכבת זרע של סוסים ולא יגע בנו.

נשאו ישראל עיניהם למרום ויאמרו "לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד" (תהילים קטו, א) שלא

יתבזה בעכו"ם, עכשיו יאמרו אין לאלהיהם עצה אחרת, וכך כתיב "גדול העצה ורב העליליה" (ירמיה לב, יט).

אמר הקדוש ברוך הוא חייכם מחשבתי גדולה משלכם "כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב" (תהילים צד, יד).

באותה שעה היו ישראל מצפים להרי מזרח אולי יבואו להם עכו"ם פרסיים לעזרתם, אז חרה לו למתתיהו כהן גדול ואמר לו לחשמונאי⁷¹ ולא כתיב

⁷¹ הנה מהר"י ונה בביאורו על מגילת אנטיוכוס (הוצאת זכרון אהרן עמוד רכו אות ס) כתב על שהיו גדולים קורין אותן חשמונים כמו אפרתים כמו "יאתיו חשמונים מני מצרים" (תהלים סח, לב). ופירש הרד"ק אנשים גדולים ונגידים. או שם הוא למשפחה גדולה ששמה כך. כך כינו הכהנים בני מתתיהו חשמונים. ואמר אליהו (היינו רבי אליהו בחור בספר התשבי ערך חשמן) שהיו היהודים הלועזים קורין הקרדנאלים חשמונים. ורבי יוסף דון יחיא ז"ל פירש שהם אנשים גדולים וחושבים. ואמנם ברש"י על התהילים (סח, לב) הביא שמנחם פירש שהיא שם מדינה. ויש פותרים אותו לשון דורון. כי אין הדורון בא אלא מאנשים גדולים. ע"כ. נמצא שכאן אמר לאחד מבני חשמונאי. ומיהו זה ואיזהו?

וראיתי באוסף מדרשים (ח"ב הוצאת זכרון אהרן עמוד קכח בהערות וציונים הערה לו) דבסדר עולם זוטא ובארחות חיים הו"ד בב"י (או"ח סימן תרפב וביוחסין, שיוחנן הוא הנקרא

"ארור הגבר אשר שם בשר זרועו לו ומן ה' יסיר לכו" (ירמיהו יז, ה) "וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו" (שם פסוק ז)?

אמר לו יפה אמרת אני ושבעה בני ואתה ושלשה בנים הם י"ב⁷² "שבטי יה עדות לישראל" (תהילים קכב, ד), מובטח אני בהקב"ה שיעשה לנו נסים ונפלאות.

ויצומו וילבשו שקים ואפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים עזרם ומגינם של ישראל.

חשמונאי. והראב"ד בדורות עולם והמאירי בהקדמה לאבות ובספר יסוד עולם (מאמר ד פי"ח) מובא שמתתיהו הוא הנקרא חשמונאי. וכן דעת המדרש כאן שכן אומר יוחנן למתתיהו אחה ושבעה בניך. וצ"ע שלפי הנודע מיוסיפון וספר חשמונאים וראב"ד בדורות עולם לא היו למתתיהו אלא חמשה בנים. ושמא אף בני בניו בכלל. עכ"ד. וכן מצאתי בספר אבני שי"ש (ח"ב עמוד צב).

⁷² וכן הביא רש"י על התורה (דברים פרק לג פסוק יא) "מחץ מתנים קמיו" - דבר אחר ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה" (דברים לג, יא). ע"כ.

וככלותם להתפלל קמו מכרוע על ברכיהם ויעצמו עשתנותם, מנשרים קלו ומאריות גברו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב.

אמר רבי יצחק בר נחמני, באותה שעה תפס הקדוש ברוך הוא שבעים שרים של מעלה משרי אומות העולם ורצע אותם במרצע של אש, ויאמר להם הרגו איש את קרובו⁷³. ואם ימלט אחד מהם נפשיכם תחת נפשו.

וכשהיו היוונים מורים חצים וחרבות באו המלאכים ונעצו אותם בלבו של היוונים, הוי⁷⁴ "חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה" (תהילים לז, טו), והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים ה' ילחם לנו.

וכל מלך ומלך מהמלכים שנהרג היו באים המלאכים ומבזבזים ממונו⁷⁵ והטילו לבתיהם של ישראל, שהם לא היו יכולים ליטול את השלל מפני החללים. ואת חיילותיהם מהם שרפו בני ישראל,

⁷³ שכל מלאך יהרוג את בני אומתו, שהרי באו מכל העולם לעזרת אנטיוכוס.

⁷⁴ הוי אומר. והיינו כמו שנאמר.

⁷⁵ שלוקחים את כל ביזת ממונו.

מהם דקרו בחרב, ומהם תלו על העץ. ובגרים
הרשע שרפו אותו בית ישראל באש.
ואז אנטיוכס המלך כאשר שמע אשר נהרגו בגרים
וכל שרי החיל אשר עמו, וינס במדינות הים. והיה
כל מוצאו אותו במקום אשר היה שם, ששם באו
המורדים בו, היו קוראין אותו הבורח.
ואחר כך באו בני חשמונאי לבית המקדש, ויבנו
הערים ויסגרו הפרצות ויטהרו את העזרה מן
ההרוגים ומהטומאות.
ויבקשו שמן זית זך להדליק את המנורה ולא מצאו
כי אם צלוחית אחת אשר היתה חתומה בטבעת
הכהן גדול וידעו כי הוא שמן טהור, והיה בה
כשיעור הדלקת יום אחד.
ואלהי השמים אשר שכן שמו שם הניח ברכה
בשמן, והיו מוצאים כל לילה ולילה אחר עריכת
הנרות האסיך⁷⁶ מלאה שמן⁷⁷ והעלו הנרות ממנו

⁷⁶ אסיך נקרא כלי השמן. ויקרא כן על שם שסכין ומושחין ממנו.
(מצודת ציון מלכים ב פרק ד פסוק ב).
⁷⁷ מבואר כאן במדרש הנס שהיה בשמן שמצאו כל יום את פך
השמן מלא בכל לילה לאחר עריכת הנרות.

שמונה ימים, ועל הצלתם ונס האסיף ההוא, קבלו וקיימו היהודים עליהם ועל זרעם להיות עושים את

והנה הבית יוסף (אורח חיים סימן תרע אות א) כתב וז"ל, איכא למידק למה קבעו שמנה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות? ויש לומר, שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס.

ועוד יש לומר, שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור, נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה.

אי נמי, שבלי לראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה. עכ"ד הב"י.

ויש להעיר דמדברי המדרש הכא נראה דלא כתירוצי הב"י, שמ"ש בתירוץ הראשון שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים, כאן מבואר שריקנו את כל הפך.

ובתירוץ השני שביאר שלאחר שנתנו השמן במנורה נשאר הפך מלא כבתחלה, כאן מבואר שבכל ערב היה מתמלא פך השמן לאחר ערכית הנרות. ומשמע שבלילה השני רק התמלא ולא היה נס המילוי בלילה הראשון.

גם תירוץ השלישי שמצאו בבוקר את הנרות מלאים כבתחילה, לא יכון על פי דברי המדרש שהיה הנס בפך השמן. ומ"מ כבר רבו התירוצים על קושיית הב"י זו.

ומהמשך דברי המדרש משמע שתיקנו שמונת ימי חנוכה גם על נס הצלתם. וכן כתב לתרץ הפר"ח (שם) שהיום הראשון הוא על נס המלחמה. ומדברי המדרש יש ראייה לתירוץ.

שמונת ימי חנוכה בהלל ובהודאה בכל שנה ושנה
"וזכרם לא יסוף מזרעם" (אסתר ט, כח).
ברוך הרב את ריבנו והנוקם את נקמתנו והמשלם
גמול לכל אויבי נפשינו, ברוך האל המושיע.
תם מדרש מעשה חנוכה



מדרש לחנוכה

[בית המדרש חדר א' צד קלב מכתב יד לפסיא]

ישתבח שמו של הקדוש ברוך הוא, שהוא לבדו דר במרום ושוכן על שלש מאות ותשעים רקיעים, ובכל רקיע יש שם כסא כבוד עליו ובכל אחד ואחד יש לו משרתים שרפים ואופנים וכרובים וגלגלים. ואל תתמה בדבר זה, שהרי מלך בשר ודם שיש לו כמה מקומות יש לו בתים ועליות ותחתונים, כל שכן הקדוש ברוך הוא שהעולם שלו. וכן השמים בנוים משלש מאות ותשעים [רקיעים].

ובזמן שבית המקדש היה קיים והיו ישראל עושים רצונו של מקום, היה הקדוש ברוך הוא יושב על ערבות של רקיע שביעי מרוב אהבה לישראל. ולאחר שחטאו ישראל, עלה למעלה למעלה עד ג' מאות ותשעים רקיעים שנאמר "אלך ואשובה אל מקומי" (הושע ה, טו).

דרש מרי בר מר, מאי דכתיב "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג), תלה הכתוב המצוה בנר, מה נר זה אינו עומד לאדם אלא לשעה אף המצוה אינה מגינה אלא לשעה, והתורה תלה באור, מה אור זה, מאיר לעולם אף תורה מאירה בעולם הזה ובעולם

הבא שנאמר "בהתהלכך תנחה אותך" (משלי ו, כב) - בעולם הזה "ובשכבך תשמור עליך" (שם) – בעולם הבא.

אמר רבא דרחים רבנן הוי ליה בנין רבנן, דמוקיר רבנן הוי ליה חתנוותא רבנן, דדחיל מרבנן הוא גופיה הוי צורבא מרבנן, ואי לאו בר הכי הוא משתמעון מילי כצורבא מרבנן⁷⁸.

אמר רב הונא הרגיל בנר חנוכה הויין ליה בנים תלמידי חכמים, הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה, הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין⁷⁹.

תנו רבנן, בימי מלכות יון הרשעה גזרו על ישראל, שכל מי שיש לו בריח בתוך ביתו יחקוק עליו שאין לשונאי ישראל⁸⁰ חלק ונחלה באלהי ישראל, מיד הלכו ישראל ועקרו בריחים שבבתיהם.

ועוד גזרו, שכל מי שיש לו שור יכתוב על קרנו שאין לשונאי ישראל חלק באלהי ישראל, הלכו ישראל ומכרו שוריהם.

⁷⁸ שבת (דף כג ע"ב).

⁷⁹ שם.

⁸⁰ לשון הפוכה והכונה לעם ישראל.

ועוד גזרו עליהם שיהיו בועלין נשיהן נדות הלכו
ישראל ופרשו מנשיהן.

ועוד גזרו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון
תחלה ואחר כך תחזור לבעלה. ונהגו בדבר הזה
שלש שנים ושמונה חדשים עד שנשאת בתו של
יוחנן כהן גדול.

כיון שרצו להוליכה אצל אותו ההגמון, פרעה
ראשה וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם, מיד
נתמלא יהודה ואחיו חימה עליה ואמרו הוציאוה
לשריפה⁸¹, ואל יתגלה דבר זה למלכות מפני סכנת
נפשות, שהעיזה פניה להיות ערומה בפני כל העם
הזה⁸².

⁸¹ כבר הבאתי בביאורי על המדרש הקודם שעשו כן למיגדר
מילתא. וכאן מבואר שרצה לדונה בשריפה. ואפשר שמצא
אסמכתא בעלמא לזה מן התורה שמאמר "ובת איש כהן כי תחל
לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף" (ויקרא כא, ט) וכאן
היתה בת כהן.

⁸² שכשישמעו המלכות שהפקירה עצמה כך לפני כולם בודאי
שיקחו אותם אל בתי פריצותם. ואפשר שהיו גם מענישים על
מעשה שכזה אותה ואת משפחתה בזמנם ולכן חשש ואמר מפני
סכנת נפשות. ובוזה נהגו כחזיר שפושט טלפיו ואומר כשר אני.

אז אמרה לו⁸³ היאך אתבזה לפני אחי ורעי ולא אתבזה בעיני ערל וטמא, שאתם רוצים למעול בי ולהוליך אותי לשכב אצלו.

כיון ששמע יהודה וחבריו כך, נועצו יחדיו להרוג ההגמון, מיד הלבישו הנערה בלבוש מלכות, ועשו חופה של הדס מבית חשמונאי עד ביתו של הגמון, ובאין כל בעלי נבל וכנור ובעלי זמר והיו מזמרים ומרקדים עד שבאו לבית ההגמון.

כיון ששמע ההגמון כך אמר לשריו ועבדיו ראו אותם שהם מגדולי ישראל מזרע אהרן הכהן כמה הם שמחים לעשות רצוני ראויים הם לכבוד גדול, וצוה להוציא חוץ שריו ועבדיו.

ונכנס יהודה וחבריו עם אחותו אצל ההגמון וחתכו ראשו ובזזו כל אשר לו. והרגו שריו ועבדיו ודרסו היוונים עד גמירא חוץ מעיקר המלכות⁸⁴.

וישראל שהיו בעיר היו ברתת וברעד בשביל אותם בחורי ישראל. יצאה בת קול ואמרה, נצחו טליא

⁸³ לאחיה יהודה שחרץ את דינה.

⁸⁴ כלומר חוץ מעיקר המלכות שלא היתה בארץ ישראל, שעדיין נשארה בעולם.

דאזלו למעבד קרבא באנטוכיא⁸⁵. וחזרו אותו
בחורים וסגרו השערים ועשו תשובה ועסקו בתורה
ובגמילות חסדים.

כיון ששמע מלך יוונים שהרגו ישראל הגמון שלו,
קבץ כל עמו ובא לפני ירושלם והביא אותה
במצור, ונפחדו מאד היהודים, והיתה שם אשה
אלמנה יהודית שמה ולקחה שפחתה והלכה אצל
שערי ירושלם ואמרה, הניחו אותי לצאת שמא
יעשה המקום נס על ידי, ופתחו לה ויצאה, והלכה
לפני המלך.

ויאמר לה מה תבקשי?

ואמרה אדוני! בת גדולים מישראל אנכי ואחי
נביאים, ושמעתי שהיו מתנבאים שמחר תפול
ירושלם בידך, כיון ששמע כך שמח שמחה גדולה.
והיה לו אחד מחכמיו שהיה רואה וחווה בכוכבים,
והיה אומר רואה אני שישראל חוזרים בתשובה ואי
אתה יכול להם, חזור למקומך⁸⁶. ונתמלא המלך
חמה עליו וצוה לחטפו, ואסרו ידיו ורגליו לתלות

⁸⁵ נצחו הבחורים העירים שהלכו להלחם באנטוכיא שהיא מלכות
יון.

⁸⁶ כלומר אל תלחם בהם, שתפסיד במלחמה.

אותו על העץ אצל ירושלם ויאמר המלך, מחר כשתפול ירושלם בידינו נהרוג אותו. והיה המלך מאמין לאותה יהודית. ויאהב אותה ויאמר לה רצונך שתנשאי לי?

ואמרה לו אדוני המלך, איני ראויה אפילו לאחד מעבדיך⁸⁷. ואמנם כיון שלבך נוטה לזה, תעביר כרוז בכל המחנה שכל מי שיראה שתי נשים הולכות אצל המעיין אל יפגעו בהן, לפי שצריכה אני לילך לשם לרחוץ עצמי ולטבול⁸⁸.

מיד העבירו הכרוז ועשתה כך. ועשה המלך משתה גדול ושתו ונשכרו, ואחר כך הלכו כל אחד ואחד לאוהליו והמלך ישב בחיקה וישן.

והלכה אותה יהודית ונטלה סייף שלו וחתכה ראשו ופשטה סדין עליו, והלכה עם ראשו של מלך אצל שערי ירושלם ואמרה, פתחו לי השערים שכבר עשה הקדוש ברוך הוא נס על ידי.

⁸⁷ שמרה על עצמה בדיבורה ואמרה לו בלשון שלילה שברית כרותה לשפתים (מועד קטן דף יח ע"א) וחששה מזה.

⁸⁸ ומה אכפת לגוי ולטבילה. ואפשר שרצתה להראות לו שעדיין היא שומרת כל עניני הטהרה ואף על פי כן מתרצה לו. ובזה קנתה את אמונו יותר.

אמרו לה, לא דייך שזנית וקלקלת אלא שבאת בעלילה עמנו⁸⁹.

מיד הראתה⁹⁰ להם ראשו של מלך, כיון שראוהו פתחו השערים ויצאו והרימו קול "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" (דברים ו, ד).

כיון ששמעו יוונים כך⁹¹ אמרו' למחרת⁹² באים עלינו, והלכו למלך ומצאוהו בלא ראש ונפל עליהם אימה ופחד וברחו כלם, וירדפו ישראל אחריהם והרגו מהם כמה וכמה. כן יעשה הקדוש ברוך הוא נקמה בשונאינו מהרה ויחיש לנו ישועה ככתוב ובא לציון גואל.

"דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת" (קהלת א, ד), והכתיב "והארץ כבגד תבלה"⁹³ (ישעיה נא, ו) ?

⁸⁹ שכבר יצאה השמועה שהסכימה להתחתן עם המלך. ולכן חשדה שעכשיו גם באה לגרום להם לפתוח את השערים כדי שיכנסו האויבים.

⁹⁰ כך צריך לומר.

⁹¹ את קול המולת החשמונאים.

⁹² שבלילה לא היו יוצאים למלחמה מחוסר הראות.

⁹³ ואינה עומדת לעולם.

אלא, אלו ישראל שנקראו 'ארץ' שנאמר "כי תהיו אתם ארץ חפץ" (מלאכי ג, יב). "דור הולך ודור בא" - אלו אומות העולם שבכל דור ודור יועצים על ישראל לאבדם והקב"ה מצילנו מידם, שנאמר "עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו" (תהילים צא, טו).

אמר רבי אלעזר, בא וראה כמה חביבים ישראל לפני המקום, שלעולם מקדים להם רפואה למכה שנאמר "כרפאי לישראל וגו'" (הושע ז, א)⁹⁴. בא יון הרשעה וגזרו וחשכו עיניהם של ישראל ואמרו 'שכל מי שמזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא ידקר בחרב/ והרבה מישראל נהפכו למינות'⁹⁵. והיה שם משומד אחד בליעל תתני בן פחת שמו,

⁹⁴ היינו שאומר הכתוב "כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים", שקודם עושה הרפואה ורק אח"כ "עון אפרים". וכן דרשה הגמרא במגילה (דף יג ע"ב). ע"ש.

⁹⁵ שיצאו לתרבות רעה. ומטעם זה כתב בשו"ת דברי יציב (חלק אורח חיים סימן רפג אות ד), שלא קבעו משתה ושמחה בחנוכה, שלא היתה שמחתם שלימה מחמת שעדיין היו רשעי ישראל מתיוונים שנגררו אחרי היוונים, עיין בסוכה (דף נו ע"ב), ולא כמו במצרים שכל הנגאלים מבני האמינו בה' ובמשה עבדו, וכן בפורים קימו וקבלו מה שקבלו כבר כדרשת חז"ל בשבת (דף פח ע"א). ע"כ.

שהיה יועץ עצות רעות על ישראל ואמר, שכל זמן שיקריבו קרבן של שחר ושל בין הערבים אינם נופלים בידכם, עמדו ובטלוהו.

וחזר עוד אותו בליעל ואמר אלהיהם שונא זימה, אם תוכלו להכשילם בזנות תמשלו עליהם, עמדו וגזרו שכל מי שיכתוב כתובה לאשתו יקרעו אצבעותיו.

חזר ואמר מצוה אחת יש להם שאם לא יעשו אותה יאבדו מן העולם וזו הדלקת נר בבית המקדש, שנאמר "להעלות נר תמיד" (שמות כז, כ). וכתוב עליו "תן חלק לשבעה וגם לשמונה" (קהלת יא, ב), "תן חלק לשבעה" - שכל מי שיש לו חלק בשבע נרות שהן מאירות תמיד בבית המקדש. "וגם לשמונה" - ימי החג⁹⁶, אין בריה יכולה להם⁹⁷.

עמדו וטמאו כל השמנים שבבית המקדש ולא נשתייר כי אם פך שמן שלא היו יודעים שהיה מונח תחת המזבח. ונעשה נס והדליקו מאותו פך קטן

⁹⁶ של סוכות.

⁹⁷ וכמו שאומר הכתוב "תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ" - שתתן חלק לשבעה ולשמונה ובזה תהיה מוגן מכל רעה, "כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ".

שמונה ימים, ועמד הקדוש ברוך הוא וקבע להם שמונה ימי חנוכה שלא היה מועד עד עכשיו. אמר הקדוש ברוך הוא⁹⁸ חשבתם לעקור שבעת הנרות ושמונה ימי החג הנני מביא עליכם שמונה ימים ושבעה בני חשמונאי שמאבדים אתכם מן העולם. אתם אמרתם שכל מי שיזכיר שמי ידקר בחרב, אני קובע הלל לשמי שמונה ימי חנוכה, ועליהם אמר דוד "למנצח על השמינית" (תהילים יב, א).

"חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה" (תהילים לז, טו), אמר רבי שמעון בר יוחאי אלו יוונים שעשו מלחמה עם חשמונאי ובניו. ובשעה שנכנסו להיכל הלך יוני אחד ולקח ספר תורה והביא חנה בת יוחנן כהן גדול שלא היה כיפיה בעולם, והיתה נישאת לאלעזר בן חשמונאי, ורצה אותו יוני לבוא עליה בפני בעלה ואביה, אמר יוחנן כהן גדול למתתיהו אני ושלשה בני ואתה ושבעה בניך הרי י"ב כנגד י"ב שבטים, מובטח אני שהקב"ה עושה נס על ידינו. מיד הרים אלעזר הסייף והרג אותו היוני ואמר "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ" (תהילים קכא, ב).

⁹⁸ כנגד היוונים.

אמר רבי יצחק ששים רבוא אלף גייסות הוו וכל אחד מהם היה לו אלף איש תחתיו שבאו עם גליסקס⁹⁹ הרשע להלחם עם בית חשמונאי.

והיה אומר אותו הרשע מה לנו לירוא? הם שנים עשר כנגד חיל גדול! שמא תאמר אלהיהם יוציא כוכבים ממסילות ויעשה מלחמה עמנו ושודדים אותנו כדרך שעשה עם סיסרא, הרינו סכין עצמנו בדם חזיר ובשכבת זרע של סוס שאין נוגעים אותנו. ואם תאמרו יביא מבול, כבר נשבע בשמו הגדול שלא יביא מבול לעולם. אם תאמרו ישלח נחשים ועקרבין ודובים כדרך שעשה בכותיים¹⁰⁰, הרי אנו רוכבין על פילים שאין חיות נוגעות בהם. והיו ישראל עומדים בתפלה ואמרו, רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו להלחם כנגדם אלא בעבור שמך הגדול שלא יתבזה בגוים, ואם

⁹⁹ הערות על פירושי סידור התפילה לרוקח לחנוכה (עמוד תשיז) הביאו שיש גורסים קסלגס, או גבולקס, או גליסקס, ובמדרש אחר לחנוכה (ביהמ"ד עמ' 137): בגרוס. ע"כ. והוא בגריס המוזכר במגילת אנטיוכוס לעיל.

¹⁰⁰ במלכים ב, יז, כה.

אינך עושה נס על ידינו יאמרו אין לו עצה, וכתיב
 בך "גדול העצה ורב העליליה" (ירמיה לב, יט).
 מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר
 שתוקו בניי, התיצבו וראו נקמת ה' אשר יעשה
 בגוים, והביא כל השרים (שרי מעלה) של שבעים
 אומות ואמר להם, כל אחד מכם יהרוג את שלו מן
 החיל של אותו רשע, ואם ינוס אחד מהם הרי נפשו
 תחת נפשו, שנאמר "ביום ההוא יפקוד ה' על צבא
 המרום במרום וגו'" (ישעיה כד, כא).

מיד ירדו לארץ וכל יוני שהיה חץ על קשתו לזרוק
 בישראל היה המלאך מחזירו ונועץ בלבו, שנאמר
 "קשת גבורים חתים" (שמואל א, ב, ד) וגם "חרבם
 תבוא בלבם" (תהילים לז, טו). והיו בני חשמונאי
 רואין זה את זה ואמרו "ה' ילחם לכם ואתם
 תחרישון" (שמות יד, יד).

תניא, שלש שנים לא היה אדם יכול לעבור שם
 מפני ריחם¹⁰¹, ושבע שנים זרעו ישראל שדותיהם
 וכרמיהם בלא זבל מדם שלהם, ועשרים ושלש
 שנים הסיקו ישראל מרומחיהם וקשתם, ועליהם
 אמר הכתוב "שם רשעים ירקב" (משלי י, ז), ועל

¹⁰¹ של גופות האויבים שמתו והסריחו.

בית חשמונאי וכיוצא בהם "זכר צדיק לברכה"
(שם).

וחזרו לביתם לשלום, ולא מצאו שמן טהור אלא
פך קטנה שהיה בשיתין המזבחת. ולא היה שמן אלא
כדי להדליק לילה אחד ונעשה נס והדליקו ממנו
שמונה ימים, ולפיכך קבעו שמונת ימי חנוכה.

תם מדרש לחנוכה

